

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О.
БОГОМОЛЬЦЯ КАФЕДРА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

«Затверджено»
на засіданні кафедри
протокол №1 від «10»_09_2021р.
д.філол.н., проф. Литвиненко Н.П.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З ДИСЦИПЛІНИ «МЕДИЧНА
ТЕРМІНОЛОГІЯ З ОСНОВАМИ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ» ДЛЯ
ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНОСТЮ 228.
ПЕДІАТРІЯ

КИЇВ 2021

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Тема заняття: Роль латинської мови у міжнародному термінотворенні. Фонетика. Алфавіт. Класифікація голосних і приголосних. Наголос. Поняття «науковий термін». Система латинського іменника. Словникова форма. Граматичні категорії. Неузгоджене означення.

2. Навчальні цілі заняття: *Фахові компетентності.*

Студент повинен знати:

1. Історію латинської мови та її роль у міжнародному термінотворенні.
2. Основні етапи розвитку медичної термінології.
3. Літери латинського алфавіту.
4. Класифікацію звуків у латинській мові
5. Особливості вимови голосних, приголосних, дифтонгів, диграфів та буквосполучень.
6. Основи складоподілу у латинській мові.
7. Правила визначення довготи та короткості складів.
8. Правила наголошення в латинській мові.
9. Граматичні категорії іменника, визначення основи іменника, утворення термінів із неузгодженим означенням.

Студент повинен вміти:

1. Вимовляти звуки латинського алфавіту, дифтонги, диграфи та буквосполучення.
2. Читати та писати слова латинського походження.
3. Розподіляти слова на склади.
4. Ідентифікувати довготу чи короткість голосної або форманту, що представляє другий склад з кінця слова.
5. Розрізняти довготу та короткість за природою та положенням.
6. Розрізняти довгі та короткі суфікси.
7. Ставити коректно наголос у латинських медичних термінах.
8. Визначати основу іменника.
9. Утворювати та перекладати терміни із неузгодженим означенням.

Загальні компетентності.

1. Розвивати професійну свідомість та інтерес до вивчення латинської мови, її практичного використання в майбутній медичній практиці.
2. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
3. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Кириличний алфавіт, класифікацію звуків української мови	Застосування знання при вивченні теми, вміти правильно читати та записувати анатомічні терміни
Анатомія	Будова органів та систем органів	Знати назви органів латинською мовою, вміти використовувати знання в формуванні анатомічного терміна
Гістологія	Тканини та їхня будова	Застосовувати знання у формуванні гістологічних термінів
Іноземна мова	Латинський алфавіт. Дифтонги та трифтонги	Відрізнити латинський алфавіт та вимову звуків від інших вже відомих іноземних мов
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт	Коректно передавати особливості вимови у письмовому тексті.
Наступні дисципліни		
Фармакологія	Найменування лікарських засобів, оформлення латинської частини рецепта	Правильно писати латинські найменування лікарських форм та препаратів.

Патоморфологія	Будова органів та систем органів. Назви патологічних станів.	Знати назви органів латинською мовою, вміти використовувати знання в формуванні латинськомовних термінів.
Патофізіологія	Патогенез.	Застосовувати знання у формуванні термінів, що використовуються у під час вивчення патогенезу.

Основна література

1. Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: «Книга-плюс», 2016 – 372 с.
2. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
3. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е.Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2013. – 320 с.
4. Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Лехніцька С.І., Шпинта Г. М. – 6-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 132 с.
5. Medical Latin terminology workbook: study guide / Kiselova O. H., Lekhnitska S. I., Shpynta G. M. – Kyiv: «Book-plus», 2018. – 142 p.
6. Рабочая тетрадь к практикуму по латинскому языку и медицинской терминологии: учебное пособие / Киселева Е. Г., Воскобойник-Шпинта Г. Н., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 168 с.
7. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. І. – К.: «Книга-плюс», 2018 – 112 с.

8. *Lexiconterminologiae medicinalis* (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 144 с.

Додаткова література
Підручники та посібники

1. Латинська мова і основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, О. Г. Кісельова, О. Р. Власенко та ін. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = *Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium*: підручник / О.М. Беляєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська, М.І. Гуцол; за заг. ред. О.М. Беляєвої. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник (ВНЗ IV р.а.) / Л. Ю. Смольська, В. Г. Синиця, Д. Ю. Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л. Ю. Смольської. – К.: ВСВ «Медицина», 2016. – 352 с.
4. Латинська мова: підручник / Світлична Є. І., Толок І. О. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 440 с.
5. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О. В. Романенко, М. Г. Кравчук, В. М. Грінкевич та ін.; за ред. О. В. Романенка. – К.: Медицина, 2005. – 372 с.
6. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
7. *Medical Language for Modern Health Care* / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
8. *The Latin Language and Medical Terminology Basics: textbook (III-IV a.l.)* / L.Yu. Smolska, O. H. Pylypiv, P. A. Sodomora et al.; edited by L.Yu. Smolska. – 4th edition. – Kyiv: AUS Medicine Publishing, 2018. – 400 p.

Словники

1. Англо-Український ілюстрований медичний словник Дорланда – У 2-х томах – Львів: «НАУТІЛУС», 2002. – 2688 с., 820 іл.
2. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь Латинских крылатых слов. – М.: «Русский язык», 2001. – 782 с.
3. Вольфсон С. И. Латино-русский медицинский словарь. – М.: Медгиз, 1957. – 422 с.
4. Греческо-русский словарь / сост. А. Д. Вейсман. – СПб: Издание автора, 1899. – 1370 с.
5. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь. – М.: Рус. яз., 2000. – 846 с.
6. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.1. (А-Л) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1043 с. 6
11. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 62
Советская энциклопедия, 1982. – 464 с. 12. Энциклопедический словарь
медицинских терминов: В 3-х томах. Около 62
000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 2. Кабана болезнь – Пяточный
бугор. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 448 с. 13. Энциклопедический
словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 62
7. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.2. (М-Ω) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1905 с.
8. Медичний словник оториноларингологічних термінів: укр.-рос.-латин., рос.укр.-латин., латин.-рос.-укр. / Д. І. Заболотний, С. К. Боєнко, Ф. О. Тишко, О. Г. Кисельова. – К.: Логос, 2011. – с. 382 – Бібліогр.: 381 с.
9. Словарь медицинской терминологии латинско-украинско-русский / Ред. доц. М. Ф. Книпович. – К.: Госмедиздат УССР, 1948. – 442 с.
10. Українсько-російсько-англійсько-латинський терапевтичний тлумачний словник [Текст] / Т. Д. Никула, В. О. Мойсеєнко. - К. : Задруга, 2007. - 235 с.

000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 1. А – Йореса способ. – М.:

000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 3. Рабдитозы – Ящур. – М.:

Советская энциклопедия, 1984. – 464 с.

14. Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005.

– 918 p.

15. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1

(A-L). – Riga: —Liesmal, 1973. – 1039 p.

16. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2

(M-Z). – Riga: —Liesmal, 1977. – 866 p.

17. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov.

– Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Роль латинської мови у міжнародному термінотворенні. Фонетика. Алфавіт. Класифікація голосних і приголосних. Наголос. Поняття «науковий термін». Система латинського іменника. Словникова форма. Граматичні категорії. Неузгоджене означення.

Мета – розкрити у вступній бесіді зміст і мету вивчення латинської мови у вищих медичних навчальних закладах, роль латинської мови у міжнародному термінотворенні, ознайомити студентів з фонетикою латинської мови: латинським алфавітом, вимовою голосних, приголосних, дифтонгів і буквосполучень, навчити студентів визначати довготу і короткість складів, розподіляти слова на склади, ставити наголос в латинських словах, читати латинські медичні терміни; визначати основу латинських іменників, утворювати та перекладати терміни із неузгодженим означенням.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

1. Назвати романські мови.

2. Вказати відомих античних (римських, грецьких) письменників, поетів чи політичних діячів.
3. Назвіть український алфавіт та інші алфавіти відомих вам європейських мов.
4. Наведіть приклади слів латинського та грецького походження (запозичення).
5. Що таке дифтонг та диграф? Які особливості їх вимови?
6. Які літери латинського алфавіту вказують на грецьке походження слова?
7. Які граматичні категорії має іменник в українській мові?
8. Наведіть приклади узгодженого та неузгодженого означення.

□ Тести:

1. Виберіть слова у яких *c* вимовляється як *[ц]*, *[з]* *сиак [св]*, *хяк [гз]*:

2. Знайдіть слова, що містять дифтонги:

calvaria- склепіння черепа; *caput*- голова; *costa*- ребро; *Cuprum*- мідь; *cutis*- шкіра; *caerimonia*- обряд; *caeruleus*- синій; *cellula*- клітина; *circulus*- круг; *circumflexus*- огинальний; *cyonocephalus*- мавпа; *sal*- сіль; *sanus*- здоровий; *sutura*- шов; *syndesmosis*- синдесмоз; *nasus*- ніс; *usus*- використання; *lux*- світло; *menynx*- мозкова оболонка; *zona*- зона, пояс; *zygoma*- вилиця; *aegrotus*- хворий; *aetas*- вік; *caecitas*- сліпота; *auctor*- автор; *auris*- вухо; *auricula*- вушна раковина; *suillus*- свинячий; *suaveolens*- запашний; *consuetudo*- звичка;

3. Прочитайте словосполучення: *arteriaevenosae* - венозні артерії; *arteriacoronaria* - вінцева артерія; *atriumcordis* - передсердя; *aperturathoracis* - отвір грудної клітки; *bulbusoculi* - очне яблуко; *cervixuteri* - шийка матки; *ductuscholedochus* - загальна жовчна протока; *digitusannularis*- безіменний палець; *duramaterencephali* - тверда мозкова оболонка; *hamuluspterygoideus*- крилоподібний гачок; *ramussympathicus*- симпатична гілка; *systemanervosumcentrale* - центральна нервова система

□ Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:

1. Вибрати слова, в яких літера *C* читається як українська *К*: *cranium*, *cystis*, *cerebrum*, *cellula*, *collum*, *caecum*, *caput*, *Cuprum*.

2. Вибрати слова, в яких буквосполучення - ti читається як «ці»: *tinctura, mixtio, articulatio, combustio, functio, ostium, sanatio, operatio.*
3. Вибрати слова, в яких вжиті дифтонги: *oesophagus, auris, osseus, aër, diaeta, neurosis, рноё, Aloë.*
4. Вибрати слова, в яких буквосполучення - ngu читається як «нгв»: *lingula, unguentum, lingua, angulus, sanguis, angustus, unguis.*
5. Вибрати слова, в яких вжиті диграфи: *oesophagus, auris, rhythmus, aer, Phosphorus, neurosis, рное, chole.*
6. Встановіть етимологію поданих слів та поясніть їх значення. Напишіть латинські прикметники та іменники, від яких пішли подані слова: *Ректальний, радикальний, кафедра, легалізація, стоматологія, ректор, доцент, декан, кандидат, аудиторія, магістр, студент, конституція, капітуляція, натуральний, субтильний.*

□ Тести:

1. Прочитайте, визначивши довготу та короткість другого складу з кінця, поставте наголос та оберіть слова з наголошеним третім складом:

atrium- передсердя; *cornea* - рогівка; *crassum* - товста кишка; *palpebra* - повіка; *sanguis* - кров; *ileum* - клубова кишка; *flexura* – згин; *caudatus* - хвостатий; *tuberculum* - горбик; *mucosus*- слизовий; *aequus* - рівний; *biceps* - двоголовий; *hepaticus* - печінковий; *paries* - стінка; *tibia* - гомілка; *styloideus* - шиловидний; *fluidus* - рідкий; *papilla* - сосочок; *gluteus* - сідничний; *ostium*- отвір; *costalis* - ребровий; *cerebrum* - головний мозок; *vertebra* - хребець; *paries* - стінка; *zygomatikus* - виличний.

2. Прочитайте словосполучення. Знайдіть слова з наголошеним другим

складом з кінця: *angulusmandibulae*- кут нижньої щелепи

curvaturarprimaria- первинна кривизна *basiscranii*- основа черепа

foveadentalis- зубна ямка *pediculusarcusvertebrae*- ніжкадугихребця

faciesarticularisinferior- нижнясуглобоваповерхня *costalumbalis*-

поперековеребро *phalanxmedia*- середняфаланга *distantiaintercrystalis*-

міжгребеневавідстань *margoposterior*заднійкрай *corpusossishyoidei*-

тілопід'язиковоїкістки

3. Прочитати слова, визначити відміну іменників:

lingua, ae, f; uvula, ae, f; corona, ae, f; cervix, icis, f; recessus, us, m; os, ossis, n; cartilago, nis, f; fossa, ae, f; dens, dentis, m; collum, i, n; radix, icis, f; pulpa, ae, f; angulus, i, m; cavitas, atis, f; species, ei, f; septum, i, n; foramen, inis, n; caries, ei, f;

tuberositas, ātis, f; ramus, i, m; diaphragma, ātis, n; sinus, us, m; frenūlum, i, n; os, oris, n; processus, us, m; corpus, oris, n; cavum, i, n; dorsum, i, n; systema, atis, n; hiatus, us, m; pulmo, onis, m

4.Визначити основу іменників:

species, ei, f; septum, i, n; foramen, inis, n; caries, ei, f; tuberositas, ātis, f; ramus, i, m; diaphragma, ātis, n; sinus, us, m; frenūlum, i, n; os, oris, n; processus, us, m; corpus, oris, n; cavum, i, n; dorsum, i, n; systema, atis, n; hiatus, us, m; pulmo, onis, m □

Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:

1. Поділити слова на склади, визначити якість другого складу і поставити наголос: functio, vertebra, diaeta, nasus.
2. Вибрати слова, в яких наголошений 2-ий склад з кінця cupidus, China, frontalis, glandula, remedium
3. Вибрати слова, в яких наголошений 3-ій склад з кінця слова:extremitas, mixtura, spirituosus, inflammatio, frigidus.
4. Записати суфікси з довгим голосним.
5. Вибрати іменники, які належать до 1 відміни: lingua, ae, f; uvula, ae, f; cervix, icis, f; recessus, us, m;
6. Вибрати іменники, які належать до 2 відміни: corpus, oris, n; cavum, i, n; dorsum, i, n; systema, atis, n;
- 7.Вибрати іменники, які належать до 3 відміни: tuberositas, ātis, f; ramus, i, m; diaphragma, ātis, n; sinus, us, m;
- 8.Вибрати іменники, які належать до 4 відміни: sinus, us, m; frenūlum, i, n; os, oris, n; processus, us, m; 9.Вибрати іменники, які належать до 5 відміни: species, ei, f; septum, i, n; foramen, inis, n; caries, ei, f;

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття: Структурно-логічна схема змісту теми

Звуки		
голосні	приголосні	дифтонги, диграфи
Буквосполучення		

Складоподіл		
Визначення якості другого складу з кінця слова	довгота за природою	короткість за природою
	довгота за положенням	короткість за положенням
	довгі суфікси	короткі суфікси

ЛАТИНСЬКА МОВА (*Lingua latina*) належить до латино-фаліської підгрупи італійської гілки індоєвропейської мовної сім'ї; одна з літературно-історичних мов. Виникнення латинського алфавіту датується VII ст. до н.е., хоча перші писемні пам'ятки латинської мови належать до VI–V ст. до н.е. З експансією Риму на Апеннінському півострові латинська мова поступово витіснила інші італійські мови, а захоплення в II ст. до н.е. Римською Імперією значної частини Західної та Південної Європи, Північної Африки, Малої Азії сприяло проникненню латини у підкорені країни, де вона стала офіційною державною мовою. Поступово сформувався її народно-розмовний різновид, так звана народна латина, що започаткувала розвиток сучасних європейських мов, до яких належать італійська, французька, іспанська, португальська, румунська, молдовська, провансальська, ретороманська та деякі інші. У розвитку літературної латинської мови, що почався у III ст. до н.е. і тривав понад 2 тис. років, розрізняють декілька періодів: 1) архаїчний (дописемний — до VI ст. до н.е.; ранній писемний — до III ст. до н.е.; ранній літературний — III–II ст. до н.е.); 2) класичний період, або «золотої латини» (I ст. до н.е. — I ст. н.е.); 3) посткласичний період, або «срібної латини» (I та II ст. н.е.), відзначений творчістю Петронія, Марціала, Плінія Молодшого, Тацита та ін.; 4) пізня латина (III–VI ст. н.е.). Створено найкращі зразки римської літератури — твори Вергілія, Овідія, Горация, Цицерона, Катула та ін. Значно сприяли розвиткові медичної термінології праці Лукреція (приблизно 96–55 рр. до н.е.) «Про природу речей» та Діоскорида (I ст.) «Про лікувальні речовини»; з'явилися праці наукової літератури, зокрема медичної: багатотомні праці з медицини Клавдія Галена (приблизно 130–200 рр. до н.е.), «Природнича історія» Плінія Старшого (23–79 рр. н.е.), «Природничі питання» Луція Аннея Сенеки (близько 4 р. до н.е. — 65 р. н.е.). Виготовленню ліків присвячена праця римського лікаря Скрибонія Ларга «Про склад ліків». Після падіння Римської Імперії в 476 р. н.е. латина втратила своє значення як державна мова. У Середні віки її замінили романські мови, проте аж до XVIII ст. вона залишалася мовою церкви, літератури, науки, дипломатії та юриспруденції. Латиною велося викладання у школах та

університетах, перекладалися твори давньогрецьких та арабських учених, зокрема «Канон лікування» Абу Алі Ібн Сени (Авіценни). Фармацевтична латина поповнилася термінами арабського походження. В епоху Відродження латинська мова пережила новий злет і стала міжнародною мовою науки, у цей час було закладено основи міжнародної медичної та фармацевтичної термінології, проводилися роботи з її уніфікації.

Вагомий внесок у розвиток латинської медичної та фармацевтичної термінології зробив Андре Везалій (1514–1564) — автор праці «Про будову людського тіла». У XVIII ст. шведський учений Карл Лінней (1707–1778) розробив міжнародну латинську бінарну ботанічну номенклатуру. У XVII–XIX ст. латинською мовою написані праці М.В. Ломоносова (1711–1765), фармаколога І.Є. Дядьківського (1784–1841), М.І. Пирогова (1810–1881) та ін. Наукові дисертації в багатьох країнах до XX ст. захищали латиною. Латинською мовою заповнювалися історії хвороб, видані п'ять перших російських фармакопей (до 1866 р.). В Україні латинську мову використовували у своїх творах Ю. Дрогобич (приблизно 1450–1494 рр.), С.Оріховський (1513–1566), І. Домбровський (початок XVII ст.), Г. Сковорода (1722–1794) та ін. Латиною велося викладання у Києво-Могилянській академії. Нині латинська мова є офіційною мовою держави Ватикан, її вивчають у медичних, фармацевтичних, юридичних, філологічних вищих навчальних закладах. Новими мовами запозичена величезна кількість латинських слів, що активно вживають у термінології багатьох галузей науки, в соціальнополітичній, освітянській, побутовій сфері. Багато латинських літературних висловів, прислів'їв і приказок стали «крилатими» і становлять світову скарбницю мудрості.

Утративши значення мови міжнародного спілкування, латинська мова нині залишається джерелом творення міжнародних номенклатур, нової наукової лексики. Загальновідомо, що латинська мова протягом століть залишається головним джерелом наукового термінотворення. Наука за самою своєю природою інтернаціональна, і для неї наявність поряд з національними мовами єдиної мови, яка служить цілям міжнародного спілкування, є благодотворним фактором. Особливо важлива її роль у медичній і фармацевтичній термінологіях, що складаються переважно зі слів грецького та латинського походження, а також зі штучно утворених термінів на основі грецьких і латинських словотвірних елементів. Маючи суворо фіксоване значення, вони дозволяють дати точне визначення нового поняття або назви, вказати на характерну особливість, ознаку речовини, явища тощо. Так утворюються назви нових невідомих захворювань, симптомів, вірусів.

Латинський алфавіт

Спочатку латинський алфавіт налічував 21 літеру (до I ст. н. е.). Із появою потреби у транслітерації запозичених грецьких слів він поповнився грецькими літерами **y** (іпсилон) і **z** (дзета) для передачі невластивих латинській мові звуків. Згодом особливу вимову цих літер було втрачено, однак літери залишилися в ужитку, вказуючи на грецьке походження слова.

У 16 ст. у країнах Західної Європи латинський алфавіт складався вже з 26 літер. Букви **j**(йот) та **v**(ве) у латинський алфавіт були додані гуманістом 16 ст. Петрусом Рамусом, а буква **w** (дубль ве) почала вживатись у словах неіталійського походження: географічних назвах, власних іменах, прізвищах та медичних термінах.

Буква	Назва	Вимова
Aa	а	а
Bb	бе	б
Cc	це	ц; к
Dd	де	д
Ee	е	е
Ff	еф	ф
Gg	ге	г
Hh	га	г
Ii	і	і
Jj	йот	й
Kk	ка	к
Ll	ель	ль
Mm	ем	м
Nn	ен	н
Oo	о	о
Pp	пе	п
Qq	ку	кв

Rr	ep	р
Ss	ec	с; з
Tt	te	т
Uu	y	у
Vv	ve	в
Ww	дубль ve	в
Xx	ікс	кс; гз
Yy	іпсилон	і
Zz	дзета	з; ц

Голосні

У латинській мові є шість голосних: **a, e, i, o, u, y**. Здебільшого їх вимова збігається з вимовою відповідних українських голосних: **A, a** вимовляється як українська **a** – [a], н-д, **arteria** [артеріа], **артерія**, **E, e** вимовляється як українська **e** – [e], н-д, **rectum** [ректум] *пряма кишка*, **I, i** перед приголосними вимовляється як українська **i** – [i]. Перед голосними **i** вимовляється як [й]. Наприклад: **iodum** [йодум] – йод, **Y**, уживається в середині слів грецького походження. Наприклад: **crystallus** [крісталюс] – кристал; **pyramis** [піраміс] – піраміда; **typhus** [тіфус] – тиф. На початку слова **y** не вживається.

Можливе двояке написання медичних термінів: **jejunum** та **iejunum** – порожниста кишка. У Міжнародній анатомічній номенклатурі прийнято вживання літерії.

Дифтонги

Окрім окремих голосних у латинській мові існують дифтонги. Дифтонги – це сполучення двох голосних, які передають один звук і утворюють один склад.

У латинській мові є 4 дифтонги: **ae, oe, au, eu**.

Ae і **oe** вимовляються як українська **e** – [e]. Наприклад: **aegrotus** [егротус] – хворий, **oedema** [едема] – набряк.

При необхідності вимовити голосні нарізно, вживається знак над **e**, який називається трéма (ë): **Aloë** [áлье] – алое.

Au і **eu** вимовляються відповідно як [aў] і [eў]. Наприклад: **aurum** [aўрум] – золото; **auris** [aўрис] – вухо; **pleura** [плеўра] – плевра.

Не є дифтонгом збіг основи або суфікса і закінчення: **ten-di-ne-us** [тендінеус] – сухожилковий.

Приголосні

У латинській мові є 18 приголосних: *b, c, d, f, g, h, k, i, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z*. Більшість приголосних вимовляються, як і в українській мові. Розглянемо особливості вимови окремих приголосних:

Cc	може вимовлятися як українська к – [к] і ц – [ц]. Вимовляється як [ц] – перед <i>e, i, y, ae, oe</i> . Наприклад: <i>cellula</i> [целюля] – клітина; <i>citrum</i> [цитрум] – лимон; <i>cylindrus</i> [циліндрус] – циліндр; <i>caecum</i> [цекум] – сліпа кишка; <i>coena</i> [цена] – обід. Як [к] вимовляється перед іншими голосними, а також перед приголосними в кінці слова. Наприклад: <i>calor</i> [кальор] – тепло; <i>corpus</i> [корпус] – тіло; <i>cutis</i> [кутіс] – шкіра; <i>cranium</i> [краніум] – череп; <i>lact</i> [ляк] – молоко.
Gg	Вимовляється як українська г – [г]. Наприклад, <i>gutta</i> [гута] – крапля.
Hh	вимовляється як українська г – [г]. Наприклад, <i>homo</i> [гомо] – людина; <i>hamulus</i> [гамулюс] – гачок; <i>hiatus</i> [гіатус] – розтвір.
Kk	зустрічається дуже рідко, лише в словах нелатинського походження. Наприклад, <i>kalium</i> [каліум] – калій; <i>keratitis</i> [кератітіс] – кератит; <i>skeleton</i> [скелетон] – скелет.
Ll	вимовляється м'яко, як у французькій мові, наприклад, <i>lamina</i> [ляміна] – пластинка; <i>mandibula</i> [мандібуля] – нижня щелепа.
Qq	використовується лише в сполученні з <i>u</i> і вимовляється як сполучення кв – [кв]. Наприклад: <i>aqua</i> [аква] – вода; <i>aequalis</i> [екваліс] – рівний; <i>quinque</i> [квінкве] – п'ять.
Ss	має два варіанти вимови – [с] і [з]. Між двома голосними вимовляється як [з]. Наприклад: <i>nasus</i> [назус] – ніс; <i>casus</i> [казус] – відмінок. Так само може вимовлятися перед або після <i>m</i> чи <i>n</i> : <i>neoplasma</i> [неоплязма] – неоплазма.
Xx	може вимовлятися як [кс] чи [гз]. Між голосними може вимовлятися як [гз]: <i>exemplar</i> [екземпляр] – зразок, але <i>maxilla</i> [максілля] – верхня щелепа.
Zz	вимовляється як [з]. Ця літера зустрічається в словах грецького походження. Наприклад: <i>oryza</i> [оріза] – кукурудза; <i>zona</i> [зона] – пояс, зона. У деяких латинізованих термінах може зберігатися вимова мови запозичення [ц]: <i>Zincum</i> [цинкум] – цинк; <i>influenza</i> [інфлюенца] – застуда.

Особливості вимови літеросполучень

<i>ngu</i>	перед голосними вимовляється як [нґв], а перед приголосними – як [нґу]. Наприклад: lingua [лінґва] – язик; unguis [унґвіс] – ніготь, але lingula [лінгуля] – язичок; angulus [ангулюс] – кут.
<i>su</i>	перед голосними а і е вимовляється як [св]. Наприклад: consuetudo [консвєтудо] – звичка; suavis [свавіс] – приємний.
<i>ti</i>	перед голосними в кінці слова вимовляється як [ці]. Наприклад: articulatio [артікуляціо] – суглоб; congelatio [конґеляціо] – обмороження; palpatio [пальпаціо] – прощупування. Однак після літер t, s чи x сполучення ti перед голосним вимовляється як [ті]. Наприклад: combustio [комбустіо] – опік; mixtio [мікстіо] – суміш.

Диграфи

У словах, запозичених із грецької мови, зустрічаються сполучення **ch, ph, th, rh, sch**, які є графічними знаками для передачі відповідних грецьких літер χ(хі), φ(фі), θ(тета), ρ(ро).

<i>ch</i>	вимовляється як українська літера [х]. Наприклад: chole [холе] - жовч, chiasma [хіазма] - перехрестя;
<i>ph</i>	вимовляється як українська літера [ф]. Наприклад: pharynx [фарінкс] – гортань, Phosphorus [фосфорус] – фосфор;
<i>th</i>	вимовляється як українська літера [т]. Наприклад: thorax [торакс] – грудна клітка, therapeutista [терапеутіста] – терапевт;
<i>rh</i>	вимовляється, як українська літера [р]. Наприклад: rhythmus [рітмус] – ритм, rheum [реум] – ревіль.

Фонетика. Довгота і короткість. Наголос. Грецький алфавіт. Класифікація голосних і приголосних. Дифтонги Довгота і короткість складів

У латинській мові голосні можуть бути довгими і короткими. Довгота і короткість можуть бути природними і позиційними.

Природну довготу і короткість визначають за словником. На природну довготу вказує надрядковий знак (ˉ), а на короткість – знак (˘). Наприклад, *membrāna* – оболонка; *lamīna* – пластинка.

Позиційна довгота визначається за позицією у слові. Існують правила визначення позиційної довготи і короткості.

Правила визначення позиційної довготи

- Склад, який містить дифтонг, завжди довгий. Наприклад: *gangraēna* – гангрена; *diāēta* – дієта.
- Голосний перед двома і більше приголосних, буде довгим. Наприклад: *amrúlla* – розширення; *tonsílla* – мигдалик; *colúmba* – голуб.
- Голосний передх чи **z**, буде довгим. Наприклад: *compléxus* – комплекс; *ogúza* – рис.

Правила визначення позиційної короткості

- Голосний перед наступним голосним завжди буде коротким. Наприклад: *fóvea* – ямка; *línea* – лінія.
- Голосний перед **h, ch, ph, th** чи **rh** буде коротким. Наприклад: *stómachus* – шлунок; *éxtrahe* – витягаю.
- Голосний перед сполученням *br, bl, pr, pl, dr, dl, tr, tl, cr, cl, gl, gr* буде коротким. Наприклад: *cérebro* – головний мозок; *ráľrebra* – повіка.

Наголос

- У разі визначення наголосу рахунок складів починається з кінця слова: ac^3 - cep^2 - tus^1 .

Навіть один голосний може бути складом: me^3 - di^2 - us^1 .

- Як правило, наголос ставиться на другому складі від кінця слова, якщо голосний там довгий. Наприклад: *medúlla* – кістковий мозок; *gingíva* – ясна.
- Якщо – короткий, то наголос пересувається на третій склад від кінця слова, незважаючи на його довготу чи короткість. Наприклад: *exocárpium* – шкірочка; *factícíus* – штучний. • Далі третього складу наголос не ставиться.
- Суфікси з довгим голосним: *āl, ār, āt, ĩn, ōs, ūr, ĩv*.
- Суфікси з коротким голосним: *ĭc, ĭd, ĭl, ōl, ūl, cŭl*.

Клінічні терміни зберігають грецький наголошення: *pneumonía*.

□ *Лексичний мінімум*

ampulla, aefрозширення**facies, eif**поверхня
aorta, aefaорта **gingiva, aef**ясна **apertura,**
aefотвір**hiatus, usm**щілина **arcus,**
usmдуга**incisura, aef**вирізка **atrium, i n**
 передсердя**intestinum, i n** кишка **auris, is f**
 вухо**jejunum, i n** тонкакишка **basis, is f**
 основ**lingua, ae f** язик **bucca, ae f** щока**maxilla,**
ae f верхнящелепа **cavum, i n**
 порожнина**amentum, i n** підборіддя **cellula, ae f**
 клітина**musculus, i m** м'яз **cerebrum, i n**
 великиймозок**nasus, i m** ніс **columna, ae f**
 стовп**oculus, i m** око **cranium, i n**
 череп**palpebra, ae f** повіка **digitus, i m**
 палець**skeleton, i n** скелет **dorsum, i n**
 спина**tunica, ae f** оболонка **encephalon, i n**
 великиймозок**vesica, ae f** міхур

Поняття «науковий термін»

Термін – це слово або усталене словосполучення, що чітко й однозначно позначає наукове чи спеціальне поняття. Сукупність термінів певної галузі науки, техніки, виробництва, галузі мистецтва, суспільної діяльності, пов'язану із відповідною системою понять, називають **термінологією**.

До складу анатомічних термінів входять:

- Загальні терміни – іменники. Наприклад, *arteria* – артерія, *nasus* – ніс, *auris* – вухо.
- Прикметники, які вказують на:
 - а). розміщення і напрямок частин людського тіла. Наприклад, *superior* – верхній, *inferior* – нижній, *transversus* – поперечний.
 - б). належність до кінцівок. Наприклад, *palmaris* – долонний, *ulnaris* – ліктьовий, *radialis* – променевиий.
 - в). відношення до певного органа або частини тіла. Наприклад, *palatinus* – піднебінний, *abdominalis* – черевний, *gastricus* – шлунковий.
 - г). порядок або послідовність. Наприклад, *primus* – перший, *tertius* – третій.
 - г). розмір. Наприклад, *magnus* – великий, *latus* – широкий, *brevis* – короткий.

Анатомічний термін може складатися:

- З одного слова і утворювати термін, виражений іменником.
 Наприклад, *uterus* – матка, *retina* – сітківка, *manus* – рука,

- З іменника з означенням і утворювати двочленні терміни, які своєю чергою поділяються на:
 - а)з узгодженим означенням. Наприклад, *costavera* – справжнє ребро, *densserotinus* – зуб мудрості (пізній зуб),
 - б)з неузгодженим означенням. Наприклад, *septumnasi* – перегородка носа, *musculusdorsi* – м'яз спини.
- З іменника і кількох означень (як узгоджених, так і неузгоджених), утворюючи багаточленний термін. Наприклад, *arteriacoronariadextra* – права вінцева артерія, *suturapalatinamediana* – серединний піднебінний шов.

Порядок слів у багаточленному терміні зазвичай строгий. На першому місці в латинському терміні стоїть іменник (означуване слово), після нього стоять означення. Кожне означення звужує обсяг загального терміна, конкретизує його. Якщо в багаточленний термін входить кілька означень, то на перше місце ставиться означення, яке найчіткіше відділяє загальний термін ряду однорідних понять (належність до органа чи частини тіла, кінцівки, ознака притаманна лише цьому загальному терміну), а далі – означення, що вказують на розташування, напрямок, розмір і порядок.

Система латинського іменника

Іменник (NomenSubstantivum) – частина мови, яка позначає предмет. В анатомічній термінології це назви органів, частин тіла людини (наприклад, череп, вена, шия).

Граматичні категорії :

1) Рід (genus): masculīnum (m) – чоловічий, feminīnum (f) – жіночий, neutrum (n) – середній; 2)

Число (numerus):

singulāris (sing.) – одина, plurālis (plur.) – множина; 3) Відмінок

(casus):

Nominatīvus (Nom.) – називний (хто? що?), Genetīvus (Gen.) – родовий (кого? чого?), Datīvus (Dat.) – давальний (кому? чому?), Accusatīvus (Acc.) – знахідний (кого? що?), Ablatīvus (Abl.) – орудний+місцевий (ким? чим?; на кому? на чому?), Vocatīvus (Voc.) – кличний.

В анатомічній термінології переважно використовуються два відмінки: *Nominativus* і *Genetivus*.

4) Відміна (declinatio):

	I	II	III	IV	V
declinatio	prima	secunda	tertia	quarta	quinta

Словникова форма іменника

Латинські іменники необхідно запам'ятовувати в словниковій формі.

Словникова форма іменника складається із трьох елементів:

- 1) Слово в *Nominativus singularis*; 2)
Закінчення *Genetivus singularis*; 3)
Позначка роду (m, f, n).

При читанні словникової форми спочатку називають слово в *Nom. Sing.*, потім – повністю форму *Gen. Sing.* і рід. *vena, venae femininum*.

Для того, щоб правильно прочитати форму *Gen. Sing.*, треба замість закінчення *Nom. Sing.* додати закінчення *Gen. Sing.* – *ramus, i m: ram + i = rami*. Для деяких іменників подається закінчення *Gen. Sing.* разом із частиною основи – *articulatio, onis f*, в такому разі *Gen. Sing.* читається так: *articulati +onis = articulationis*.

Відміна іменників

Відміна – група слів з однаковими відмінковими закінченнями при словозміні за відмінками та числами. Латинські іменники поділяються на 5 відмін. Відміна латинського іменника визначається за закінченням *Gen. Sing.*

Відміна	I	II	III	IV	V
Закінчення Gen.sing.	AE	I	IS	US	EI
Рід	F	M,N	F,M,N	M,N	F

Для визначення відміни і роду іменника необхідно використовувати таблицю відмінкових закінчень.

Для того, щоб правильно відмінювати іменник, треба визначити його основу.
Основа – частина слова, до якої додаються відмінкові закінчення.

У латинській мові основа іменника – це форма Gen. Sing. без закінчення Gen. Sing. (тобто без -ae, -i, -is, -us, -ei).

Знаючи словникову форму іменника, ми можемо:

- поставити слово в Nom. Sing.
- поставити слово в Gen. Sing.
- визначити рід
- визначити відміну
- визначити основу

Неузгоджене означення

Неузгодженим означенням називають означення, виражене іменником у родовому відмінку, яке ставиться безпосередньо за означуваним словом.

Наприклад, radixdentiс–

корінь зуба;

apexradicisdentiс–верхівка кореня зуба; aquaMenthae– м'ятна вода, відповідно може перекладатися узгодженим означенням.

Перелік можливих запитань:

1. Назвати романські мови.
2. Вказати відомих античних (римських, грецьких) письменників, поетів чи політичних діячів.
3. Назвати періоди розвитку латинської мови.
3. Назвіть український алфавіт та інші алфавіти відомих вам європейських мов.
4. Наведіть декілька прикладів слів латинського походження.
5. Що таке дифтонг та диграф? Які особливості їх вимови?
6. Які літери латинського алфавіту вказують на грецьке походження слова?
7. Яке практичне значення має латинська мова для студентів-медиків?
8. Що таке наголос? Який він буває у латинській мові?
9. Як поділити слова на склади?
10. Як визначити позиційну довготу та короткість?
11. Особливості складоподілу в латинській мові.
12. Де і чому ставиться наголос в латинських словах?
13. Назвати довгі та короткі суфікси. Навести приклади.

14. Що таке словникова форма іменника, зі скількох компонентів вона складається?
15. Які відмінки іменників ви знаєте?
16. На скільки відмін поділяються латинські іменники?
17. Як визначити відміну латинського іменника?
18. Як визначити основу латинського іменника?
19. Навіщо потрібно вміти визначати відміну та основу іменників?
20. Який порядок слів у анатомічному терміні із неузгодженим означенням?

□ Тестові завдання.

1. Виберіть слова, що містять звуки [г], [ґ],[х]: homo – людина, cochlear – ложка, genus – рід, generatio – покоління, geometria – геометрія, geographia – географія, chamomilla – ромашка, gesticulatio – жестикуляція, progressus – прогрес, gloria – слава, charta – папір, figūra – фігура, historia – історія, hortus – сад, hora – година.

2. Виберіть слова, що містять звук [в]:
figūra – фігура, divisio – поділ, consueudo – звичка, cuique – кожному своє, eucharistia – благодійність, disiunctio – відокремлення, Quercus – дуб, obliquus – косий.

3. Обрати слова, в яких наголошений третій склад з кінця:
medulla, gangraenaventriculus, апоє, hypertonia, dysfunctio, hyperaemia, hyperergia.

□ Практичний тренінг при виконанні типових вправ.

1. Прочитайте слова, поясніть вимову дифтонгів і диграфів:

Aurōra – рання зірка, saecūlum – сторіччя, aera – ера, praeda – здобич, aureus – золотий, autumnus – осінь, oeconomia – економія, neuter – середній, Augustus – серпневий, foetus – плід, coeruleus – блакитний, proelium – битва, Eurōpa – Європа (Європа eurus – східний вітер, oenanthium – витяжка із дикого винограду, aetas – вік, aēr – повітря, роєта – поема, роєта – поет.

2. Прочитайте слова, поясніть вимову [у]: cytus – клітина, oxydātus – окисний, cyclus – цикл, hydrargyrum – ртуть, oxygenium – кисень, embryo –

зародок, clepsydra – водяний годинник, stylus – стиль, mythos – міт (міф), hydra – гідра.

3. **Прочитайте слова, поясніть правила вимови приголосного [c]:** acīdum citricum – лимонна кислота, lucīdus – світлий, calcium – кальцій, cylindricus – циліндричний, color – колір, cursus – курс, cancellarius – секретар, caeremonia – свято, святість, insectum – комаха, cucūlus – зозуля, contumacia – впертість, caecus – сліпий, coelicōla – небожитель.
4. **Прочитайте слова, поясніть, як звучать латинські [g] і [h]:** homo – людина, genus – рід, generatio – покоління, geometria – геометрія, geographia – географія, gesticulatio – жестикуляція, progressus – прогрес, gloria – слава, figurā – фігура, historia – історія, hortus – сад, hora – година.
5. **Прочитайте слова, поясніть, як звучить латинський [l]:** liquor – рідина, linea – лінія, locatio – розміщення, lacrima – сльоза, luna – місяць, mel – мед, lac – молоко, laurus – лавр, lacus – озеро, flumen – ріка.
6. **Прочитайте слова, поясніть вимову приголосного [s]:** selectus – вибраний, sulcus – борозна, observatio – спостереження, odiōsus – ненависний, Saturnus – Сатурн, scaena – сцена, civitas – держава, basis – основа, sensus – відчуття, sulphur – сірка, plasma – плазма, divisio – поділ, spasmus – спазм, occasio – випадок.
7. **Прочитайте слова, поясніть вимову сполучень qu, ngu, su:** aequālis – рівний, squamōsus – лускатий, fungūlus – грибок, unguentum – мазь, obliquus – косий, quantitas – кількість, qualitas – якість, sublinguālis – під'язиковий, quercus – дуб, suaviter – приємно, suum cuique – кожному своє, causa sui – річ у собі.
8. **Прочитайте слова, поясніть вимову грецьких сполучень ch, ph, rh, th, sch:**
chlorophīlum – хлорофіл, acantha – голка, rhizomorpha – ризоморфа, glycyrrhiza – солодка, asthma – астма, aethylicus – етиловий, diaphragma – діафрагма, cochlear – ложка, chamomilla – ромашка, chorda – струна, rhomboideus – ромбоподібний, concha – раковина, thesaurus – сховище, скарбниця, thronus – трон, престол.
9. **Встановіть етимологію поданих слів та поясніть їх значення. Напишіть латинські прикметники та іменники, від яких пішли подані слова:**

Ангіна, ампутація, аускультация, консилиум, ординатор, туберкульоз, фурункул, перкусія, трансфузія, декламація, дуодецима, депресія, офтальмологія, хірургія, ін'єкція, грип, термометр, гігієна, терапевт.

10. Поділити слова на склади, визначити якість другого складу та поставити наголос:

functio _____
vertebra _____
diaeta _____
nasus _____

11. Визначити якість суфіксу:

costalis, facilis, frigidus, spinosus, intestinum, tunica, otitis, tinctura, maxillaris, similis, gastricus, oblongatus.

12. За допомогою словника визначте рід поданих іменників:

clavicula, ae	cutis, is
palpebra, ae	canalis, is
oculista, ae	facies, ei
virus, i nodus,	caries, ei
i manus, us	scapula, ae
os, ossis	chirurgus, i
cornu,	textus, us
us	organon, i

13. Допишіть словникову форму іменників:

forma _____	genu _____
tractus _____	collum _____
ligamentum _____ pars	margo _____
_____ labium	sulcus _____
_____ discus	ganglion _____
_____ plica	abdomen _____
_____ species	vas _____
_____ fames	apex _____

basis _____	

14. Визначте відміну іменників:

cor, cordis n ___

natura, ae f ___

lien, lienis m ___

lens, lentis f ___

caput, itis n ___

glandula, ae f ___

palatum, i n ___

os, oris n ___ pilus,

i m ___ tuba, ae f

—

pes, pedis m ___

pelvis, is f ___

membrum, i n ___

cartilago, inis f ___

paries, etis m ___

crista, ae f ___ fornix,

icis m___ calvaria, ae

f ___ dies, ei m, f ___

scabies, ei f ___

15. Визначте основу іменників: metacarpus, i m _____ medulla, ae f

_____ lobus, i m _____ os, ossis n

_____ phalanx, ngis f _____ vermis, is m

_____ coccyx, ygis m _____ pyramis, idis f

_____ porta, ae f _____ plexus, us m

16. Утворіть словосполучення з неузгодженим означенням і перекладіть українською мовою:

sutura, ae f / cranium, ii n _____ cavitas,

atis f / thorax, acis m _____ dorsum, i n /

pes, pedis m _____ cingulum, i n /

membrum, i n _____ digitus, i m / manus,

us f _____

17. Поставте подані іменники в Gen. sing., Nom. pl., Gen. pl.:

fossa, ae f Gen. sing. _____ Nom.

pl. _____ Gen. pl. _____

ulna, ae f Gen. sing. _____

Nom. pl. _____ Gen. pl. _____

digitus, i m Gen. sing. _____

Nom. pl. _____ Gen. pl. _____ ramus, i

m Gen. sing. _____

Nom. pl. _____ Gen. pl. _____

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

1. Прочитайте, звернувши увагу на особливості читання словосполучень:

arteriae venosae – венозні артерії; arteria coronaria – вінцева артерія; atriumcordis – передсердя; apertura thoracis – отвір грудної клітки; bulbus oculi – очне яблуко; cervix uteri – шийка матки; cervix vesicae urinariae – шийка сечового міхура; musculus compressor naris – м'яз-стискач ніздрі; colonsigmoideum – сигмоподібна ободова кишка; columna vertebralis – хребтовий стовп, хребет; dens caninus – ікло; dens incisivus – різець; dens serotinus – зуб мудрості (запізнілий зуб);

2. Прочитайте, словосполучення, розставляючи наголос у словах:

angulusmandibulae – кут нижньої щелепи; arcuszygomaticus – вилична дуга; curvaturaprimaria – первинна кривина; collummandibulae – шийка нижньої щелепи; basiscranii – основа черепа; corpusossishyoidei – тіло під'язикової кістки; foveadentis – ямка зуба; incisuravertebralissuperior – верхня хребцева вирізка; pediculusarcusvertebrae – ніжка дуги хребця;

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: «Роль латинської мови у міжнародному термінотворенні. Фонетика. Алфавіт.

Класифікація голосних і приголосних. Наголос. Поняття «науковий термін».

Система латинського іменника. Словникова форма. Граматичні категорії.

Неузгоджене означення.»

Навчальні завдання

Вказівки

З'ясувати:

1. Скільки букв в латинському 1. Порахувати літери алфавіту? латинського алфавіту.
2. Які літери вказують на грецьке 2. Виявити літери грецького походження. походження слова? 3. З'ясувати значення фонетичних
3. Що таке дифтонги та диграфи? термінів.

4. Які літери латинської мови 4. особливе звучання?	Виявити літери з маюють особливим звучанням.
5. Як рахуються склади в 5.Вміти поділити слово на склади. латинській мові?	
6. Визначити довготу та короткість	
6. Як визначити довготу та короткість голосного?	7. Вміти коректно поставити наголос. другого складу з кінця.
7. Куди падає наголос в латинському слові?	8. Вміти коректно ставити наголос у словах грецького походження.
8. Назвати особливості наголосу в словах грецького походження.	9. Дати визначення словникової формі латинського іменника.
9. Що являє собою словникова форма іменника.	10. Виписати іменники із словника в повній словниковій формі і прибрати
10. Як утворюється родовий Gen.sg.	відмінок і визначається основа іменника.
11. Перекласти за допомогою двох і анатомічні терміни.	11. Що таке неузгоджене більше іменників

означення і як використовується у структурі анатомічного терміна.

1. Вивчити латинський алфавіт та особливості вимови голосних, приголосних, дифтонгів та буквосполучень.
2. Вивчити правила постановки наголосу у латинській мові.
3. Вивчити систему латинського іменника, знати граматичні категорії іменника, навчитися визначати основу іменника.
4. Виконати вправи по Робочому зошиту з теми №1, 2, 3.
5. Вивчити лексичний мінімум з теми №1, 2, 3.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ

1.Тема заняття: Граматичні категорії прикметника, поділ на групи. Родові закінчення, визначення основи. Системне вивчення прикметників I групи.

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності.

Студент повинен знати:

1. Граматичні категорії прикметників у латинській мові
2. Групи латинських прикметників та їх відмінність.
3. Родові закінчення прикметників першої групи
5. Що таке узгоджене означення.

Студент повинен вміти:

1. Вміти визначати групу та рід прикметників.
2. Аналізувати словникову форму прикметників і знаходити їх основу.

3. Вміти узгоджувати іменники з прикметниками.
4. Практично застосовувати набуті навички в утворенні анатомічних термінів з узгодженим означенням.
5. Перекладати та відмінювати анатомічні терміни.

Загальні компетентності.

4. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
5. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
6. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
7. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		

Українська мова	<p>Граматичні категорії іменника.</p> <p>Правильне трактування фармацевтичних терміноелементів.</p>	<p>Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати фармацевтичні терміноелементи у структурі назви лікарського препарату.</p>
Анатомія	Будова органів та систем органів	<p>Знати назви органів латинською мовою, вміти використовувати знання в формуванні анатомічного терміна.</p>
Гістологія	Тканини та їхня будова	<p>Застосовувати знання у формуванні гістологічних термінів</p>
Хімія	<p>Найменування хімічних елементів та їх сполук, які є лікарськими речовинами</p>	<p>Правильно писати латинську назву сполук та хімічних елементів</p>

Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення
Морфологія N. substantivum	Застосування відповідних частин мови, що застосовуються у словотворенні назв лікарських препаратів	Застосовувати іменники всіх відмін.
Латинська хімічна номенклатура.	Назви хімічних елементів та їх сполук.	Застосовувати знання в практичній діяльності.
Наступні дисципліни		
Фармакологія	Найменування лікарських засобів, оформлення латинської частини рецепта.	Правильно писати латинські найменування лікарських форм та препаратів, грамотно оформлювати латинську частину рецепта.

Патофізіологія	Патогенез.	Застосовувати знання у формуванні термінів, що використовуються у
		під час вивчення патогенезу.
Клінічні дисципліни	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування, клінічні спеціальності та спеціалісти.	Застосовувати знання у формуванні та грамотному використанні латинськомовних клінічних термінів

Основна література

9. Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: «Книга-плюс», 2016 – 372 с.
10. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
11. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2013. – 320 с.
12. Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – 6-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 132 с.
13. Medical Latin terminology workbook: study guide / Kiselova O. H., Lekhnitska S. I., Shpynta G. M. – Kyiv: «Book-plus», 2018. – 142 p.

14. Рабочая тетрадь к практикуму по латинскому языку и медицинской терминологии: учебное пособие / Киселева Е. Г., Воскобойник-Шпинта Г. Н., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 168 с.
15. Робочий зошит з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: Книгаплюс, 2018 – 236 с.
16. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. І. – К.: «Книга-плюс», 2018 – 112 с.
17. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 144 с.
18. Лексичний мінімум з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: «Книгаплюс», 2018 – 160 с.

Додаткова література

Підручники та посібники

9. Латинська мова і основи медичної термінології: підручник / Л. Ю. Смольська, О. Г. Кісельова, О. Р. Власенко та ін. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
10. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О.М. Беяєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська, М.І. Гуцол; за заг. ред. О.М. Беяєвої. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
11. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник (ВНЗ IV р.а.) / Л. Ю. Смольська, В. Г. Синиця, Д. Ю. Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л. Ю. Смольської. – К.: ВСВ «Медицина», 2016. – 352 с.
12. Латинська мова: підручник / Світлична Є. І., Толлок І. О. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 440 с.

13. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О. В. Романенко, М. Г. Кравчук, В. М. Грінкевич та ін.; за ред. О. В. Романенка. – К.: Медицина, 2005. – 372 с.
14. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
15. Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
16. The Latin Language and Medical Terminology Basics: textbook (III-IV a.l.) / L. Yu. Smolska, O. H. Pylypiv, P. A. Sodomora et al.; edited by L. Yu. Smolska. – 4th edition. – Kyiv: AUS Medicine Publishing, 2018. – 400 p.

СЛОВНИКИ

18. Англо-Український ілюстрований медичний словник Дорланда – У 2-х томах – Львів: «НАУТІЛУС», 2002. – 2688 с., 820 іл.
19. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь Латинских крылатых слов. – М.: «Русский язык», 2001. – 782 с.
20. Вольфсон С. И. Латино-русский медицинский словарь. – М.: Медгиз, 1957. – 422 с.
21. Греческо-русский словарь / сост. А. Д. Вейсман. – СПб: Издание автора, 1899. – 1370 с.
22. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь. – М.: Рус. яз., 2000. – 846 с.
23. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.1. (А-Л) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1043 с.
24. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.2. (М-Ω) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1905 с.
25. Медичний словник оториноларингологічних термінів: укр.-рос.-латин., рос.укр.-латин., латин.-рос.-укр. / Д. І. Заболотний, С. К. Боєнко, Ф. О. Тишко, О. Г. Кисельова. – К.: Логос, 2011. – с. 382 – Бібліогр.: 381 с.

26. Словарь медицинской терминологии латинско-украинско-русский / Ред. доц. М. Ф. Книпович. – К.: Госмедиздат УССР, 1948. – 442 с.
27. Українсько-російсько-англійсько-латинський терапевтичний тлумачний словник [Текст] / Т. Д. Никула, В. О. Мойсеєнко. - К. : Задруга, 2007. - 235 с.
28. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 1. А – Йореса способ. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 464 с.
29. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 2. Кабана болезнь – Пяточный бугор. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 448 с.
30. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 3. Рабдитозы – Ящур. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 464 с.
31. Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
32. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: —Liesmal, 1973. – 1039 p.
33. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: —Liesmal, 1977. – 866 p.
34. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Граматичні категорії прикметника, поділ на групи. Родові закінчення, визначення основи. Системне вивчення прикметників І групи.

Мета – знати характерні закінчення і правила відмінювання прикметників першої групи. Навчитися узгоджувати прикметники з іменниками. Засвоїти структуру анатомічного терміна, який має у своєму складі прикметник.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

1. На скільки відмін поділяються прикметники у латинській мові?
2. Яка словникова форма прикметників I–II відміни?
3. Як визначається основа прикметників I–II відміни?
4. Яка частина мови завжди стоїть першою в анатомічному терміні?
5. За якими граматичними категоріями узгоджуються прикметники з іменниками?
6. Який порядок слів у анатомічному терміні, що складається з двох іменників?
7. Який порядок слів у анатомічному терміні, що складається з іменника та прикметника?

1. Визначте групу поданих прикметників:

asper, era, erum — шорсткий
— короткий brevis, e — круговий
communicans, ntis — з'єднувальний
deciduus, a, um — молочний (зуб)
duplex, icis — подвійний durus, a, um
— твердий fibrosus, a, um —
волокнистий hyoideus, a, um —
підязиковий gluteus, a, um —
сідничний

hemiazygos – напівнепарний
medialis, e — серединний mollis, e
— м'який petrosus, a, um —
кам'янистий ruber, bra, brum —
червоний sinister, tra, trum —
лівий styloideus, a, um —
шилоподібний tenuis, e — тонкий
biceps, bicipitis — двоголовий
azygos – непарний

2. Визначте рід прикметників: oleracea, arvense, montanus, mollis, fruticans, praesox, acris, triviālis, effusum, annuus, sativum, rupestris, sempervirens, ruber, alta, domestica, hortense, lacustris, tuberosus, baccans.

Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:

1 Знайдіть і виправте помилки, перекладіть українською мовою.

Linguae vena, latus musculus, dexter genu, scapula dextrus, palatinum os, foramen dentis apicis, processus coccygeae vertebrae, apicis dentis tertii, transversa scapulae ligamentum, articulatio genu dextri.

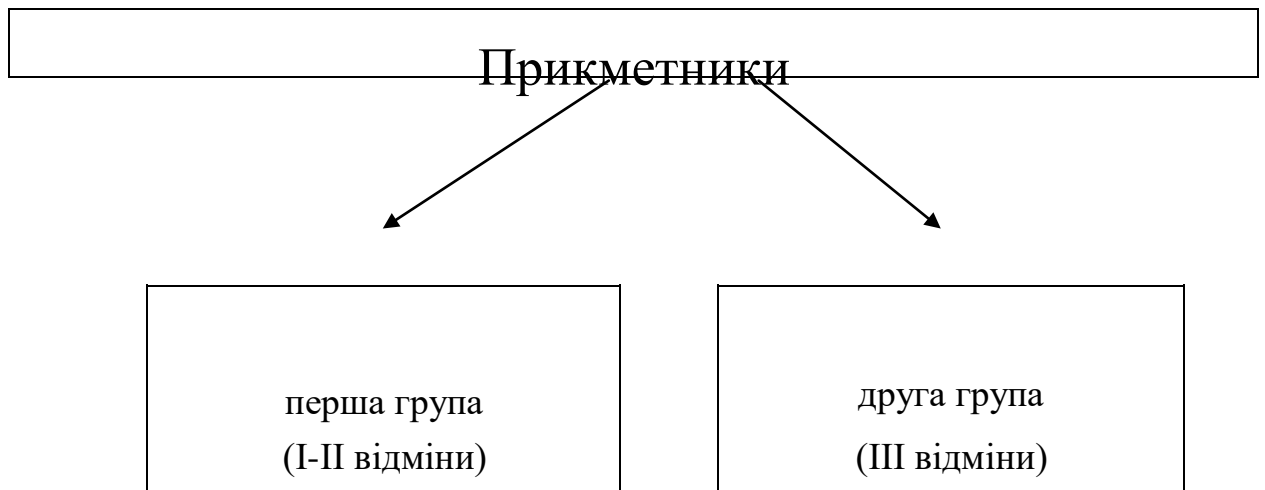
2 Перекладіть українською мовою.

Ligamentum latum, os zygomaticum, pulmo dexter, ramus thoracicus, musculus longus colli, vena faciei profunda, vertebra coccygea, processus transversus, foramen apicis dentis, arteria interossea, ligamentum transversum scapulae, foramen venae cavae.

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

□

Структурно-логічна схема змісту теми

m	f	1) прикметники 3-х родових закінчень m f n -er -is -e acer, acris, acre – гострий
-us,er	-a	2) прикметники 2-х родових закінчень m,f n -is -e brevis, e – короткий
magnus, a, um dexter, tra, trum		3) прикметники 1-го закінчення m,f,n -r/-s/-x par, paris –рівний simplex, icis - простий

Відмінювання прикметників

Прикметники	Рід	Закінчення	Відміна
Перша група	m	-us,-er	II
	f	-a	I
	n	-um	II
Друга група	m	-er,is	III
	f	-is	
	n	-e	

NB! Більшість прикметників на **-er** втрачають **-e** при відмінюванні (явище випадного голосного): **ruber** – червоний, **rubra** – червона, **rubrum** – червоне. Деякі

прикметники зберігають -e при відмінюванні: asper – шорсткий, aspera – шорстка, asperum – шорстке. Зберігають -e при відмінюванні також усі прикметники з кінцевим терміноелементом -fer —-носний: mellifer – медоносний, mellifera – медоносна, melliferum – медоносне.

За I та II відмінами утворюються також форми родового відмінка (див. таблицю):

Відміна	II	I	II
Рід	m	f	n
Nom. singularis	longus	longa	longum
Genetivus singularis	longi	longae	longi

При відмінюванні прикметників використовується та сама таблиця відмінкових закінчень, що й при відмінюванні іменників. Відповідно форми жіночого роду відмінюються за I відміною, форми чоловічого і середнього роду – за II.

Основа прикметників визначається шляхом відкидання закінчення форми жіночого роду (визначення основи має практичне значення – від основи утворюються відмінкові форми прикметника шляхом додавання відповідного закінчення): longa основа: long; palatina основа: palatin; externa основа: extern. До першої групи прикметників належать також прикметники на -er. В анатомічній номенклатурі використовується лише кілька таких прикметників (dexter, tra, trum правий; sinister, tra, trum лівий; sacer, cra, crum крижовий). У цих прикметниках основа так само визначається за формою жіночого роду називного відмінка однини за допомогою відкидання закінчення.

У латинській мові порядкові числівники мають таку саму граматичну структуру, як і прикметники I–II відмін: *primus, a, um* – перший.

NB! Переклад термінів з узгодженим означенням: Узгодити прикметник з іменником – означає поставити його в такому самому роді, числі і відмінку, що й означуваний іменник. Послідовність дій при узгодженні прикметника з іменником: – визначити рід, число і відмінок іменника; – визначити групу прикметника з його словниковою формою; – обрати форму прикметника в такому самому роді, числі і відмінку, як іменник. Наприклад, слід перекласти латинською мовою термін піднебінний отвір: Отвір – *forāmen, inis n*: середній рід, однина, називний відмінок. Піднебінний – *palatīnus, a, um*: прикметник I–II відмін. Прикметник *palatīnus, a, um* узгоджуємо в середньому роді, однині, називному відмінку: *forāmen palatīnum*. Слід пам'ятати, що граматичний рід іменника в українській і латинській мовах часто не збігається (*forāmen* – *neutrum*, отвір – чоловічий рід).

Моделі анатомічних термінів

В анатомічному терміні на першому місці завжди стоїть іменник у називному відмінку (винятком є такі терміни: *dura mater* – тверда мозкова оболонка, *pia mater* – м'яка мозкова оболонка, у яких прикметник стоїть на першому місці). Прикметник записується після іменника і узгоджується з ним у роді, числі та відмінку. 1. *Іменник у Nom. + іменник у Gen.* (неузгоджене означення) вена язика – *vena linguae* 2. *Іменник у Nom. + прикметник у Nom.* (узгоджене означення) глибока вена – *vena profunda* 3. *Іменник у Nom. + іменник у Gen. + прикметник у Gen.* вена правої легені – *vena pulmōnis dextri* 3. *Іменник у Nom. + іменник у Gen. + прикметник у Nom.* глибока вена язика – *vena linguae profunda* - 18 - Виняток: Якщо у терміні на першому місці стоять слова *musculus, ligamentum, tunica, podus*, то узгоджений прикметник ставиться одразу після цих слів. Поперечна

зв'язка лопатки – ligamentum transversum scapulae; лімфатичний вузол шиї – nodus lymphaticus colli.

Сценарій проведення роботи в малих групах **Перелік можливих запитань:**

1. На скільки груп поділяються прикметники.
2. Що таке узгоджене означення.
3. Особливості прикметників на -er.
4. Як визначається основа прикметника.

Тестові завдання

1. Визначте основу прикметників:

acusticus, a, um	luteus, a, um
alaris, e albus, a, um	niger, gra, grum
bilifer, fera,	pius, a, um
ferum sapiens, ntis	senex, senis
	viridis, e
corticalis, e	puter, tris, tre
impar, imparis	sternalis, e

2. Узгодьте прикметники з іменниками: apertura, ae f (thoracicus, a, um; minor, us) nervus, i m (hypoglossus, a, um; facialis, e) septum, i n (nasalis, e; osseus, a, um) membrum, i n (liber, libera, liberum; inferior, ius) os, ossis n (hyoideus, s, um; occipitalis, e) pelvis, is f (renalis, e)

Практичний тренінг при виконанні типових вправ

1. Узгодьте прикметники з іменниками і поставте в Gen. sing., Nom. pl., Gen. pl.:

costa, ae f (spurius, a, um) dens,	glandula, ae f (thyroideus, a, um)
ntis m (caninus, a, um)	cornu, us n (sacralis, e)
ramus, i m (communicans, ntis)	facies, ei f (dorsalis, e) foramen, inis n (palatinus, a, um)

Nom.sg. costa spuria

Gen.sg. costae spuriae

Nom.plur. costae spuriae

Gen.plur. costarum spuriarum

Nom.sg. dens caninus
Gen.sg. dentis canini
Nom.plur. dentes canini
Gen.plur. dentium caninorm

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

1. Узгодьте прикметник з кожним іменником і перекладіть отримані словосполучення українською:

osseus, a, um: junctura, ae f; palatum, i n; labyrinthus, i m
superior, ius: angulus, i m; membrum, i n; cornu, us n
occipitalis, e: crista, ae f; ramus, i m; regio, onis f
incisivus, a, um: fossa, ae f, dens, ntis m; ductus, us m
major, us: ala, ae f; labium, ii n; nervus, i m
ovalis, e: fossa, ae f; foramen, inis n

2. Перекладіть словосполучення латинською мовою:

Лопаткова лінія; лобова область; сонний трикутник; довга кістка; основа черепа; внутрішня поверхня; мале крило; поперечний відросток; верхівка зуба; верхня суглобова дуга; гребінь великого горбка; кісткова перегородка носа; борозна потиличної артерії; права крайова гілка; задня гілка лівого шлуночка; тильна пальцева вена стопи; великий задній прямий м'яз голови.

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: Граматичні категорії прикметника, поділ на групи. Родові закінчення, визначення основи. Системне вивчення прикметників I групи.

Навчальні завдання	Вказівки
--------------------	----------

<p>1. З'ясувати класифікацію прикметників, на скільки груп поділяються?</p> <p>2. Як визначається основа прикметників I–II відміни?</p>	<p>1. Дати загальну характеристику прикметникам, навести приклади. 2. Утворити форму жіночого роду і шляхом відкидання закінчення знайти основу прикметника.</p>
<p>3. Яка частина мови завжди стоїть першою в анатомічному терміні?</p> <p>4. За якими граматичними категоріями узгоджуються прикметники з іменниками?</p> <p>5. Який порядок слів у анатомічному терміні, що складається з двох іменників? Який порядок слів у анатомічному терміні, що складається з іменника та прикметника?</p>	<p>3. Розібрати структуру анатомічного терміна.</p> <p>4. Утворити терміни за принципом узгодженого означення.</p> <p>5. Розібрати різні моделі творення анатомічних термінів.</p>

6. Законспектувати і вивчити тему
7. Вивчити сталі медичні вирази з підручника
8. Виконати вправи по Робочому зошиту з теми № 3
9. Вивчити лексичний мінімум

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ

1.Тема заняття: Іменники I відміни в анатомічній термінології. Іменники I грецької відміни. Іменники II відміни чоловічого і середнього роду в анатомічній термінології. Сталі вирази і суфікси у термінотворенні. Винятки щодо роду.

2. Навчальні цілі заняття: *Фахові компетентності.*

Студент повинен знати:

10. Граматичні ознаки іменників I відміни жіночого роду і II відміни чоловічого та середнього родів.
11. Відмінкові закінчення іменників I і II відміни, особливості відмінювання.
12. Граматичні ознаки іменників I і II грецької відміни.
13. Винятки щодо роду у I і II відміні.
14. Узгодження прикметників I групи з іменниками I і II відміни.
15. Грецько-латинські еквіваленти іменників I жіночого роду і II відміни чоловічого та середнього родів.
16. Принципи конструювання анатомічних, фармацевтичних та клінічних термінів з неузгодженим означенням з використанням іменників II відміни.
17. Використання даних анатомічних, фармацевтичних та клінічних термінів в медичній практиці.

Студент повинен вміти:

1. Визначати іменники I відміни жіночого роду і II відміни чоловічого та середнього роду.
2. Вміти користуватися іменниками I і II відміни при побудові анатомічних, фармацевтичних та клінічних термінів.
3. Вміти читати та перекладати анатомічні терміни, виконувати граматичний аналіз анатомічних термінів.
4. Конструювати та декодувати медичні терміни на основі грецько-латинських еквівалентів іменників II відміни. *Загальні компетентності.*
8. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.

9. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
 10. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
 11. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.
- метод самоконтролю.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Грамаітичні категорії іменника. Правильне трактування анатомічної термінології	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати анатомічні терміни на рідну мову
Анатомія	Будова органів та систем органів	Знати назви органів латинською мовою, вміти використовувати знання в формуванні анатомічного терміна

Гістологія	Тканини та їхня будова	Застосовувати знання у формуванні гістологічних термінів
Хімія	Найменування хімічних елементів та їх сполук, які є лікарськими речовинами	Правильно писати латинську назву сполук та хімічних елементів

--	--	--

Внутрішньо-предметна інтеграція

Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення
Морфологія N. substantivum	Застосування відповідних частин мови, що застосовуються у анатомічній термінології.	Застосовувати іменники I, II відміни та I, II грецької відміни.
Латинська хімічна номенклатура	Назви хімічних елементів та їх сполук	Застосовувати знання в практичній діяльності

Наступні дисципліни		
Фармакологія	Найменування лікарських засобів, оформлення латинської частини рецепта	Правильно писати латинські найменування лікарських форм та препаратів. грамотно оформлювати латинську частину рецепта.
Патоморфологія	Будова органів та систем органів. Назви патологічних станів.	Знати назви органів латинською мовою, вміти використовувати знання в формуванні латинськомовних термінів.
Патофізіологія	Патогенез.	Застосовувати знання у формуванні термінів, що використовуються у під час вивчення патогенезу.
Клінічні дисципліни	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування, клінічні спеціальності та спеціалісти.	Застосовувати знання у формуванні та грамотному використанні латинськомовних клінічних термінів

Література:

А) Навчальна:

Основна:

1. Кісельова О.Г., Лехніцька С.І., Шпинта Г.М. Латинська мова та медична термінологія. – К.: Книга-плюс, 2016. – 376 с.
2. Кісельова О.Г., Смольська Л.Ю. Латинська мова та основи медичної термінології. - К.: Медицина, 2008. – 360 с.
3. Закалюжний М. М., Паласюк Г. Б. Латинська мова і основи медичної термінології. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2004.

Додаткова: 1. Шевченко Є.М. Латинська мова і основи медичної термінології: Навч. посібник. – Київ: Медицина, 2006.

2. Кочкарева А.Г., Рыжкіна З.А. Афоризми в курсі преподавання латинського языка студентам медичинских ВУЗов . - ММСИ ім. Н.А. Семашко, 1990. – 96 с.

Б) Наукова:

1. Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

2. Заболотний Д. І., Боєнко С. К., Тишко Ф. О., Кісельова О. Г. Медичний словник оториноларингологічних термінів: укр.-рос.-латин., рос.-укр.-латин., латин.-рос.-укр. - К.: Логос, 2011. – с. 382 – Бібліогр.: с. 381.

В) Методична:

1. Мілерян В.Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): - Київ, «Хрещатик»,2007.-120с.
2. Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник для студентів ВНЗ.К.,2008.-223с., інші Мілерян В.Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): - Київ, «Хрещатик»,2007.-120с.
3. Максименко С.Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288с.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявності у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Іменники I відміни в анатомічній термінології. Іменники I грецької відміни. Іменники II відміни чоловічого і середнього роду в анатомічній термінології. Сталі вирази і суфікси у термінотворенні. Винятки щодо роду.

Мета – формування навичок конструювання та перекладу латинськомовних термінів з використанням латинських іменників II відміни та іменників II грецької відміни.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

- 1. Які граматичні категорії має іменник? Скільки відмін виділяють у іменника?
- 2. Як визначається відміна в латинській мові? з чого складається словникова форма іменника?
- 3. Які іменники належать до I відміни?
- 4. Утворити називний і родовий відмінок множини від поданих іменників?
- 5. Назвати винятки щодо роду серед іменників I відміни?

- 6. Навести приклади вживання іменників з неузгодженим означенням?
- 7. Навести грецькі дублети іменників I відміни?
- **Тести:**

1. Виберіть з поданих термінів іменники I-ої відміни:

1) *musculus, i m*

5) *nervus, i m*

2) ***arteria, ae f***

6) ***collega, ae m***

3) ***calvaria, ae f***

7) ***oculista, ae m***

4) *ligamentum, i n*

8) ***scapula, ae f***

2. Допишіть відмінкові закінчення:

артерії (Nom.pl.) – arteriae лопатки

(Nom.pl.) – scalupae сідла (Gen.sing.) –

sellae волокон (Gen.pl.) – fibrae

спайки (Gen.sing.) – comissurae

щілина (Nom.sing.) – fissurae нижні

щелепи (Nom.pl.) – mandibulae

артерій (Gen.pl.) – arteriarum

□ **Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:**

1. Визначте відміну іменників: cor, cordis n; natura, ae f; lien, lienis m; lens, lentis f; caput, itis n; glandula, ae f; palatum, i n; os, oris n; pilus, i m; tuba, ae f; pes, pedis m; pelvis, is f; membrum, i n; cartilago, inis f; paries, etis m; crista, ae f; fornix, icis m; calvaria, ae f; scabies, ei f; dies, ei m, f; sinus, us m; manus, us f.

Відповідь.

Declinatio I	Declinatio II	Declinatio III	Declinatio IV	Declinatio V
natura, ae f	palatum, i n	cor, cordis n		scabies, ei f
glandula, ae f	pilus, i m	lien, lienis m		dies, ei m, f
tuba, ae f	membrum, i n	lens, lentis f		
crista, ae f		caput, itis n		
calvaria, ae f		os, oris n		
		pes, pedis m		
		cartilago, inis f		
		paries, etis m		
		fornix, icis m		

2. Перекладіть латинською мовою, визначте основу іменників: лопатка; надколінок; ліктьова кістка; артерія; сумка; ямка; шов; з'єднання; повіка; вирізка; виступ; луска; труба; лопатка; піхва; ясна.

Відповідь.

Українське значення	Латинське значення	Основа
лопатка	scapula,ae f	scapul-
надколінок	patella,ae f	patell-
ліктьова кістка	ulna,ae f	uln-
сумка	bursa,ae f	burs-
ямка	fossa,ae f	foss-

3. Знайдіть відповідники латинських термінів:

1. costa vera	А.біла лінія
2. os longum	Б.ліве око
3. scapula dextra	В.людське серце
4. linea alba	Г.широка зв'язка
5. musculus latus	Д.права лопатка
6. oculus sinister	Е.широкий м'яз
7. ligamentum latum	Є.довга кістка
8. cor humanum	Ж.справжнє ребро

Відповідь.

1-Ж; 2-Є; 3-Д; 4-А; 5-Е; 6-Б; 7-Г; 8-В.

4. Перекладіть терміни українською мовою і вкажіть граматичні категорії іменників: ala minor; incisura mastoidea; lamina lateralis; fossa subarcuata; spina tympanica; costa prima; crista obturatoria; linea aspera; membrana externa; tunica mucosa; plica gastrica; arteria thoracica; uvula vesicae; fossa scapulae; ampulla tubae; vena linguae.

Відповідь. ala minor – *мале крило*(ala,ae f – Nomen substantivum, Declinatio prima, Nom.sing.); incisura mastoidea – *соскоподібна вирізка* (incisura,ae f – Nomen substantivum, Declinatio prima, Nom.sing.); lamina lateralis – *бічна пластинка* (lamina, ae f – Nomen substantivum, Declinatio prima, Nom.sing.); fossa subarcuata – *піддугова ямка* (fossa, ae f – Nomen substantivum, Declinatio prima, Nom.sing) spina tympanica – *барабанна ость*(spina, ae f – Nomen substantivum, Declinatio prima, Nom.sing) costa prima – *перше ребро* (costa, ae f – Nomen substantivum, Declinatio prima, Nom.sing); crista obturatoria – *затильний гребінь*(crista, ae f – Nomen substantivum, Declinatio prima, Nom.sing); linea aspera – *шорстка лінія* (linea, ae f – Nomen substantivum, Declinatio prima, Nom.sing);

II. Основний етап (40хв) Матеріали методичного забезпечення

основного етапу заняття: □ Структурно-логічна схема змісту теми

□ Сценарій проведення роботи в малих групах **Перелік**

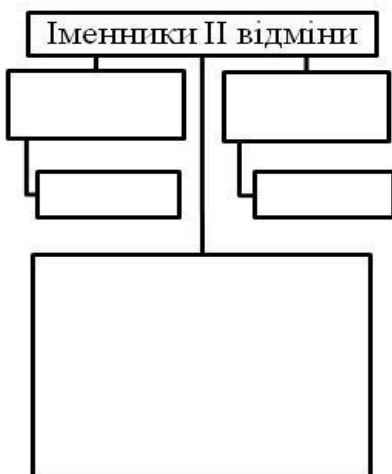
можливих запитань:

1. Іменники яких родів належать до II відміни...
2. Назвати винятки щодо роду в II відміні...
3. Які особливості іменників чоловічого роду II відміни
4. Які особливості іменників середнього роду II відміни...
5. Назвати закінчення чоловічого роду II відміни у Gen.sing., Nom.pl., Gen.pl.... 6.

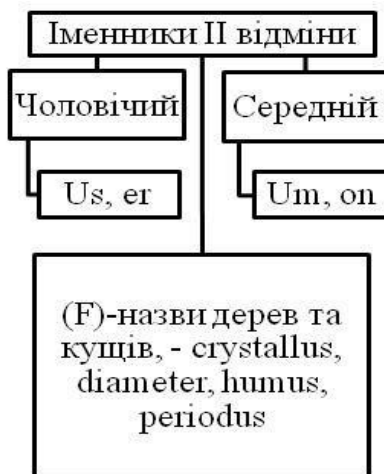
Назвати закінчення середнього роду II відміни у Gen.sing., Nom.pl., Gen.pl....

□ Тестові завдання.

1. Заповнити схему:

Відповідь:

2. Виберіть з переліку терміни, що належать до II-ої відміни:

musculus, i m
 arcus, us m cornu,
 us n
membrum, i n
 corpus, oris n
 n

ligamentum, i
 sinus, us m
 venter, tris m
cancer, cri m

crystallus, i f
diameter, tri f

virus, i n

3. Розподіліть вибрані терміни за родами:

Genus masculinum	Genus femininum	Genus neutrum
musculus, i m	crystallus, i f	membrum, i n
cancer, cri m	diameter, tri f	ligamentum, i n
		virus, i n

4. Поставити подані іменники у множину (Nom.pl.):

Словникова форма	Nom.pl.
musculus, i m	musculi – м'язи
crystallus, i f	crystalli – кристали
diameter, tri f	diametri – діаметри

membrum, i n	membra – кінцівки
ligamentum, i n	ligamenta – зв'язки
virus, i n	vira – віруси

□ **Практичний тренінг при виконанні типових вправ.**

1. Утворіть терміни, поставте в Gen. sing., перекладіть:

sulcus, i m / nervus, i m; digitus, i m / medius, a, um; fundus, i m / oculus, i m; porus, i m / acusticus, a, um; septum, i n / nasus, i m; brachium, i n / sinister, tra, trum.

Термін	Gen. sing.	Переклад
sulcus nervi	sulci nervi	борозна нерва – борозни нерва
digitus medius	digiti medii	середній палець – середнього пальця
fundus oculi	fundi oculi	дно ока – дна ока
porus acusticus	pori acustici	слуховий отвір – слухового отвору
septum nasi	septi nasi	перегородка носа – перегородки носа
brachium sinistrum	brachii sinistri	ліве плече – лівого плеча

2. Розподіліть терміни з попередньої вправи за видами означень:

Термін з узгодженим означенням	Термін з неузгодженим означенням
digitus medius – середній палець	sulcus nervi – борозна нерва
porus acusticus – слуховий отвір	fundus oculi – дно ока
brachium sinistrum – ліве плече	septum nasi – перегородка носа

3. Вкажіть латинсько-грецькі відповідники:

1. vertebra	A. desmon
2. morbus	B. hystera
3. ligamentum	C. cytos
4. populus	D. hypnos
5. vesica	E. cystos
6. somnus	F. spondylos
7. uterus	G. demos
8. cellula	H. nosos

Відповідь: 1-F; 2-H; 3-A; 4-G; 5-E; 6-D; 7-B; 8-C.

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

1. Допишіть відповідні закінчення: м'яз плеча

– muscul... brach... пояс кінцівок – singul...

membr... цибулина ока – bulb... ocul... дно ока

– fund... ocul... ядра нервів – nucle... nerv...

присінок аорти – vestibul... aort... клапан

присінка аорти – valv... vestibul... aort...

Відповідь:

м'яз плеча – musculus brachii пояс кінцівок –

singulum membri цибулина ока – bulbus oculi

дно ока – fundus oculi ядра нервів – nuclei

nervorum присінок аорти – vestibulum aortae

клапан присінка аорти – valva vestibuli aortae

2. Поставити терміни у множину та перкласти їх українською.

musculus membri	musculi membri	<i>М'яз кінцівки – м'язи кінцівки</i>
musculus rectus	musculi recti	<i>Прямий м'яз – прями м'язи</i>
digitus longus	digiti longi	<i>Довгий палець – довгі пальці</i>

ligamentum brachii	ligamenta brachii	<i>Зв'язка плеча – зв'язки плеча</i>
diameter obliqua	diametri obliquae	<i>Косий діаметр – косі діаметри</i>

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: "Іменники II відміни чоловічого і середнього родів. Іменники II грецької відміни. Лексика: сталі вирази, суфікси."

Навчальні завдання	Вказівки
З'ясувати:	
1. Що таке неузгоджене означення?	1. Дати визначення неузгодженому означенню.
2. Як утворюються терміни з неузгодженим означенням?	2. Визначити порядок слів у терміні з неузгодженим означенням.
3. Які є особливості вживання синонімів в анатомічній термінології?	3. Виписати, користуючись анатомічним словником, іменники - синоніми I, II відміни і приклади їх вживання.
4. Латино-грецькі дублети іменників II відміни.	4. Виписати латино -грецькі дублети іменників I, II відміни.
5. Особливості відмінювання іменників грецького походження.	5. Виписати зразок відмінювання іменників грецького походження.

10. Законспектувати і вивчити тему «Суфікси іменників II-ої відміни».

11. Вивчити сталі медичні вирази з іменниками II-ої відміни (підручник с.76-80).

12. Виконати вправи по Робочому зошиту з теми №4,5.

13. Записати і вивчити лексичний мінімум (с.48, 50,51, 52).

14. Записати і вивчити латино-грецькі дублети іменників I і II-ої відміни (с.270-271).

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ

1. Тема заняття: Іменники III відміни. Визначення основи, парадигми всіх родів, типи відмінювання. Приголосний тип. Чоловічий рід. Винятки щодо роду. Лексика. Сталі вирази.

2. Навчальні цілі заняття: *Фахові компетентності.*

Студент повинен знати:

1. Основні принципи визначення приналежності іменників до III відміни.
2. Правила визначення типу відмінювання, принципів відмінювання іменників III відміни відповідно до типу.
3. Характерні закінчення для іменників чоловічого роду. Винятки.
4. Принципи конструювання анатомічних термінів з іменниками III відміни чоловічого роду.
5. Використання анатомічних термінів з іменниками III відміни чоловічого роду в медичній практиці.
6. Грецько-латинські еквіваленти іменників III відміни чоловічого роду. **Студент повинен вміти:**

1. Визначати основу, тип відмінювання іменників III відміни.
2. Користуватися іменниками III відміни чоловічого роду при побудові анатомічних термінів.
3. Читати та перекладати анатомічні терміни, виконувати граматичний аналіз анатомічних термінів.
4. Конструювати та декодувати медичні терміни на основі грецько-латинських еквівалентів іменників III відміни чоловічого роду.

Загальні компетентності.

1. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
2. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
3. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
4. Стимулювати інтерес до історії медицини при вивченні латинських афоризмів.

Анатомія	Будова органів та систем органів	Знати назви органів латинською мовою, вміти використовувати знання в формуванні анатомічного терміна
Гістологія	Тканини та їхня будова	Застосовувати знання у формуванні анатомічних термінів
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно вимовляти букви та буквосполучення
Морфологія N. substantivum	Застосування відповідних частин мови, що	Застосовувати іменники III відміни.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Граматичні категорії іменника. Правильне трактування знання при вивченні анатомічної термінології теми,	Застосовувати набуті знання при вивченні вміти правильно перекладати анатомічні терміни рідною мовою

використовуються

у

Основна література

1. Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: «Книга-плюс», 2016 – 372 с.
2. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
3. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2013. – 320 с.

4. Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Лехніцька С.І., Шпинта Г. М. – 6-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 132 с.
5. Medical Latin terminology workbook: study guide / Kiselova O. H., Lekhnitska S. I., Shpynta G. M. – Kyiv: «Book-plus», 2018. – 142 p.
6. Рабочая тетрадь к практикуму по латинскому языку и медицинской терминологии: учебное пособие / Киселева Е. Г., Воскобойник-Шпинта Г. Н., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 168 с.
7. Робочий зошит з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: Книга- плюс, 2018 – 236 с.
8. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. І. – К.: «Книга-плюс», 2018 – 112 с.
9. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 144 с.
10. Лексичний мінімум з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: «Книга- плюс», 2018 – 160 с.

Додаткова література

Підручники та посібники

1. Латинська мова і основи медичної термінології: підручник / Л. Ю. Смольська,
О. Г. Кісельова, О. Р. Власенко та ін. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О.М. Беляєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська, М.І. Гуцол; за заг. ред. О.М. Беляєвої. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник (ВНЗ IV р.а.) / Л. Ю. Смольська, В. Г. Синиця, Д. Ю. Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л. Ю. Смольської. – К.: ВСВ «Медицина», 2016. – 352 с.

4. Латинська мова: підручник / Світлична Є. І., Толоч І. О. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 440 с.
5. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О. В. Романенко, М. Г. Кравчук, В. М. Грінкевич та ін.; за ред. О. В. Романенка. – К.: Медицина, 2005. – 372 с.
6. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
7. Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
8. The Latin Language and Medical Terminology Basics: textbook (III-IV a.l.) / L.Yu. Smolska, O. H. Pylypiv, P. A. Sodomora et al.; edited by L.Yu. Smolska. – 4th edition. – Kyiv: AUS Medicine Publishing, 2018. – 400 p.

СЛОВНИКИ

1. Англо-Український ілюстрований медичний словник Дорланда – У 2-х томах – Львів: «НАУТІЛУС», 2002. – 2688 с., 820 іл.
2. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь Латинских крылатых слов. – М.: «Русский язык», 2001. – 782 с.
3. Вольфсон С. И. Латино-русский медицинский словарь. – М.: Медгиз, 1957. – 422 с.
4. Греческо-русский словарь / сост. А. Д. Вейсман. – СПб: Издание автора, 1899. – 1370 с.
5. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь. – М.: Рус. яз., 2000. – 846 с.
6. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.1. (А-Л) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1043 с.
7. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.2. (М-Ω) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1905 с.
8. Медичний словник оториноларингологічних термінів: укр.-рос.-латин., рос.- укр.-латин., латин.-рос.-укр. / Д. І. Заболотний, С. К. Боєнко, Ф. О. Тишко, О. Г. Кисельова. – К.: Логос, 2011. – с. 382 – Бібліогр.: 381 с.

9. Словарь медицинской терминологии латинско-украинско-русский / Ред. доц. М. Ф. Книпович. – К.: Госмедиздат УССР, 1948. – 442 с.
10. Українсько-російсько-англійсько-латинський терапевтичний тлумачний словник [Текст] / Т. Д. Никула, В. О. Мойсеєнко. - К. : Задруга, 2007. - 235 с.
11. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 1. А – Йореса способ. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 464 с.
12. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 2. Кабана болезнь – Пяточный бугор. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 448 с.
13. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 3. Рабдитозы – Ящур. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 464 с.
14. Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
15. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: —Liesmal, 1973. – 1039 p.
16. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (MZ). – Riga: —Liesmal, 1977. – 866 p.
17. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Іменники III відміни. Визначення основи, парадигми всіх родів, типи відмінювання. Приголосний тип. Чоловічий рід. Винятки щодо роду. Лексика. Сталі вирази.

Мета – формування навичок конструювання та перекладу латинськомовних термінів з використанням латинських іменників III відміни. **Мотивація навчальної діяльності.**

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

1. Скільки груп прикметників виділяють в латинській мові?
2. Назвати ознаки прикметників I групи.
3. Як визначається основа прикметників I групи?
4. За якими відмінами відмінюються прикметники I групи?
5. Назвати закінчення середнього роду прикметників I групи у Gen.sing., Nom.pl., Gen.pl.
6. Назвати ознаки прикметників II групи.
7. Як визначається основа прикметників II групи?
8. Особливості відмінювання прикметників II групи.
9. Назвати прикметники за недостатніми ступенями порівняння та їх особливості відмінювання.

• **Тести:****1. Виберіть з переліку прикметники, що належать до I-ої групи:**

- 1)asper, ega, egum — шорсткий;
- 2)brevis, e — короткий;
- 3)circularis, e — круговий;
- 4)communicans, ntis — з'єднувальний;
- 5)deciduus, a, um — випадний, молочний (зуб);
- 6)duplex, icis — подвійний;
- 7)durus, a, um — твердий;
- 8)fibrosus, a, um — волокнистий;
- 9)hyoideus, a, um — під'язиковий;
- 10)gluteus, a, um — сідничний;
- 11)inferior, ius — нижній;

- 12)medialis, e — серединний;
- 13)mollis, e — м'який;
- 14)petrosus, a, um — кам'янистий;
- 15)ruber, bra, brum — червоний;
- 16)sinister, tra, trum — лівий;
- 17)styloideus, a, um — шилоподібний;
- 18)tenuis, e — тонкий;
- 19)biceps, bicipitis — двоголовий
- 20) acer, cris, cre — гострий

2. Утворити Gen. sg. від прикметників:

- palatinus, a, um
 rotundus, a, um
 intermedius, a, um
 obturatorius, a, um
 spinosus, a, um
 tympanicus, a, um
 pelvinus, a, um
 caroticus, a, um
 xiphoideus, a, um

- Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:

1. Допишіть відмінкові закінчення:

- 1)м'яз спини – muscul... dors...
- 2)м'язи спини – muscul... dors...
- 3)гілка нижньої щелепи – ram... mandibul...
- 4)спайка маткової труби –comissur... tub... uterin...
- 5)перегородка носа – sept... nas...
- 6)пояс кінцівки – singul... membr...
- 7)пояс кінцівок – singul... membr...
- 8)зв'язка лопатки – ligament... scapul... 9)зв'язки лопаток – ligament... scapul...

Відповідь.

- 1) musculus dorsi
- 2) musculi dorsi
- 3) ramus mandibulae
- 4) comissura tubae uterinae
- 5) septum nasi

- 6) cingulum membri
7) cingulum membrorum
8) ligamentum scapulae
9) ligamentaa scapularum

2. Узгодити прикметники з іменниками, перекласти:

oculus (sinister, tra, trum)
ganglion (autonomicus, a, um)
pleura (diaphragmaticus, a, um)
diameter (obliquus, a, um)
organa(uropoliticus, a, um)
virus (mortifer, era, erum)

Відповідь.

oculus sinister – ліве око ganglion
autonomicum – самостійний вузол pleura
diaphragmatica - діафрагмальна плевра
diameter obliqua - косий діаметр organa
uropolitica - сечотвірні органи virus
mortiferum - смертоносний вірус

3. Перекладіть терміни українською мовою і вкажіть граматичні категорії іменників та прикметників:

spina tympanica; morbus chronicus; palatum durum; crista colli costae

Відповідь.

spina tympanica – барабанна ость (spina, ae f – Nomen substantivum, Declinatio prima, Nom.sing; tympanicus, a, um – Nomen adjectivum, Classis prima, femininum, Nom.sing.)

morbus chronicus – хронічна хвороба (morbus, i m – Nomen substantivum, Declinatio secunda, Nom.sing; chronicus, a, um – Nomen adjectivum, Classis prima, masculinum, Nom.sing.)

palatum durum – тверде піднебіння (palatum, i n – Nomen substantivum, Declinatio secunda, Nom.sing; durus, a, um – Nomen adjectivum, Classis prima, neutrum, Nom.sing.)

crista colli costae – гребінь шийки ребра (crista, ae f - Nomen substantivum, Declinatio prima, Nom.sing; collum, i n – Nomen substantivum, Declinatio secunda, Gen.sing; costa, ae f – Nomen substantivum, Declinatio prima, Gen.sing.)

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

- Структурно-логічна схема змісту теми

До III відміни належать іменники всіх трьох родів, які в родовому відмінку однини мають закінчення **-is**. У називному відмінку однини закінчення цих іменників різні. Наприклад, arēx, icis m – верхівка; regio, onis f - ділянка; corpus, oris n – тіло.

Серед іменників III відміни є іменники **рівноскладові** і **нерівноскладові**.

До **рівноскладових** належать іменники, які мають однакову (*рівну*) кількість складів в **Nom. et Gen. sing.**, наприклад: **cutis, is f** – шкіра; **canalis, is m** – канал.

До **нерівноскладових** належать іменники, які в **Gen. sing.** мають на один склад більше, ніж в **Nom. sing.**, наприклад: **margo, ĩnis m** – край; **cartilāgo, ĩnis f** – хрящ.

Основу іменників визначаємо, відкинувши закінчення –is в Gen. sing. Основа іменників III відміни переважно не збігається з називним відмінком однини. Наприклад,

<i>Nom. sing.</i>	<i>Gen. sing.</i>	<i>Значення</i>	<i>Основа</i>
margo	margĭn-is	край	margĭn-
cartilāgo	cartilagĭn-is	хрящ	cartilagĭn-
corpus	corpōr-is	тіло	corpōr-
ulcus	ulcĕr-is	виразка	ulcĕr-
symptōma	symptomrt-is	симптом	symptomrt-

Про це потрібно пам'ятати як при відмінюванні іменників III відміни, так і при утворенні множини відповідних медичних термінів на базі іменників III відміни.

ТИПИ ВІДМІНЮВАННЯ

Залежно від особливостей відмінювання іменники III відміни (оскільки в одних і тих самих відмінках вони можуть мати різні закінчення) поділяються на три типи відмінювання: **приголосний** (*основний тип*), **голосний** і **мішаний**.

Відмінкові закінчення іменників III відміни

	<i>Singulāris</i>		<i>Plurālis</i>	
	<i>m, f</i>	<i>n</i>	<i>m, f</i>	<i>n</i>
<i>Nom.</i>	різні		-es	-a(ia)
<i>Gen.</i>	-is		-um(-ium)	
<i>Dat</i>	-i		-ĭbus	
<i>Acc.</i>	-em(-im) Nom.		-es	-a(-ia)
<i>Abl.</i>	-e(-i)		-ĭbus	

За **приголосним типом** відмінюються нерівноскладові іменники всіх родів, основа яких закінчується на одну приголосну, наприклад:

margo, ĩnis m	- (основа margĭn-)	край
ĩnis f	-(основа cartilagĭn-)	край
corpus, ōris n	-(основа corpōr-)	тіло

Іменники приголосного типу мають такі відмінкові закінчення, які у наведеній таблиці подані поза дужками.

Зразок відмінювання margo, ĩnis m - край основа **margĭn-**

<i>Nom.</i>	margo	margĭn-es
<i>Gen.</i>	margĭn-is	margĭn-um
<i>Dat.</i>	margĭn-i	margĭn-ĭbus
<i>Acc.</i>	margĭn-em	margĭn-es
<i>Abl.</i>	margĭn-e	margĭn-ĭbus

За голосним типом відмінюються іменники третьої відміни лише середнього роду, але тільки ті, які в **Nom.sing.** мають закінчення **-e, -al, -ar**, наприклад: **rete, is n** – сітка; **animal, ālis n** – тварина; **calcar, āris n** - шпора.

Іменники голосного типу мають такі відмінкові закінчення, які у наведеній таблиці подані в дужках.

Зразок відмінювання rete, is n - сітка

основа **ret-**

	<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>	<i>Nom.</i>	rete	ret-ia
<i>Gen.</i>	ret-is			ret-ium	
<i>Dat.</i>	ret-i			ret-ĭbus	
<i>Acc.</i>	rete			ret-ia	
<i>Abl.</i>	ret-i			ret-ĭbus	

За мішаним типом відмінюються:

- нерівноскладові іменники, основа яких закінчується на дві або три приголосні, наприклад: **dens, ntis m** (основа **dent-**) зуб **os, ossis n** (основа **oss-**) кістка
- рівноскладові іменники чоловічого і жіночого роду, які в **Nom.sing.** мають закінчення **-es** або **-is**, наприклад: **pubes, is f** – лобок; **cutis, is f** – шкіра.

Іменники мішаного типу мають такі самі відмінкові закінчення, як і іменники приголосного типу, тобто ті, які у наведеній таблиці подані поза дужками. У **Gen.plur.** такі іменники мають закінчення **-ium**, властиве голосному типові, чому й сам тип називається мішаним.

Зразок відмінювання dens, ntis m – зуб основа

dent – os, ossis n - кістка основа **oss-**

	<i>Singularis</i>		<i>Pluralis</i>	
	m	n	m	n
<i>Nom.</i>	dens	os	dent-es	oss-a
<i>Gen.</i>	dent-is	oss-is	dent-ium	oss-ium
<i>Dat.</i>	dent-i	oss-i	dent-ĭbus	oss-ĭbus
<i>Acc.</i>	dent-em	os	dent-es	oss-a
<i>Abl.</i>	dent-e	oss-e	dent-ĭbus	oss-ĭbus

Перелік можливих запитань:

- Як визначається відміна іменника?

2. Які іменники належать до III відміни?
3. Назвати правила розподілу іменників III відміни на три типи відмінювання. Утворити називний і родовий відмінок множини від поданих іменників?
4. Назвати основні закінчення іменників чоловічого роду III відміни. Винятки щодо роду серед іменників III відміни?
5. Назвати грецькі дублети іменників III відміни чоловічого роду.

• **Тестові завдання.**

1. Визначте, в яких відмінкових формах стоять подані іменники:

tubera	_____	capita	_____
ossium	_____	corporum	_____
margines	_____	matres	_____
apicis	_____	oris	_____
vortices	_____	abdomina	_____
ventris	_____	pulmonum	_____
vertex	_____	plices	_____
trochanteris	_____	cadavera	_____
			tendines
			crurum

2. Узгодити прикметники з іменниками:

paries, etis m / compactus, a um
 foramen, inis n / rotundus, a, um
 pulmo, onis m / gangraenosus, a, um
 cavitas, atis f / thoracicus, a, um
 corpus, oris n / longus, a, um

3. Перекласти латиною і поставити в Gen (число за змістом):

м'яз-обертач спини м_язгинач
 фаланги пальця м'язпідіймач
 верхньої губи м'язопускач кута
 рота область гілки нижньої
 щелепи верхня частка лівої
 легені велики і

мали вертлюг
волосяні вихри

4. Визначте тип відмінювання заданих іменників:

Типи	приголосний	голосний	мішаний
Іменники			
regio,onis f	+		
declive,is n		+	
culmen,inis n	+		
os,ossis n			+
tempus,oris n	+		
dens,ntis m			+
caput,itis n	+		
cochlear,aris n		+	
cutis,is f			+

- **Практичний тренінг при виконанні типових вправ.**

1. Утворіть терміни, поставте в Gen. sing., перекладіть:

corpus, oris n / lingua, ae f; corpus, oris n / uterus, i m; foramen, inis n /
caecus, a, um; dens, ntis m / cariosus, a, um; caput, itis n / mandibula,ae f;
rete is n / arteriosus, a, um.

Термін	Gen. sing.	Переклад
corpus linguae	corporis linguae	<i>тіло язика – тіла язика</i>
corpus uteri	corporis uteri	<i>тіло матки – тіла матки</i>
foramen caecum	foraminis caeci	<i>сліпий отвір – сліпого отвора</i>
dens cariosus	dentis cariosi	<i>костойдний зуб – костойдного зуба</i>

caput mandibulae	capitis mandibulae	головка нижньої щелепи – головки нижньої щелепи
rete arteriosum	retis arteriosi	артеріальна сітка - артеріальної сітки

2. Розподіліть терміни з попередньої вправи за видами означень:

Термін з узгодженим означенням	Термін з неузгодженим означенням
foramen	corpus linguae -
caecum - сліпий отвір	тіло язика corpus uteri - тіло
dens	матки
cariosus - костюїдний зуб	caput mandibulae -
rete arteriosum - артеріальна	головка нижньої щелепи

сітка

3. Вкажіть латинсько-грецькі відповідники:

1. cutis	A. tenon
2. ignis	B. derma
3. sanguis	C. pyr
4. avis	D. arthron
5. articulatio	E. haema
6. cartilago	F. anthrax
7. pelvis renalis	G. chondros
8. tendo	H. onyx
9. carbo	I. pyelos
10. unguis	J. ornis
11. dens	K. sarcos
12. auris	L. odon
13. caro	M. us, otos

Відповідь: 1-B; 2-C; 3-E; 4- J; 5- D; 6-G; 7-I; 8-A; 9-F; 10-H; 11-L; 12-M; 13-K.

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

Зробіть граматичний аналіз таких анатомічних термінів: foramen palatinum majus; cavitas nasalis ossea; apex ossis sacri.

Відповідь: foramen palatinum majus – великий піднебінний отвір

foramen, inis n – Nomen substantivum, Declinatio tertia, Classis consonans, Nom.sing; palatinus, a, um – Nomen adjectivum, Classis prima, neutrum, Nom.sing.; major, majus – Nomen adjectivum, Classis secunda, neutrum, Nom.sing.

cavitas nasalis ossea – кісткова носова перегородка

cavitas, atis f – Nomen substantivum, Declinatio tertia, Classis consonans, Nom.sing; nasalis, e – Nomen adjectivum, Classis secunda, femininum, Nom.sing. osseus, a, um – Nomen adjectivum, Classis prima, femininum, Nom.sing.

apex ossis sacri – верхівка крижової кістки

apex, icis m – Nomen substantivum, Declinatio tertia, Classis consonans, Nom.sing; os, ossis n – Nomen substantivum, Declinatio tertia, Classis mixta, Gen.sing; sacer, cra, crum – Nomen adjectivum, Classis prima, neutrum, Gen.sing.

Підсумки заняття. Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему:

"Іменники III відміни. Визначення основи, парадигми всіх родів, типи відмінювання. Приголосний тип. Чоловічий рід. Винятки щодо роду.

Лексика. Сталі вирази "

Навчальні завдання	Вказівки
<p>З'ясувати:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Винятки якого роду мають закінчення чоловічого роду серед іменників III відміни?2. Які особливості відмінювання приголосного типу відмінювання?3. Латино-грецькі дублети іменників III відміни чоловічого роду.	<ol style="list-style-type: none">1. Записати винятки щодо роду.2. Визначити особливості відмінювання іменників III відміни приголосного типу.3. Виписати латино-грецькі дублети іменників III відміни чоловічого роду.

1. Законспектувати і вивчити тему «Суфікси іменників III-ої відміни».
2. Вивчити сталі медичні вирази з іменниками III-ої відміни (підручник с.31, с.83).
3. Виконати вправи за Робочим зошитом (тема № 7).
4. Вивчити лексичний мінімум (с.19-20).
5. Записати і вивчити латино-грецькі дублети іменників III-ої відміни (с.

85-86).

1. Тема заняття: Іменники середнього роду III відміни в анатомічній термінології.

Голосний тип. Винятки щодо роду.

2. Навчальні цілі заняття: *Фахові компетентності.*

Студент повинен знати:

18. Типи відмін латинського іменника та правило визначення відміни іменника.
19. Алгоритм визначення роду іменника та типи основ іменників 3 відміни, характерні для іменників чоловічого, жіночого та середнього родів.
20. Правила визначення типів відмінювання іменників 3 відміни та особливості відмінювання іменників голосного типу.
21. Словникову форму іменників середнього роду, визначення їх основи, відмінювання та узгодження прикметників 1 групи з іменниками 3 відміни голосного типу.
22. Винятки щодо роду іменників 3 відміни.
23. Граматичні категорії іменників на позначення анатомічних термінів.
24. Використання іменників середнього роду грецького походження. **Студент повинен вміти:**

5. Перекладати українською та латинською мовами іменники 3 відміни середнього роду у складі однослівних та багатослівних анатомічних термінів.
6. Використовувати іменники середнього роду III відміни при конструюванні анатомічних термінів.
7. Конструювати анатомічні терміни, використовуючи різні граматичні форми іменників 3 відміни середнього роду та різні типи означення.
8. Відповідно до правил використовувати винятки іменників III відміни латинського та грецького походження.

Загальні компетентності.

12. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
13. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
14. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
15. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів. **Методи навчання.**

- метод незакінченого речення;

- практичний тренінг при виконанні вправ, проблемних задач;
- метод індивідуального проекту; - метод робота в малих групах; - метод самоконтролю.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Граматичні категорії іменника. Правильне трактування, написання анатомічної термінології.	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати анатоמו-гістологічні терміни рідною мовою.
Анатомія	Принципи конструювання та перекладу анатомічних термінів відповідно до граматичних правил латинської мови.	Правильно записувати латинську назву іменника конструювати і перекладати багатослівні анатомічні терміни.
Гістологія	Принципи конструювання та перекладу анатомічних термінів відповідно до граматичних правил латинської мови.	Правильно записувати латинську назву іменника та конструювати і перекладати багатослівні гістологічні терміни.
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення

Морфологія N. substantivum	Застосування відповідних частин мови, що застосовуються у медичній термінології.	Застосовувати іменники всіх відмін.
Наступні дисципліни		
Клінічні дисципліни	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування, клінічні спеціальності та спеціалісти.	Застосовувати знання у формуванні та грамотному використанні латинськомовних клінічних термінів

Література:

А) Навчальна:

Основна:

- Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О.Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2016 – 372 с.
- Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Шпинта (Воскобойник-Шпинта) Г. М., – 2-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2014. – 160 с.
- Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. – К.: «Книгаплюс», 2016. – 104 с. ○ Киселева Е. Г., Николаенко О. И. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И., – К.: «Книгаплюс», 2016. – 144 с.
- Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии. – К.: Книга-плюс, 2011. – 207 с.

Додаткова:

- Кісельова О. Г., Смольська Л. Ю. Латинська мова та основи медичної термінології. – К.: Медицина, 2008. – 360 с ○ The Latin Language and Medical

Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – K.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.

- Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О.М. Беляєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська, М.І. Гуцол; за заг. ред. О.М. Беляєвої. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
- Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник (ВНЗ IV р.а.) / Л. Ю. Смольська, В. Г. Синиця, Д. Ю. Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л. Ю. Смольської. – К.: ВСВ «Медицина», 2016. – 352 с.
- Медична біологія: Посібник з практичних занять / О. В. Романенко, М. Г. Кравчук, В. М. Грінкевич та ін.; за ред. О. В. Романенка. – К.: Медицина, 2005. – 372 с.
- Кочкарева А.Г., Рыжкина З.А. Афоризмы в курсе преподавания латинского языка студентам медицинских ВУЗов. – ММСИ им. Н.А. Семашко, 1990. – 96 с.
- Шевченко Є. М. Латинська мова і основи медичної термінології: Навч. посібник. – Київ: Медицина, 2006.

Б) Наукова:

- Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с. ○ Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: —Liesmall, 1973. – 1039 p.
- Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: —Liesmall, 1977. – 866 p. ○ Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

В) Методична:

1) Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288 с .

2) Мілерян В. Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): – Київ, «Хрещатик», 2007. – 120с. 3) Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник для студентів ВНЗ.- К.,2008.- 223с.

Г) Словники

35. Англо-Український ілюстрований медичний словник Дорланда – У 2-х томах – Львів: «НАУТІЛУС», 2002. – 2688 с., 820 іл.

36. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь Латинских крылатых слов. – М.: «Русский язык», 2001. – 782 с.

37. Вольфсон С. И. Латино-русский медицинский словарь. – М.: Медгиз, 1957. – 422 с.
38. Греческо-русский словарь / сост. А. Д. Вейсман. – СПб: Издание автора, 1899. – 1370 с.
39. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь. – М.: Рус. яз., 2000. – 846 с.
40. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.1. (А-Λ) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1043 с.
41. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.2. (М-Ω) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1905 с.
42. Медичний словник оториноларингологічних термінів: укр.-рос.-латин., рос.укр.латин., латин.-рос.-укр. / Д. І. Заболотний, С. К. Боєнко, Ф. О. Тишко, О. Г. Кисельова. – К.: Логос, 2011. – с. 382 – Бібліогр.: 381 с.
43. Словарь медицинской терминологии латинско-украинско-русский / Ред. доц. М. Ф. Книпович. – К.: Госмедиздат УССР, 1948. – 442 с.
44. Українсько-російсько-англійсько-латинський терапевтичний тлумачний словник [Текст] / Т. Д. Никула, В. О. Мойсеєнко. - К. : Задруга, 2007. - 235 с.
45. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 1. А – Йореса способ. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 464 с.
46. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 2. Кабана болезнь – Пяточный бугор. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 448 с.
47. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 3. Рабдитозы – Ящур. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 464 с.
48. Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
49. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (AL). – Riga: —Liesmal, 1973. – 1039 p.
50. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (MZ). – Riga: —Liesmal, 1977. – 866 p.
51. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявності у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Іменники середнього роду III відміни в анатомічній термінології. Голосний тип. Винятки щодо роду.

Мета – формування навичок використання та перекладу іменників середнього роду III відміни, засвоєння парадигми відмінювання іменників III відміни та узгодження прикметників 1 групи з іменниками середнього роду III відміни.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

- 1. Скільки відмін існує у латинській мові?
- 2. Які іменники належать до III відміни?
- 3. Як визначити рід іменника?
- 4. За яким типом відмінюються іменники III відміни?
- 5. Які особливості відмінювання іменників III відміни середнього роду?
- 6. Які існують винятки іменників III відміни середнього роду?
- Які особливості відмінювання іменників III відміни грецького походження?
- 7. Що ви знаєте про анатомічну термінологію у Давньому Римі? **Тести:**

1. Зазначте ряд, в якому наведено лише іменники III відміни середнього роду:

- а) abdomen, nasus, os
- б) sulcus, vena, membrum
- в) margo, locus, cibus
- д) cavitas, usus, cutis
- е) crus, pecten, foramen

2. Виберіть з поданих термінів назви іменників III відміни середнього роду:

Шов, губа, гомілка, тіло, око, ніс, вухо, палець, лікар, стопа, кістка, серце, порожнина.

□ **Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:**

1. Узгодити прикметник з іменником, перекласти, утворити Gen.sing.:

- a) corpus, oris, n – adiposus, a, um (*Nom.sg. corpus adiposum / Gen.sg. corporis adiposi*)
- b) membrum, i, n - dexter, tra, trum
- c) cavitas, atis, f – proprius, a, um
- d) foramen, inis, n – magnus, a, um
- e) capsula, ae f – gelatinosus, a, um
- f) ala, ae f – major, us

2. Дописати закінчення у поданих словосполученнях, перекласти: a) caput ossis

metacarpi

b) chiasma tendinum

c) foramen ovale

d) systema nervosum centrale

e) rete venosum dorsale pedis

3. Перекладіть терміни українською мовою: права рука, ліве око, венозна кров, жирове тіло щоки, великий отвір, кісткова порожнина носа, пальці лівої руки, шов черепа, кістки обличчя, частина тіла, еластична сітка, строма вузла.

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття: Іменники середнього роду III відміни До III відміни належать іменники усіх трьох родів, які в родовому відмінку однини мають закінчення –is. Третя відміна іменників найскладніша у латинській мові. Вона має такі особливості: іменники кожного з родів мають не одне типове, а декілька закінчень у називному відмінку однини (типи основ). Більшість іменників III відміни мають змінену основу в непрямих відмінках. Робоча основа визначається за родовим відмінком. У словниковій формі перед закінченням -is записується також і частина основи, що слід пам'ятати при визначенні основи іменника та відмінюванні. Іменники III відміни в залежності від відмінкових закінчень поділяються на три типи: приголосний, голосний та мішаний. Тип

відмінювання іменників визначається за закінченням називного відмінка однини, закінченням основи та родом.

До **III відміни середнього роду** належать іменники, що мають в Nom.sing. закінчення -en, -ur, -us, -ma, -c, -l, -t, -e, -al, -ar.

Наприклад: corpus, oris n — тіло; semen, inis n — насінина; sulfur, uris n — сірка; lас, lactis n — молоко; stigma, atis n — приймочка; animal, alis n — тварина; Secale, is n — жито; rete, is n — сітка; calcar, āris n — шпора тощо.

За **приголосним типом** відмінюються іменники чоловічого, жіночого та *середнього родів*, основа яких закінчується лише на один приголосний: foramen, inis n — основа: foramin-

Парадигма відмінювання:

Sg.	Pl.
Nom. foramen	foramina
Gen. foramin-is	foramin-um
Dat. foramin-i	foramin-ībus
Acc. foramen	foramin-a
Abl. foramin-e	foramin-ībus

За **голосним типом** відмінюються іменники третьої відміни лише середнього роду, але тільки ті, які в Nom.sing. мають закінчення -e, -al, -ar, наприклад: rete, is n — сітка; calcar, āris n — шпора, animal, alis n — тварина.

Парадигма відмінювання:

rete, is n - сітка	основа ret-
Sg.	Pl.
Nom. rete	ret-ia
Gen. ret-is	ret-ium
Dat. ret-i	ret-ībus Acc.
rete	ret-ia Abl.
ret-i	ret-ībus

За **мішаним типом** відмінюються:

1) нерівноскладові іменники усіх родів, основа яких закінчується на два або три приголосних підряд, наприклад:

os, ossis n (основа oss-) кістка

2) рівноскладові іменники чоловічого і жіночого роду, які в Nom. sing. мають закінчення -es або -is, наприклад: pubes, is f – лобок; cutis, is f – шкіра.

Іменники мішаного типу мають такі самі відмінкові закінчення, як і іменники приголосного типу, тобто ті, які на наведеній таблиці подані поза дужками. У Gen. plur. такі іменники мають закінчення -ium, властиве голосному типові, тому й сам тип називається мішаним. Парадигма відмінювання:

os, ossis n – кістка (основа oss-)

	Singulāris	Plurālis
Nom.	os	oss-a
Gen.	oss-is	oss-ium
Dat.	oss-i	oss-ībus Acc.
os	oss-a	Abl.
oss-e	oss-ībus	

Винятки щодо роду: ren,

renis, m

lien, lienis, m sal,

salis, m sol, solis,

m aden, enis, m

vas, vasis n

pancreas, ātis n

Враховуючи

можливість

дистанційного

навчання,

студенти
працюватимуть на
акредитованих
дистанційних
платформах і
виконуватимуть
різні типи завдань:
виконання вправ із
робочого зошита,
виконання
додаткових
завдань, як
контроль
засвоєння
матеріалу,
виконання
тестових завдань
різних типів
(множинний
вибір;
вірно/невірно; на
відповідність;
коротка
відповідь; ессе;
цифрова
відповідь;

вкладені

відповіді; вибір

пропущених слів;

випадкове

питання на

відповідність та

ін.) **Перелік**

МОЖЛИВИХ ЗАПИТАНЬ:

1. Як визначити відміну іменника?
2. Які іменники належать до III відміни середнього роду?
3. За якими типами відмінюються іменники III відміни середнього роду?
4. Які особливості у відмінювання іменників III відміни на -та?
5. Які суфікси використовуються для створення іменників III відміни?

Тестові завдання.

1. Визначте основу і тип відмінювання іменників:

cortex, icis m; ars, artis f; nitras, atis m; Ribes, is n; exemplar, aris n; radix, icis f; dens, dentis m; Secale, is n; apis, is f; stigma, atis n; Arachis, idis f; liquor, oris m; Nuphar, aris n; sapo, onis m; cutis, is f; auctor, oris m; apex, icis m; solutio, onis f; flos, floris m; semen, inis n; rhizoma, atis n; pulvis, eris m; injectio, onis f; pix, picis f; gramma, atis n; arsenas, atis m.

2. Перекладіть латинською мовою: - строма вузла;

- тіло груднини;
- ніжка завитка;
- головка фаланги;

- зачаток зуба;

- тіло кістки; - малі піднебінні отвори.

3. Зробіть граматичний аналіз словосполучень, перекладіть українською мовою:

- caput ossis metacarpi

- crus osseum commune

- ossa membri inferioris

відміни. Особливості відмінювання іменників грецького походження.»	вказівки З'ясувати:»
Навчальні завдання	
1. Як визначити відміну іменника? іменника».	1. Дати визначення поняттю
2. Яка парадигма іменників III відміни середнього роду?	2. Вивчити напам'ять відмінкові закінчення іменників III відміни
3. Які суфікси використовуються для середнього роду.	

конструювання іменників III відміни усіх родів?

3. Виписати і вивчити суфікси іменників

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: «Іменники середнього роду III відміни в анатомічній термінології. Голосний тип. Винятки щодо роду. Систематизація вивчення анатомічних термінів III латинської

«відміна

III відміни усіх родів.

4. Винятки з правил щодо іменників

III відміни середнього роду. 4. Виписати і вивчити винятки з правил щодо іменників III відміни середнього

5. Особливості відмінювання роду. іменників III відміни.

5. Ознайомитися з особливостями відмінювання іменників III відміни.

15. Законспектувати і опрацювати тему «Систематизація вивчення анатомічних термінів III латинської відміни. Особливості відмінювання іменників грецького походження. Особливості відмінювання деяких слів середнього роду на «та».

16. Вивчити сталі медичні вирази з (лексичний додаток с. 21).

17. Виконати вправи з Робочого зошита – тема № 8, с.28-29 (вправи 4-6).

Приклади з вправ.

4.* Перекладіть українською мовою:

- lien accessorius

- calcar magnum

- femur sinistrum - ren dexter

5.* Перекладіть терміни латинською мовою, вкажіть словникову форму кожного слова:

- тазова фасція

- основа крижа

- синдесмоз черепа

- коротка ніжка

Тестові завдання для дистанційної форми навчання:

1. Вибрати ряд, у якому зазначені лише іменники III відміни:

а) gaster, ovum, anulus

б) index, crus, ductus

в) adeps, pancreas, ren

г) plica, vas, urether

2. Визначити відміну іменника *incis, udis f* – ковадло: а) I б) II

в) III

г) IV

3. Визначити основу іменника *glomus, eris n* – клубок: а) glomus-

б) glom-

в) glomer-

г) glomeris-

4. Визначити відміну та тип відмінювання іменника *pulvinar, aris n* – подушка: а) III

/ classis vocalis

б) III / classis consonans

в) II / classis consonans

г) III / classis mixta

5. Вказати значення терміна *cochlear, aris n*:

а) подушка

б) ложечка

в) перехрестя

г) проміжок

6. Вказати граматично правильну форму узгодженого означення: а) *viscus longus* б)

ren dextrum

в) *culmen proprium*

г) *pectus lata*

7. Утворити Nom.sg. та Gen.sg. терміна «велика печінка»:

Nom.sg. *hepar majus*

Gen.sg. *hepatis majoris*

25. Утворити Nom.sg. та Gen.sg. терміна «гребінь лобкової кістки»: Nom.sg. *pecten ossis pubis*

Gen.sg. *pectinis ossis pubis*

26. Виконати граматичний аналіз та перекласти словосполучення *rete articulare cubiti*:

rete, is n – Nom. subst. D. III, cl. vocal., Nom. sg. *articularis, e*

– Nom. adj., cl. II, n, Nom. sg. *cubitus, i*

m – Nom. subst., D. II, Gen. sg. суглобова

сітка ліктя

27. Перекласти терміна *corpus adiposum orbitae* та вказати словникові форми кожного слова: жирове тіло очної ямки: *corpus, oris n; adiposus, a, um; orbita, ae f*
28. Вказати пропущені закінчення у терміні «*яремний клубок – glom... jugular...*» а) us / us
б) us / e
в) us / is
г) is / is
12. Перекласти латинською мовою термін «*кістки пальців кисті*»: *ossa digitorum manus*
13. Вкажіть словникову форму іменника «*нирка*»: а) *ren, i n* б) *ren, is n*
в) *ren, i m*
г) *ren, is m*
14. Виберіть правильний переклад терміна «*нирковий мозок*»: а) *cerebrum renis*
б) *encephalon renis*
в) *medulla renalis*
г) *cerebrum renalis*
15. Іменники яких родів належать до III відміни *classis vocalis*: а) *m, f, n* б) *m, f*
в) *n*
г) *m, n*
16. За якими ознаками визначається приналежність іменників III відміни до *classis vocalis*:
а) за родами
б) за закінченням основи
в) за закінченням *Nom.sg.*
г) за родом та закінченням *Nom.sg.*

17. Узгодити прикметники з іменником у терміні «малий сідничний отвір – *foramen ischiadic... min...*»

a) *foramen ischiadicum minus*

б) *foramen ischiadicus minus*

в) *foramen ischiadicum minor*

г) *foramen ischiadicus minor*

18. Визначити граматичну форму виділеного іменника у терміні «*chiasma tendinum* – сухожилкове перехрестя»

a) Nom.sg.

б) Gen.pl.

в) Gen.sg.

г) Nom.pl.

19. Утворити неузгоджене означення та перекласти термін *limen, inis n / insula, ae f*:

limen insulae – поріг острівця

20. Перекладіть термін *nodi lymphoidei viscerales* і вкажіть словникові форми кожного слова:

нутрощеві лімфатичні вузли *nodus, i m*;

lymphoideus, a, um; visceralis, e

21. Дописати закінчення у відмінкових формах *Gen.sg., Nom.pl., Gen.pl.* для терміна *glomus cossygeum*:

Gen.sg. *glomeris cossygei*

Nom.pl. *glomera cossygea*

Gen.pl. *glomerum cossygeorum*

22. Вказати правильну граматичну форму іменника *diastema, atis n* – проміжок у відмінку Nom.pl.:

a) *dastematae*

б) *diastemates*

в) diastema

г) diastemata

23. Вказати грецький відповідник латинського іменника *viscus, eris n*: а) nephr-

б) lapar-

в) splanchn-

г) somat-

24. Дописати словникову форму іменника *ulcus....* - виразка: а) і m б) eris n

в) eris m

г) і n

25. Вибрати правильний переклад термінів:

а) *splen accessorius* – додаткова підшлункова залоза

б) *abdomen acutum* – гострий живіт

в) *struma toxicum* – токсичний зоб

г) *foramen lacerum* – рваний отвір

26. Визначити тип відмінювання іменника:

а) *os, oris n* – classis consonans

б) *cor, cordis n* – classis mixta

в) *Viride, is n* – classis vocalis

27. Вибрати словосполучення, я яких відмінкова форма *Nom.pl.* утворена правильно:

а) *foramina nutritia*

б) *ulceria chronica*

в) *ulceres durae*

г) *reta arteriosa*

28. Установити відповідність між латинськими іменниками та означеннями, вираженими прикметниками:

а) *pectus* – *carinatum*

б) abdomen – acutum

в) coma – diabeticum

г) caput – planum

29. Рахітична грудна клітка при якій груднина виступає наперед у вигляді кия називається:

а) pectus naviculare

б) pectus excavatum

в) pectus recurvatum

г) pectus carinatum

30. Розширення вен навколо пупка називається:

а) caput longum

б) caput Medusae

в) caput Antigonaе

г) caput Gorgonaе

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ

1.Тема заняття: Іменники жіночого роду III відміни у анатомічній термінології. Мішаний тип. Винятки щодо роду. Систематизація вивчення анатомічних термінів III латинської відміни. Особливості відмінювання іменників грецького походження.

2. Навчальні цілі заняття: *Фахові компетентності.*

Студент повинен знати:

29. Типи відмін латинського іменника та правило визначення відміни іменника.

30. Алгоритм визначення роду іменника та типи основ іменників 3 відміни, характерні для іменників чоловічого, жіночого та середнього родів.
31. Правила визначення типів відмінювання іменників 3 відміни та особливості відмінювання іменників голосного типу.
32. Словникову форма іменників середнього роду, визначення їх основи, відмінювання та узгодження прикметників 1 групи з іменниками 3 відміни голосного типу.
33. Винятки щодо роду іменників 3 відміни.
34. Граматичні категорії іменників на позначення анатомічних термінів.
35. Використання іменників жіночого роду грецького походження. **Студент повинен вміти:**

9. Перекладати українською та латинською мовами іменники 3 відміни жіночого роду у складі однослівних та багатослівних анатомічних термінів.
10. Використовувати іменники жіночого роду III відміни при конструюванні анатомічних термінів.
11. Конструювати анатомічні терміни, використовуючи різні граматичні форми іменників 3 відміни жіночого роду та різні типи означення.
12. Відповідно до правил використовувати винятки іменників III відміни латинського та грецького походження.

Загальні компетентності.

16. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
17. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
18. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
19. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів. **Методи навчання.**

- метод незакінченого речення;
- практичний тренінг при виконанні вправ, проблемних задач;
- метод індивідуального проекту; - метод робота в малих групах; - метод самоконтролю.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
------------	-------	-------

Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Граматичні категорії іменника. Правильне трактування, написання анатомічної термінології.	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати анатомо-гістологічні терміни рідною мовою.
Анатомія	Принципи конструювання та перекладу анатомічних термінів відповідно до граматичних правил латинської мови.	Правильно записувати латинську назву іменника конструювати і перекладати багатослівні анатомічні терміни.
Гістологія	Принципи конструювання та перекладу анатомічних термінів відповідно до граматичних правил латинської мови.	Правильно записувати латинську назву іменника та конструювати і перекладати багатослівні гістологічні терміни.
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення
Морфологія N. substantivum	Застосування відповідних частин мови, що застосовуються у медичній термінології.	Застосовувати іменники всіх відмін.
Наступні дисципліни		

Клінічні дисципліни	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування, клінічні спеціальності та спеціалісти.	Застосовувати знання у формуванні та грамотному використанні латинськомовних клінічних термінів
---------------------	---	---

Література:

А) Навчальна:

Основна:

- Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О.Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2016 – 372 с.
- Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Шпинта (Воскобойник-Шпинта) Г. М., – 2-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2014. – 160 с.
- Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. – К.: «Книгаплюс», 2016. – 104 с. ○ Киселева Е. Г., Николаенко О. И. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И., – К.: «Книгаплюс», 2016. – 144 с.
- Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии. – К.: Книга-плюс, 2011. – 207 с.

Додаткова:

- Кісельова О. Г., Смольська Л. Ю. Латинська мова та основи медичної термінології. – К.: Медицина, 2008. – 360 с ○ The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – K.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
- Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О.М. Беяєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська, М.І. Гуцол; за заг. ред. О.М. Беяєвої. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
- Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник (ВНЗ IV р.а.) / Л. Ю. Смольська, В. Г. Синиця, Д. Ю. Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л. Ю. Смольської. – К.: ВСВ «Медицина», 2016. – 352 с.
- Медична біологія: Посібник з практичних занять / О. В. Романенко, М. Г.

Кравчук, В. М. Грінкевич та ін.; за ред. О. В. Романенка. – К.: Медицина, 2005. – 372 с.

- Кочкарева А.Г., Рыжкина З.А. Афоризмы в курсе преподавания латинского языка студентам медицинских ВУЗов. – ММСИ им. Н.А. Семашко, 1990. – 96 с.
- Шевченко Є. М. Латинська мова і основи медичної термінології: Навч. посібник. – Київ: Медицина, 2006.

Б) Наукова:

- Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с. ○ Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: —Liesmal, 1973. – 1039 p.
- Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: —Liesmal, 1977. – 866 p. ○ Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

В) Методична:

- 4) Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288 с .
- 5) Мілерян В. Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): – Київ, «Хрещатик», 2007. – 120с. 6) Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник для студентів ВНЗ.- К.,2008.- 223с.

Г) Словники

52. Англо-Український ілюстрований медичний словник Дорланда – У 2-х томах – Львів: «НАУТІЛУС», 2002. – 2688 с., 820 іл.
53. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь Латинских крылатых слов. – М.: «Русский язык», 2001. – 782 с.
54. Вольфсон С. И. Латино-русский медицинский словарь. – М.: Медгиз, 1957. – 422 с.
55. Греческо-русский словарь / сост. А. Д. Вейсман. – СПб: Издание автора, 1899. – 1370 с.
56. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь. – М.: Рус. яз., 2000. – 846 с.
57. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.1. (А-Λ) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1043 с.
58. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.2. (М-Ω) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1905 с.
59. Медичний словник оториноларингологічних термінів: укр.-рос.-латин., рос.укр.латин., латин.-рос.-укр. / Д. І. Заболотний, С. К. Боєнко, Ф. О. Тишко, О. Г. Кисельова. – К.: Логос, 2011. – с. 382 – Бібліогр.: 381 с.

60. Словарь медицинской терминологии латинско-украинско-русский / Ред. доц. М. Ф. Книпович. – К.: Госмедиздат УССР, 1948. – 442 с.
61. Українсько-російсько-англійсько-латинський терапевтичний тлумачний словник [Текст] / Т. Д. Никула, В. О. Мойсеєнко. - К. : Задруга, 2007. - 235 с.
62. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 1. А – Йореса способ. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 464 с.
63. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 2. Кабана болезнь – Пяточный бугор. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 448 с.
64. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 3. Рабдитозы – Ящур. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 464 с.
65. Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
66. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (AL). – Riga: —Liesmal, 1973. – 1039 p.
67. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (MZ). – Riga: —Liesmal, 1977. – 866 p.
68. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Іменники жіночого роду III відміни у анатомічній термінології. Мішаний тип. Винятки щодо роду. Систематизація вивчення анатомічних термінів III латинської відміни. Особливості відмінювання іменників грецького походження.

Мета – формування навичок використання та перекладу іменників жіночого роду III відміни, засвоєння парадигми відмінювання іменників III відміни та узгодження прикметників I групи з іменниками жіночого роду III відміни.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

- 1. Скільки відмін існує у латинській мові?
- 2. Які іменники належать до III відміни?
- 3. Як визначити рід іменника?
- 4. За яким типом відмінюються іменники III відміни?
- 5. Які особливості відмінювання іменників III відміни жіночого роду?
- 6. Які існують винятки іменників III відміни жіночого роду?
- Які особливості відмінювання іменників III відміни грецького походження?
- 7. Що ви знаєте про анатомічну термінологію у Давньому Римі? **Тести:**

1. Зазначте ряд, в якому наведено лише іменники III відміни жіночого роду:

- а) abdomen, nasus, os
- б) sulcus, vena, membrum
- в) margo, locus, cibus
- д) *cavitas, manus, cutis*
- е) crus, pecten, foramen

2. Виберіть з поданих термінів назви іменників III відміни жіночого роду:

Губа, гомілка, тіло, око, ніс, *вухо*, палець, лікар, стопа, кістка, серце, *порожнина*.

□ **Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:**

2. Узгодити прикметник з іменником, перекласти, утворити **Gen.sing.:**

- 1) corpus, oris, n – adiposus, a, um (*Nom.sg. corpus adiposum / Gen.sg. corporis adiposi*)
- 2) membrum, i, n - dexter, tra, trum
- 3) foramen, inis, n – magnus, a, um
- 4) capsula, ae f – gelatinosus, a, um
- 5) ala, ae f – major, us
- 6) cavitas, atis, f – proprius, a, um

2. Перекладіть терміни українською мовою: пальці лівої руки, шов черепа, кістки обличчя, частина тіла, еластична сітка, строма вузла, права рука, ліве око, венозна кров, жирове тіло щоки, великий отвір, кісткова порожнина носа.

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття: Іменники жіночого роду III відміни До III відміни належать іменники усіх трьох родів, які в родовому відмінку однини мають закінчення *-is*. Третя відміна іменників найскладніша у латинській мові. Вона має такі особливості: іменники кожного з родів мають не одне типове, а декілька закінчень у називному відмінку однини (типи основ). Більшість іменників III відміни мають змінену основу в непрямах відмінках. Робоча основа визначається за родовим відмінком. У словниковій формі перед закінченням *-is* записується також і частина основи, що слід пам'ятати при визначенні основи іменника та відмінюванні. Іменники III відміни в залежності від відмінкових закінчень поділяються на три типи: приголосний, голосний та мішаний. Тип відмінювання іменників визначається за закінченням називного відмінка однини, закінченням основи та родом. До **III відміни жіночого роду** належать іменники, що мають в *Nom. sing.* закінчення *-do, -go, -io, -as, -es, -is, -us, -s, -x*.

Наприклад: *pelvis, is f* — таз; *pars, partis f* — частина; *cavitas, atis f* — порожнина.

За **приголосним типом** відмінюються іменники чоловічого, *жіночого* та середнього родів, основа яких закінчується лише на один приголосний: *foramen, inis n* — основа: *foramin-*

За **голосним типом** відмінюються іменники третьої відміни лише середнього роду, але тільки ті, які в *Nom. sing.* мають закінчення *-e, -al, -ar*, наприклад: *rete, is n* — сітка; *calcar, āris n* — шпора, *animal, alis n* — тварина.

За **мішаним типом** відмінюються:

1) нерівноскладові іменники усіх родів, основа яких закінчується на два або три приголосних підряд, наприклад:

os, ossis n (основа *oss-*) кістка

2) рівноскладові іменники чоловічого і жіночого роду, які в *Nom. sing.* мають закінчення *-es* або *-is*, наприклад: *pubes, is f* — лобок; *cutis, is f* — шкіра. Іменники мішаного типу мають такі самі відмінкові закінчення, як і іменники приголосного типу, тобто ті, які на наведеній таблиці подані поза дужками. У *Gen. plur.* такі іменники мають закінчення *-ium*, властиве голосному типові, тому й сам тип називається мішаним.

pubis, is f — лобок; *cutis, is f* — шкіра.

Іменники мішаного типу мають такі самі відмінкові закінчення, як і іменники приголосного типу, тобто ті, які на наведеній таблиці подані поза дужками. У *Gen. plur.* такі іменники мають закінчення *-ium*, властиве голосному типові, тому й сам тип називається мішаним.

Винятки щодо роду: adeps,

ipis m

ensis, is, m mons, ntis

m vas, vasis n

pancreas, ātis n

Враховуючи можливість дистанційного навчання, студенти працюватимуть на акредитованих дистанційних платформах і виконуватимуть різні типи завдань: виконання вправ із робочого зошита, виконання додаткових завдань, як контроль засвоєння матеріалу, виконання тестових завдань різних типів (множинний вибір; вірно/невірно; на відповідність; коротка відповідь; ессе; цифрова відповідь; вкладені відповіді; вибір пропущених слів; випадкове питання на відповідність та ін.)

Перелік можливих запитань:

1. Як визначити відміну іменника?
2. Які іменники належать до III відміни жіночого роду?
3. За якими типами відмінюються іменники III відміни жіночого роду?
4. Які особливості у відмінювання іменників III відміни на -sis?
5. Які суфікси використовуються для створення іменників III відміни?

Тестові завдання.

1. Визначте основу і тип відмінювання іменників:

Arachis, idis f; liquor, oris m; Nuphar, aris n; sapo, onis m; cutis, is f; auctor, oris m; apex, icis m; solutio, onis f; flos, floris m; semen, inis n; rhizoma, atis n; pulvis, eris m; injectio, onis f; pix, picis f; gramma, atis n; arsenas, atis m, cortex, icis m; ars, artis f; nitras, atis m; Ribes, is n; exemplar, aris n; radix, icis f; dens, dentis m; Secale, is n; apis, is f; stigma, atis n.

2. Перекладіть латинською мовою: - головка фаланги;

- зачаток зуба;
- тіло кістки;
- малі піднебінні отвори,
- строма вузла;

- тіло груднини; - ніжка завитка.

3. Зробіть граматичний аналіз словосполучень, перекладіть українською мовою:

- cavitas nasalis ossea

- pia mater encephali

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: «Іменники жіночого роду III відміни у анатомічній термінології. Мішаний тип. Винятки щодо роду. Систематизація вивчення анатомічних термінів III латинської відміни. Особливості відмінювання іменників грецького походження.»

Навчальні завдання	Вказівки
--------------------	----------

<p style="text-align: center;">З'ясувати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Як визначити відміну іменника? 2. Яка парадигма іменників III відміни жіночого роду? 3. Які суфікси використовуються для конструювання іменників III відміни усіх родів? 4. Винятки з правил щодо іменників 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дати визначення поняттю «відміна іменника». 2. Вивчити напам'ять відмінкові закінчення іменників III відміни жіночого роду. 3. Виписати і вивчити суфікси іменників III відміни усіх родів. 4. Виписати і вивчити винятки з правил
<p>III відміни жіночого роду.</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Особливості відмінювання іменників III відміни. 	<p>щодо іменників III відміни жіночого роду.</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Ознайомитися з особливостями відмінювання іменників III відміни.

18. Законспектувати і опрацювати тему «Іменники жіночого роду III відміни у анатомічній термінології. Мішаний тип. Винятки щодо роду.

Систематизація вивчення анатомічних термінів III латинської відміни.

Особливості відмінювання іменників грецького походження.» 19.

Вивчити сталі медичні вирази з (лексичний додаток с. 19-20).

20. Виконати вправи з Робочого зошита – тема № 6.

1. Тема заняття: Прикметники II групи в анатомічній термінології. Сталі вирази. Узгодження з іменниками I, II, III відміни. Конструювання анатомічних термінів з використанням прикметників II групи. Використання ступенів порівняння латинського прикметника в медичній термінології.

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності.

Студент повинен знати:

36. Граматичні категорії прикметника.
37. Словникова форма прикметників II групи.
38. Визначення основи прикметників II групи.
39. Особливості прикметників грецького походження.
40. Особливості узгодження прикметників II групи з іменниками I, II, III відмін.
41. Особливості використання ступенів порівняння латинського прикметника в медичній термінології.

Студент повинен вміти:

13. Визначати групу прикметників.
14. Визначати основу прикметників II групи.
15. Відмінювати прикметники II групи.
16. Узгоджувати прикметники II групи з іменниками I, II, III відмін.

Загальні компетентності.

20. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.

21. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
22. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
23. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Узгодження прикметників з іменниками. Граматичні категорії іменника та прикметника. Правильне трактування анатомічної термінології	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати прикметники на рідну мову.
Анатомія	Будова органів та систем органів	Знати назви органів латинською мовою. Вміти використовувати знання про прикметники у формуванні анатомічного терміна.
Внутрішньо-предметна інтеграція		

Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення.
Морфологія	Попередні відомості про прикметник в латинській мові. Принцип основокладання, який має місце в клінічній термінології.	На новому лексичному матеріалі утворювати комбіновані терміни.
Наступні дисципліни		
Гістологія	Тканини та їхня будова.	Застосовувати знання у формуванні анатомогістологічних термінів.
Клінічні дисципліни	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування.	Грамотно використовувати прикметники при утворенні латинськомовних клінічних термінів.

Література:

Навчальна:

Основна:

- Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О.Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2016 – 376 с.

- Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Шпинта (Воскобойник-Шпинта) Г. М., – 2-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2021. – 132 с. ○ Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. – К.: «Книга-плюс», 2021. – 112 с.

Додаткова:

- Киселева Е. Г. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: Книга-плюс, 2013. – 320 с.
- The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O.G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
- Киселева Е. Г., Николаенко О. И. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И., – К.: «Книгаплюс», 2019. – 144 с.
- Кісельова О. Г., Смольська Л. Ю. Латинська мова та основи медичної термінології. – К.: Медицина, 2008. – 360 с. ○ Закалюжний М. М., Паласюк Г. Б. Латинська мова і основи медичної термінології. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2004.

Наукова:

- Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
- Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
- Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

Методична:

- 7) Мілерян В. Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): – Київ, «Хрещатик», 2007. – 120с.
- 8) Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288 с.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 35 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявності у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Прикметники II групи в анатомічній термінології. Сталі вирази. Узгодження з іменниками I, II, III відміни. Конструювання анатомічних термінів з використанням прикметників II групи. Використання ступенів порівняння латинського прикметника в медичній термінології.

Мета – формування навичок визначення основи прикметників, їх відмінювання та узгодження з іменниками I, II, III відміни, а також формування навичок перекладу.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

- Які граматичні категорії має латинський прикметник?
- Яка словникова форма прикметників II групи?
- Як визначається основа прикметників II групи?
- Які закінчення мають прикметники грецького походження?
- Як узгоджуються прикметники II групи з іменниками I, II, III відмін?

Тести:

1. Виберіть з поданих слів прикметники II групи:

Asper, era, erum; brevis, e; circularis, e; communicans, ntis; deciduus, a, um; duplex, icis; durus, a, um; fibrosus, a, um; hyoideus, a, um; gluteus, a, um; medialis,

e; mollis, e; petrosus, a, um; ruber, bra, brum; sinister, tra, trum; styloideus, a, um; tenuis, e; biceps, bicipitis.

2. Випишіть із словника прикметники у словниковій формі:

твердий – *durus, a, um*
червоний – *ruber, bra, brum*
потиличний – *occipitalis, e*
простий – *simplex, icis*
волокнистий – *fibrosus, a, um*
рівний – *par, paris* молочний
– *lacteus, a, um* різцевий –
incisivus, a, um крайовий –
marginalis, e лицевий –
facialis, e верхній – *superior,*
ius глибокий – *profundus, a,*
um

□ **Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань та умінь студентів:**

1. Визначте групу у поданих прикметниках: *rotundus, a, um*
(1) *spurius, a, um* (1) *dexter, tra, trum* (1) *seminalis, e* (2) *costalis, e* (2)
frontalis, e (2) *acer, acris, acre* (2) *clavatus, a, um* (1) *osseus, a, um* (1)
minor, minus (2)

2. Визначте основу у поданих прикметниках:

incisivus, a, um – *incisiv-*
lacteus, a, um – *lacte-*

costalis, e – *costal-*
superior, ius – *superior-*
par, paris – *par-* ruber, bra,
brum – *rubr-* osseus, a, um
– *osse-* marginalis, e –
marginal- acer, acris, acre
– *acr-* teres, etis – *teret-*

3. Знайдіть відповідники латинських прикметників II групи:

1. costalis, e	А. гострий
2. par, paris	Б. круглий
3. marginalis, e	В. лобовий
4. acer, acris, acre	Г. ребровий
5. teres, etis	Ґ. рівний
6. frontalis, e	Д. крайовий
7. simplex, icis	Е. м'який
8. occipitalis, e	Є. короткий
9. mollis, e	Ж. потиличний
10. brevis, e	З. простий

Відповідь: 1-Г; 2- Ґ; 3-Д; 4-А; 5-Б; 6-В; 7-З; 8-Ж; 9-Е; 10-Є.

4. Перекладіть прикметники латинською мовою:

крайовий – *marginalis, e*
круглий – *teres, etis*
потиличний – *occipitalis, e*
ребровий – *costalis, e*
зубний – *dentalis, e*
носовий – *nasalis, e*
залозовий – *glandularis, e*
лопатковий – *scapularis, e*

тонкий – *tenuis*, *e* нирковий
 – *renalis*, *e* губний –
labialis, *e* долонний –
palmaris, *e*

II. Основний етап (60хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:
 Структурнологічна схема змісту теми

ПРИ КМЕТНИКИ І ГРУПИ		
-er, -is, -e	-is, -e	-s; -x; -r
Відмі нюються за 3-ою відміною ю голосним типом		

Прикметники у вищому ступені порівняння	
відмінюються за 3-ою відміною <i>приголосним типом</i>	
-ior	-ius
<i>m, f</i>	<i>n</i>

До прикметників другої групи належать:

1. Прикметники з трьома родовими закінченнями, а саме: **-er(m)**, **-is(f)**, **e(n)**.
 Наприклад: **saluber**, **bris**, **bre** – цілющий, здоровий.
2. Прикметники з двома родовими закінченнями: **-is(m,f)**, **-e(n)**. Наприклад:
frontalis, **e** - лобовий, фронтальний.

3. Прикметники з одним закінченням для всіх родів: **-r, -s, -x**. Наприклад: **par, paris** – рівний, парний; **biceps, bicipitis** – двоголовий; **simplex, icis** – простий. Такі прикметники за словниковою формою подібні до іменників III відміни і записуються у словнику в **Nom. sing.** та **Gen. sing.**

Основу прикметників знаходять шляхом відкидання закінчення від форми **жіночого роду**, наприклад: **saluber, bris, bre** - основа salubr-.

Основу прикметників з одним закінченням знаходять шляхом відкидання закінчення **-is** у **Gen. sing.**, наприклад: **par, par - is** - основа par; **biceps, bicipit - is** - основа bicipit-; **simplex, simplic -is** - основа simplic-.

Прикметники другої групи у звичайному ступені відмінюються за зразком іменників III відміни голосного типу. Тобто при відмінюванні вони мають такі ж відмінкові закінчення, які подані в дужках у таблиці «Відмінкові закінчення п'яти відмін».

Примітка: Прикметники у вищому ступені відмінюються за зразком іменників III відміни приголосного типу.

В анатомічній термінології вживаються прикметники грецького походження: **ethmoidalis, e** – решітчастий; **sphenoidalis, e** – клиноподібний. Основні суфікси прикметників III відміни:

-al(is), -ar(is) – виражають відношення, або належність до чогось. Наприклад: **medicinalis, e** – медичний; **muscularis, e** – м'язовий; **officinalis, e** – аптечний. **-bil(is), -il(is)** – виражають здатність, можливість бути об'єктом якоїнебудь дії. Наприклад: **solubilis, e** – розчинний; **volatilis, e** – леткий.

-ens(is) – виражає відношення до країни, регіону або місцевості. Наприклад: **chinensis, e** – китайський; **arvensis, e** – польовий.

• Лексичний мінімум

abdominālis, e – черевний **alāris, e** – криловий **bronchiālis, e** – бронхіальний **caudālis, e** – хвостовий, каудальний **femorālis, e** – стегновий **glandulāris, e** – залозовий **lacrimālis, e** – слъзовий **linguālis, e** – язиковий **lumbālis, e** – поперековий **marginālis, e** – крайовий **mentālis, e** – підборідний

metacarpālis, e – п'ястковий mollis,
e – м'який parietālis, e – тім'яний
pectorālis, e – грудний plantāris, e –
підшвовий renālis, e – нирковий
sacrālis, e – крижовий scapulāris, e –
лопатковий thoracālis, e – грудний
tibiālis, e –
великогомілковий tonsillāris, e –
мигдаликовий tracheālis, e –
трахейний viscerālis, e – вісцеральний

Перелік можливих запитань:

1. Вказати граматичні категорії латинського прикметника.
2. Скільки груп має прикметник у латинській мові?
3. Яка словникова форма прикметників II групи?
4. Як визначається основа прикметників II групи?
5. Які закінчення мають прикметники грецького походження?
6. Як узгоджуються прикметники II групи з іменниками I, II, III відмін?

□ Тестові завдання.

1. **Виберіть з переліку прикметники одного закінчення:**

Brevis, e; circularis, e; communicans, ntis; deciduus, a, um; duplex, icis; durus, a, um; fibrosus, a, um; teres, etis; hyoideus, a, um; sinister, tra, trum; par, paris; tenuis, e; biceps, bicipitis.

2. **Виписати в одну колонку словосполучення з узгодженим означенням, а в іншу – з неузгодженим означенням; та перекладіть:**

Radix major, pulpa dentis, cavitas oris, foramen teres, cutis faciei, cartilago nasalis, os temporale, nervus facialis, corona dentis, enamelum dentis, musculus corporis, apex lingualis, radices dentium, ossa cranialia, cartilagine nasae.

<i>узгоджене означення</i>	<i>неузгоджене означення</i>
foramen teres (круглий отвір)	pulpa dentis (пульпа зуба)
cartilago nasalis (носовий хрящ)	cavitas oris (порожнина рота)
os temporale (скронева кістка)	cutis faciei (шкіра обличчя)
nervus facialis (лицевий нерв)	corona dentis (корона зуба)
apex lingualis (язикова верхівка)	enamelum dentis (емаль зуба)
ossa cranialia (черепні кістки)	musculus corporis (м'яз тіла)
	radices dentium (корені зубів)
	cartilagine nasae (хрящі носа)

3. Узгодити прикметники з іменниками:

Musculus (lateralis, e, brevis, e): *musculus lateralis, musculus*

brevis dens (molaris, e): *dens molaris* pars (dorsalis, e): *pars*

dorsalis os (temporalis, e): *os temporale*

4. Провідміняти словосполучення в Nom. sg., Gen. sg., Nom. pl. та Gen. pl.:

Os frontale, tuber mentale, fibra temporalis. **Nom.**
sg. os frontale

Gen. sg. ossis frontalis

Nom. pl. ossa frontalia

Gen. pl. *ossium frontaliū*

Nom. sg. *tuber mentale*

Gen. sg. *tuberis mentalis*

Nom. pl. *tubera mentalia*

Gen. pl. *tuberum mentalium*

Nom. sg. *fibra temporalis*

Gen. sg. *fibrae temporalis*

Nom. pl. *fibrae temporales*

Gen. pl. *fibrarum temporalium*

• **Практичний тренінг при виконанні типових вправ.**

1. Утворіть від основ іменників III відміни прикметники 2-ї групи:

легеневий (*pulmo, onis m*) – *pulmonalis*

верхівковий (*apex, icis m*) – *apicalis*

грудний (*pectus, oris n*) – *pectoralis* зубний

(*dens, ntis m*) – *dentalis* черевний

(*abdomen, inis n*) – *abdominalis* ротовий

(*os, oris n*) – *oralis* скроневий (*tempus, oris*

n) – *temporalis* крайовий (*margo,*

inis m) – *marginalis* затилковий (*occiput, itis*

n) – *occipitalis* нирковий (*ren, is m*) – *renal*

2. Вкажіть відповідники перекладу словосполучень з прикметниками:

1. alveola dentalis	А. крайова пазуха
2. vertebra cervicalis	Б. щічний корінь
3. sinus marginalis	В. скронева гілка
4. ramus temporalis	Г. зубна альвеола
5. ligamentum laterale	Ґ. сліпий отвір
6. radix buccalis	Д. бічна зв'язка
7. os occipitale	Е. круглий м'яз
8. musculus teres	Є. потилична кістка
9. foramen caecum	Ж. шийний хребець

Відповідь: 1-Г; 2-Ж; 3-А; 4-В; 5-Д; 6-Б; 7-Є; 8-Е; 9- Г.

III. Заключний етап (25 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

1. Перекладіть латинською мовою терміни:

зовнішній потиличний гребінь – *crista occipitalis externa* суглобова
поверхня горбка ребра – *facies articularis capitis costae* поверхнева
долонна венозна дуга – *arcus venosus palmaris facialis* задній край
кам'яної частини – *margo posterior parties petrosae* крайова артерія
ободової кишки – *arteria marginalis coli*

2. Перекласти подані латинські терміни та вказати словникову форму кожного слова.

Перелік можливих термінів:

<i>Латинський термін</i>	<i>Словникова форма слів</i>	<i>Переклад</i>
cavitas nasalis ossea	cavitas, atis f nasalis, e osseus, a, um	кісткова носова порожнина
canalis nervi facialis	canalis, is 1 nervus, i 1 facialis,	канал лицевого нерва
facies articularis capitis costae	facies, ei f articularis, caput, it e is costa, n ae f	суглобова поверхня голівки ребра

Враховуючи можливість дистанційного навчання, студенти працюватимуть на акредитованих дистанційних платформах і виконуватимуть різні типи завдань: виконання вправ із робочого зошита, виконання додаткових завдань, як контроль засвоєння матеріалу, виконання тестових завдань різних типів (множинний вибір; вірно/невірно; на відповідність; коротка відповідь; ессе; цифрова відповідь; вкладені відповіді; вибір пропущених слів; випадкове питання на відповідність та ін.)

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: «Прикметники II групи в анатомічній термінології. Сталі вирази.

Узгодження з іменниками I, II, III відміни. Конструювання анатомічних термінів з використанням прикметників II групи. Використання ступенів порівняння латинського прикметника в медичній термінології.»

Навчальні завдання	Вказівки
<p style="text-align: center;">З'ясувати:</p> <p>1. Як записуються прикметники у словник?</p> <p>2. Які закінчення мають прикметники у II групі?</p> <p>3. Як визначається основа у прикметника?</p> <p>4. Клінічні терміноелементи, що походять від прикметників.</p>	<p>1. Дати визначення поняттю «словникова форма» прикметника.</p> <p>2. Вказати закінчення трьох підгруп II групи прикметника.</p> <p>3. Пригадати, як визначається основа в іменника.</p> <p>4. Виписати кінцеві терміноелементи, що походять від прикметників.</p>

21. Законспектувати і вивчити тему «Прикметники II групи в анатомічній термінології. Сталі вирази. Узгодження з іменниками I, II, III відміни. Конструювання анатомічних термінів з використанням прикметників II групи. Використання ступенів порівняння латинського прикметника в медичній термінології».

22. Повторити прикметники («Лексичний додаток» с.14).

23. Виконати вправи по Робочому зошиту з теми № 10.

24. Вивчити лексику з «Лексичного додатку» (с. 23-24).

1. Тема заняття: Система латинського дієслова. Граматичні категорії. Словникова форма. Словотвір. Використання в анатомічній термінології дієприкметників теперішнього часу активного стану та дієприкметників минулого часу пасивного стану.

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності.

Студент повинен знати:

42. Граматичні категорії дієслова.
43. Словникова форма дієслова.
44. Визначення дієвідміни.
45. Основні форми дієслова.
46. Особові закінчення теперішнього часу наказового способу.
47. Відмінювання дієприкметників.
48. Переклад дієслівних форм українською мовою.
49. Терміноелементи, що походять від основ дієслів грецького походження.

Студент повинен вміти:

17. Визначати дієвідміну дієслова та знаходити його основу.
18. Утворювати форми наказового способу дієслів I-IV дієвідмін.
19. Відмінювати дієприкметники.
20. Перекладати утворені дієслівні форми українською мовою.
21. Утворювати та вживати форми дієслова, які використовуються в рецептурі.
22. Визначати терміноелементи у клінічних термінах, що походять від основ дієслів грецького походження.
23. Перекладати терміноелементи, що походять від основ дієслів грецького походження українською мовою.

Загальні компетентності.

24. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
25. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
26. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
27. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська, іноземні мови (англійська, німецька, французька)	Граматичні категорії дієслова. Правильне трактування дієслівних форм в іноземних мовах (англійській, німецькій, французькій). Взаємозв'язок між будовою термінів у фармацевтичній термінології української, англійської, німецької, французької й латинської мов.	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати фармацевтичні терміни та дієслівні форми рідною мовою. Ідентифікувати особові форми дієслова.
Фармакологія	Основні фармакологічні вирази із дієсловами. Принцип утворення дієприкметників та наказової форми дієслова.	Правильно перекладати і вживати в рецептурі вирази з дієприкметниками та формами наказового способу. Граматично аналізувати дієслово в рецепті. Утворювати форми дієприкметників та наказового способу.
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення
Морфологія Verbum	Застосування відповідних частин мови, що застосовуються у фармацевтичній термінології. Принцип утворення дієприкметників та наказового способу, які мають місце в рецептурі.	Застосовувати дієслова I-IV дієвідмін. Ідентифікувати основу дієслова для утворення наказового способу.
Латинська частина рецепта	Дієслівні формулювання у рецептурі.	Застосовувати фармацевтичні термінів практичній діяльності.
Наступні дисципліни		
Фармакологія	Оформлення латинської частини рецепта. Основні фармакологічні вирази із дієсловами.	Грамотно оформлювати латинську частину рецепта. Правильно перекладати і вживати в рецептурі вирази з дієприкметниками і формами наказового способу.
Клінічні дисципліни	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування.	Грамотно використовувати дієслова при утворенні латинськомовних клінічних термінів.

Література:

Навчальна:

Основна:

- Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О.Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2016 – 376 с.
- Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Шпинта (Воскобойник-Шпинта) Г. М., – 2-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2021. – 132 с.
- Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. – К.: «Книга-плюс», 2021. – 112 с.

Додаткова:

- Киселева Е. Г. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: Книгаплюс, 2013. – 320 с.
- The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
- Киселева Е. Г., Николаенко О. И. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И., – К.: «Книгаплюс», 2019. – 144 с.
- Кісельова О. Г., Смольська Л. Ю. Латинська мова та основи медичної термінології. – К.: Медицина, 2008. – 360 с. ○ Закалюжний М. М., Паласюк Г. Б. Латинська мова і основи медичної термінології. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2004.

Наукова:

- Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
- Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
- Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

Методична:

- 9) Мілерян В. Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): – Київ, «Хрещатик», 2007. – 120с.
- 10) Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288 с.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 35 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Система латинського дієслова. Граматичні категорії. Словникова форма. Словотвір. Використання в анатомічній термінології дієприкметників теперішнього часу активного стану та дієприкметників минулого часу пасивного стану.

Мета – формування навичок конструювання та перекладу латинськомовних термінів з використанням дієприкметників, форм наказового способу та терміноелементів, що походять від основ дієслів грецького походження.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

- Які граматичні категорії має латинське дієслово?
- Який суфікс мають дієслова в неозначеній формі?
- Як визначається основа дієслова?
- Скільки дієвідмін має дієслово в латинській мові?
- Як визначається дієвідміна дієслова?
- Які дієслова належать до I-IV дієвідмін?
- Які дієслівні форми використовуються у рецептурі?
- Як утворюються форми наказового способу однини та множини для усіх дієвідмін?
- Як відмінюються дієприкметники?
- Які кінцеві терміноелементи клінічних термінів походять від грецьких дієслів?

Тести:

1. Виберіть з поданих слів дієслова II-ої дієвідміни:

Concidēre, dividēre, refrigerāre, adhibēre, valēre, laborāre, linīre, venīre, coquēre, addēre, sterilisāre, obducēre, olēre, dormīre, construēre, suēre, nutrīre, studēre, colāre, portāre.

2. Випишіть із словника латинські дієслова у словниковій формі:

Рухати – *moveo, movi, motum, ēre*, готувати – *(prae)paro, avi, atum, (prae)parāre*, радіти – *gaudeo, gavisus sum, gaudēre*, терти – *tero, trivi, tritum, terēre*, знати – *scio, ivi, itum, īre*, бачити – *video, vidi, vīsum, ēre*, народжувати – *pario, ui, itum, parēre*, слухати – *audio, ivi, itum, audīre*, шукати – *quaero, sivi, situm, quaerēre*, підігрівати – *calefacio, feci, factum, calefacēre*, приймати (усередину) – *assumo, mpsi, ptum, assumēre*, очищувати – *depuro, avi, atum, depurāre*, формувати – *formo, avi, atum, formāre*, наливати – *infundo, fudi, fusum, infundēre*, повторювати – *repeto, titi, itum, repetēre*, помилятися – *erro, avi, atum, errāre*, закінчувати – *finio, ivi, itum, finīre*, цвісти – *floreo, ui, -, florēre*, містити – *continuo, ui, tentum, continēre*.

□ Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань та умінь студентів:

3. Визначте дієвідміну у поданих дієсловах:

tero, trivi, tritum, terēre (3) *infundo,*
fudi, fusum, infundēre (3) *depuro,*
avi, atum, depurāre (1) *erro, avi,*
atum, errāre (1) *audio, ivi, itum,*
audīre (4) *continuo, ui, tentum,*
continēre (2) *calefacio, feci, factum,*
calefacēre (3) *formo, avi, atum,*

formāre (1) floreo, ui, -, florēre (2)

moveo, movi, motum, ēre (2)

4. Визначте основу у поданих дієсловах:

dividēre – *divid-*

refrigerāre – *refrigerā-*

adhibēre – *adhibē-* valēre

– *valē-* laborāre – *laborā-*

linīre – *linī-* venīre –

venī- addēre – *add-*

sterilisāre – *sterilisā-*

obducēre – *obduc-* olēre –

olē- dormīre – *dormī-*

construēre – *constru-*

nutrīre – *nutrī-* studēre –

studē- colāre – *colā-*

portāre – *portā-*

3. Знайдіть відповідники латинських дієслів:

1. depurāre	А. наливати
2. continēre	Б. формувати, утворювати
3. dormīre	В. бачити
4. infundēre	Г. очищати
5. formāre	Ґ. містити
6. vidēre	Д. спати
7. finīre	Е. підігрівати
8. sterilisāre	Є. радіти
9. calefacēre	Ж. стерилізувати
10. gaudēre	З. закінчувати

Відповідь: 1-Г; 2- Г; 3-Д; 4-А; 5-Б; 6-В; 7-З; 8-Ж; 9-Е; 10-Є.

4. Перекладіть дієслова українською мовою:

solvĕre – розчиняти *sentĭre*

– відчувати *advocāre* –

закликати *exprimĕre* –

вижимати *tangĕre* –

торкатися *trahĕre* –

тягнути *dormĭre* – спати

spissāre – згущувати

crescĕre – рости *emollĭre* –

розм'якувати *terĕre* –

терти *movĕre* – рухати

laborāre – працювати

linĭre – намазувати

nutrĭre – годувати

II. Основний етап (60хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

□ Структурно-логічна схема змісту теми

<i>Латинське дієслово</i>					
<i>Час Tempus</i>	<i>Число Numerus</i>	<i>Особа Persona</i>	<i>Спосіб Modus</i>	<i>Стан Genus</i>	<i>Дієвідміна Conjugatio</i>
6 часів	singularis	prima	Indicativus	Activum	основа на -a
			Conjunctivus		основа на -ē

	pluralis	secunda	Imperativus	Passivum	основа на -u чи приголосний
		tertia	Infinitivus		основа на -i

Основа дієслова = Infinitivus Praesentis Activi – **-re** (I, II, IV conj.), **-ĕre** (III conj.)

Imperativus Praesentis (2 sg.) = основі теперішнього часу (якщо це I, II, IV conj.)
основа теперішнього часу + **-e** (якщо III conj.)

Imperativus Praesentis (2 pl.) = основа дієслова + **-te** (якщо I, II, IV conj.)
основа дієслова + **-ĭte** (якщо III conj.)

Participium Perfecti Passivi (PPP) = основа супіна + **-us, -a, -um**

Participium Praesentis Activi (PPA) = основа дієслова + **-ns** (якщо I, II conj.)
основа дієслова + **-ens** (якщо III, IV conj.)

- У латинській мові дієслова мають такі *граматичні категорії*:
- три **особи** (personae);
 - два **числа**: numĕrus singulāris (однина);
numĕrus plurālis (множина);
 - шість **часів** (у медичних закладах освіти вивчають лише теперішній час – praesens);
 - три **способи** (modus): indicatīvus – дійсний спосіб;
imperatīvus – наказовий спосіб;
conjunctīvus – умовний спосіб;
 - **неозначену форму дієслова** – infinitīvus;

- два **стани** (genēra): actīvum - активний стан;
passīvum - пасивний стан;
- чотири **дієвідміни** (conjugatiōnes).

Словникова форма дієслів

У словниках латинські дієслова записуються скорочено у таких 4 формах:

- 1) I-ша особа однини теперішнього часу дійсного способу активного стану (praesens indicatīvi actīvi), яка має закінчення -o;
- 2) I-ша особа однини минулого часу доконаного виду дійсного способу активного стану (perfectum indicatīvi actīvi), яка має закінчення -i;
- 3) віддієслівний іменник середнього роду із значенням мети, так званий супін (supīnum), який має закінчення -um;
- 4) неозначена форма дієслова теперішнього часу (infinitīvus praesentis actīvi), яка має закінчення -re.

Ці чотири основні форми у словниках подаються в скороченій формі:

curo, āvi, ātum, āre – лікувати misceo, scui, xtum, ěre – змішувати
solvo, vi, solūtum, ěre – розчиняти nutrio, vi, ĩtum, ĩre – кормити,
годувати

Основа дієслова теперішнього часу

Основу дієслова теперішнього часу визначаємо шляхом відкидання від неозначеної форми теперішнього часу дієслів I, II, IV дієвідмін закінчення **re**, а від дієслів III дієвідміни **-ěre**. Залежно від закінчення основи латинські дієслова поділяються на чотири дієвідміни.

Якщо дієслова в інфінітиві мають закінчення **-āre**, то вони належить до першої дієвідміни, якщо **-ěre** – до другої, **-ěre** – до третьої, **-ĩre** – до четвертої. **Наказовий спосіб теперішнього часу (Imperatīvus praesentis)** Наказовий спосіб в латинській мові, як і в українській, вживається у 2ій особі однини і множини.

Наказовий спосіб теперішнього часу у *другій особі однини* дієслів I, II, IV дієвідмін співпадає з основою теперішнього часу, а від дієслів третьої дієвідміни утворюється додаванням до основи закінчення **-e**.

Наказовий спосіб у *другій особі множини* утворюється шляхом додавання до основи дієслів I, II, IV дієвідмін закінчення **-te**, а до основи дієслів III дієвідміни – **-ĩte**.

Дієприкметники (Participia)

Дієприкметники минулого часу пасивного стану (Participium Perfecti Passivi = PPP) утворюються шляхом додавання до основи супіна закінчень прикметників 1-ої групи **-us, -a, -um**: fixus, a, um – прикріплений, tectus, a, um – покритий.

Дієприкметники теперішнього часу активного стану (Participium Praesentis Activi = PPA) утворюються шляхом додавання до основи дієслів теперішнього часу суфіксів **-ns** (для дієслів I-II дієвідмін) та **-ens** (для дієслів III-IV дієвідмін): *migrans, ntis* – блукаючий, *ascendens, ntis* – висхідний. Дієприкметники теперішнього часу активного стану відмінюються як прикметники III відміни з одним родовим закінченням.

• Лексичний мінімум

Дієслова

I дієвідміна

(*ex*)*siccāre* – сушити, висушувати
формувати *signāre* – позначати
(*prae*)*parāre* – готувати

(*con*)*servāre* – зберігати *formāre* –
sterilisāre – стерилізувати

II дієвідміна

miscēre – змішувати *salvēre* –
бути здоровим *valēre* – бути
здоровим

III дієвідміна

addēre – додавати *repetēre* – повторювати *dividēre* – ділити *solvēre* –
розчиняти *extrahēre* – витягати, екстрагувати *vivēre* – жити

IV дієвідміна

audīre – слухати
finīre – закінчувати

PPP

affixus, a, um – прикріплений, нерухомий
circumflēxus, a, um – оточуючий
conjunctivus, a, um – сполучний *contortus,*
a, um – покручений, звивистий *cruciātus,*
a, um – схрещений, хрестоподібний

PPA

affērens, ntis – приносний,
аферентний *ascendens, ntis* –
висхідний *deformans, ntis* –
деформуючий *descendens, ntis* –
низхідний *fluctuans, ntis* – хиткий,
коливний *migrans, ntis* – блукаючий
oppōpens, ntis – протиставний
perforans, ntis – пронизний, проколюючий

permanens, ntis – постійний
persistens, ntis – персистентний
recurrens, ntis – поворотний *tremens,*
ntis – тремтливий *oblongatus, a, um*
– довгастий *obturatus, a, um* –
затульний *retroflexus, a, um* –
загнутий назад *tectus, a, um* –
покритий *transversus, a, um* –
поперечний

Перелік можливих запитань:

1. Вказати граматичні категорії латинського дієслова.
2. Скільки дієвідмін має латинське дієслово?
3. Як визначається основа дієслова?
4. Як визначається дієвідміна дієслова?
5. Як утворюється форма наказового способу 2 особи однини?
6. Як утворюється форма наказового способу 2 особи множини?
7. Як відмінюються PPP?
8. Як відмінюються PPA?

□ Тестові завдання.

1. Виберіть з переліку терміни, що належать до III-ої дієвідмини:

Solvĕre, sentĭre, advocāre, exprimĕre, tangĕre, trahĕre, dormĭre, spissāre, crescĕre, emollĭre, terĕre, movĕre, laborāre, linĭre, nutrĭre.

2. Розподіліть дієслова із 1-го тестового завдання за дієвідминами:

1 conjugatio	2 conjugatio	3 conjugatio	4 conjugatio
advocāre	movĕre	solvĕre	sentĭre
spissāre		exprimĕre	dormĭre
laborāre		tangĕre	emollĭre
		trahĕre	linĭre
		crescĕre	nutrĭre
		terĕre	

3. Утворіть 2 особу однини наказового способу, перекладіть:

Дієслово	Imperat. Praes. 2 sg.	Переклад
<i>solvēre</i> – розчиняти	Solve!	Розчини!
<i>sentīre</i> – відчувати	Senti!	Відчуй!
<i>advocāre</i> – закликати	Advoca!	Заклич!
<i>silēre</i> – мовчати	Sile!	Мовчи!
<i>imponēre</i> – вкладати	Impone!	Вклади!
<i>exprimēre</i> – вижимати	Exprime!	Вижми!
<i>inservīre</i> – допомагати	Inservi!	Допоможи!
<i>retinēre</i> – зупиняти	Retine!	Зупинись!

4. Утворіть 2 особу множини наказового способу, перекладіть:

Дієслово	Imperat. Praes. 2 pl.	Переклад
<i>tangēre</i> – торкатися	Tangite!	Торкніться!
<i>permanēre</i> – утримуватися	Permanete!	Утримайтесь!
<i>volāre</i> – літати	Volate!	Летіть!
<i>urēre</i> – палити	Urīte!	Паліть!
<i>trahēre</i> – тягнути	Trahite!	Тягніть!
<i>dormīre</i> – спати	Dormite!	Спіть!

<i>ridēre</i> – сміятися	Ridete!	Смійтесь!
<i>spissāre</i> – згущувати	Spissate!	Згущуйте!
<i>crescēre</i> – рости	Crescite!	Ростіть!
<i>emollīre</i> – розм'якшувати	Emollite!	Розм'якшуйте!

• **Практичний тренінг при виконанні типових вправ.**

1. Перекладіть українською мовою кінцеві терміноелементи, що походять від основ дієслів грецького походження:

-graphia – *записувати*

-therapia – *піклуватися*

-pathia – *страждати*

-schisis – *розщеплювати*

-pnoè – *дихати*

-rrhoea – *текти*

-phagia – *їсти, пожирати*

-philia – *любити*

-scopia – *обстежувати, розглядати*

2. Розподіліть на дві колонки кінцеві терміноелементи I відміни та III відміни:

-philia, -emesis, -pnoè, -scopia, -rrhoea, -stasis, -phagia, -stenosis, -graphia, -gnosis, therapia, -pathia, -schisis.

кінцеві терміноелементи I відміни

-philia

-pnoè

-scopia

-rrhoea

кінцеві терміноелементи III відміни

-emesis

-stasis

-stenosis

-gnosis

-phagia

-schisis

-graphia

-therapia

-pathia

3. Вкажіть відповідники перекладу кінцевих терміноелементів:

1. -phagia А. виділення секрету або рідини
2. -stenosis Б. блювота, блювання
3. -rrhoea В. дихання
4. -pnoë Г. ковтання
5. -pathia І. дослідження (апаратурне)
6. -emesis Д. захворювання, страждання,
патологічний стан
7. -scoria Е. застій (жовчі, крові, калу, молока)
8. -stasis Є. обстеження (інструментальне)
9. -graphia Ж. звуження

Відповідь: 1-Г; 2-Ж; 3-А; 4-В; 5-Д; 6-Б; 7-Є; 8-Е; 9- Г.

III. Заключний етап (25 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

1. Перекладіть українською мовою клінічні терміни, які містять кінцеві терміноелементи, що походять від грецьких дієслів:

psychopathia – *психопатія*

haemostasis – *гемостазіс еупноє*

– *еупное hyperemesis*

– *гіперемезіс polyphagia* –

поліфагія dacryorrhoea – *дакріореа*

angiostenosis – *ангіостенозіс*

cystoscapia – *цистоскопія*

cheiloschisis – *хейлосхізіс*

narcomania – *наркоманія*

2. Необхідно перекласти українські дієслова латиною та підібрати грецький відповідник у вигляді кінцевого терміноелемента.

Перелік можливих дієслів:

<i>Українське дієслово</i>	<i>Латинське дієслово</i>	<i>Грецьке дієслово</i>
лікувати	curāre -therapia	стояти stāre -stasis
страждати, хворіти	dolēre	-pathia
рухати	movēre	-kinesia
дихати	spirāre	-pnoe

Враховуючи можливість дистанційного навчання, студенти працюватимуть на акредитованих дистанційних платформах і виконуватимуть різні типи завдань: виконання вправ із робочого зошита, виконання додаткових завдань, як контроль засвоєння матеріалу, виконання тестових завдань різних типів (множинний вибір; вірно/невірно; на відповідність; коротка відповідь; ессе; цифрова відповідь; вкладені відповіді; вибір пропущених слів; випадкове питання на відповідність та ін.)

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: «Система латинського дієслова. Граматичні категорії. Словникова форма. Словотвір. Використання в анатомічній термінології дієприкметників теперішнього часу активного стану та дієприкметників минулого часу пасивного стану.»

Навчальні завдання	Вказівки
З'ясувати: 1. Як записуються дієслова у словник? 2. Які закінчення мають дієслова в неозначеній формі? 3. Якого відмінку потребують дієслова в наказовому способі? 4. Терміноелементи, що походять від основ дієслів грецького походження.	1. Дати визначення поняттю «словникова форма» дієслова. 2. Вказати характерну ознаку неозначеної форми. 3. Пригадати, які відмінки є прямими. 4. Виписати кінцеві терміноелементи, що походять від основ дієслів грецького походження.

25. Законспектувати і вивчити тему «Система латинського дієслова. Граматичні категорії. Словникова форма. Словотвір. Використання в анатомічній термінології дієприкметників теперішнього часу активного стану та дієприкметників минулого часу пасивного стану».

26. Виконати вправи по Робочому зошиту з теми № 11.

27. Вивчити лексику з «Лексичного додатка» (с. 24-27).

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ (САФ)

1. Тема заняття: Вивчення іменників IV – V відміни в анатомічній термінології. Винятки. Сталі вирази. Винятки щодо роду. Система латинського числівника. Використання латинського числівника в медичній термінології.

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності. Студент повинен знати:

50. Граматичні категорії латинського іменника.

51. Словникову форму латинського іменника.

52. Правила визначення відміни латинського іменника.

- 53. Основні форми латинського іменника.
- 54. Характерні ознаки іменників 4-ї та 5-ї відмін.
- 55. Граматичні категорії латинського числівника.
- 56. Розряди, на які поділяються числівники в латинській мові.
- 57. Які числівники належать до кількісних.
- 58. Які числівники належать до порядкових.

Студент повинен вміти:

- 24. Визначати відміну латинського іменника та знаходити його основу.
- 25. Утворювати дво- і багатослівні терміни з іменниками 4-ї та 5-ї відмін.
- 26. Узгоджувати іменники 4-ї та 5-ї відмін з прикметниками 1-ї та 2-ї груп.
- 27. Перекладати дво- і багатослівні терміни з іменниками 4-ї та 5-ї відмін.
- 28. Утворювати та відмінювати кількісні та порядкові числівники.
- 29. Уміти узгоджувати латинські числівники з іменниками та прикметника, утворювати та перекладати багатослівні анатомічна терміни, що містять числівники.

Загальні компетентності.

- 28. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
- 29. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови та професійної медичної термінології, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
- 30. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
- 31. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Уміти
------------	-------	-------

Попередні (забезпечуючі) дисципліни

Українська мова	Граматичні категорії іменника, прикметника. Правильне трактування термінології.	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати терміни на рідну мову.
Патологічна анатомія	Патологічні процеси і хвороби, ураження хворобою органів та тканин.	Знати назви патологічних процесів, хвороб, методів та способів обстеження тощо латинською мовою.

Анатомія, гістологія	Основні анатоμο-гістологічні терміни.	Перекладати анатомогістологічні терміни.
----------------------	---------------------------------------	--

Внутрішньо-предметна інтеграція

Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення.
Морфологія	Попередні відомості про іменник та прикметник у латинській мові.	На новому лексичному матеріалі утворювати комбіновані терміни.

Синтаксис	Правила утворення словосполучень з узгодженим і неузгодженим означенням	Утворювати багатослівні анатомічні терміни за принципом узгодженого і неузгодженого означення
Наступні дисципліни		
Гістологія	Тканини та їхня будова.	Застосовувати знання у формуванні анатомогістологічних термінів.
Клінічні дисципліни: пропедевтика внутрішніх хвороб, терапія, хірургія, нервові хвороби тощо	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування.	Грамотно використовувати іменники при утворенні латинськомовних термінів. Застосовувати набуті терміни в майбутній діяльності.

Основна література

19. Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: «Книга-плюс», 2016 – 372 с.
20. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
21. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2013. – 320 с.

- 22.Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Лехніцька С.І., Шпинта Г. М. – 6-е вид., випр. та доп. – К.: «Книгаплюс», 2018. – 132 с.
23. Medical Latin terminology workbook: study guide / Kiselova O. H., Lekhnitska S. I., Shpynta G. M. – Kyiv: «Book-plus», 2018. – 142 p.
24. Рабочая тетрадь к практикуму по латинскому языку и медицинской терминологии: учебное пособие / Киселева Е. Г., Воскобойник-Шпинта Г. Н., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 168 с.
25. Робочий зошит з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2018 – 236 с.
26. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. І. – К.: «Книга-плюс», 2018 – 112 с.
27. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 144 с.
28. Лексичний мінімум з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: «Книга-плюс», 2018 – 160 с.

Додаткова література

Підручники та посібники

17. Латинська мова і основи медичної термінології: підручник / Л. Ю. Смольська, О. Г. Кісельова, О. Р. Власенко та ін. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
18. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О.М. Беяєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська, М.І. Гуцол; за заг. ред. О.М. Беяєвої. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
19. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник (ВНЗ IV р.а.) / Л. Ю. Смольська, В. Г. Синиця, Д. Ю. Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л. Ю. Смольської. – К.: ВСВ «Медицина», 2016. – 352 с.

20. Латинська мова: підручник / Світлична Є. І., Толок І. О. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 440 с.
21. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О. В. Романенко, М. Г. Кравчук, В. М. Грінкевич та ін.; за ред. О. В. Романенка. – К.: Медицина, 2005. – 372 с.
22. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
23. Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
24. The Latin Language and Medical Terminology Basics: textbook (III-IV a.l.) / L.Yu. Smolska, O. H. Pylypiv, P. A. Sodomora et al.; edited by L.Yu. Smolska. – 4th edition. – Kyiv: AUS Medicine Publishing, 2018. – 400 p.

Словники

69. Англо-Український ілюстрований медичний словник Дорланда – У 2-х томах – Львів: «НАУТІЛУС», 2002. – 2688 с., 820 іл.
70. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь Латинских крылатых слов. – М.: «Русский язык», 2001. – 782 с.
71. Вольфсон С. И. Латино-русский медицинский словарь. – М.: Медгиз, 1957. – 422 с.
72. Греческо-русский словарь / сост. А. Д. Вейсман. – СПб: Издание автора, 1899. – 1370 с.
73. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь. – М.: Рус. яз., 2000. – 846 с.
74. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.1. (А-Λ) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1043 с.
75. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.2. (М-Ω) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1905 с.
76. Медичний словник оториноларингологічних термінів: укр.-рос.-латин., рос.укр.латин., латин.-рос.-укр. / Д. І. Заболотний, С. К. Боєнко, Ф. О. Тишко, О. Г.

- Кисельова. – К.: Логос, 2011. – с. 382 – Бібліогр.: 381 с.
77. Словарь медицинской терминологии латинско-украинско-русский / Ред. доц. М. Ф. Книпович. – К.: Госмедиздат УССР, 1948. – 442 с.
78. Українсько-російсько-англійсько-латинський терапевтичний тлумачний словник [Текст] / Т. Д. Никула, В. О. Мойсеєнко. - К. : Задруга, 2007. - 235 с.
79. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 1. А – Йореса способ. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 464 с.
80. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 2. Кабана болезнь – Пяточный бугор. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 448 с.
81. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 3. Рабдитозы – Ящур. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 464 с.
82. Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
83. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A- L). – Riga: —Liesmal, 1973. – 1039 p.
84. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (MZ). – Riga: —Liesmal, 1977. – 866 p.
85. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ (САФ)

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявності у них робочих зошитів та лексичних додатків.

Повідомлення теми, мети заняття: Вивчення іменників IV-V відміни у анатомічній термінології. Винятки. Сталі вирази. Винятки щодо роду. Система латинського числівника. Використання латинського числівника в медичній термінології.

Мета – формування навичок визначення відмін та основ латинського іменника та перекладу багатослівних термінів з іменниками 4-ї та 5-ї відмін. Засвоєння правил утворення, відмінювання та узгодження з іменниками числівників латинської мови.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

- Які граматичні категорії має латинський іменник?
- Як визначається основа іменника?
- Скільки відмін має іменник в латинській мові?
- Як визначається відміна іменника?
- Які іменники належать до I-V відмін?
- Які числівники належать до кількісних?
- Які числівники належать до порядкових?
- Як відмінюються числівники в латинській мові?

Тести:

1. Узгодьте прикметник з іменником і провідмінійте в **Nom.sing.**, **Gen.sing.**,

Nom.plur., Gen.plur. Dies (criticus,a,um), facies (Hippocraticus, a, um), facies (lateralis, e),

cornu (superior, ius), arcus

(tendineus, a, um).

2. Допишіть закінчення, провідмініайте в Nom.,Gen. sing. et plur. facies palmaris
os faciei facies articularis ossis temporalis facies externa facies medialis

3. Записати числові значення латиною:

21

42

53

154

18

19

28

29

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

До IV-ї відміни відносяться іменники чоловічого роду із закінченням у називному відмінку однини **-us** та середнього роду із закінченням **-u**. У родовому відмінку вони закінчуються на **-us**.

Наприклад: *spiritus, us m* - спирт; *cornu, us n* - ріг.

За винятком до жіночого роду відносяться іменники **manus, us f** – кисть, **Quercus, us f** – дуб, **bolus, us f** – глина.

Відмінкові закінчення іменників IV-ї відміни

Causus	Singularis		Pluralis	
	masculinu m	neutrum	masculinu m	neutrum
Nom.	-us	-u	-us	-ua
Gen.	-us	-us	-uum	-uum
Dat.	-ui	-u	-ibus	-ibus
Acc.	-um	-u	-us	-ua
Abl.	-u	-u	-ibus	-ibus

Приклади відмінювання іменників IV-ї відміни *fructus, us m* - плід і *cornu, us n* – ріг

Causus	Singularis	Pluralis

	masculinu m	neutrum	masculinu m	neutrum
Nom.	fructus	cornu	fructus	cornua
Gen.	fructus	cornus	fructuum	cornuum
Dat.	fructui	cornu	fructibus	cornibus
Acc.	fructum	cornu	fructus	cornua
Abl.	fructu	cornu	fructibus	cornibus

До V-ї відміни відносяться іменники жіночого роду з закінченням *-es* в називному та *-ei* в родовому відмінках однини.

Наприклад: species, ei f- 1) вид (у ботаніці)

2) збір, чай (лікарська форма)

scabies,

ei f - короста

dies, ei f, m - день

Відмінкові закінчення іменників V-ї відміни

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	-es	-es
Gen.	-ei	-erum
Dat.	-ei	-ebus
Acc.	-em	-es
Abl.	-e	-ebus

Приклад відмінювання іменника V-ї відміни species, ei f - вид

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	species	species

Gen.	speciei	specierum
Dat.	speciei	speciebus
Ace.	speciem	species
Abl.	specie	speciebus

Іменник *species*, *ei f* як назва лікарської форми - збір, чай - вживається в множині (але українською мовою перекладається в однині).

Наприклад: *Species antiasthmaticae* - протиастматичний збір

Species diureticae - сечогінний збір

Species laxantes - проносний збір

Сталі професійні вирази з іменниками IV і V відмін

ad usum externum (pro usu externo) - для зовнішнього використання

ad usum internum (pro usu interno) - для внутрішнього використання

exitus letalis - смертельний кінець *pro die* - добова доза, доза на

день *contra rabiem* - проти сказу *contra scabiem* - проти корости

Латинський числівник

У латинській мові є чотири розряди числівників:

1. *Кількісні (numeralia cardinalia)* – відповідають на питання *скільки?*

2. *Порядкові (numeralia ordinalia)* – відповідають на питання *який, -а, -е?*

3. *Розділові (numeralia distributiva)* – відповідають на питання *по скільки?*

4. *Прислівникові (numeralia adverbialia)* – відповідають на питання *скільки разів?*

Утворення кількісних числівників.

Кількісні числівники від 1 до 10, 20 (*viginti*), 100 (*centum*) і 1000 (*mille*) – основні. Назви десятків і сотень – похідні, утворені від основних числівників із деякими фонетичними змінами. Назви десятків з одиницями, сотень із 32 десятками і одиницями і т.д. – складені похідні.

1) Числівники від 11 до 17 утворюються шляхом додавання до основного числівника форманта *-dĕcim* (із *decem*), що означає «десять»: *undĕcim*, *duodĕcim* і т.д.

2) Складені числівники з останньою цифрою 8 або 9 утворюються відніманням від наступного десятка відповідно 2 або 1: 18 – *duodeviginti* 28 – *duodetriginta* 19 – *undeviginti* 29 – *undetriginta*. Числівники від 30 до 90 утворюються додаванням до основного числівника форманта *-ginta*, що означає «десяток»: *triginta*, *quinginta* і т.д.

3) Двозначні числівники від 21 до 99 можна позначати двояко: або спочатку називаються десятки, а потім одиниці, або спочатку одиниці, далі сполучник *et*, а тоді десятки: 22 – *viginti duo* або *duo et viginti*.

4) Числівники від 200 до 900 утворюються додаванням до основного числівника форманта *-centi* (із *centum*): *sescenti* або *-genti*: *octingenti*.

5) Числівники більше 100 позначаються так: спочатку йдуть сотні, далі десятки, потім одиниці: 847 – *octingenti quadraginta septem*.

Утворення порядкових числівників

Порядкові числівники, крім *primus*, -a, -um, *secundus* -a, -um або *alter*, -ĕra, ĕrum, утворюються від відповідних кількісних числівників за допомогою родових закінчень -us (m), -a (f), -um (n): *tertius*, a, um. Порядкові числівники, починаючи з 18, утворюються за допомогою суфікса *-esĭm-*: *vicesĭmus*, -a, -um (від *viginti* – 20). У складених порядкових числівниках усі частини є порядковими (в українській мові – тільки остання). 435 – *quadringentesĭmus tricesĭmus quintus* – чотириста тридцять п'ятий.

Відмінювання числівників:

- Із кількісних числівників відмінюються 1, 2, 3, сотні від 200 до 900 і тисячі.
- Числівники *tres* (m, f), *tria* (n) відмінюються за третьою голосною відміною у множині.
- Сотні від 200 до 900 відмінюються за першою і другою відміною іменників у множині:

- Числівник *mille* (тисяча) не відмінюється; для множини служить слово *milia* (тисячі) і відмінюється за третьою голосною відміною
- Порядкові числівники відмінюються, як прикметники першої і другої відміни в однині та множині.

Розділові та прислівникові числівники (*Numeralia distributiva et adverbia*)

Розділові числівники відповідають на питання *по скільки?* (*quotēni?*), прислівникові – на питання *скільки разів?* (*quotiens?*). Розділові та прислівникові числівники утворюються від відповідних кількісних, за винятком перших двох. Розділові числівники мають родові закінчення множини першої і другої відмін. Розділові числівники утворюються за допомогою суфікса *-n-*, а прислівникові, починаючи від п'яти – за допомогою суфікса *-ies*. Розділові числівники узгоджуються з іменниками в роді, числі та відмінку.

Перелік можливих запитань:

- Які граматичні категорії має латинський іменник?
- Як визначається основа іменника?
- Скільки відмін має іменник в латинській мові?
- Як визначається відміна іменника?
- Які іменники належать до I-V відмін?
- Які числівники належать до кількісних?
- Які числівники належать до порядкових?
- Як відмінюються числівники в латинській мові?

- **Тестові завдання.**

1. Поставте терміни в *Nom. sing.*, *Gen. sing.*, *Nom. pl.*, *Gen. pl.* і перекладіть українською:

arcus venosus *Gen.sg.*

Nom.pl. _____ *Gen.pl.*

infratemporalis *Gen.sg.*

Nom.pl. _____ *Gen.pl.*

meatus acusticus *Gen.sg.*

Nom.pl. _____ *Gen.pl.*

pulsus frequens *Gen.sg.*

Nom.pl. _____ *Gen.pl.*

sinus frontalis *Gen.sg.*

Nom.pl. _____ *Gen.pl.*

2. Узгодьте прикметники з іменниками, утворіть форми *Gen. sing.*, перекладіть:

facies (palmaris,e; dorsalis,e; anterior,ius)

Nom. sg. _____

Gen.sg. _____

arcus (frontalis,e; costalis,e; alveolaris,e)

Nom. sg. _____

Gen.sg. _____

cornu (lateralis,e; posterior,ius; occipitalis,e)

Nom. sg. _____

Gen.sg. _____

3. Перекладіть подані терміни латинською мовою, вкажіть словникову форму кожного слова: органи зору

_____ верхній носовий хід

_____ верхньощелепна

пазуха

_____ слъозовий відросток

4. Розшифрувати позначення римськими цифрами:

MMXIII; MDCCCCLXIV; MDCCCLXXVI; MDCCCCLXXXII; MDCC;
MMXII; MDCCCI; MDCCCCLV.

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

1. Виконайте граматичний аналіз термінів, перекладіть українською мовою: recessus membranae tympanicae

_____ plexus aorticus
abdominalis

_____ processus medialis tuberis calcanei

_____ processus styloideus ossis metacarpi tertii

2. Перекласти латиною, вказати словникові форми іменників і прикметників:

- 1) Хребцевий стовбур складається з тридцяти трьох хребців.
- 2) Скелет людини складається з 260 кісток.
- 3) В серці є чотири частини: два шлуночка і два передсердя.

Враховуючи можливість дистанційного навчання, студенти працюватимуть на акредитованих дистанційних платформах і виконуватимуть різні типи завдань: виконання вправ із робочого зошита, виконання додаткових завдань, як контроль засвоєння матеріалу, виконання тестових завдань різних типів (множинний вибір; вірно/невірно; на відповідність; коротка відповідь; ессе; цифрова відповідь; вкладені відповіді; вибір пропущених слів; випадкове питання на відповідність та ін.)

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: *Вивчення іменників IV-V відміни у анатомічній термінології. Винятки. Сталі вирази. Винятки щодо роду. Система латинського числівника. Використання латинського числівника в медичній термінології.*

Навчальні завдання	Вказівки
З'ясувати: 1. Як записуються іменники у словник?	1. Дати визначення поняттю «словникова форма» іменника.

2. Які закінчення мають іменники 4-ї відміни?	2. Вказати закінчення іменників 4-ї відміни
3. Які закінчення мають іменники 5-ї відміни?	3. Вказати закінчення іменників 5-ї відміни
4. Особливості відмінювання іменників 4-ї та 5-ї відмін. 5. Особливості відмінювання кількісних та порядкових числівників.	4. Виписати зразок відмінювання іменників 4-ї та 5-ї відмін. 5. Вказати основні правила відмінювання кількісних та порядкових числівників.

28. Законспектувати і вивчити тему «Вивчення іменників IV-V відміни у анатомічній термінології. Винятки. Сталі вирази. Винятки щодо роду. Система латинського числівника. Використання латинського числівника в медичній термінології.». (підручник).

29. Виконати вправи у Робочому зошиті з теми № 12, вправи №1-6

30. Вивчити лексику з «Лексичного додатку», тема №12

Лексичний мінімум:

abscessus, us m - нарив aditus, us m - вхід,
доступ arcus, us m - дуга auditus, us m -
слух casus, us m випадок collapsus, us m -
гостра судинна недостатність ductus, us m -
протока exitus, us m - вихід, кінець exitus
letalis - смертельний кінець flexus, us m —
згин, петля infiltratus, us m - ущільнення
тканини manus, us f – кисть meatus, us m -
прохід, хід partus, us m - пологи

plexus, us т - сплетіння
processus, us m - відросток
prolapsus, us m -
випадання sinus, us m –
пазуха sensus, us m –
відчуття status, us m –
стан textus, us m – тканина
tractus, us m - тракт, шлях

caries, ei f - карієс dies, ei m, f
– день facies, ei f - обличчя, поверхня

Порядкові та кількісні числівники

<i>Арабські цифри</i>	<i>Римські цифри</i>	<i>Кількісні числівники</i>	<i>Порядкові числівники</i>
1	I	unus, una, unum (один, одна, одне)	primus, a, um (перший, перша, перше)
2	II	duo, duae, duo	secundus (alter), a, um
3	III	tres, tria	tertius, a, um
4	IV	quattuor	quartus, a, um
5	V	quinque	quintus, a, um
6	VI	sex	sextus, a, um
7	VII	septem	septimus, a, um
8	VIII	octo	octavus, a, um
9	IX	novem	nonus, a, um
10	X	decem	decimus, a, um
11	XI	undecim	undecimus, a, um
12	XII	duodecim	duodecimus, a, um
13	XIII	tredecim	tertius(a, um) decimus, a, um

14	XIV	quattuordecim	quartus(a, um) decimus, a, um
15	XV	quindecim	quintus(a, um) decimus, a, um

16	XVI	sedecim	sextus(a, um) decimus, a, um
17	XVII	septendecim	septimus(a, um) decimus, a, um
18	XVIII	duodeviginti	duodevicesimus, a, um
19	XIX	undeviginti	undevicesimus, a, um
20	XX	viginti	vicesimus, a, um
21	XXI	viginti unus <i>seu</i> unus et viginti	vicesimus primus <i>seu</i> unus et vicesimus
22	XXII	viginti duo <i>seu</i> duo et viginti	vicesimus alter <i>seu</i> alter et vicesimus, a, um
23	XXIII	viginti tres <i>seu</i> tres et viginti	vicesimus tertius <i>seu</i> tertius et vicesimus, a, um
28	XXVIII	duodetriginta	duodetricesimus, a, um
29	XXIX	undetriginta	undetricesimus, a, um

30	XXX	triginta	tricesimus, a, um
40	XL	quadraginta	quadragesimus, a, um
50	L	quingenta	quingentesimus, a, um
60	LX	sexaginta	sexagesimus, a, um
70	LXX	septuaginta	septuagesimus, a, um
80	LXXX	octoginta	octogesimus, a, um
90	XC	nonaginta	nonagesimus, a, um
100	C	centum	centesimus, a, um
200	CC	ducenti, ae, a	ducentesimus, a, um
300	CCC	trecenti, ae, a	trecentesimus, a, um
400	CD	quadringenti, ae, a	quadragesimus, a, um
500	D	quingenti, ae, a	quingentesimus, a, um
600	DC	sescenti, ae, a	sescentesimus, a, um
700	DCC	septingenti, ae, a	septingentesimus, a, um
800	DCCC	octingenti, ae, a	octingentesimus, a, um
900	CM	nongenti, ae, a	nongentesimus, a, um

1000	M	mille	millesīmus, a, um
2000	MM (IIM)	duo milia	bis millesīmus, a, um
3000	III M	tria milia	ter millesīmus, a, um
4000	IV M	quattuor milia	quater millesīmus, a, um
1000000	IXI	decies centena milia	decies centies millesīmus

Розподільні числівники	Прислівникові числівники
1 <i>sīnguli, sīngulae, sīngula</i> (по одному, по одній, по одному)	<i>semel</i> (один раз)
2 <i>bini, ae, a</i> (по два, по дві, по два)	<i>bis</i> (двічі)
3 <i>terni (trini), ae, a</i>	<i>ter</i> (тричі)
4 <i>quaterni, ae, a</i>	<i>quater</i>
5 <i>quini, ae, a</i>	<i>quinquies</i>
6 <i>seni, ae, a</i>	<i>sexies</i>
7 <i>septēni, ae, a</i>	<i>septies</i>
8 <i>octōni, ae, a</i>	<i>octies</i>
9 <i>noveni, ae, a</i>	<i>novies</i>

10 deni, ae, a	decies
----------------	--------

.Тема заняття: Складні та складені анатомічні терміни. Змістовий модульний контроль №1

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності.

Студент повинен знати:

1. Структуру анатомічного терміна.
2. Граматичні форми слів, що складають анатомічний термін.
3. Основні принципи словотвору.
4. Латинські та грецькі префікси, латинські прийменники в ролі префіксів.
5. Структуру термінів-комполітів латинською та українською мовою.
6. Особливості використання омонімічних, синонімічних терміноелементів в клінічній термінології

Студент повинен вміти:

30. Визначати морфеми, за допомогою яких утворені терміни.
31. Вміти користуватися значеннями певних формантів для утворення анатомічного терміну.
32. Вміти читати та перекладати анатомічні терміни, виконувати їх граматичний аналіз.
33. Конструювати та декодувати медичні терміни на основі грецьколатинських еквівалентів іменників.

Загальні компетентності.

32. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.

33. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.

34. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.

35. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		

Українська мова	Граматичні категорії іменника. Правильне трактування хімічної термінології	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати хімічні терміни рідною мовою
Анатомія	Будова органів та систем органів	Знати назви органів латинською мовою, вміти використовувати знання в формуванні анатомічного терміна
Гістологія	Тканини та їхня будова	Застосовувати знання у формуванні гістологічних термінів

Внутрішньо-предметна інтеграція		

Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення
Морфологія N. substantivum	Застосування відповідних частин мови, що застосовуються у хімічній термінології.	Застосовувати іменники всіх відмін.
Наступні дисципліни		
Фармакологія	Найменування лікарських засобів, оформлення латинської частини рецепта	Правильно писати латинські найменування лікарських форм та препаратів, грамотно оформлювати латинську частину рецепта.
Патофізіологія	Патогенез.	Застосовувати знання у формуванні термінів, що використовуються у під час вивчення

		патогенезу.
Клінічні дисципліни	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування, клінічні спеціальності та спеціалісти.	Застосовувати знання у формуванні та грамотному використанні латинськомовних клінічних термінів

Основна література

29. Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: «Книга-плюс», 2016 – 372 с.
30. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
31. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2013. – 320 с.
32. Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Лехніцька С.І., Шпинта Г. М. – 6-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 132 с.
33. Medical Latin terminology workbook: study guide / Kiselova O. H., Lekhnitska S. I., Shpynta G. M. – Kyiv: «Book-plus», 2018. – 142 p.

34. Рабочая тетрадь к практикуму по латинскому языку и медицинской терминологии: учебное пособие / Киселева Е. Г., Воскобойник-Шпинта Г. Н., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 168 с.
35. Робочий зошит з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: Книгаплюс, 2018 – 236 с.
36. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. І. – К.: «Книга-плюс», 2018 – 112 с.
37. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 144 с.
38. Лексичний мінімум з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: «Книгаплюс», 2018 – 160 с.

Додаткова література

Підручники та посібники

25. Латинська мова і основи медичної термінології: підручник / Л. Ю. Смольська, О. Г. Кісельова, О. Р. Власенко та ін. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
26. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О.М. Беяєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська, М.І. Гуцол; за заг. ред. О.М. Беяєвої. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
27. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник (ВНЗ ІV р.а.) / Л. Ю. Смольська, В. Г. Синиця, Д. Ю. Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л. Ю. Смольської. – К.: ВСВ «Медицина», 2016. – 352 с.

28. Латинська мова: підручник / Світлична Є. І., Толок І. О. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 440 с.
29. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О. В. Романенко, М. Г. Кравчук, В. М. Грінкевич та ін.; за ред. О. В. Романенка. – К.: Медицина, 2005. – 372 с.
30. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
31. Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
32. The Latin Language and Medical Terminology Basics: textbook (III-IV a.l.) / L.Yu. Smolska, O. H. Pylypiv, P. A. Sodomora et al.; edited by L.Yu. Smolska. – 4th edition. – Kyiv: AUS Medicine Publishing, 2018. – 400 p.

СЛОВНИКИ

86. Англо-Український ілюстрований медичний словник Дорланда – У 2-х томах – Львів: «НАУТІЛУС», 2002. – 2688 с., 820 іл.
87. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь Латинских крылатых слов. – М.: «Русский язык», 2001. – 782 с.
88. Вольфсон С. И. Латино-русский медицинский словарь. – М.: Медгиз, 1957. – 422 с.
89. Греческо-русский словарь / сост. А. Д. Вейсман. – СПб: Издание автора, 1899. – 1370 с.
90. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь. – М.: Рус. яз., 2000. – 846 с.
91. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.1. (А-Л) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1043 с.
92. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.2. (М-Ω) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1905 с.

93. Медичний словник оториноларингологічних термінів: укр.-рос.-латин., рос.-укр.-латин., латин.-рос.-укр. / Д. І. Заболотний, С. К. Боєнко, Ф. О. Тишко, О. Г. Кисельова. – К.: Логос, 2011. – с. 382 – Бібліогр.: 381 с.
94. Словарь медицинской терминологии латинско-украинско-русский / Ред. доц. М. Ф. Книпович. – К.: Госмедиздат УССР, 1948. – 442 с.
95. Українсько-російсько-англійсько-латинський терапевтичний тлумачний словник [Текст] / Т. Д. Никула, В. О. Мойсеєнко. - К. : Задруга, 2007. - 235 с.
96. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 1. А – Йореса способ. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 464 с.
97. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 2. Кабана болезнь – Пяточный бугор. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 448 с.
98. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 3. Рабдитозы – Ящур. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 464 с.
99. Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
100. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: —Liesmal, 1973. – 1039 p.
101. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: —Liesmal, 1977. – 866 p.
102. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Складні та складені анатомічні терміни. Афіксація за допомогою грецьких та латинських префіксів в анатомічній термінології.

Мета – формування навичок конструювання та перекладу латинськомовних анатомічних термінів за допомогою грецьких та латинських префіксів.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

- 1. Що означає поняття «термін»?
- 2. Які терміни називаються анатомічними?
- 3. Що таке складні та складені терміни?
- 4. Які правила використовуються при словотворі анатомічних термінів?

Тести:

Поясніть значення префіксів та терміноелементів, вкажіть їх можливі відповідники:

apophysis aponeurosis

hypercardiacus

ectoderma encephalon

hypogastrium

endoderma

paravertebralis

epigastrium

pericardium

synchondrosis

hemispherium

- **Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:**

1. **Перекладіть латинською мовою терміни, запишіть у словниковій формі і поставте в Nom.pl.:**

Одноперий м'яз _____

Подвійний край _____ Двоголовий мяз

Дванадцятипала кишка _____

Півмісяцева поверхня _____

Міжреброва лінія _____

Трикутник гребеня _____

Півкуля мозку _____

Верхівка підчерев'я _____

2. Утворіть терміни за допомогою числівників-префіксів від поданих

слів:

Зуб _____ Кут

напівперетинка _____

напівсухожильний _____

двостулковий _____ півмісяць

Перетинка _____

Сухожильний _____

Стулковий _____

Місяць _____

Куля _____

двозубий _____

трикутник _____

Голова _____

півкуля _____

чотириголовий _____

3. Перекладіть подані терміни латинською мовою, вкажіть словникову форму кожного слова: міжпучкове ядро нерва ямка поперечного відростка

півмісяцева щілина шийка надп'яtkової кістки чотирикутна задня часточка бічний трикутник тазу півкуля мозку міжлобковий волокнистий хрящ жирове припиркове тіло

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття: У свідомості більшості людей поняття «медичний термін» найчастіше пов'язано, в першу чергу, з клінічною термінологією, яка за своїм лексичним складом більш «грецька», ніж «латинська». Парадокс полягає в тому, що більшість слів, які чують пацієнти і які, відповідно, застосовуються медиками і асоціюються з поняттям «латинська мова», прямого відношення до нього не мають. Виходячи з цього, стає зрозумілим, що термін повинен бути чітким, прозорим і до того ж досить коротким, максимально передавати інформацію спеціального змісту. Саме ця особливість дозволяє медичній термінології греко-латинського походження функціонувати в сучасному науковому світі як мова професійного спілкування.

Префіксальний спосіб творення – нове слово утворюється шляхом додавання префікса до основи. Префікси переважно вказують на розміщення у просторі (вище, нижче, перед) чи часі (до, після), кількість (багато, мало), міру вияву ознаки (надмірна, недостатня), спрямованість дії (вперед, назад), відсутність чи заперечення того, що вказано в основі.

Завдяки префіксу лексичне значення слова уточнюється, але не змінюється.

Якщо слово утворюється завдяки поєднанню префікса і суфікса, то такий спосіб творення називається *префіксально-суфіксальним*:

Слід запам'ятати деякі особливості вживання та перекладу термінів з префіксами.

1. Загальне правило: грецькі префікси додаються до грецьких коренів, латинські – до латинських.

Наприклад, із значенням «половина» є грецький префікс **hemi-** та латинський **semi-**. Відповідно, **hemiplegia** (грецький корінь – грецький префікс) – параліч половини тіла, **semicanalis** (латинський корінь – латинський префікс) – напівканал.

Однак є численні винятки – так звані **гібриди**: epiduralis (грецький префікс – латинський корінь) – епідуральний (над твердою мозковою оболонкою).

2. В клінічній термінології **грецькі** префікси переважно входять до складу **іменників**, а **латинські** – **прикметників**.

3. При приєднанні префікса до кореня у слові можуть відбуватися певні фонетичні зміни, які відображаються на письмі (Див. додаток № 4): **a-glossia**, **an-ophthalmia**

4. При **перекладі** клінічного терміна, зазвичай, зміни відбуваються лише у закінченні:

endocarditis – ендокардит

5. Як зазначалося у занятті 1, щоб **пояснити** значення терміна, треба визначити значення усіх складових – кореня, префікса, суфікса:

paranephritis запалення (-itis) біля (para) нирки (nephrr)

Латинські префікси широко використовуються в анатомічній термінології (arteria **circum**flexa humeri anterior; bursa **sub**tendinea; venae **inter**osseae anteriores).

Клінічна термінологія також активно послуговується префіксами латинського походження. Переважно вони входять до складу прикметників, які вказують на локалізацію патології в організмі людини (abscessus **retro**peritonealis), а також позначають часові характеристики (arthritis **post**traumatica), спрямованості дії (**trans**fusio), заперечення (**im**potentia).

Слід запам'ятати деякі **особливості** вживання та перекладу термінів з префіксами.

1. Префікси можуть вступати у **синонімічні** та **антонімічні** відносини. Так, антонімічними є такі пари: **intra** (всередині) – **extra** (ззовні); **supra** (над) – **infra** (під) тощо. Синонімами є **ante-** та **prae-**, **sub-** та **infra-**. Синонімія може виникати як в межах префіксів одного походження, так і між грецькими та латинськими префіксами.

2. Значення деяких латинських префіксів аналогічні до грецьких префіксів. Такі префікси називають **латино-грецькими дублетними**

префіксами. Наприклад, значення «над чим-небудь» мають латинський префікс **supra-** та грецький **hyper-**; «між чим-небудь»: латинський **inter-** та грецький **meso-**.

3. Переклад термінів ускладнюється тим, що в медичній термінології кожної країни існують національні аналоги міжнародних термінів, які використовуються паралельно з ними. Так, термін *submandibularis* може перекладатися і як субмандібкулярний, і як піднижньощелепний. Отже, для коректного вживання професійних термінів необхідно звертатися зі словниками.

Словотвір медичних термінів-комполітів

Для латиномовних медичних термінів-комполітів (складних термінів) властиві такі словотвірні моделі творення:

1. Якщо один компонент закінчується на приголосний, а інший починається на приголосний і дві морфеми грецького походження, вживається, переважно, сполучний голосний **-o-**: *hydrotherapia* (*hydr-* вода, *therapia* лікування), *mastopathia* (*mast-* молочна залоза, *-pathia* захворювання), *stomatologia* (*stomat* - рот, *-logia* наука).

2. Якщо один компонент закінчується на приголосний, а наступний починається на голосний, з'єднувальний голосний **відсутній** у словах грецького походження. Наприклад, *phlebectasia* (*phleb-* вена, *-ectasia* розширення), *glossalgia* (*gloss-* язик, *-algia* біль), *haematemesis* (*haemat-* кров, *emesis* блювання).

NB! Іноді трапляються винятки: *bronchoectasia* (*broncho-* бронх, *-ectasia* розширення) та ін.

Всі слова-комполіти, в яких перший компонент закінчується на голосні **y** або **e**, і основа, яких іменного походження (NS), також **не** вимагають наявності з'єднувального голосного: *pyuria* (*py-* гній, *-uria* сеча), *myodynia* (*my-* м'яз, *-odynia* біль).

3. Якщо перший компонент виступає іменником (NS), і його основа закінчується на **y** або **e**, а наступний компонент комполіта починається на приголосний, тоді використовується модель з вживанням з'єднувального голосного: *dacryorrhoea* (*dacry-* сльоза, *-rrhoea* виділення), *cryotherapy* (*cry-* холод, *-therapia* лікування), *tracheotomia* (*trache-* трахея, *-tomia* розтин). 4. Якщо перший компонент – прикметник (NA) з основою на голосний **y**, а

наступний компонент композита починається на приголосний, то з'єднувальний голосний **не** вживається: *tachycardia* (*tachy*-швидкий, *-cardia* серце); *bradypnoë* (*brady*- повільний, *-pnoë* дихання).

Творення багатослівних складених медичних термінів

Структура багатослівних медичних термінів:

узгоджене означення	іменник + прикметник або дієприкметник (Nom.sg./pl.) (Nom.sg./pl.)	<i>diabetes mellitus</i> (цукровий діабет) <i>musculus rectus posterior</i> (задній прямий м'яз)
неузгоджене означення	іменник (Nom.sg./pl.) + іменник (Gen.sg./pl.)	<i>vitium cordis</i> (вада серця) <i>sutura cranii</i> (шов черепна)
мішаний тип означення	іменник (Nom.sg./pl.) + іменник (Gen.sg./pl.) +	прикметник або дієприкметник (Nom.sg./pl.) <i>vitium</i> <i>cordis aquisitionum</i> (набута вада серця)
		прикметник або дієприкметник (Gen.sg./pl.) <i>curatio asthmatis</i> <i>bronchialis</i> (лікування бронхіальної астми)

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає префіксальний спосіб творення? Наведіть приклад.
2. У чому полягає префіксально-суфіксальний спосіб творення? Наведіть приклад.
3. Чи є закономірність у вживанні префіксів грецького чи латинського походження?
4. Наведіть приклади грецьких морфем, які характеризують ступінь вияву функції.
5. Наведіть приклад грецьких морфем, які характеризують положення у просторі.
6. За якою моделлю утворюються клінічні терміни, які вказують на захворювання/запалення однієї з оболонок органу?
7. Чим відрізняються складні і складенні медичні терміни?

Тестові завдання.

1. Підкреслити префікси, підписати їх значення. Дати тлумачення

термінів: injectio, onis f metacarpus, i m perforans, ntis contralateralis, e coagulatio, onis f

2. Поясніть значення термінів (звертаючись до тлумачного словника).

1.	евтаназія	
2.	метастаз	
3.	ендоскелет	
4.	мезодерма	

5.	бронхоектазія	
6.	гінекологія	
7.	дакріоцистит	
8.	перинатальний	
9.	паранормальний	
10.	нефрит	
11.	апевмія	
12.	хондродистрофія	

3. Утворити терміни із заданим значенням за допомогою префіксів, записати у словниковій формі:

supra наднирковий, надгрудний, надмигдаликовий,
надколінниковий

super поверхневий, надбрівний

infra підчоямковий, підгруднинний, під'язиковий,
підскроневий, підостьовий, підлопатковий,
підблоковий

peri навколосудинний, навколосерцевий, окістя зубного
кореня, надчерепний, надгорловий

epi надбарабанний, верхній шар шкіри, верхня
частина живота

pro передбачення, віросток, передвісник хвороби, виступання
верхньої щелепи вперед, виступання нижньої щелепи вперед

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему:
«Складні та складені анатомічні терміни»

Навчальні завдання	Вказівки
<p>З'ясувати:</p> <ul style="list-style-type: none">• 1. Що означає поняття «термін»?• 2. Які терміни називаються анатомічними?• 3. Що таке складні та складені терміни?• 4. Які правила використовуються при словотворі анатомічних термінів?	<ol style="list-style-type: none">1. Дати визначення поняттю «термін».2. Назвати терміни, які є анатомічними.3. Пояснити особливості словотвору складних та складених термінів.4. Назвати основні правила словотвору.

31. Підготуватись до ЗМК №1.

32. Вивчити сталі медичні вирази з (підручник с.31-34).

33. Повторити лексику з теми 1-13.

1.Тема заняття: Міжнародна латинськомовна номенклатура органічної хімії.
Хімічна номенклатура. Назви хімічних елементів та сполук: назви кислот, солей, оксидів, гідроксидів.

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності.

Студент повинен знати:

1. Граматичні ознаки іменників хімічної номенклатури.
2. Способи синтаксичного зв'язку хімічних термінів.
3. Визначення типів відмінювання хімічних термінів.
4. Відмінкові закінчення хімічних термінів, особливості відмінювання.
5. Особливості утворення та перекладу назв кислот.
6. Особливості утворення та перекладу назв оксидів.
7. Особливості утворення та перекладу назв основ.
8. Особливості утворення та перекладу назв солей.
9. Використання хімічних назв у рецепті.

Студент повинен вміти:

1. Визначати хімічні терміни за номенклатурою.
2. Вміти користуватися термінами хімічної номенклатури при введенні у структуру рецептів.
3. Вміти читати та перекладати хімічні терміни, виконувати граматичний аналіз хімічних термінів.
4. Конструювати та декодувати медичні терміни на основі грецько-латинських еквівалентів іменників.

Загальні компетентності.

1. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
2. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
3. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
4. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Граматичні категорії іменника. Правильне трактування хімічної термінології	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати хімічні терміни рідною мовою
Анатомія	Будова органів та систем органів	Знати назви органів латинською мовою, вміти використовувати знання в формуванні анатомічного терміна

Гістологія	Тканини та їхня будова	Застосовувати знання у формуванні гістологічних термінів
------------	------------------------	--

Хімія	Найменування хімічних елементів та їх сполук, які є лікарськими речовинами	Правильно писати латинську назву сполук та хімічних елементів
-------	--	---

Внутрішньо-предметна інтеграція

Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення
Морфологія N. substantivum	Застосування відповідних частин мови, що застосовуються у хімічній термінології.	Застосовувати іменники всіх відмін.
Латинська хімічна номенклатура	Назви хімічних елементів та їх сполук	Застосовувати знання в практичній діяльності

Наступні дисципліни

Фармакологія	Найменування лікарських засобів, оформлення латинської частини рецепта	Правильно писати латинські найменування лікарських форм та препаратів, грамотно оформлювати латинську частину рецепта.
Патофізіологія	Патогенез.	Застосовувати знання у формуванні термінів,
		що використовуються у під час вивчення патогенезу.
Клінічні дисципліни	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування, клінічні спеціальності та спеціалісти.	Застосовувати знання у формуванні та грамотному використанні латинськомовних клінічних термінів

Основна література

1. Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: «Книга-плюс», 2016 – 372 с.
2. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.

3. Практикум по латинському языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2013. – 320 с.
4. Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Лехніцька С.І., Шпинта Г. М. – 6-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 132 с.
5. Medical Latin terminology workbook: study guide / Kiselova O. H., Lekhnitska S. I., Shpynta G. M. – Kyiv: «Book-plus», 2018. – 142 p.
6. Рабочая тетрадь к практикуму по латинскому языку и медицинской терминологии: учебное пособие / Киселева Е. Г., Воскобойник-Шпинта Г. Н., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 168 с.
7. Робочий зошит з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2018 – 236 с.
8. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. І. – К.: «Книга-плюс», 2018 – 112 с.
9. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 144 с.
10. Лексичний мінімум з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: «Книга-плюс», 2018 – 160 с.

Додаткова література

Підручники та посібники

1. Латинська мова і основи медичної термінології: підручник / Л. Ю. Смольська, О. Г. Кісельова, О. Р. Власенко та ін. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О.М. Беляєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська, М.І. Гуцол; за заг. ред. О.М. Беляєвої. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

3. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник (ВНЗ IV р.а.) / Л. Ю. Смольська, В. Г. Синиця, Д. Ю. Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л. Ю. Смольської. – К.: ВСВ «Медицина», 2016. – 352 с.
4. Латинська мова: підручник / Світлична Є. І., Толоч І. О. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 440 с.
5. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О. В. Романенко, М. Г. Кравчук, В. М. Грінкевич та ін.; за ред. О. В. Романенка. – К.: Медицина, 2005. – 372 с.
6. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
7. Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
8. The Latin Language and Medical Terminology Basics: textbook (III-IV a.l.) / L.Yu. Smolska, O. H. Pylypiv, P. A. Sodomora et al.; edited by L.Yu. Smolska. – 4th edition. – Kyiv: AUS Medicine Publishing, 2018. – 400 p.

Словники

1. Англо-Український ілюстрований медичний словник Дорланда – У 2-х томах – Львів: «НАУТІЛУС», 2002. – 2688 с., 820 іл.
2. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь Латинских крылатых слов. – М.: «Русский язык», 2001. – 782 с.
3. Вольфсон С. И. Латино-русский медицинский словарь. – М.: Медгиз, 1957. – 422 с.
4. Греческо-русский словарь / сост. А. Д. Вейсман. – СПб: Издание автора, 1899. – 1370 с.
5. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь. – М.: Рус. яз., 2000. – 846 с.
6. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.1. (А-Л) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1043 с.

7. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.2. (М-Ω) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1905 с.
8. Медичний словник оториноларингологічних термінів: укр.-рос.-латин., рос.укр.-латин., латин.-рос.-укр. / Д. І. Заболотний, С. К. Боєнко, Ф. О. Тишко, О. Г. Кисельова. – К.: Логос, 2011. – с. 382 – Бібліогр.: 381 с.
9. Словарь медицинской терминологии латинско-украинско-русский / Ред. доц. М. Ф. Книпович. – К.: Госмедиздат УССР, 1948. – 442 с.
10. Українсько-російсько-англійсько-латинський терапевтичний тлумачний словник [Текст] / Т. Д. Никула, В. О. Мойсеєнко. - К. : Задруга, 2007. - 235 с.
11. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 1. А – Йореса способ. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 464 с.
12. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 2. Кабана болезнь – Пяточный бугор. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 448 с.
13. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 3. Рабдитозы – Ящур. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 464 с.
14. Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
15. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: "Liesma", 1973. – 1039 p.
16. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: "Liesma", 1977. – 866 p.
17. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявності у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Міжнародна латинськомовна номенклатура органічної хімії. Хімічна номенклатура. Назви хімічних елементів та сполук: назви кислот, солей, оксидів, гідроксидів..

Мета – формування навичок конструювання та перекладу латинськомовних термінів з використанням термінів хімічної номенклатури української мови.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

- 1. Які ви знаєте хімічні елементи? Що ви помітили в назвах препаратів?
- 2. Яке закінчення мають назви препаратів?
- 3. За якою відміною відмінюються?
- 4. У яких відмінках вживаються назви препаратів у рецептах?
- 5. Які особливості мають фармацевтичні відрізки грецького походження?
- 6. Назвіть фармацевтичні відрізки, у складі яких є хімічні елементи?
- 7. Які існують фармацевтичні відрізки за терапевтичною дією?
- Які етапи ви знаєте у розвитку хімічної науки?
- 8. Що ви знаєте про хімію у Давньому Римі?

• **Тести:**

1. Виберіть з поданих термінів назви препаратів, які вказують на **хімічний** елемент: феноксиметилпеніцилін, фенацетин, пантоміцин, оксихолін,

уросульфан, ампіцилін, холосас, сульфадимезин, нафтизин, геровітал, тестостерон, етилморфін, хінозол, нафталан, тіамін.

2. Виберіть з поданих термінів назви препаратів, які вказують на **терапевтичну дію**. Яку саме?

Синестрол, пентовіт, тіопентал-натрій, етазол, фталазол, пентовіт, метилтестостерон, декамевіт, панадол, левоміцетин, гематоген, апоморфін, пангексавіт, гонадотропін, фенобарбітал, гліцерин, пантоміцин, метилтіоуроцил, стрептоцид.

• **Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:**

1. **Узгодити прикметник з іменником, перекласти, утворити Gen.sing.:**

- a) capsula, ae f – gelatinosus, a, um
- b) extractum, i n – fluidus, a, um
- c) sirupus, i m – simplex, icis
- d) solutio, onis f – spirituosus, a, um
- e) spiritus, us m – aethylicus, a, um
- f) cera, ae f – flavus, a, um

2. **Дописати закінчення у поданих словосполученнях, перекласти: (Пригадайте, якими відмінками керують дані прийменники і на які питання відповідають)**

- a) pro injection...
- b) ad us... intern...
- c) in tabulett...
- d) cum herb...
- e) misce, ut fi... pilul...

3. **Перекладіть терміни українською мовою:** розведений розчин, з ністатином, складний свинцевий пластир, синя рідина, етиловий спирт, крохмальний слиз,

медичний ефір, лінімент „Нафтальгін”, осаджена сірка, медична жовч, свічки з еуфіліном, відновлене залізо.

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

Хімічна номенклатура

Хімічна номенклатура – це сукупність найменувань хімічних елементів (алюміній, аргентум, ферум тощо) і сполук (кислот, солей, оксидів та ін.). У рецептах вказують не символ хімічного елемента чи формулу сполуки, а їхню латинську назву.

Латинська хімічна номенклатура подається згідно з вимогами Державної Фармакопеї України.

Назви хімічних елементів. Більшість хімічних елементів – це іменники середнього роду

II відміни на **-um**:

Fe – Ferrum, i n

O – Oxygenium, i n H –

Hydrogenium, i n

Винятки:

S – Sulfur, uris n

P – Phosphorus, i m

NB! Деякі хімічні елементи мають інші назви в зарубіжній номенклатурі:

Hydrargyrum, i n – Mercurium

Kalium, i n – Potassium

Natrium, i n – Sodium

Stibium, i n – Antimonium

Назви деяких хімічних елементів

(в дужках подано назву хімічного елемента за старою номенклатурою)

Латинська назва	Символ	Українська назва	Латинська назва	Символ	Українська назва
Aluminium, i n	Al	Алюміній	Hydrogenium, i n	H	Гідроген (водень)
Argentum, i n	Ag	Аргентум (срібло)	Iodum, i n	I	Йод
Arsenicum, i n	As	Арсен (миш'як)	Kalium, i n	K	Калій
Aurum, i n	Au	Аурум (золото)	Lithium, i n	Li	Літій
Barium, i n	Ba	Барій	Magnesium, i n Magnium, i n	Mg	Магній
Bismuthum, i n	Bi	Бісмут (вісмут)	Manganum, i n	Mn	Манган (марганець)
Borum, i n	B	Бор	Natrium, i n	Na	Натрій
Bromum, i n	Br	Бром	Nitrogenium, i n	N	Нітроген (азот)
Calcium, i n	Ca	Кальцій	Phosphorus, i m	P	Фосфор
Carboneum, i n	C	Карбон (вуглець)	Plumbum, i n	Pb	Плюмбум (свинець)
Chlorum, i n	Cl	Хлор	Silicium, i n	Si	Силіцій (кремній)
Cuprum, i n	Cu	Купрум (мідь)	Stibium, i n	Sb	Стибій (сурма)

Ferrum, i n	Fe	Ферум (залізо)	Sulfur, uris n	S	Сульфур (сірка)
Fluorum, i n	F	Флуор (фтор)	Thallium, i n	Tl	Талій
Hydrargyrum, i n	Hg	Меркурій (ртуть)	Zincum, i n	Zn	Цинк

Латинські назви оксидів

Назви оксидів в латинській мові утворюються з назви хімічного елемента в Gen. sg. та слова **oxydum, i n** – оксид або **peroxydum, i n** – пероксид.

Наприклад: Hydrogenii oxydum – оксид водню, **Hydrogenii peroxydum** – пероксид водню.

Якщо елемент утворює декілька оксидів, то в дужках зазначається ступінь окислення більш електропозитивного елемента (у всіх оксидах кисень є менш електропозитивним).

Наприклад: Ferri oxydum (II) – оксид феруму (II), **Ferri oxydum (III)** – оксид феруму (III).

Назви оксидів, в яких оксидоутворюючий елемент виявляє **найнижчий ступінь окислення** називають **закисами**. У латинській мові назви закисів утворюються з назви оксидоутворюючого елемента у Nom. sg. та прикметника **oxydulatus, a, um** – закисний.

Наприклад: N₂O – Nitrogenium oxydulatum – закис азоту.

В назвах деяких оксидів за допомогою грецьких (рідше латинських) числівників вказують кількість атомів кисню, що припадають на один атом оксидоутворюючого елемента.

Наприклад: SO₂ – Sulfuris dioxydum, SO₃ – Sulfuris trioxydum.

В назвах пероксидів та супероксидів (надпероксидів) застосовують відповідно префікси **per-** та **super-**.

Наприклад: BaO₂ – Barii peroxydum, KO₂ – Kalii superoxydum.

Латинські назви основ

Назви основ утворюються з назви хімічного елемента, що утворює основу, у Gen. sg. та слова **hydroxydum, i n** – гідроксид. У випадку, якщо хімічний елемент утворює гідроксиди в різних ступенях окислення, то в дужках після назви гідроксиду зазначається ступінь окислення.

Наприклад: $\text{Cu}(\text{OH})_2$ – Cupri hydroxydum (II) – гідроксид купруму (II), $\text{Cu}(\text{OH})$ – Cupri hydroxydum (I) – гідроксид купруму (I).

В назвах деяких гідроксидів за допомогою грецьких (рідше латинських) числівників вказують кількість гідроксидних груп ($-\text{OH}$), що припадають на один атом оксидоутворюючого елемента.

Наприклад: $\text{Cu}(\text{OH})_2$ – Cupri dihydroxydum – дигідроксид купруму,

$\text{Cu}(\text{OH})$ – Cupri monohydroxydum – моногідроксид купруму.

Латинські назви солей

1. Класифікація

1.1 За походженням

- а) Солі оксигеновмісних кислот
- б) Солі безоксигенових кислот

1.2 За хімічним складом

а) **Середні** – результат повного заміщення атомів гідрогену металом (Na_2SO_4).

б) **Кислі** – результат неповного заміщення атомів гідрогену металом (NaHSO_4).

в) **Оснóвні** – результат неповного заміщення гідроксильних груп кислотним залишком ($(\text{CuOH})_2\text{SO}_4$).

г) **Подвійні** – солі утворені катіонами двох або більше металів (Na_2KPO_4).

2. Загальне правило утворення латинських назв солей

Оскільки будь-яка сіль складається з аніонної (кислотний залишок) та катіонної (іони металів) частин, то назва солі формується з назви катіону (найчастіше метал) у Gen. sg. та назви аніону (кислотного залишку).

Наприклад: Natrii chloridum – хлорид натрію.

3. Правило утворення назв середніх, кислих та основних солей.

Група солей	Назва аніона	Латинський суфікс	Відповідник в українській	Приклад
Утворені	Іменник III	-at- (is)	-ат	Natrii sulfas –
оксигеновмісні кислотами з вищим вмістом оксигену	відміни чоловічого роду, що в Nom. sg. має закінчення –as, Gen. sg. – atis .			Natrii sulf atis – сульфат натрію – сульфату натрію.
Утворені оксигеновмісні кислотами з нижчим вмістом оксигену	Іменник III відміни чоловічого роду, що в Nom. sg. має закінчення –is, Gen. sg. – itis .	-it- (is)	-іт (-ит)	Natrii sulf is – Natrii sulf itis – сульфіт натрію – сульфіту натрію.

Утворені безоксигенними кислотами	Іменник II відміни середнього роду, що в Nom. sg. має закінчення – idum , Gen. sg. – idi .	-id- (um)	-ид, (-ід)	Natrii chloridum – Natrii chloridi – хлорид натрію – хлориду натрію.
Утворені безоксигенними кислотами з органічною основою	Іменник II відміни середнього роду, що в Nom. sg. має закінчення – idum , Gen. sg. – idi , терміноелемен	-id- (um)	-ид, (-ід)	Papaverini hydrochloridum –гідрохлорид папаверину Morphini hydrochloridum – гідрохлорид морфіну
	та – hydro- .			

Кислі солі	<p>Іменник III відміни чоловічого роду, який утворюється за допомогою терміноелемента hydro-, що в Nom. sg. має закінчення –as, Gen. sg. – atis, або іменник III відміни чоловічого роду, що в Nom. sg. має закінчення –is, Gen. sg. – itis або іменник II відміни середнього роду, що в Nom. sg. має закінчення – idum, Gen. sg. – idi (за загальним правилом).</p>	<p>-at- (is) -is- (is) -id- (um)</p>	<p>-ат -ит (іт) -ид (ід)</p>	<p>Natrii hydrosulfas – гідросульфат натрію Natrii hydrosulfis – гідросульфит натрію Natrii hydrosulfidum – гідросульфід натрію</p>
------------	--	--	--------------------------------------	--

Осно́вні со́лі	Іменник III	-at- (is)	-ат	Cupri sub sulfas
----------------	-------------	-----------	-----	-------------------------

	<p>відміни чоловічого роду, який утворюється за допомогою терміноелемента sub- (hydroxo-), що в Nom. sg. має закінчення -as, Gen. sg. – atis, або іменник III відміни чоловічого роду, що в Nom. sg. має закінчення -is, Gen. sg. – itis або іменник II відміни середнього роду, що в Nom. sg. має закінчення – idum, Gen. sg. – idi (за загальним правилом).</p>	<p>-is- (is) -id- (um)</p>	<p>-ит (it) -ид (id)</p>	<p>(Cupri hydroxosulfas) – основний сульфат міді (гідроксосульфат міді). Cupri subsulfis (Cupri hydroxosulfis) – основний сульфід міді (гідроксосульфід міді). Cupri subsulfidum (Cupri hydroxosulfidum) – основний сульфід міді (гідроксосульфід міді)</p>
--	---	--	--	--

4. Особливості утворення назв кислих солей.

У назві солей утворених від кислот, що мають 3 і більше атомів гідрогену (триосновні, чотириосновні та ін.) додають числівник, що вказує на кількість атомів гідрогену в солі та основу **hydrogen**.

Наприклад: Na_2HPO_4 – **Natrii hydrogenphosphas (monohydrogenphosphas)**
– Натрію гідрофосфат (моногідрофосфат), NaH_2PO_4 – **Natrii dihydrogenphosphas** – Натрію дигідрофосфат.

5. Особливості утворення назв основних солей.

Якщо в структурі солі присутні 2 або більше гідроксильних груп, то до назви солі додається числівник, що вказує на кількість цих груп.

Наприклад: $\text{Bi}(\text{OH})_2\text{SO}_4$ – **Bismuthi (III) dihydroxonitras** – дигідроксонітрат бісмуту (III).

6. Правила утворення органічних солей калію та натрію.

Латинські назви органічних солей натрію та калію утворюються від назви органічної кислоти та приєднаного до неї через дефіс слова **natrium** чи **kalium**. Необхідно зауважити, що цей випадок є винятком з правила про застосування великої літери в латинській мові. Таким чином, необхідно зауважити, що назви катіонів, за винятком пишуться з малої літери у Nom. sg., а назва аніону виноситься на перше місце і пишеться з великої літери. У рецептурі обидві назви пишуться у Gen. sg.

Наприклад: **Norsulfazolum-natrium** – норсульфазол-натрій, **Norsulfazolinatrii** – норсульфазолу-натрію.

7. Латинські назви кислотних та вуглеводневих радикалів.

Утворюються приєднанням до кореня назви відповідного вуглеводню чи кислоти терміноелемента **-ylium-**, який, власне, є сполученням суфікса **-yl-** (від грецького **hyle** –дерево), що в хімічній термінології означає кислотний або вуглекислий радикал, і закінчення **-ium**.

Наприклад: *Aethylium* – етил (корінь від назви вуглеводню *aethanum aeth-* +кінцевий терміоелемент *-ylium*); *Acetylium* – ацетил (корінь від назви *acidum aceticum acet-* + кінцевий терміоелемент *-ylium*).

Назви органічних кислот. Назва кислоти формується з двох слів: на першому місці – з великої літери – слово **acidum, i n**; на другому – узгоджений прикметник, що вказує на кислоту органічного походження, який утворюється: основа іменника (речовина або рослина) + суфікс **ic** + закінчення **um**.

Наприклад: *lac, lactis n* (молоко) \longrightarrow **Acidum lacticum** (молочна кислота);
formica, ae f (мураха) $\xrightarrow{\text{Acidum}}$ **formicicum** (мурашина кислота).

Назви неорганічних кислот.

Назви **безоксигенних** кислот утворюються: на першому місці слово *acidum, i n*; на другому місці – узгоджений з ним прикметник, який складається з **hydr** – (гідроген) + іменник (хімічний елемент) + суфікс **ic** + закінчення **um**.

Наприклад: **Acidum hydrochloricum** (хлоридна кислота).

Назви оксигеновмісних кислот:

Утворення	Інформація	Приклад	Переклад
основа хімічного елемента+ -ic- + -um	високий ступінь окислення	Acidum sulfuricum	сульфатна кислота
per- + основа хімічного елемента+ ic+um	найбільший ступінь окислення	Acidum perchloricum	перхлоратна кислота
основа хімічного елемента+ -os- + -um	низький ступінь окислення	Acidum sulfurosum	сульфітна кислота

<p>Нуро -+ основа хімічного елемента +-os- +-um</p>	<p>найнижчий ступінь окислення</p>	<p>Acidum hypochlorosum</p>	<p>гіпохлоритна кислота</p>
--	--	--	--

Перелік можливих запитань:

1. Хімічний елемент, який перекладається як...
2. На честь якої комахи названа кислота?
3. Який хімічний елемент чоловічого роду?
4. Яка кислота містить у назві дерево? Чому?

Тестові завдання.

1. Узгодьте прикметники з іменниками, отримані терміни поставте в Gen. sg.

спирт (етиловий, камфорний, мурашиний)

Nom. sg. _____

Gen. sg. _____

капсула

(крохмальна, желатинова)

Nom. sg. _____

Gen. sg. _____

2. Заповніть пропущені сегменти слів:

Hydrogeni... peroxyd... — пероксид водню; Hydrargyr... oxydum flav... — жовтий оксид ртуті; Carbone... dioxydum — двооксид вуглецю; Nitrogeni... oxydulatum — закис азоту; solutio Hydrogeni... peroxyd... dilut... — розведений розчин пероксиду водню.

3. Назвіть латинською мовою наступні хімічні сполуки. Отримані терміни поставте в Gen. sg.:

нітрит натрію _____ хлорид

натрію _____ оснóвний

галлат бісмуту _____ гідрокарбонат

натрію _____ сульфацил-натрій

_____ цитрат купруму

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: «Міжнародна латинськомовна номенклатура органічної хімії. Хімічна номенклатура. Назви хімічних елементів та сполук: назви кислот, солей, оксидів, гідроксидів..»

Навчальні завдання	Вказівки
<p style="text-align: center;">З'ясувати:</p> <p>1 . Що таке неузгоджене означення?</p> <p>2 . Як утворюються терміни з неузгодженим означенням?</p> <p>3 . Які є особливості вживання назв кислот, сполук у хімічній термінології?</p> <p>4 . Частотні відрізки латинського і грецького походження. 5 . Етимологія назв хімічних елементів .</p>	<p>1 . Дати визначення неузгодженому означенню.</p> <p>2 . Визначити порядок слів у терміні з неузгодженим означенням.</p> <p>3 . Виписати, користуючись словником, іменники - терміни і приклади їх вживання.</p> <p>4 . Виписати латинські і грецькі частотні відрізки .</p> <p>5 . Виписати деякі приклади походження назв хімічних елементів .</p>

1. Законспектувати і вивчити тему «Суфікси (форманти) термінів хімічної номенклатури».

2. Вивчити сталі медичні вирази з (підручник с.31-34).

3. Виконати вправи по Робочому зошиту з теми № 15 (вправи 5-7). Приклади з вправ.

5.* Утворіть назви аніонів латинською мовою:

Ephedrini (гідрохлорид) _____

Kalii (ціанід) _____

Natrii (бензоат) _____

Fentanyli (цитрат) _____

Codeini (фосфат) _____

Hydrargyri (ціанід) _____

Calcii (гліцерофосфат) _____

Ampicillini (тригідрат) _____
Papaverini (гідробромід) _____ Kalii
(арсеніт) _____

6.* Назвіть латинською мовою наступні хімічні сполуки. Отримані терміни поставте в

Gen. sg.:

А) йодид калію _____
лактат феруму _____
цитрат купруму _____
ацетат гідрокортизону _____
гідрохлорид морфіну _____
нітрат стрихніну _____
гліцерофосфат кальцію _____
гідротартрат платифіліну _____
основний нітрат вісмуту _____
арсеніт калію _____
кофеїн-бензоат натрію _____

7.*Запишіть назви лікарських засобів латинською мовою, выпишіть фармацевтичні відрізки та вкажіть їх значення:

Нафтизин _____

Хлорамфенікол _____

Хлорнітрофенол _____

Хлороформ _____

Хромвітал _____

Цистин _____

Цисплатин _____

4. Вивчити лексичний мінімум (тема № 1 (с.37-41) за Лексичним додатком).

Деякі назви неорганічних кислот:

Назва неорганічної кислоти (Nom. sg.)	Gen. sg.	Переклад
Acidum chloricum	Acidi chlorici	хлоратна кислота
Acidum chlorosum	Acidi chlorosi	хлоритна кислота
Acidum hydrochloricum	Acidi hydrochlorici	хлоридна кислота
Acidum metaphosphoricum	Acidi metaphosphorici	метафосфатна кислота
Acidum orthjphosphorosum	Acidi orthophosphorosi	ортофосфітна кислота

Деякі назви органічних кислот:

Назва органічної кислоти (Nom. sg)	Gen. sg.	Переклад
Acidum aceticum	Acidi acetici	оцтова кислота
Acidum ascorbicum	Acidi ascorbici	аскорбінова кислота
Acidum folicum	Acidi folici	фолієва кислота
Acidum tartaricum	Acidi tartarici	винна кислота
Acidum salicylicum	Acidi salicylici	саліцилова кислота
Acidum citricum	Acidi citrici	лимонна кислота

Назви сполук і речовин:

Назва сполуки або речовини	Gen. sg.	Переклад

Kalii superoxydum	Kalii superoxydi	супероксид калію
Calcii phosphas	Calcii phosphatis	фосфат кальцію
Natrii bromidum	Natrii bromidi	бромід натрію
Coffeini-natrii benzoas	Coffeini-natrii benzoatis	кофеїн-бензоат натрію
Ferrum reductum	Ferri reducti	відновлене залізо
Natrii sulfis	Natrii sulfitis	сульфіт натрію

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ

1. Тема заняття: Номенклатура органічної хімії: міжнародні назви естерів. Фармацевтичні частотні відрізки в назвах препаратів, які вказують на терапевтичний ефект (анальгетики, антипіретики, спазмолітики).

2. Навчальні цілі заняття: *Фахові компетентності.*

Студент повинен знати:

1. Визначення понять номенклатура, частотний відрізок, терміноелемент.
2. Алгоритм утворення міжнародних назв естерів.
3. Розподіл назв лікарських засобів на групи за їх фармакологічною дією.
4. Словникову форму тривіальних назв лікарських засобів.
5. Правила відмінювання тривіальних найменувань.
6. Способи утворення найменувань лікарських засобів.

Студент повинен вміти:

- Вміти використовувати терміноелементи, які вказують на терапевтичний ефект (анальгетики, антипіретики, спазмолітики, серцево-судинні, ферментні препарати).
- Вміти правильно записувати назви лікарських засобів з терміноелементами, які вказують на терапевтичний ефект (анальгетики, антипіретики, спазмолітики, серцево-судинні, ферментні препарати).

Загальні компетентності.

1. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
2. Виховувати інтерес до хімічної та фармацевтичної термінології, розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
3. Стимулювати інтерес до історії медицини, прищеплювати бажання стати хорошим і грамотним спеціалістом.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		

Українська мова	Правильне трактування, написання хімічної та фармацевтичної термінології	Застосовувати набуті знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати і записувати хімічні та фармацевтичні терміни.
Фармакологія	Розподіл назв лікарських засобів на групи за їх фармакологічною групою. Найменування назв лікарських засобів.	Правильно писати латинську назву лікарського засобу, визначати значення терміноелементів, що входять до складу цих назв.
Хімія	Найменування хімічних елементів та їх сполук, які є лікарськими речовинами	Правильно писати латинську назву сполук та хімічних елементів
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно вимовляти букви та буквосполучення
Морфологія N. substantivum	Застосування відповідних частин мови, що використовуються у фармацевтичній термінології.	Застосовувати іменники, прикметники всіх відмін.

Основна література

1. Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: «Книга-плюс», 2016 – 372 с.
2. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.

3. Практикум по латинському языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2013. – 320 с.
4. Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Лехніцька С.І., Шпинта Г. М. – 6-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 132 с.
5. Medical Latin terminology workbook: study guide / Kiselova O. H., Lekhnitska S. I., Shpynta G. M. – Kyiv: «Book-plus», 2018. – 142 p.
6. Рабочая тетрадь к практикуму по латинскому языку и медицинской терминологии: учебное пособие / Киселева Е. Г., Воскобойник-Шпинта Г. Н., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 168 с.
7. Робочий зошит з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2018 – 236 с.
8. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. І. – К.: «Книга-плюс», 2018 – 112 с.
9. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 144 с.
10. Лексичний мінімум з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: «Книгаплюс», 2018 – 160 с.

Додаткова література

Підручники та посібники

1. Латинська мова і основи медичної термінології: підручник / Л. Ю. Смольська, О. Г. Кісельова, О. Р. Власенко та ін. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О.М. Беяєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська, М.І. Гуцол; за заг. ред. О.М. Беяєвої. – К.: ВСВ «Медицина», 2015.

– 496 с.

3. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник (ВНЗ IV р.а.) / Л. Ю. Смольська, В. Г. Синиця, Д. Ю. Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л. Ю. Смольської. – К.: ВСВ «Медицина», 2016. – 352 с.
4. Латинська мова: підручник / Світлична Є. І., Толок І. О. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 440 с.
5. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О. В. Романенко, М. Г. Кравчук, В. М. Грінкевич та ін.; за ред. О. В. Романенка. – К.: Медицина, 2005. – 372 с.
6. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
7. Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
8. The Latin Language and Medical Terminology Basics: textbook (III-IV a.l.) / L.Yu. Smolska, O. H. Pylypiv, P. A. Sodomora et al.; edited by L.Yu. Smolska. – 4th edition. – Kyiv: AUS Medicine Publishing, 2018. – 400 p.

Словники

1. Англо-Український ілюстрований медичний словник Дорланда – У 2-х томах – Львів: «НАУТІЛУС», 2002. – 2688 с., 820 іл.
2. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь Латинских крылатых слов. – М.: «Русский язык», 2001. – 782 с.
3. Вольфсон С. И. Латино-русский медицинский словарь. – М.: Медгиз, 1957. – 422 с.
4. Греческо-русский словарь / сост. А. Д. Вейсман. – СПб: Издание автора, 1899. – 1370 с.
5. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь. – М.: Рус. яз., 2000. – 846 с.

6. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.1. (А-Л) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1043 с.
7. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.2. (М-Ω) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1905 с.
8. Медичний словник оториноларингологічних термінів: укр.-рос.-латин., рос.укр.-латин., латин.-рос.-укр. / Д. І. Заболотний, С. К. Боєнко, Ф. О. Тишко, О. Г. Кисельова. – К.: Логос, 2011. – с. 382 – Бібліогр.: 381 с.
9. Словарь медицинской терминологии латинско-украинско-русский / Ред. доц. М. Ф. Книпович. – К.: Госмедиздат УССР, 1948. – 442 с.
10. Українсько-російсько-англійсько-латинський терапевтичний тлумачний словник [Текст] / Т. Д. Никула, В. О. Мойсеєнко. - К. : Задруга, 2007. - 235 с.
11. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 1. А – Йореса способ. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 464 с.
12. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 2. Кабана болезнь – Пяточный бугор. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 448 с.
13. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 3. Рабдитозы – Ящур. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 464 с.
14. Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
15. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: "Liesma", 1973. – 1039 p.
16. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: "Liesma", 1977. – 866 p.

17. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявності у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Номенклатура органічної хімії: міжнародні назви естерів. Фармацевтичні частотні відрізки в назвах препаратів, які вказують на терапевтичний ефект (анальгетики, антипіретики, спазмолітики).

Мета – формування навичок конструювання та коректного написання міжнародних назв естерів та найменувань лікарських засобів, що містять фармацевтичні частотні відрізки, які вказують на терапевтичний ефект.
Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

1. До якої відміни належать латинські назви хімічних елементів? Чи є винятки з правила?
2. До якої відміни належать найменування лікарських засобів? Якого роду є найменування лікарських засобів?
3. З чого складається словникова форма найменувань лікарських засобів? Як визначається основа найменувань лікарських засобів?
4. Що таке терміноелемент? Дати визначення.
5. Які терміноелементи вказують на хімічний склад препарату?

• Тести:

1. Розподіліть терміни за ознаками: а) оксиди; б) солі; в) кислоти; г) ефіри.

Acidum salicylicum; Aethylii aminobenzoas; Lidocaini hydrochloridum; Magnesii sulfas; Zinci oxydum; Methylii salicylas; Acidum folicum; Aethylii chloridum; Noradrenalini hydrotartras; Acidum nicotinicum; Glucosamini sulfas; Natrii oxybutyras; Natrii chloridum; Strychnini sulfas; Kalii arsenis; Natrii nucleinas, Amylii nitris; Procaini hydrochloridum; Mangani peroxydum; Calcii pantothenas; Natrii nitris; Acidum lacticum; Aluminium hydroxydum; Natrii phthoridum seu Natrii fluoras.

а) оксиди: _____

б) солі: _____

в) кислоти: _____

з) ефіри: _____

2. **Оберіть правильне написання:**

Theo(f,ph)yllinum, Xero(f,ph)ormium, (F,Ph)uracilinum,
(F,Ph)enol(f,ph)thaleinum, Mor(f,ph)ocyclinum, Xero(f,ph)thalmum,
Norsul(f,ph)azolium, (F,Ph)aryngoseptum; Chloro(ph,f)ormium.

• **Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:**

1. **Виберіть з переліку частотних відрізків (терміноелементів) ті, що вказують на терапевтичний ефект:** aeth-, alg-, andr-, vir-, -dol-, test-, ster-, stan- barb-, benz-, -enz-, chlor-, alg-, dol-, aesthes-, cut-, -enzym-, dermat-, pyr- phen-, hist-, -cyclin-, sulf-, (a)z-, as-, dorm-, somn-, card-, -cor-, -angi-, vas-, -press-, -cain-, phlog-, -noct, nyct-, -sed-, -stress-, -tranqu-, zepam-, form-.

2. **Виберіть препарати, що вказують на:**

1. **протівірусну дію** – Doxycyclinum, Virasept, Mebendazolium, Pefloxacinum, Herpevir;
2. **діагностичну дію** – Testosteron, Bilignost, Cardiotrast, Sulfadimezinum, Bactrim;
3. **сечогінний ефект** – Furacilinum, Flurenat, Urolesanum, Cystin, Revmador;
4. **знеболюючий ефект** – Heparoidum, Lydasum, Panadolum, No-Spa, Analginum;
5. **протигрибкову дію** – Funginal, Promedolum, Coldflu, Suprastin, Ergotaminum;
6. **групу гормональних препаратів** – Testosteron, Bilignost, Menorest, Sulfadimezinum, Bactrim;
7. **вміст азотогрупи** – Doxycyclinum, Virasept, Mebendazolium, Pefloxacinum, Herpevir;
8. **пригнічення апетиту** – Furacilinum, Flurenat, Urolesanum, Cystin, Aminorex;
9. **стимулятори кровотворення** – Liv 52, Lydasum, Panadolum, Haemostimulinum, Analginum;
10. **протівиразкову дію** - Coldflu, Suprastin, Ergotaminum, Ulcodin, Fenobolin;

11. **серцево-судинні препарати** – Pananginum, Bilignost, Menorest, Sulfadimezinum, Bactrim;
12. **протидіабетичний ефект** – Virasept, Levovist, Pefloxacinum, Herpevir, Glioral;
13. **протираковинні препарати** – Flurenat, Urolesanum, Furacilinum, Oncocarbamidum, Aminorex;
14. **етильну групу** – Lydasum, Aethazolum, Anaesthesinum, Analginum, Acidex;
15. **снодійний ефект** – Coldflu, Suprastin, Нурнонорм, Ulcodin, Fenobolin.

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

- *Структурно-логічна схема змісту теми*

Номенклатура органічної хімії: міжнародні назви естерів

<i>катіон</i>	<i>аніон</i>	<i>Латинський суфікс</i>	<i>Приклад</i>
Gen. sg. – i	Nom. sg.– as, Gen. sg. – atis.	-at-	амілінітрат – Nom. sg.–Amylii nitras , Gen. sg. –Amylii nitrat ^{is}
Gen. sg. – i	Nom. sg.–is, Gen. sg. – itis.	-it-	амілінітри́т – Nom. sg.–Amylii nitris , Gen. sg. –Amylii nitrit ^{is}

Міжнародні назви естерів українською мовою позначаються одним словом, латинською – двома. Назви естерів утворюється так, як назви солей, де на першому місці стоїть катіон в Gen. sg., а на другому – аніон в Nom. sg. Катіон відмінюємо за 2 відміною, а аніон – за 3 відміною.

Приклади відмінювання деяких естерів:

Метилсаліцилат

Nom. sg. **Methylii salicylas**

Gen. sg. **Mathylīi salicylatis**

Фенілсаліцилат

Nom. sg. **Phenylīi salicylas**

Gen. sg. **Phenylīi salicylatis**

Амілнітрит

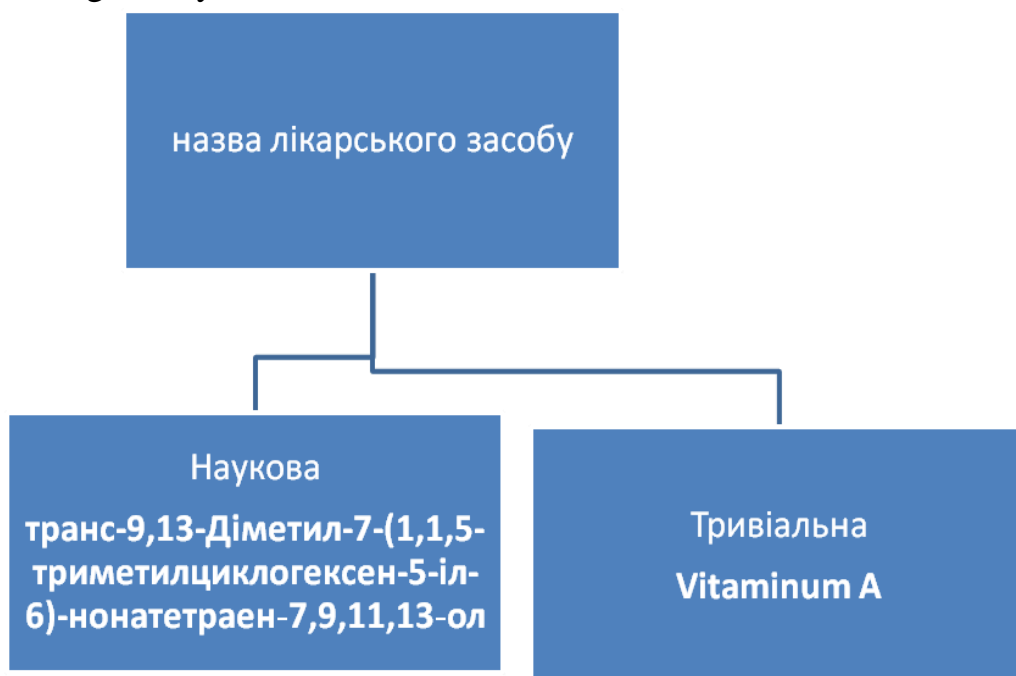
Nom. sg. **Amylii nitras**

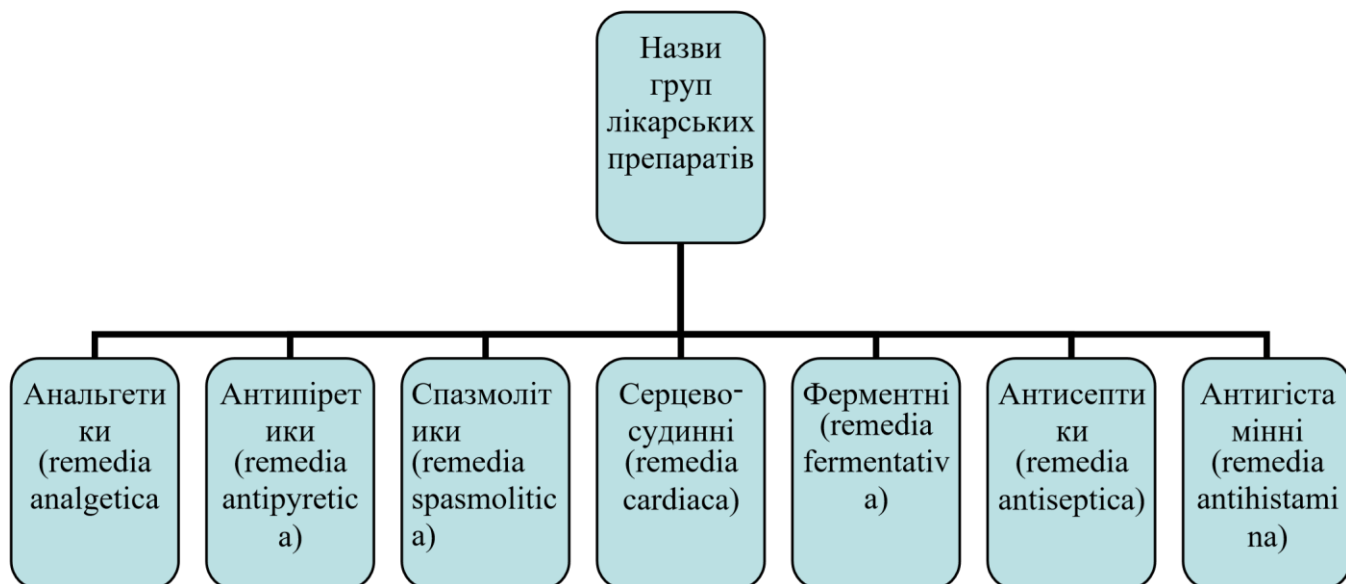
Gen. sg. **Amylii nitratis**

Етиламінобензоат

Nom. sg. **Aethylīi aminobenzoas**

Gen. sg. **Aethylīi aminobenzoatis**

Із назв лікарських препаратів можна почерпнути багато корисної інформації про їх терапевтичне застосування. Іноді безпосередньо вказується орган тіла людини або система, на які спрямована дія основної лікарської речовини.

Анальгетики посідають особливе місце в практичній медицині. Сучасна медицина має величезний арсенал лікарських засобів з анагезувальним чи анестетичним ефектом. При цьому терміоеlementи подібних назв часто є сегментами таких термінів як «аналгезія», «анестезія», «мігрень» або латинського “dolor”, грецького “odyne” (біль) тощо. Надто поширеними у подібних назвах є форманти: **-an-, -al-, -in-**

До болезаспокійливих препаратів за своїм впливом належать не стероїдні протизапальні препарати, спрямовані на усунення суглобового болю, і антипіретики (жарознижувальні засоби). Перші часто включають в свої сегменти назви основного лікарського засобу (Ізоксикам, Індометацин, Ібупрофен, Диклофенак) та інші, що зазвичай мають різномовне походження: грец. pyro, лат. febris – лихоманка, англ. cold – холод.

Частотний відрізок	Значення	Приклад
-aesth(es)-, -aesth-, asthes-, esthes-	анестезувальний, знеболювальний препарат	<i>Anaesthesinum, Aesthocinum, Bellasthesinum, Pavesthesinum</i>
-alg-, -dol-	знеболювальні засоби, анальгетики	<i>Analginum, Cyclodolum</i>
-cain-	місцево анестезувальні, похідні кокаїну	<i>Novocainum</i>

-morph-	«Морфей-бог сну», болезаспокійливі засоби, похідні морфіну	<i>Apomorphinum</i>
-leps-, -lept-, -narc-	аналептики(проти судомні)	<i>Lepsin,</i> <i>Radenarcon</i>
-spasm-	спазмолітичний засіб	<i>Nospalginum, No-spa</i>

Перелік можливих запитань:

1. Скількома словами позначаються міжнародні назви естерів в українській мові?
2. У яких відмінкових формах вживається назва катіона та аніона у міжнародних назвах естерів?
3. Які ви знаєте групи лікарських препаратів за їх фармакологічною дією?
4. Які терміноелементи вказують на групу препаратів з аналгетичною дією?
5. Які терміноелементи вказують на групу препаратів з жарознижувальною дією?
6. Які терміноелементи вказують на групу препаратів зі спазмолітичною дією?

• Тестові завдання.

1. Утворіть та запишіть латинською мовою назви солей та ефірів: саліцилат меркурію (метилу, фенілу, натрію)

гідрохлорид етилморфіну (адреналіну, метацикліну, окситетрацикліну)

фосфат олеандоміцину (кодеїну, кальцію, натрію) нітрат стрихніну

(аргентуму, амонію) сульфат цинку (атропіну,

барію, стрептоміцину)

2. Перекладіть латинською мовою всі запропоновані варіанти термінів і прийменникових словосполучень:

Ін'єкція підшкірна (внутрішньовенна / внутрішньом'язова) для підшкірної (внутрішньовенної / внутрішньом'язової) ін'єкції для підшкірних (внутрішньовенних / внутрішньом'язових) ін'єкцій капсула желатинова (з кришечкою, яка закривається) капсули желатинові (з кришечками, які закриваються) у желатинових капсулах (з кришечками, які закриваються) гранула, гранули, в гранулах етиловий спирт, з етиловим спиртом, без спирту

- **Практичний тренінг при виконанні типових вправ.**

1. Запишіть назви лікарських засобів латинською мовою, випишіть фармацевтичні відрізки та вкажіть їх значення:

Діпірон _____
 Сульпірін _____
 Андолор _____
 Анталгін _____
 Доломезин _____
 Долокал _____
 Доларен _____
 Ношпалгін _____
 Спазмалгон _____
 Но-шпа _____
 Піралгін _____
 Піронал _____
 Новокаїн _____
 Кетанол _____
 Трамалгін _____
 Трімекаїн _____

2. Розподіліть найменування з попередньої вправи за фармакологічною групою: а) спазмолітики:

- б) антипіретики;
 в) анальгезуючі та анестезуючі засоби

3. Вкажіть відповідники:

1. протигрибковий засіб	A. -hypn-
2. протиблювотний засіб	B. -trast-
3. антисептичний засіб	C. -c(o)um-
4. снодійний засіб	D. -emet-
5. гіпотензивний засіб	E. -angi-
6. діагностичний засіб	F. -pyr-
7. протиглисний засіб	G. -cyst-
8. антикоагулянт	H. -fung-
9. спазмолітик	I. -phyll-
10. алкалоїд	J. -as-
11. антипіретик	K. -verm-
12. ферментний препарат	L. -py(o)-

III. Заключний етап (15 хв.)**Матеріали, що виносяться на самостійне опрацювання.**

1.*Запишіть назви лікарських засобів латинською мовою, випишіть фармацевтичні відрізки та вкажіть їх значення:

Адолікс	Герпевір
Окодропс	Діпіридамол
Аналгін	Долгіт
Піралгін	Доларен
Стопалгін	Зеродол
Анапін	Зинерит
Антігрипін	Ибутард
Біпін	Морфін
Бол-Ран	Трімекаїн
Гепалгін	Мігранол
Беналгін	Мовеспазм

2.* Перекладіть терміни латинською мовою:

Збір для полоскань
спирт з анестезином
гепарин для ін'єкцій
Кардіамін в ампулах
метиленовий синій в капсулах

мазь з ксероформом фосфат
 кодеїну в таблетках розчин
 нікотинаміду в ампулах
 сироп алоє з залізом вода
 для ін'єкцій в ампулах нашатирний
 спирт в ампулах
 еліксир з екстрактом солодки
 олійний розчин вітаміну А

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему:

«Номенклатура органічної хімії: міжнародні назви естерів.

Фармацевтичні частотні відрізки в назвах препаратів, які вказують на терапевтичний ефект (анальгетики, антипіретики, спазмолітики)»

Навчальні завдання

З'ясувати:

1. Як утворюються міжнародні назви естерів?	1. Записати загальний алгоритм утворення міжнародних назв естерів.
2. Що таке терміноелемент? групи терміноелемент. препаратів за фармакологічною дією. Які терміноелементи вказують на за фармакологічною дією. анальгетичну дію?	2. Записати визначення поняття 3. Виділити основні 3. Записати основні групи препаратів 4. анальгетичну дію?
4. Виписати терміноелементи, що	4. Виписати терміноелементи, що
5. Які терміноелементи вказують на приналежність до групи препаратів-антипіретиків?	5. Виписати терміноелементи, що вказують на групу анальгетиків. вказують на групу препаратів-
6. Які терміноелементи вказують на препарату? 6. Виписати терміноелементи, що вказують на групу спазмолітиків	5. Виписати терміноелементи, що вказують на групу препаратів-антипіретиків. спазмолітичну дію 6. Виписати терміноелементи, що вказують на групу спазмолітиків

1. Вивчити міжнародні назви естерів (Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» К.:Книга-плюс, 2019. с.41)
2. Вивчити фармацевтичні частотні відрізки в назвах препаратів, які вказують на терапевтичний ефект (Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» К.:Книга-плюс, 2019. с.42-43)
3. Виконати вправи з Робочого зошита, тема № 16 с.56-58.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ (САФ)

1.Тема заняття: Фармацевтичні частотні відрізки в назвах препаратів анатомічного, фізіологічного і фармакологічного характеру.

2. Навчальні цілі заняття: *Фахові компетентності.*

Студент повинен знати:

1. Визначення понять номенклатура, частотний відрізок, терміноелемент.
2. Розподіл назв лікарських засобів на наукову і тривіальну.
3. Словникову форму тривіальних назв лікарських засобів
4. Правила відмінювання тривіальних найменувань.
5. Способи утворення найменувань лікарських засобів.

Студент повинен вміти:

1. Використовувати терміноелементи, які вказують на хімічний склад препарату; терміноелементи анатомічного, фізіологічного і фармакологічного характеру.

2. Правильно записувати назви лікарських засобів з терміноелементами, які вказують на хімічний склад препарату; терміноелементи анатомічного, фізіологічного і фармакологічного характеру.

Загальні компетентності.

1. Розвивати професійну свідомість та інтерес до вивчення латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
2. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
3. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Граматичні категорії іменника. Правильне трактування, написання фармацевтичної	Застосовувати набуті знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати і
	термінології	записувати фармацевтичні терміни.

Фармакологія	Розподіл назв лікарських засобів на наукову і тривіальну. найменування назв лікарських засобів.	Правильно писати латинську назву лікарського засобу, визначати значення терміноелементів, що входять до складу цих назв.
Хімія	Найменування хімічних елементів та їх сполук, які є лікарськими речовинами	Правильно писати латинську назву сполук та хімічних елементів
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика		
Морфологія N. substantivum	Застосування відповідних частин мови, що використовуються у фармацевтичній термінології.	Застосовувати іменники, прикметники всіх відмін.

Основна література

1. Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: «Книга-плюс», 2016 – 372 с.
2. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
3. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2013. – 320 с.
4. Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Лехніцька С.І., Шпинта Г. М. – 6-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 132 с.

5. Medical Latin terminology workbook: study guide / Kiselova O. H., Lekhnitska S. I., Shpynta G. M. – Kyiv: «Book-plus», 2018. – 142 p.
6. Рабочая тетрадь к практикуму по латинскому языку и медицинской терминологии: учебное пособие / Киселева Е. Г., Воскобойник-Шпинта Г. Н., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 168 с.
7. Робочий зошит з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: Книгаплюс, 2018 – 236 с.
8. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. І. – К.: «Книга-плюс», 2018 – 112 с.
9. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 144 с.
10. Лексичний мінімум з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: «Книгаплюс», 2018 – 160 с. **Додаткова література**

Підручники та посібники

1. Латинська мова і основи медичної термінології: підручник / Л. Ю. Смольська, О. Г. Кісельова, О. Р. Власенко та ін. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О.М. Беляєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська, М.І. Гуцол; за заг. ред. О.М. Беляєвої. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник (ВНЗ IV р.а.) / Л. Ю. Смольська, В. Г. Синиця, Д. Ю. Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л. Ю. Смольської. – К.: ВСВ «Медицина», 2016. – 352 с.

4. Латинська мова: підручник / Світлична Є. І., Толок І. О. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 440 с.
5. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О. В. Романенко, М. Г. Кравчук, В. М. Грінкевич та ін.; за ред. О. В. Романенка. – К.: Медицина, 2005. – 372 с.
6. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
7. Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
8. The Latin Language and Medical Terminology Basics: textbook (III-IV a.l.) / L.Yu. Smolska, O. H. Pylypiv, P. A. Sodomora et al.; edited by L.Yu. Smolska. – 4th edition. – Kyiv: AUS Medicine Publishing, 2018. – 400 p.

СЛОВНИКИ

1. Англо-Український ілюстрований медичний словник Дорланда – У 2-х томах – Львів: «НАУТІЛУС», 2002. – 2688 с., 820 іл.
2. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь Латинских крылатых слов. – М.: «Русский язык», 2001. – 782 с.
3. Вольфсон С. И. Латино-русский медицинский словарь. – М.: Медгиз, 1957. – 422 с.
4. Греческо-русский словарь / сост. А. Д. Вейсман. – СПб: Издание автора, 1899. – 1370 с.
5. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь. – М.: Рус. яз., 2000. – 846 с.
6. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.1. (А-Λ) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1043 с.
7. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.2. (Μ-Ω) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1905 с.

8. Медичний словник оториноларингологічних термінів: укр.-рос.-латин., рос.укр.-латин., латин.-рос.-укр. / Д. І. Заболотний, С. К. Боєнко, Ф. О. Тишко, О. Г. Кисельова. – К.: Логос, 2011. – с. 382 – Бібліогр.: 381 с.
9. Словарь медицинской терминологии латинско-украинско-русский / Ред. доц. М. Ф. Книпович. – К.: Госмедиздат УССР, 1948. – 442 с.
10. Українсько-російсько-англійсько-латинський терапевтичний тлумачний словник [Текст] / Т. Д. Никула, В. О. Мойсеєнко. - К. : Задруга, 2007. - 235 с.
11. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 1. А – Йореса способ. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 464 с.
12. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 2. Кабана болезнь – Пяточный бугор. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 448 с.
13. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 3. Рабдитозы – Ящур. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 464 с.
14. Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
15. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: "Liesma", 1973. – 1039 p.
16. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: "Liesma", 1977. – 866 p.
17. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявності у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Фармацевтичні частотні відрізки в назвах препаратів анатомічного, фізіологічного і фармакологічного характеру.

Мета – засвоєння основних принципів визначення фармацевтичних частотних відрізків анатомічного, фізіологічного і фармакологічного характеру. Правил відмінювання назв препаратів - іменників II відміни, запис словникової форми. Оволодіння навичками конструювання та коректного написання найменувань лікарських засобів .

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

Орієнтовні запитання:

1. До якої відміни належать латинські назви хімічних елементів? Чи є винятки з правила?
2. До якої відміни належать найменування лікарських засобів? Якого роду є найменування лікарських засобів?
3. З чого складається словникова форма найменувань лікарських засобів? Як визначається основа найменувань лікарських засобів?
4. Що таке терміноелемент? Дати визначення.
5. Які терміноелементи вказують на хімічний склад препарату?
6. Які терміноелементи вказують на терапевтичний ефект (анальгетики, антипіретики, спазмолітики)?

• Тести:

1. **Виберіть з переліку частотних відрізків (терміноелементів) ті, що вказують на хімічний склад: aeth-, amin-, andr-,vir-,test,-ster-, stan-barb-, benz-, chlor-, alg-, dol-, al-, cyan, -hydr(o), meth(yl)-, naphth-, cut-,**

derm(at)-, phen-, thi(o)-, -cillin-, -cyclin-, sulf-, (a)z-, (a)zid-, dorm-, somn-, hypn-, noct-, -nox-, nuct-, -sed-, -stress-, -tranqu-, zepam-, form-, cor-, card- .

2. Розподіліть подані вище терміноелементи за фармацевтичними групами:

Хімічний склад	Дерматологічні препарати	Гормональні засоби	Знеболюючі засоби	Серцевосудинні засоби	Седативні засоби

- **Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:**

1. Допишіть пропущені літери у назвах лікарських засобів:

Men(...)olum — ментол; Anaes(...)esinum — анестезин;

S(...)rychninum — стрихнін; Benzonaeph(...)olum — бензонафтазол;

Ich(...)yolum — іхтіол; Me(...)ylenum — метилен; Phenobarbi(...)alum — фенобарбітал; Ace(...)ylcholinum — ацетилхолін; Ae(...)azolium — етазол; Me(...)o(...)urinum — метотірин;

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

- Структурно-логічна схема змісту теми

назва лікарського засобу

Наукова

транс-9,13-Диметил-7-(1,1,5-
триметилциклогексен-5-іл-
6)-нонатетраен-7,9,11,13-ол

Тривіальна
Vitaminum A

Назви груп
лікарських
препаратів

Анальгетики
(remedia analgetica)

Антипіретики
(remedia antipyretica)

Спазмолітики
(remedia spasmolitica)

Серцево-судинні
(remedia cardiaca)

Ферментні (remedia
fermentativa)

Антисептики
(remedia antiseptica)

Антигістамінні
(remedia antihistamina)

**ЧАСТОТНІ ВІДРІЗКИ ТЕРАПЕВТИЧНОГО, АНАТОМІЧНОГО,
ФІЗІОЛОГІЧНОГО ТА ФАРМАКОЛОГІЧНОГО ХАРАКТЕРУ**

<i>Частотний відрізок</i>	<i>ЗНАЧЕННЯ</i>	<i>Приклад</i>
- aesth(es)-	Анестезуючий, знеболюючий препарат	Anaesthesīnum Anaesthīcin
- andr- - vir- - test- - ster-	Препарати чоловічих статевих гормонів та їх аналоги	Androfort Virormone Testolutin Sterandryl
- angi- - vas-	Спазмолітичні препарати, судинорозширювальні та судинозахисні	Anginal Nitrangin Vasolan
- alg- - dol-	Знеболювальні препарати, анальгетики	Analgīn Panadōlum
- allerg-	Протиалергійні препарати	Allergan
- ap- - apis-	Препарати з бджолої отрути й інші продукти, що виробляють бджоли	Apiphōrum Apisarthrōnum
- asthm(at)-	Препарати протиастматичної дії	Antasthmin Antasthman Asthmatōlum
- bil-	Жовчогінні засоби	Biletan

		Biligrafin Bilamid
- cid-	Засоби антибактеріальної дії	Bilocid Streptocīdum
- cillin-	Антибіотикипеніциліни	Ampicillīnum Bicillīnum – 5 Oxacillīnum Penicillīn V
- chol-(col-)	Жовчогінні засоби	Allochōlum Cholagōlum Cholosāsum

- cor- - card-	Серцево-судинні препарати	Corglycōnum Cordarone
- cut- - derm(at)- - dorm- - somn- - hypn- - noct- - flog- - phlog- - sed- - stress- - tranqu- - zepam-	Препарати проти шкірних захворювань Снотворні, седативні, заспокійливі засоби	Cutivitol Dermatōlum Dormīcum Somnotropon Hypnofer Noctivāne Floginax Phlogex Sedalgin Anastress Tranquisan Nitrazepānum
- gastr-	Засоби для лікування шлункових захворювань	Gastropharm
- haem(at)- (-aem-)	Препарати, які очищають кров, стимулюють кровотворення, виготовлені з крові	Haemostimulīnum Haematogenum
- myc(et)- - myc(et)in- - fung-	Антибіотики – похідні грибка <i>Streptomyces</i> ; Протигрибкові засоби	Laevomycetīnum Streptomycīnum Mycoseptin Nitrofungin
- nephr- - ren-	Препарати для лікування захворювання нирок; вказує на походження препарату	Nephridin Renex Renostypticīnum
- pancr-	Препарати підшлункової залози	Pancreatīnum
- py(o)-	Антисептичні засоби	Pyocīdum
		Pyopan
- pyr-	Антипіретики, засоби проти гарячки	Antipyrīnum Pyrameīnum

- thyr(eo)-	Препарати щитовидної залози	Thyreoidinum Diiodthyrosinum Dityrin
- tyr-		
- ur-	Діуретики, сечогінні засоби для лікування захворювань сечових шляхів	Uregit Novurit
- vip(e)r-	Препарати зміїної отрути	Viperalgin Vipratox
- vir-	Противірусні препарати, препарати отруйних тваринних виділень	Virosol Virofral
- vit-	Комбінований препарат вітамінів	Undevitum Polyvitaplex

Перелік можливих запитань:

- Практичний тренінг при виконанні типових вправ.
1. До якої відміни належать найменування лікарських засобів? Якого роду є найменування лікарських засобів?
 2. З чого складається словникова форма найменувань лікарських засобів? Як визначається основа найменувань лікарських засобів?
 2. Що таке терміноелемент? Дати визначення.
 3. Які терміноелементи містять інформацію анатомічного і фізіологічного характеру?

1. Записати найменування лікарських засобів латиною у словниковій формі і виділити терміноелементи, пояснюючи їх значення:

Аллохол

Амідопірин
Аміназин
Апоморфін
Барбаміл
Білітраст
Бромісовал
Гексаметилентетрамін
Гепарин
Дибазол
Етазол
Етакридин
Хлортетрациклін
Циклобарбітал

2. Перекласти латиною, виписати фармацевтичні найменування, вказуючи фармакологічну групу препарату :

Візьми Нафтизину додай Тіопенталу

видай Гепарин змішай Резорцин з

вазеліном візьми Хлортетрацикліну і

Етакридину видай Бромісовал

візьми Алохолу

3. Прочитайте і поясніть значення частотних відрізків:

Biloton, Hypnogen, Phlogex, Corvalolum, Testoviron, Mycoseptol,
Promedolum, Neodorm, Amidopyrinum, Urodanum, Microcidum,
Pyopan, Aripthorum, Cardiovalenum, Antasthman, Apothyzin, Androral,
Anaesthesinum, Methylium, Benzylpenicillinum- natrium, Thiopentalum,
Naphthyzinum, Cytophosphan, Cholosasum, Hypnofer

III. Заключний етап (15 хв.)

Підведення підсумків заняття. Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: "Фармацевтичні частотні відрізки в назвах препаратів анатомічного, фізіологічного і фармакологічного характеру."

Навчальні завдання	Вказівки З'ясувати:
1. Які особливості відмінювання лікарських засобів?	1. Записати правила щодо найменувань винятки щодо роду.
2. Що таке терміноелемент?	2. Записати визначення поняття терміноелемент.
3. Які терміноелементи вказують на склад?	3. Виписати терміноелементи, що вказують на хімічний склад.
4. Які терміноелементи мають анатомічного і фізіологічного характеру?	4. Виписати терміноелементи, що мають значення анатомічного і фізіологічного характеру?

1. Законспектувати тему "Фармацевтичні частотні відрізки в назвах препаратів анатомічного, фізіологічного і фармакологічного характеру."
2. Виконати вправи у Робочому зошиті з теми 17.
3. Вивчити слова з Лексичного додатку з теми 20.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Тема заняття: Фармацевтичні частотні відрізки, що вказують на алкалоїди і глікозиди. Тривіальні назви, що вказують на вітаміни та гормони. Ботанічна номенклатура.

2. Навчальні цілі заняття: *Фахові компетентності.*

Студент повинен знати:

1. Номеноеlementи, що входять до складу найменувань алкалоїдів та глікозидів.
2. Номеноеlementи, що входять до складу найменувань вітамінів та гормонів.
3. Принципи утворення міжнародних ботанічних назв.
4. Основні моделі ботанічних найменувань.
5. Принципи утворення назв лікарської сировини.
6. Принципи утворення назв ботанічних родин.
7. Використання міжнародних ботанічних найменувань фармацевтичній практиці.

Студент повинен вміти:

1. Визначати номеноеlementи у складі найменувань алкалоїдів та глікозидів.
2. Визначати номеноеlementи у складі найменувань вітамінів і гормонів.
3. Розрізняти ботанічну назву рослини та назву лікарської сировини.
4. Визначати родову та видову назву у складі ботанічних найменувань.
5. Визначати модель ботанічної назви та назву лікарської сировини.
6. Конструювати та декодувати фармацевтичні терміни з найменуваннями лікарської сировини.

Загальні компетентності.

1. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
2. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
3. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
4. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
------------	-------	-------

Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Граматичні категорії іменника. Правильне трактування фармацевтичної термінології	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати фармацевтичні терміни на рідну мову
Хімія	Найменування хімічних елементів та їх сполук, які є лікарськими речовинами	Правильно писати латинську назву сполук та хімічних елементів
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення
Морфологія N. substantivum	Застосування відповідних частин мови, що застосовуються у фармацевтичній термінології.	Застосовувати іменники I-V відміни та I-II грецької відміни.
Латинська хімічна номенклатура	Назви хімічних елементів та їх сполук	Застосовувати знання в практичній діяльності
Наступні дисципліни		
Фармакологія	Найменування лікарських засобів, оформлення латинської частини рецепта	Правильно писати латинські найменування лікарських форм та препаратів. грамотно оформлювати латинську частину рецепта.
Ботаніка	Латинськомовні міжнародні ботанічні найменування.	Застосовувати знання у формуванні та грамотному використанні латинськомовних ботанічних термінів

Література:

А) Навчальна: Основна:

1. Кісельова О.Г., Лехніцька С.І., Шпинта Г.М. Латинська мова та основи медичної термінології (практикум). – К.: Книга плюс. – 2016. – 380 с.
2. Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии. - К.: Книга-плюс, 2013. – 280 с.
3. Medical Terminology: A Living Language (6th Edition) by Bonnie F. Fremgen. – Published by Pearson Copyright © 2016

Додаткова:

1. Кісельова О.Г., Смольська Л.Ю. Латинська мова та основи медичної термінології. - К.: Медицина, 2008. – 360 с.
2. Шевченко Є.М. Латинська мова і основи медичної термінології: Навч. посібник. – Київ: Медицина, 2006.
3. Кочкарева А.Г., Рыжкина З.А. Афоризмы в курсе преподавания латинского языка студентам медицинских ВУЗов . - ММСИ им. Н.А. Семашко, 1990. – 96 с.

Б) Наукова:

1. Фармакологія. Підручник дія студентів медичних факультетів / Чекман І. С., Горчакова Н. О., Казак Л. І. та ін. // Автор розділу «Рецептура» Кава Т.В./ Видання 2-ге- Вінниця : Нова Книга, 2013. - 792 с.

В) Методична:

1. Мілерян В.Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): - Київ, «Хрещатик», 2007.-120с.
2. Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник для студентів ВНЗ.К., 2008. 223с., інші
- Мілерян В.Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): - Київ, «Хрещатик», 2007.-120с.

3.Максименко С.Д. Педагогіка вищої медичної освіти:підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288с.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів. **Повідомлення теми, мети заняття.** ботанічна номенклатура .

Мета – формування навичок конструювання та перекладу латинськомовних термінів з використанням латинських найменувань лікарських рослин, декодування найменувань з номеноелементами, що вказують на гормони і вітаміни; алкалоїди і глікозиди. **Мотивація навчальної діяльності.**

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

- 1. Які номеноеlementи містять найменування алкалоїдів та глікозидів?
- 2. Які номеноеlementи містять найменування вітамінів і гормонів?
3. Які компоненти містить міжнародна латинськомовна ботанічна назва рослини?
 - 4. Скільки існує моделей ботанічних найменувань ?
 - 5.Принципи визначення назви лікарської речовини по ботанічній назві?
 - 6. Принципи утворення назв ботанічних родин?
 - 7. Навести приклади вживання ботанічних найменувань?
 - 8. Навести приклади використання найменувань рослинної сировини?

Найменування вітамінів

Буквене позначення	Міжнародна назва
Vitaminum C	Acidum ascorbicum
Vit. B1	Thiaminum
Vit. B2	Riboflavinum
Vit. B3	Acidum pantothenicum Acidum
Vit. B5	nicotinicum
(seu vit. PP)	Nicotinamidum
Vit. B6	Pyridoxinum
Vit. B12 Vit.	Суаносobalaminum
B15	Acidum pangamicum
Vit. Bc	Acidum folicum

Vit. A	Retinolum; <i>syn.</i> Axerophtholum
Vit. D	Calciferolum
Vit. D2	Ergocalciferolum
Vit. D3	Cholecalciferolum
Vit. E	Tocoferolum
Vit. K	Phyllochinonum

Номеноелементи

Частотний відрізок (номеноелемент)	Значення	Приклад
-andr-, -vir-, -test-, -ster-, -stan-	Чоловічі статеві гормони	Androcurum, Testovironum, Testosteronum, Testoenatum
-cort(ic)-	Кортикостероїди	Adrenocorticotropinum
-bol-	анаболіки	Retabolilum
-gest- (вагітність) -gyn- (жінка) -fem- (жінка) -lut-	Жіночі статеві гормони	Progesteronum, Progynonum, Femoston, Norcolut
-oestr-, -estr-	Жіночі статеві гормони	Synoestrolum, Estradiolum
-ov-	Контрацептиви	Non-Ovlonum, Ovidonum
-thyr(eo)-, -tyr-, -tir-	Гормони щитоподібної залози	Thyreoidinum, Tyrosur, Tirogen

• **Тести:** 1. Виберіть препарати, що

вказують на:

- а) гормони кори надниркової залози –Hydrocortisonum, Bilignost, Menorest, Sulfadimezinum;
- б) алкалоїд – Glioral, Levovist, Pefloxacinum, Herpevir, Theophyllum;
- в) седативну дію –Flurenat, Medazepamum, Furacilinum, Phlogex, Aminorex;
- г) відхаркуючий ефект – Pertussinum, Aethazolum, Suprastin, Analginum, Acidex;
- д) снодійний ефект - Coldflu, Ulcodin, Fenobolin, Dobroson, Normodorm.

2. Запишіть латиною і визначте фармакологічну групу препарату:

Аनावіт	Хінін
Авітал	• Гинестрол
Бетадерм	• Естрофем
Платифілін	• Естрогландол
Примавіт	• Утрогестан
Гексабіон	• Прогинон
Аскорбіт	• Лютеостаб
Еуфедрин	• Стерандрил
Токоферол	• Синандрон
Циклоседал	• Тестолютин
Еризимін	• Кортистаб
Еризимозид	• Теобромін
Теofilін	• Гідрокорт
Строфантин	• Гідрокортал

Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:

3. Знайдіть відповідники латинських термінів:

1.folium flavum	А.червона ягода
2.bacca rubra	Б. зелена кора
3.radix lutea	В. синя брунька
4.flos albus	Г. сірий плід
5. semen nigrum	Д. жовтий листок
6.cortex viridis	Е. чорна насінина
7.fructus cinereus	Є. біла квітка
8.gemma coerulea	Ж. жовтий корінь

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття: • Структурно-логічна схема змісту теми

Основні ботанічні моделі

МОДЕЛЬ	приклад
Іменник в Nom.sing. + Іменник в Nom.sing.	<p>Artemisia absinthium Polygonum hydropiper</p>
Іменник в Nom.sing + Іменник в Gen.sing.	<p>Primula veris Rugosa <u>raicovae</u></p>
Іменник в Nom.sing + невідмінюваний іменник	<p>Panax ginseng Theobroma Cacao</p>
Іменник в Nom.sing + іменник з неузгодженим означенням	<p>Capsella bursa pastoris Arctostaphylos uva ursi</p>
Іменник в Nom.sing.+ прикметник	<p>Mentha piperita Menyanthes trifoliata</p>

Принципи утворення назв рослинної сировини

- Назвою сировини може бути назва роду або видова назва. Якщо ботанічна назва рослини утворена за 1-ою, 3-ою і 4-ою моделями, то як назву

лікарської сировини використовують видовий епітет (*nomen specificum*), але якщо за 2-ою і 5-ою – родову назву (*nomen genericum*).

- Наприклад, *Atropa belladonna – folium Belladonnae* *Rugosa*
- *raicovae – radix Rugosae* *Theobroma cacao – semen Cacao*
- *Arctostaphylos uva ursi - rhizoma Uvae ursi*
- *Menyanthes trifoliata – folium Menyantidis*

Лексичний мінімум

aqua,ae f	вода
bacca,ae f	ягода
pharmacopoea, ae f	фармакопея
folium,i n	листок
extractum,i n	екстракт
olla,ae f	баночка
lagoena,ae f	пляшка
scatula,ae f	коробочка
strobilus,i m	шишка
receptum, i n	рецепт
remedium, i n	ліки
antidotum,i n	протиотрута
vitrum,i n	склянка
flos,oris m	квітка
fructus,us m	плід
venenum, i n	отрута
Althaea,ae f	алтея
Belladonna,ae f	красавка
Chamomilla,ae f	ромашка
Calendula,ae f	нагідки
China,ae f	хінне дерево
Digitalis,isf	наперстянка
Mays,idis f	кукурудза
Plantago,inis f	подорожник
Rheum,i n	ревінь
Valeriana,ae f	валеріана

Перелік можливих запитань:

1. Які номеноементи вказують на алкалоїди та глікозиди...
2. Принципи утворення міжнародних ботанічних найменувань...
3. Основні моделі утворення ботанічних найменувань...
4. Принципи утворення найменувань рослинної сировини...
5. Принципи утворення назв ботанічних родин.... • Тестові завдання.

1. Заповнити схему:**Відповідь:**

Ботанічна назва	Назва рослинної сировини	Ботанічна назва	Назва рослинної сировини
Atropa belladonna		Atropa belladonna	folium Belladonnae
Prumula veris		Prumula veris	flos Primulae
Theobroma cacao		Theobroma cacao	oleum Cacao
Capsella bursapastoris		Capsella bursapastoris	herba Bursae pastoris
Mentha piperita		Mentha piperita	aqua Menthae

2. Виберіть з переліку, що вказують на :

- а) протиблювотні препарати – Vomex, Bilignost, Gastrosidin, Sulfadimezinum, Bactrim;
 б) офтальмологічні препарати – Virasept, Glaucomol, Pefloxacinum, Herpevir, Glioral;
 в) стоматологічні препарати – Remodent, Urolesanum, Mucobene, Oncocarbamidum, Aminorex;
 г) вміст бджолиної отрути – Lydasum, Aethazolum, Anaesthesinum, Apilac, Acidex;
 д) заспокійливий ефект - Sedophyton, Anastress, Monomycinum, Ulcodin, Fenobolin.

- **Практичний тренінг при виконанні типових вправ.**

1. З поданих ботанічних найменувань визначте назву рослинної сировини :

Календула – <i>Calendula officialis</i>	Примула – <i>Primula veris</i>
Блювотний горіх – <i>Strychnos nux-vomica</i>	Каланхое (перисте)- <i>Kalanchoe pinnata</i>
Жовтий молочай – <i>Chelidonium majus</i>	Горицвіт весняний – <i>Adonis vernalis</i>
Арніка (гірська) – <i>Arnica montana</i>	Дурман смердючий – <i>Datura stramonium</i>
Береза (бородавчаста) – <i>Betula verrucosa</i>	Ефедра (хвощова) – <i>Ephedra equisetina</i>
Солодка (гола) – <i>Glycyrrhiza glabra</i>	Фенхель – <i>Foeniculum vulgare</i>

2. Розподіліть терміни з попередньої вправи за видами означень:

Термін з узгодженим означенням	Термін з неузгодженим означенням

--	--

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

4.* Перекладіть латинською мовою, зробіть граматичний аналіз:

сухий екстракт красавки

порошок кореня ревеню

сироп з кореня алтеї

складний порошок нагідок

сік листя наперстянки

трава полину різаний корінь

валеріани кукурудзяний

крохмаль настій листя

подорожника

5.* Утворіть терміни латинською мовою, потім поставте їх у рецептурну форму:

мазь тетрациклінова (іхтіолова, гідрокортизону) спиртовий розчин

(метиленового синього, фурациліну) рідкий екстракт деревію (алоє,

кропиви) розчин синестролу (камфори, ацетату

дезоксикортикостерону) в олії настоянка евкаліпту (валеріани,

горицвіту весняного) драже феноксиметилпеніциліну (аскорбінової

кислоти, тіаміну броміду)

6.* Перекладіть терміни українською мовою: linimentum

olei Terebinthinae compositum

extractum Belladonnae spissum solutio Ammonii

caustici concentrata solutio Furacilini spirituosa

tabulettae extracti Valerianae membranaceae obductae

tinctura Leonuri sterilisata vaccinum antirabicum

siccum serum antitetanicum purificatum solutio

Synoestrololi oleosa vaccinum gripposum purificatum

siccum vaccinum contra rabiem elixir cum extracto

Glycyrrhizae pulvis pro suspensione oleum
 Hippophaës pro inhalationibus rhizomata
 cum radicibus Valerianae

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: "Дієслово в рецептурі. Наказовий і умовний спосіб у рецептурі.

Структура рецепта. Граматична структура рецептурного рядка.

Оформлення латинської частини рецепта

Навчальні завдання	Вказівки
З'ясувати:	1.Визначити основні граматичні категорії.
1.Які граматичні категорії має латинське дієслово?	2. З'ясувати правила визначення дієвідміни в латинській мові та принцип розподілу дієслів на дієвідміни
2.Скільки дієвідмін має латинське дієслово. Принципи визначення латинської дієвідміни. Наведіть приклади.	3. Виписати, користуючись підручником, особливості утворення наказового способу в латинській мові з прикладами.
3.Особливості утворення наказового способу в латинській мові. Наведіть приклади.	4. Виписати, користуючись підручником, особливості утворення умовного способу в латинській мові з прикладами.
4.Особливості утворення умовного способу в латинській мові. Наведіть приклади.	5. Вивчити латинські рецептурні вирази з наказовим способом дієслова.
5.Приклади вживання наказового способу дієслова в рецептурних виразах.	6. Вивчити латинські рецептурні вирази з умовним способом дієслова.
6.Приклади вживання умовного способу дієслова у рецептурних виразах.	7.Виписати і вивчити, користуючись підручником, назви латинських частин рецепта.
7.Структура рецепта. Латинські назви частин рецепта.	8. Виписати і вивчити, користуючись підручником, правила оформлення рецептурного рядка.
8.Правила оформлення рецептурного рядка.	

1. Законспектувати і вивчити тему «Фармацевтичні частотні відрізки, що вказують на алкалоїди і глікозиди. Тривіальні назви, що вказують на вітаміни та гормони. Ботанічна номенклатура»

1. Вивчити номеноементи, що вказують на алкалоїди і глікозиди, гормони, вітаміни.
2. Виконати вправи по Робочому зошиту з теми № 17.
3. Записати і вивчити лексичний мінімум.

1. Тема заняття: Дієслово в рецептурі. Умовний спосіб в рецептурі. Рецепт.

Структура рецепта. Граматична структура рецептурної фрази. Оформлення латинської частини рецепта. Латинська номенклатура лікарських форм.

Латинська частина рецепта: виписування рецептів на тверді лікарські форми.

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності.

Студент повинен знати:

1. Граматичні категорії дієслова.
2. Словникова форма дієслова.
3. Визначення дієвідміни.
4. Основні форми дієслова.
5. Особові закінчення теперішнього часу наказового та умовного способів.
6. Визначення поняття «рецепт», «фармакопея», «аптека», «лікарська форма»
7. Види рецептів.
8. Способи позначення у рецепті дозувань.
9. Граматичну структуру рецепта.
10. Частини рецепта, особливо латинську.
11. Правила виписування рецептів у повному вигляді та зі стандартними скороченнями.
12. Латинську номенклатуру лікарських форм.
13. Перелік твердих лікарських форм.

Студент повинен вміти:

1. Визначати дієвідміну дієслова та знаходити його основу.
2. Утворювати форми наказового способу дієслів I-IV дієвідмін.
3. Визначати граматичну структуру рецептурної фрази.
4. Перекладати утворені дієслівні форми українською мовою.
5. Утворювати та вживати форми дієслова, які використовуються в рецептурі.
6. Використовувати номенклатуру лікарських форм при виписуванні рецептів, враховуючи правила, що містяться в загальнодержавних стандартах і положеннях стосовно якості лікарських засобів.
7. Граматично правильно записувати назви лікарських форм у рецепті.

8. Відповідно до правил використовувати назви різних лікарських форм у рецептах (повний вигляд, стандартні скорочення).
9. Граматично й структурно правильно записувати скорочення в рецептах.
10. Зчитувати скорочення в рецептах. 11. Виписувати рецепти на тверді лікарські форми.

Загальні компетентності.

1. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
2. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
3. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
4. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська, іноземні мови (англійська, німецька, французька)	Граматичні категорії дієслова. Правильне трактування дієслівних форм в іноземних мовах (англійській, німецькій, французькій). Взаємозв'язок між будовою термінів у фармацевтичній термінології української, англійської, німецької, французької й латинської мов.	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати фармацевтичні терміни та дієслівні форми рідною мовою. Ідентифікувати особові форми дієслова. Безпомилково перекладати рецепти.
Фармакологія	Основні фармакологічні вирази із дієсловами. Принцип утворення дієприкметників та наказової форми дієслова.	Правильно перекладати і вживати в рецептурі дієслівні вирази. Граматично аналізувати дієслово в рецепті.
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення

Морфологія Verbum	Застосування відповідних частин мови, що застосовуються у фармацевтичній термінології. Принцип утворення дієприкметників та наказового способу, які мають місце в рецептурі.	Застосовувати дієслова I-IV дієвідмін. Ідентифікувати основу дієслова для утворення наказового способу.
Латинська частина рецепта	Дієслівні формулювання у рецептурі.	Застосовувати фармацевтичні терміни у практичній діяльності.
Наступні дисципліни		
Фармакологія	Оформлення латинської частини рецепта. Основні фармакологічні вирази із дієсловами.	Безпомилково оформлювати латинську частину рецепта. Правильно перекладати і вживати в рецептурі вирази.
Клінічні дисципліни	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування.	Безпомилково використовувати дієслова при утворенні латинськомовних клінічних термінів.

Література:

Навчальна: Основна:

- 1) Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О.Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2016 – 376 с.
- 2) Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Шпинта (Воскобойник-Шпинта) Г. М., – 2-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2019. – 132 с.
- 3) Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. – К.: «Книгаплюс», 2019. – 112 с.

Додаткова:

- 1) Киселева Е. Г. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: Книгаплюс, 2013. – 320 с.
- 2) The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
- 3) Киселева Е. Г., Николаенко О. И. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И., – К.: «Книга-плюс», 2019. – 144 с.
- 4) Кісельова О. Г., Смольська Л. Ю. Латинська мова та основи медичної термінології. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
- 5) Закалюжний М. М., Паласюк Г. Б. Латинська мова і основи медичної термінології. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2004.

Наукова:

- 1) Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
- 2) Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
- 3) Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

Методична:

- 1) Мілерян В. Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): – Київ, «Хрещатик», 2007. – 120с.
- 2) Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288 с.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Дієслово в рецептурі. Умовний спосіб в рецептурі. Рецепт. Структура рецепта. Граматична структура рецептурної фрази. Оформлення латинської частини рецепта. Латинська номенклатура лікарських форм. Латинська частина рецепта: виписування рецептів на тверді лікарські форми.

Мета – формування навичок конструювання та перекладу латинськомовних термінів з використанням форм наказового та умовного способів та терміноелементів, що походять від основ дієслів грецького походження; закріпити форму запису та структури латинської частини рецепта, виробити навички оформлення рецепта.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

- Які граматичні категорії має латинське дієслово?
- Який суфікс мають дієслова в неозначеній формі?
- Як визначається основа дієслова?
- Скільки дієвідмін має дієслово в латинській мові?
- Як визначається дієвідміна дієслова?
- Які дієслова належать до I-IV дієвідмін?
- Які дієслівні форми використовуються у рецептурі?
- Як утворюються форми наказового способу однини та множини для усіх дієвідмін? • З яких частин складається рецепт?
- Які частини рецепта пишуться латинською мовою?
- Які скорочення допустимі у рецепті?
- Які форми ліків належать до твердих?

Тести:

1. Виберіть з поданих слів дієслова II-ої дієвідмини:

*Concidere, dividere, refrigerare, **adhibere**, valere, laborare, linire, venire, coquere, addere, sterilisare, obducere, **olere**, dormire, construere, suere, nutrire, **studere**, colare, portare.*

2. Випишіть із словника латинські дієслова у словниковій формі:

знати – *scio, ivi, itum, ire*, бачити – *video, vidi, visum, ere*, народжувати – *pario, ui, itum, parere*, слухати – *audio, ivi, itum, audire*, шукати – *quaero, sivi, situm, quaerere*, підігрівати – *calefacio, feci, factum, calefacere*, приймати (усередину) – *assumo, mpsi, ptum, assumere*, очищувати – *depuro, avi, atum, depurare*, формувати – *formo,*

avi, atum, formāre, наливати – *infundo, fudi, fusum, infundēre*, повторювати – *repeto, titi, itum, repetēre*.

- **Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань та умінь студентів:**

1. Визначте дієвідміну у поданих дієсловах:

infundo, fudi, fusum, infundēre (3) *depuro, avi, atum, depurāre* (1) *audio, ivi, itum, audīre* (4) *continuo, ui, tentum, continēre* (2) *calefacio, feci, factum, calefacēre* (3) *formo, avi, atum, formāre* (1) *moveo, movi, motum, ēre* (2)

2. Визначте основу у поданих дієсловах: *laborāre – laborā-* *linīre – linī-* *venīre – venī-* *addēre – add-* *sterilisāre – sterilisā-* *obducēre – obduc-* *olēre – olē-* *dormīre – dormī-* *construēre – constru-* *nutrīre – nutrī-* *studēre – studē-*

3. Узгодьте прикметник з іменником, перекладіть, утворіть Gen.sing.:

- a) *adeps, ipis, m – depuratus, a, um*
- b) *bolus, us, f - albus, a, um*
- c) *species, erum, f – cardiacus, a, um*
- d) *usus, us, m – externus, a, um*
- e) *capsula, ae f – gelatinosus, a, um*
- f) *cera, ae f – flavus, a, um*

4. Перекладіть терміни українською мовою:

свічки „Анузол”, розведений розчин, з дикаїном, складний свинцевий пластир, прозора рідина, етиловий спирт, крохмальний слиз, медичний ефір, медична жовч, свічки з еуфіліном, відновлене залізо, осаждена сірка. **II. Основний етап (40хв)**

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

□ Структурно-логічна схема змісту теми

<i>Латинське дієслово</i>					
<i>Час Tempus</i>	<i>Число Numerus</i>	<i>Особа Persona</i>	<i>Спосіб Modus</i>	<i>Стан Genus</i>	<i>Дієвідміна Conjugatio</i>
6 часів	singularis	prima	Indicativus	Activum	основа на -a
			Conjunctivus		основа на -ē
	pluralis	secunda	Imperativus	Passivum	основа на -и чи приголосний
		tertia	Infinitivus		основа на -i

Основа дієслова = Infinitivus Praesentis Activi – **-re** (I, II, IV conj.), **-ēre** (III conj.)
Imperativus Praesentis (2 sg.) = основі теперішнього часу (якщо це I, II, IV conj.)

основа теперішнього часу + **-e** (якщо III conj.)

Imperativus Praesentis (2 pl.) = основа дієслова + **-te** (якщо I, II, IV conj.)
основа дієслова + **-īte** (якщо III conj.)

У латинській мові дієслова мають такі *граматичні категорії*:

- три **особи** (personae);
- два **числа**: num̄erus singulāris (однина); num̄erus plurālis (множина);
- шість **часів** (у медичних закладах освіти вивчають лише теперішній час – praesens);
- три **способи** (modus): indicatīvus – дійсний спосіб;
imperatīvus – наказовий спосіб;
conjunctīvus – умовний спосіб;
- **неозначену форму дієслова** – infinitīvus;
- два **стани** (gen̄era): actīvum - активний стан;
passīvum - пасивний стан;
- чотири **дієвідміни** (conjugatiōnes).

Словникова форма дієслів

У словниках латинські дієслова записуються скорочено у таких 4 формах:

- 1) I-ша особа однини теперішнього часу дійсного способу активного стану (praesens indicatīvi actīvi), яка має закінчення -o;
- 2) I-ша особа однини минулого часу доконаного виду дійсного способу активного стану (perfectum indicatīvi actīvi), яка має закінчення -i;
- 3) віддієслівний іменник середнього роду із значенням мети, так званий супін (supīnum), який має закінчення -um;
- 4) неозначена форма дієслова теперішнього часу (infinitīvus praesentis actīvi), яка має закінчення -re.

Ці чотири основні форми у словниках подаються в скороченій формі: curo, āvi, ātum, āre – лікувати misceo,

scui, xtum, ēre – змішувати solvo, vi, solūtum,

ēre – розчиняти

nutrio, vi, ĩtum, ĩre – кормити, годувати

Основа дієслова теперішнього часу

Основу дієслова теперішнього часу визначаємо шляхом відкидання від неозначеної форми теперішнього часу дієслів I, II, IV дієвідмін закінчення **-re**, а від дієслів III дієвідміни **-ēre**. Залежно від закінчення основи латинські дієслова поділяються на чотири дієвідміни.

Якщо дієслова в інфінітиві мають закінчення **-āre**, то вони належить до першої дієвідміни, якщо **-ēre** – до другої, **-ēre** – до третьої, **-īre** – до четвертої.

Наказовий спосіб теперішнього часу (Imperatīvus praesentis)

Наказовий спосіб в латинській мові, як і в українській, вживається у 2-ій особі однини і множини.

Наказовий спосіб теперішнього часу у *другій особі однини* дієслів I, II, IV дієвідмін співпадає з основою теперішнього часу, а від дієслів третьої дієвідміни утворюється додаванням до основи закінчення **-e**.

Наказовий спосіб у *другій особі множини* утворюється шляхом додавання до основи дієслів I, II, IV дієвідмін закінчення **-te**, а до основи дієслів III дієвідміни – **-īte**.

Умовний спосіб теперішнього часу пасивного стану (*Praesens Coniunctivi Activi et Passivi*)

В рецептурі умовний спосіб вживається у формі 3-ої особи однини і множини пасивного стану поряд із наказовим способом для передачі наказу, закликів або побажання і перекладається двома способами: 1) неозначеною формою дієслова доконаного виду; 2) дієслівним зворотом з часткою „нехай”. Форми умовного способу утворюються шляхом додавання до основи дієслова суфікса **-a-** для дієслів II, III, IV дієвідмін перед особовими закінченнями. В дієсловах I відміни кінцева літера основи **-a-** випадає при приєднанні суфікса **-e-** перед особовими закінченнями.

Особові закінчення

Activum

Sing.	Pl.
1.-m	1.-mus
2.-s	2.-tis
3.-t	3.-nt

Passivum

Sing.	Pl.
1.-r	1.-mur
2.-ris	2.-mini
3.-tur	3.-ntur

Дієслово *fiō, fieri*

Латинське дієслово *fiō, fieri* (робитися, утворюватися) належить до неправильних дієслів. Воно має форми активу, а значення – пасиву. У рецептурі дієслово *fiō, fieri*

вживається у формі 3-ої особи однини і множини умовного способу. Крім того, воно вживається у підрядних реченнях мети із сполучником “ut” – щоб.

3-тя особа однини	3-тя особа множини
fiat – нехай утвориться	fiant – нехай утворяться

NB! Назви лікарських форм у виразах із дієсловом *fiō, fieri* ставляться у називному відмінку!

Рецепт

Рецепт (лат. *recipio, reserpi, receptum, ege* – брати, тобто *receptum* – те, що взятє) – письмове звернення лікаря до фармацевта з проханням про виготовлення або відпуск ліків хворому зі вказівками щодо способу застосування їх. Рецепти виписуються за чітко встановленою формою, де вказуються лікарські речовини, їхні дози, лікарська форма, спосіб вживання ліків (для хворого). Рецепти виписуються на спеціальних бланках, форма яких затверджена Міністерством охорони здоров'я України № 360 від 19.07.2005 р., латинською мовою, чітким розбірливим почерком, без помилок та виправлень.

Кількість твердих і сипучих речовин визначається в грамах і частинах грама (наприклад: 1,0; 10,0; 100,0; 0,5; 0,01; 0,002), рідких – у мілілітрах (наприклад, 1 ml, 10 ml, 200 ml) або грамах. Рідкі лікарські речовини до 1 мл зазвичай дозуються краплями. Слово *gutta* (крапля) в рецепті обов'язково пишеться: *guttam / guttas* (наприклад: *gtt. I, gtt. X*). Антибіотики і деякі інші засоби дозуються і виписуються в одиницях дії (ОД), сироватки і вакцини – в антитоксичних одиницях (АО) і міжнародних одиницях (МО). Один від одного рецепти відділяються горизонтальною рисою.

Рецепт складається з таких частин:

1. *Inscriptio* – передбачає штамп лікувального закладу із зазначенням його адреси і номера телефону, дати виписування рецепта, слів «дитячий» чи «дорослий».
2. *Nomen et aetas aegroti* – прізвище, ініціали і вік хворого.
3. *Nomen medici* – прізвище й ініціали лікаря. *Латинська частина рецепта*
4. *Invocatio* - звернення лікаря до фармацевта наказовою формою дієслова *rescribere*: *Recipe! (Rp.:)* – Візьми:
5. *Designatio materiarum* (визначення речовин) – перелік лікарських речовин, що входять до складу лікарського засобу, їхня доза.

Доза речовини може вказуватися двома способами: у грамах, позначаючи десяті частки грама і не вказуючи вимірність, або в мілілітрах - не вказуючи десяті, але з позначкою «ml».

Речовини, що входять до складу лікарських форм, за призначенням поділяють на типи:

а) *basis seu remedium cardinale* – оновна діюча речовина, за допомогою якої лікар прагне досягти головного терапевтичного ефекту;

б) *remedium adjuvans* – допоміжна речовина, яка посилює дію основної діючої речовини, або послаблює її побічні ефекти;

в) *remedium corrigens* – коригуюча речовина (коригує смак, запах, інколи колір ліків);

г) *remedium constituens* – формоутворювальна речовина (надає лікам твердої, м'якої чи рідкої форми).

6. *Subscriptio* – «те, що написано під» головною частиною. Тут вказуються спосіб виготовлення, форма лікарського засобу, кількість доз і спосіб упаковки. Часом лікар обмежується словами *Misce. Da.* (У розгорнутому приписі) або *Da.* (У скороченому приписі)

7. *Signatura* – позначення. Ця частина рецепта починається словом *Signa* – познач. Тут лікар вказує спосіб і час застосування ліків державною мовою або мовою, зрозумілою для хворого. Сигнатура повинна починатися дієсловом у неозначеній формі, що виконує роль імперативу (наприклад: приймати, закапувати). Крім того, у цій частині рецепта заборонено використовувати скорочення.

8. *Nomen et sigillum medici personale* – підпис лікаря і його особиста печатка.

Назва лікарського засобу, його склад, лікарська форма, звернення лікаря до фармацевта про виготовлення і видачу лікарських засобів пишуться латинською мовою. Використання латинських скорочень дозволяється лише відповідно до прийнятої і затвердженої

у медичній і фармацевтичній практиці системи рецептурних скорочень, яка надається нижче. Забороняється скорочення близьких за назвою інгредієнтів, що може призвести до плутанини стосовно того, який препарат призначено. Рецепти виписуються скороченим або розгорнутим способом. Скороченим способом виписують простий рецепт у тому випадку, коли до складу лікарського засобу входить одна речовина. Розгорнутим способом - складний рецепт на лікарський засіб, що містить дві або більше лікарських речовин.

Граматична структура рецептурної фрази

Існують скорочені і розгорнуті приписи рецептів. При виписуванні лікарських засобів у скороченій формі в рецепті спочатку зазначають лікарську форму (зазвичай, у родовому відмінку, наприклад *Solutionis* - розчину, *Ungienti* - мазі), а потім назву лікарського засобу, концентрацію і кількість. У розгорнутій формі перераховують всі інгредієнти (що входять до лікарської форми) та їх кількість. В складних рецептах лікарські засоби виписуються в наступному порядку: спочатку основна лікарська речовина (*basis*), потім допоміжні речовини (*adjuvans*), далі речовини, що поліпшують смак, запах препарату (*corrigenes*), і, нарешті, формоутворюючі речовини (*constituens*). Далі з допомогою прийнятих позначень зазначають лікарську форму, яка повинна бути виготовлена. Більшість лікарських препаратів випускається фармацевтичною промисловістю у вигляді готових лікарських форм (наприклад, таблетки, драже, мазі), у зв'язку з чим скорочена форма припису використовується частіше.

Кількість лікарських речовин, що входять до припису, вказують на правому боці рецептурного бланка поруч з найменуванням лікарського засобу (або на один рядок нижче). Іноді у рецептах не наводять кількість *constituens* (наприклад, в супозиторіях), надаючи фармацевту право самому взяти необхідну кількість. У такому випадку пишуть *quantum satis* (скільки потрібно).

Латинська частина рецепта завжди закінчується позначенням *Signa* (познач). Потім записується сигнатура – вказівка хворому про дозування (1 таблетка, 1 столова ложка та ін.), час та частота прийому (скільки разів на день до або після їжі), спосіб застосування лікарського засобу (всередину, підшкірно і т.д.), тривалість прийому. Після сигнатури – підпис і особиста печатка лікаря. Перш ніж віддати рецепт пацієнту, необхідно уважно прочитати його, щоб виключити можливі помилки. На одному рецептурному бланку виписується лише один лікарський засіб, що містить отруйну або наркотичну речовину, в інших випадках - не більше двох приписів.

Загальні відомості про лікарські форми

Лікарська форма – це зручний для застосування стан, що надається лікарському засобу чи лікарській рослинній сировині, за якого досягається необхідний лікувальний ефект.

Залежно від консистенції, лікарські форми поділяються на **тверді, рідкі, м'які**.

Тверді лікарські форми

1. Порошки – **pulveres** (*pulvis, eris m*)

від кількості інгредієнтів	- pulveres simplices - pulveres compositi
за способом вживання	- pulveres ad usum externum - pulveres ad usum internum
за ступенем подрібнення	- дрібний (pulvis subtilis); - середньодрібний (pulvis modice subtilis); - дуже дрібний (pulvis subtilissimus); - якнайдрібніший (pulvis longe subtilissimus); - грубий, крупний (pulvis grossus); - середньогрубий (pulvis modice grossus); - якнайгрубший (pulvis longe grossissimus)

2. Капсули – **capsulae** (capsula, ae f)

- capsulae gelatinosae molles *seu* elasticae (м'які або еластичні желатинові капсули);
- tubatinae - тубатіни, у вигляді маленьких пляшечок;
- pelettae - пелети – капсули, які призначені для вшивання під шкіру хірургічним способом).
- capsulae operculatae – капсули з кришечкою, що закривається

3. Таблетки – **tabulettae** (tabuletta, ae f)

Таблетки виготовляються на фармацевтичних підприємствах і належать до офіційних лікарських форм.

За способом приготування їх поділяють на:

- **tabulettae compressae** – таблетки пресовані;
- **tabulettae friabiles** – таблетки, отримані методом формування;
- **tabulettae obductae** – таблетки, покриті оболонкою.

За способом вживання таблетки поділяють на:

- **oriblettae seu tabulettae perorales** – пероральні;
- **resoriblettae seu tabulettae sublinguales** – сублінгвальні;
- **injectabulettae seu tabulettae pro injectionibus** для приготування ін'єкційних розчинів;

- **solublettae seu tabulettae pro gargarismatis** – для приготування розчинів для полоскання або спринцювань.
- 4. Драже – **dragee** (dragee *n* невідмін.)
- 5. Гранули – **granula** (granulum, *i n*)
- 6. Спансули – **spansulae** (spansula, *ae f*)
- 7. Пілюлі – **pilulae** (pilula, *ae f*)
- 8. Збір лікарський – **species** (species, *erum f*)

Виписують лікарський збір двома способами: офіційальний – скороченим, магістральний – розгорнутим.

Збори поділяють на такі групи:

- **Species ad infusa et decocta** – збори для настоїв.
- **Species fumales** – збори для куріння.
- **Species pro balneis** – збори для ванн.

Назви зборів у рецептах пишуться у Gen. plur.

Існують такі офіційальні збори: **species amarae** гіркий (апетитний) збір (чай) **species antirheumaticae** протиревматичний збір (чай) **species antiasthmaticae** протиастматичний збір (чай) **species aperitivae** збір проти ожиріння **species antidiabeticae** протидіабетичний збір (чай) **species antihaemorrhoidales** протигемороїдальний збір (чай) **species cardiacae** серцевий збір (чай) **species carminativae** вітрогінний збір (чай) **species cholagogae** жовчогінний збір (чай) **species depurativae** кровоочисний збір (чай) **species diaphoreticae** потогінний збір (чай) **species diureticae** сечогінний збір (чай) **species laxantes** проносний збір (чай) **species nervinae** нервовозаспокійливий збір (чай) **species pectorales** грудний збір (чай) **species pulmonariae** легеневий збір (чай) **species sedativae** заспокійливий збір (чай) **species stomachicae**

шлунковий збір (чай) **species urologicae**

урологічний збір (чай)

species ad gargarismata збір для полоскання горла(чай)

9. Супозиторії – **suppositoria** (suppositorium, i n)

- ректальні (**suppositoria rectalia**),
- вагінальні (**suppositoria vaginalia**). Різновидом вагінальних супозиторіїв є яйцеподібні (**ovula**) і у вигляді плескатої тіла з кулястими кінцями (**pessaria**), - палички (**bacilli**). Якщо палички призначені для введення у порожнину матки, то вони мають назву **uretoria (uretodium, i n)**.

Стандартні скорочення в рецептурі

У рецептах можуть бути застосовані різноманітні скорочення. Здебільшого отримують скорочення:

- назви лікарських форм;
- назви органів і частин рослин;
- рецептурні формули, різноманітні вказівки фармацевту.

Загальноприйняті рецептурні скорочення(частина прикладів)

Скорочена	Повне написання	Значення
aa	ana	по, порівну
ac. acid.	acidum	кислота
add.	adde	додай
aq., dest.	aqua destillata	дистильована вода
aq., purif.	aqua purificata	очищена вода

aq. pro inject.	aqua pro injectionibus	вода для ін'єкцій
bol.	bolus	глина
in amp., in ampull.	in ampullis	в ампулах
in caps.amyl.	in capsulis amylaceis	в крохмальних капсулах

in caps.gel.	in capsulis gelatinosis	в желатинових капсулах
in caps.operc.	in capsulis operculatis	в капсулах, закритих кришечкою
in ch.cer.	in charta cerata	у навоскованому папері
in ch.paraff.	in charta paraffinata	у парафінованому папері
in lag.origin.	in lagena original!	в оригінальній пляшці
in obi.	in oblatis	в облатках
in oil.	in olla	в баночці
in scat.	in scatula	в коробочці
in sacc.chart.	in sacculo chartaceo	в паперовому мішечку
	in sacculis chartaceis	в паперових мішечках
in tab.	in tabulettis	в таблетках
in tab.obd.	in tabulettis obductis	в таблетках, покритих оболонкою
in tub.	in tuba, in tubis	у тубі, у тубах
in vitr.fusc.	in vitro fusco	в темній склянці
in vitr.nigr.	in vitro nigro	в чорній склянці
lat.	latitudme	шириною
linim.	linimentum	лінімент
liq.	liquor	рідина
long.	longitudme	довжиною
M.	Misce. Misceatur	Змішай. Змішати
m.pil.	massa pilularum	пілюльна маса
ml.	millilitrum	мілілітр
mixt.	mixtura	мікстура, суміш
mucil.	mucilago	слиз
ol.	oleum	олія

Перелік можливих запитань:

1. Вказати граматичні категорії латинського дієслова.
2. Скільки дієвідмін має латинське дієслово?
3. Як визначається основа дієслова?
4. Як визначається дієвідміна дієслова?
5. Яка граматична структура рецептурної фрази?
6. Назви чого скорочуються у рецепті?
7. Які найменування входять до латинської номенклатури лікарських форм?
8. Які лікарські форми належать до твердих лікарських форм?

□ Тестові завдання.

1. Виберіть з переліку терміни, що належать до III-ої дієвідмини:

Solvēre, sentīre, advocāre, exprimēre, tangēre, trahēre, dormīre, spissāre, crescēre, emollīre, terēre, movēre, laborāre, linīre, nutrīre.

2. Перекладіть українською мовою:

Recipe: Infusi fructuum Anisi ex 15,0 200 ml
Da.
Signa.

Recipe: Extracti Frangulae fluidi 25,0
Da.
Signa.

3. Перекладіть латинською мовою:

- драже та мікродраже;
- ароматичний збір для ван;
- простий порошок;

- присипка для дітей вода перцевої м'яти;
- масло какао як формоутворюючий засіб.

4. Утворіть 2 особу множини наказового способу, перекладіть:

Дієслово	Imperat. Praes. 2 pl.	Переклад
<i>urĕre</i> – палити	Urĭte!	Паліть!
<i>trahĕre</i> – тягнути	Trahĭte!	Тягніть!
<i>dormĭre</i> – спати	Dormite!	Спіть!
<i>ridĕre</i> – сміятися	Ridete!	Смійтесь!
<i>s pissā re</i> – згущувати	Spissate!	Згущуйте!

Враховуючи можливість дистанційного навчання, студенти працюватимуть на акредитованих дистанційних платформах і виконуватимуть різні типи завдань: виконання вправ із робочого зошита, виконання додаткових завдань, як контроль засвоєння матеріалу, виконання тестових завдань різних типів (множинний вибір; вірно/невірно; на відповідність; коротка відповідь; ессе; цифрова відповідь; вкладені відповіді; вибір пропущених слів; випадкове питання на відповідність та ін.).

III. Заключний етап (15 хв.)

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: «Дієслово в рецептурі. Умовний спосіб в рецептурі. Рецепт. Структура рецепта. Граматична структура рецептурної фрази. Оформлення латинської частини рецепта. Латинська номенклатура лікарських форм. Латинська частина рецепта: виписування рецептів на тверді лікарські форми.»

Навчальні завдання	Вказівки
1. Як записуються дієслова у словник?	1. Дати визначення поняттю «словникова форма» дієслова.
2. Які закінчення мають дієслова в неозначеній формі?	2. Вказати характерну ознаку неозначеної форми.
3. Якого відмінку потребують дієслова в наказовому способі?	3. Пригадати, які відмінки є прямими.
4. Яка граматична структура рецептурної фрази?	4. Вказати наявність розгорнутого і скороченого приписів рецепту.
5. Які скорочення допустимі у рецепті?	5. Описати, які найменування можуть скорочуватися у рецептурі.
6. Які форми належать до твердих лікарських форм?	6. Перерахувати всі лікарські форми, що належать до твердих.

1. Законспектувати і вивчити тему «Дієслово в рецептурі. Умовний спосіб в рецептурі. Рецепт. Структура рецепта. Граматична структура рецептурної фрази. Оформлення латинської частини рецепта. Латинська номенклатура лікарських форм. Латинська частина рецепта: виписування рецептів на тверді лікарські форми.»
2. Виконати вправи по Робочому зошиту з тем № 3, 19.
3. Вивчити лексику з «Лексичного додатка» (с. 55-65).

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1.Тема заняття: Латинська частина рецепта: виписування рецептів на м'які лікарські форми

2. Навчальні цілі заняття: Фахові компетентності. Студент повинен знати:

1. Основні правила виписування латинської частини рецепта
2. Характеристику і класифікацію м'яких лікарських форм.

3. Вимоги Державної Фармакопеї України та аналітичної нормативної документації.
4. Класифікацію і характеристику формоутворюючих речовин для мазей, лініментів, паст.
5. Основні правила оформлення рецептів на м'які лікарські форми.

Студент повинен вміти:

1. Оформлювати латинську частину рецепту згідно правил виписування м'яких лікарських форм.
2. Розраховувати кількість лікарських і допоміжних речовин для приготування м'яких лікарських форм.
3. Правильно використовувати ботанічну, хімічну номенклатуру та назви речовин.

Загальні компетентності.

1. Розвивати професійну свідомість та інтерес до вивчення латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці при виписуванні рецептів.
2. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
3. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні лексики та латинських афоризмів.
4. Набувати енциклопедичних знань під час підготовки до заданої теми.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечувальні) дисципліни		
Українська мова	Граматичні категорії іменника, взаємозв'язок між будовою термінів у фармацевтичній номенклатурі	Застосування знання при вивченні теми, вміти правильно читати та записувати фармацевтичні терміни
Фармакологія	Фармацевтичні назви препаратів, лікарських форм, рецепти	Застосування знання при вивченні теми.

Ботаніка та зоологія	Назви рослин та тварин	Застосовувати знання у формуванні фармацевтичних термінів при виписуванні м'яких лікарських форм
Хімія	Найменування хімічних елементів та їх сполук, які є лікарськими речовинами	Правильно писати латинську назву сполук та хімічних елементів
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Морфологія	Граматичні категорії іменника	Застосовувати відповідні знання при формуванні фармацевтичних термінів
Наступні дисципліни		
Фармакологія	Найменування лікарських засобів, оформлення латинської частини рецепта	Правильно писати латинські найменування лікарських форм та препаратів. грамотно оформлювати латинську частину рецепта.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

Мета – навчитися виписувати рецепти на м'які лікарські форми для практичного застосування на фармакології **Короткий зміст теми**

Мазь (Unguentum, i n)

Мазь – м'яка недозована лікарська форма, що має в'язку консистенцію та призначена для зовнішнього застосування. Загальна маса мазі у рецепті 20,0 – 10,0 г, а очна мазь 5,0-10,0 г. Мазь складається з основи (constituens) і лікарської речовини, рівномірно в ній розподіленої. Як мазеві основи зазвичай використовують: вазелін (Vaselinum), ланолін (Lanolinum) водний - hydricum і безводий - anhydricum, свинячий жир (Adeps suillus depuratus). Прості мазі складаються з двох інгредієнтів: лікарської і формоутворювальної речовин. Мазі, до складу яких входить більше двох інгредієнтів, називаються складними.

Якщо проста мазь приготована на основі вазеліну, рецепт виписують скороченим способом. Після Rp.: вказується лікарська форма (Unguenti), назва лікарської речовини, концентрація і загальна маса мазі.

Приклад рецепту.

Виписати 30 г мазі на вазеліні, які містить 2,5% гідрокортизону (Hydrocortisonum). Застосовувати для змазування уражених ділянок шкіри.

Rp.: Ung. Hydrocortisoni 2,5% 30,0

D.S. Для змазування уражених ділянок шкіри

При розгорненому способі виписування в рецепті вказують назву всіх інгредієнтів в грамах, після чого слідує вказівка фармацевту: "Misce fiat unguentum" (M. f. ung.) і сигнатура - спосіб застосування.

Приклад рецепту.

Виписати 50 г мазі, на вазеліні, що містить 5% метилурацилу (Methyluracilum) і 0,2% фурациліну (Furacilinum). Призначити для змазування уражених ділянок шкіри.

Rp.: Methyluracili 2,5

Furacilini 0,1

Vaselini ad 50,0

M. f. ung.

D.S. Для змазування уражених ділянок шкіри

Офіційні мазі - це мазі, склад яких прописаний у Фармакопеї, виписують їх тільки скороченим способом. До офіційних мазей відносять: цинкову (unguentum Zinci), жовту ртутну (unguentum Hydrargyri oxydi flavum), гліцеринову мазь (unguentum Glycerini), нафталанову (unguentum Naphthalani).

Приклад рецепту.

Виписати 50 г офіційної цинкової мазі (unguentum Zinci). Призначити для змазування уражених ділянок шкіри.

Rp.: Ung. Zinci 50,0

D.S. Для змазування уражених ділянок шкіри

Деякі офіційні мазі (unguentum Glycerini, unguentum Naphthalani) використовують як основу для інших мазей.

Приклад рецепту.

Виписати 50 г мазі, яка містить 10% цинку оксиду (Zinci oxydum) на основі гліцеринової мазі (unguentum Glycerini). Призначити для змазування уражених ділянок шкіри.

Rp.: Zinci oxydi 5,0

Ung. Glycerini ad 50,0

M., f. ung.

D.S. Для змазування уражених ділянок шкіри

Очні мазі виписують скороченим способом з обов'язковою вказівкою в сигнатурі: Очна мазь.

Приклад рецепту.

Виписати 5 г 1% очній мазі атропіну сульфату (Atropini sulfas). Призначити: закладати за уражене повіко правого ока на ніч.

Rp.: Ung. Atropini sulfatis 1% 5,0

D.S. Очна мазь. Закладати за уражене повіко правого ока на ніч

Пасти (Pastae, -arum)

Паста – це недозована мазеподібна лікарська форма із вмістом порошкоподібних речовин не менше 25%. Кількість порошку в пастах не повинна перевищувати 65%.

Жирова основа для паст така ж як і для мазей : Vaselinum, Lanolinum, Adeps suillus depuratus, unguentum Glycerini, unguentum Naphthalani, unguentum Cetacei. Якщо порошкоподібних лікарських речовин в пасті менше 25% додають наповнювач: крохмаль пшеничний (Amylum Tritici), крохмаль кукурудзяний (Amylum Maydis), крохмаль картопляний (Amylum Solani), крохмаль рисовий (Amylum Oryzae), тальк (магнієва сіль кремнієвої кислоти) (Talcum), біла глина (каолін) (Bolus alba), спори плавуна (Lycoperodium).

Пасти виписують розгорненим способом, після Rp.: перераховують назву всіх інгредієнтів та їх масу. Далі прописують вказівку фармацевтові : Misce, fiat pasta (M. f. pasta), видай, познач (D.S.) і спосіб застосування.

Приклад рецепту.

Виписати 50 г пасти на вазеліні, яка містить 5% анестезину (Anaesthesinum). Прикладати до уражених ділянок шкіри.

Rp.: Anaesthesini 2,5

Talci 10,0

Vaselini ad 50,0

M. f. pasta

D.S. Прикладати до уражених ділянок шкіри

При виписуванні пасти скороченим способом після Rp.: вказують лікарську форму (Pastae), назву лікарської речовини, процентний вміст і загальну масу пасти, D.S. і спосіб застосування. Написаний вище рецепт пасти може бути представлений скороченим способом.

Rp.: Pastae Anaesthesini 5% 50,0

D.S. Прикладати до уражених ділянок шкіри

Стоматологічну пасту застосовують для введення в порожнину зуба, а порошкоподібні речовини складають не менше 75% від загальної маси. Як основа в стоматологічних пастах використовують гліцерин (Glycerinum), який додають по краплях, вказуючи в рецепті прописом “quantum satis” (q.s.).

Приклад рецепту.

Виписати стоматологічну пасту, трикрезолу (Tricresolum) з формаліном (Formalinum).

Rp.: Tricresoli 4,0

Formalini 1,0

Boli albae 8,0

Glycerini q. s.

Ut f. pasta

D.S. Закладати в порожнину зуба

Лініменти (Linimenta, -orum)

Лініменти (рідкі мазі) – це м'яка недозована лікарська форма для зовнішнього застосування, яка розріджується при температурі тіла. Основою для лініментів є рідкі олії: вазелінова (oleum Vaselini), льняна (oleum Lini), соняшникова (oleum Helianthi) і ін.

Лініменти виписують розгорненим і скороченим способом загальною масою від 10 до 100 мл. При виписуванні розгорненим способом після Rр.: вказують назву інгредієнтів і їх маси, “Misce fiat linimentum” (M. f. lin.), далі - видай, познач (D.S.) і спосіб застосування.

Приклад рецепту.

Виписати лінімент, що складається з нашатирного спирту і соняшникової олії в співвідношенні 1:3.

Rр.: Sol. Ammonii caustici 25,0

Ol. Helianthi 75,0

M. f. lin.

D.S. Розтирати уражені суглоби

При скороченому способі після Rр.: вказують лікарську форму, назву лікарської речовини, концентрацію в % і загальну масу. Далі - видай, познач (D.S.) і спосіб застосування.

Приклад рецепту.

Виписати 30 мл лініменту, що містить 5 % синтоміцину (Synthomycinum) для нанесення на рану.

Rр.: Lin. Synthomycini 5% 30 ml

D.S. Для нанесення на рану

Пластири (Emplastra, -orum)

Пластир – це лікарська форма у вигляді пластичної маси, із здатністю розм'якшуватися при температурі тіла і прилипати до шкіри на плоскому носіїві, яка призначена для зовнішнього застосування. Розрізняють тверді пластири, щільні при кімнатній температурі, які розм'якшуються при температурі тіла; рідкі пластири, або шкірні клеї - рідини, що залишають на шкірі еластичну плівку та трансдермальні терапевтичні системи (TTS - therapeuticum transdermal system).

ТТС забезпечують рівномірне вивільнення базисної речовини протягом тривалого часу і складаються з декількох прошарків для поступового проникнення лікарських речовин в організм через шкіру.

На відміну від інших м'яких лікарських форм пластири достатньо щільно прилипають до шкіри і сприяють глибокій дії лікарських речовин. Для додання пластирам властивості прилипання як основи використовують жири, віск, смоли, парафін і ін. Пластири застосовують для оберігання уражених ділянок шкіри від зовнішніх впливів, для фіксації пов'язок, зближення країв рани, для місцевої дії лікарської речовини на шкіру і так далі

Виписують пластири скороченим способом. Після Rp.: указують лікарську форму, назву лікарської речовини і загальну масу. Далі - видай, познач (D.S.) і спосіб застосування.

Приклад рецепту.

Виписати 50 г простого свинцевого пластиру (Plumbi simplex).

Rp.: Empl. Plumbi simplicis 50,0

D.S. Злегка підігріти, нанести на тканину і прикласти до ураженої ділянки шкіри

Гелі (Gela)

Гелі – це віскозна транспортна система, утворена лікарською речовиною, гелеутворюючою речовиною і водою або іншими гідрофільними рідинами. У медицині використовують желе для введення в піхву (Gelee vaginale), цервикально (Gelee cervicalia), для введення в ротову порожнину з метою анестезії (Gelee oralis pro anaesthesia) та очні гелі (Gelee ophthalmicum). Гелі - нестійка форма. Створені сухі гелі (ксерогелі - xerogelia). Особливим типом гелю є ліпозомальний гель (Pevaril lipogelium, Cilag).

Виписують гелі скороченим способом, вказуючи офіційну назву і масу.

Схема змісту теми

Усі м'які лікарські форми призначені *ad usum externum* – для зовнішнього застосування.

<i>Cum remedio formante</i> (з формотворчою речовиною) – розгорнутий припис	<i>Sine remedio formante</i> (без формотворчої речовини) – скорочено
1. Мазь – unguentum, i n <i>Мазеві основи</i> Vaselinum, in - вазелін Lanolinum anhydricum – водний ланолін	1. Гель – gelum, i n
Adeps suillus depuratus (Axungia porcina purificata) – очищений свинячий жир <i>Офіційнальні мазі</i> Unguentum Zinci – цинкова мазь Unguentum Hydrargyri flavum – жовта ртутна мазь Unguentum Hydrargyri album – біла ртутна мазь Unguentum Hydrargyri cinereum – сіра ртутна мазь Unguentum Xeroformii – ксероформова мазь Unguentum Glycerini – гліцерінова мазь Unguentum Naphthalani – нафталанова мазь	
2. Лінімент – linimentum, in <i>Формоутворюючі речовини</i> Oleum Lini – лляна олія Oleum Hyoscyami – олія блекоти Oleum Helianthi – соняшникова олія Oleum Ricini – рицинова олія Oleum Vaselini – вазелінова олія Oleum Amygdalarum – мигдалева олія Oleum Olivarum – оливкова олія Oleum Persicorum – персикова олія Icthyolum - іхтіол Pix liquida – дьоготь	2. Пластир - emplastrum, in - твердий – emplastrum durum - рідкий – emplastrum fluidum - липкий – emplastrum adhaesivum - бактерицидний – emplastrum bactericidum - гірчичник – charta sinapisata

<p>3. Паста – pasta, ae f <i>Індиферентні наповнювачі</i></p> <p>Talcum, in- тальк</p> <p>Bolus alba – біла глина</p> <p>Amylum Triticici – пшеничний крохмаль</p> <p>Amylum Maidis – кукурудзяний крохмаль</p> <p>Amylum Solani – картопляний крохмаль Amylum</p> <p>Oryzae – рисовий крохмаль</p> <p>Lycorodium, i n - лікоподій</p>	
--	--

Письмові завдання:

1. Перекладіть терміни латинською мовою.

Очищений свинячий жир
Жовта ртутна мазь
Очна тетрациклінова мазь
Пілюльної маси скільки треба
Лінімент бальзамічний за Вишневським
Екстракт і порошок Солодки
Картопляний крохмаль
Лінімент перцево-камфорний
Нафталанова мазь

2. Зазначте ряд, в якому наведено лише іменники II відміни жіночого роду:

- а) Sirupus, Rheum, emulsum
- б) crystallus, bolus, Amygdalus
- в) Rhamnus, Leonurus, Sambucus
- д) Oxycoccus, Alnus, Juniperus
- е) Viburnum, Persicum, Serpyllum

3. Встановіть відповідність між лікарською формою та форматворчою речовиною.

1. Unguentum
2. Pasta
3. Linimentum

1. Bolus alba
2. Oleum Lini
3. Vaselinum
4. Oleum Ricini
5. Amylum Maidis
6. Ichthyolum
7. Lycopodium
8. Lanolinum hydricum

Контрольні запитання для перевірки знань і умінь студентів:

1. До другої відміни відносяться наступні м'які лікарські форми...
2. Які речовини використовуються в рецептах на пасти в якості індиферентних?
3. Який припис використовується для виписування рецептів на пластирі та гелі?
4. В яких відмінках у рецепті вживається слово «пластир»?
5. Чим мазь відрізняється від лініменту? Назвіть формоутворюючі речовини, що входять до їх складу.
6. Назвіть відомі вам м'які лікарські форми.
7. До якої лікарської форми ліків відносяться гірчичники?
8. Як оформлюються рецепти на пластирі?
9. Які особливості виписування рецептів на мазі?

Практичний тренінг при виконанні типових вправ.

1. Перекладіть латинською мовою -

- візьми 20мл соняшникової олії
- візьми 10 грам 3% мазі Ксероформу
- візьми 0,25 грам нітрату аргентуму
- додай лінімент Алоє
- змішай, нехай утвориться мазь
- змішай, щоб утворився лінімент
- позначити: для розтирання

2. Перекласти українською мовою. Recipe: Calcii hydrochloridi 1,0

Bolus albae 10,0
Glycerini ad 50,0

Misce, fiat pasta.

Da. Signa

3. Допишіть рецепт та перекладіть його.

Recipe:(олії) Ricini 20 ml

Xeroformi 1,2

Vinylini 1,0

Misce, fiat (лінімент)

Da. Signa

4. Перекласти рецепт українською мовою, записати без скорочень.

Rp.: Ac. borici 0,5

Dermatoli 1,5 Vaselini

ad 50,0 M.f.

ung.

D.S. Для змазування шкіри.

5. Перекласти рецепт, записати зі скороченнями.

Візьми: Натрію фторату

Білої глини по 1 граму

Гліцерину 1,2 грама

Змішай, нехай утвориться паста

Видати. Позначити: пасту втирати 2-3 місяці в чутливий дентин.

6. * Розв'яжіть фармацевтичну задачу.

Впишіть:

- 50 г очної мазі, що містить 1% атропіну сульфату. Закладати за обидві повіки на ніч.
- 50 г офіціальної очної жовтої ртутної мазі. Закладати за обидві повіки 2 рази на день.
- 25 г гелю «Тітрол». Наносити на шкіру.
- Тимолову пасту, що містить 0,1 г тимолу, 10 г цинку оксиду у гліцерині для лікувальної прокладки при глибокому карієсі.
- 50 г простого свинцевого пластирю. Застосовувати на уражених ділянках шкіри.
- Пасту, що містить етазол 5 г, білу глину 2,5 г на основі гліцерину для лікування глибокого карієсу.
- 30 г мазі, що містить 2% неоміцину сульфату. Змащувати уражені ділянки шкіри.

- 50 г мазі, що містить 0,5% преднізолону, для змащування уражених ділянок шкіри.
- 5 см x 12 см еластичного липкого бактерицидного пластиря.
- Лінімент, що містить 3 г дьогтю, 5 г ксероформію, до 100 г рицинової олії.
- Пасту, що містить 1 г кальцію гідроксиду, 10 г білої глини та гліцерин для лікування гострого глибокого карієсу.

Література:

А) Навчальна:

1. Латинська мова та медична термінологія: підручник / О. Г. Кісельова, С. І. Лехніцька, Г. М. Шпинта. – К.: «Книга – плюс», 2017. – 376 с.
2. Робочий зошит до практикума з латинської мови та медичної термінології / Кісельова О. Г., Воскобойник-Шпинта Г. М., Лехніцька С. І. – К.: «Книга-плюс», 2016. – 132 с.
3. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / О.Г. Кісельова, О.І. Ніколаєнко. – К.: «Книга – плюс», 2017. – 120 с.
4. Практикум по латинському языку и медицинской терминологии / Е.Г. Киселёва, Ю.Б. Бражук, С.И. Лехницкая. – К.: «Книга – плюс», 2013. – 319 с.
5. Латинська мова і основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, О.Г. Кісельова, О. Р. Власенко та ін. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
6. Робочий зошит з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / О. Г. Кісельова, О. А. Ніколаєнко, Г. М. Шпинта. – К.: «Книга – плюс», 2016. – 262 с.
7. Лексичний мінімум з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / О.Г. Кісельова, О.А. Ніколаєнко, Г.М. Шпинта. – К.: «Книга – плюс», 2016. – 164 с.
8. Світлична Є. І., Толок І. О. Латинська мова. Підручник. / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.
9. Латинська мова і основи медичної термінології. Шевченко Є.М. – К., «Медицина», 2006. – 236 с.

Б) Наукова:

1. Фармакологія. Підручник для студентів медичних факультетів / Чекман І. С., Горчакова Н. О., Казак Л. І. та ін. / Видання 2-ге – Вінниця: Нова Книга, 2011. - 784 с.
2. Довідник лікарських засобів / За ред. В. Т. Чумака. – У 2-х томах –
К.: МОРІОН, 2007. – 1216 с.
3. Медична хімія. За ред. Проф. В. О. Калібабчук. – К.: «Медицина», 2013. – 336 с.
4. Фармацевтична енциклопедія / голова ред. ради та автор передмови В. П. Черних ; Нац. фармац. ун-т України. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — Київ : МОРІОН, 2010. — 1632 с., 16 арк. іл.
5. Фармацевтична хімія: Підручник/ Ред. П. О. Безуглий. — Вінниця: Нова Книга, 2008. — 560 с.
6. Державна фармакопея України. – 1-е вид. Доповнення 1. – Х.: РІРЕГ, 2004. – 494 с.
7. Чернявський М.Н. Латинский язык и основы фармацевтической терминологии. – 2-к изд. – М. : Медицина, 2002. – 320 с.
8. European Pharmacopoeia. Third edition. Supplement, 2004. Council of Europe Strasbourg.
9. Pharmacology / H. P. Rang, M. M. Dale, J. M. Ritter, R. J. Flower. – USA, 2007. – 829p.
10. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.
11. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – K.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.

В) Методична:

1. Мілерян В.Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): - Київ, «Хрещатик», 2007. 120с.
2. Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник для студентів ВНЗ.-К., 2008.-223с., інші Мілерян В.Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): - Київ, «Хрещатик», 2007.-120с.
3. Максименко С.Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288с.

4. Методичні рекомендації для підготовки до практичних занять «Основи фармацевтичної та клінічної термінології» (англійською мовою) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Левко О. В. – К.: НМУ імені О.О. Богомольця, 2009. – 68 с.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1.Тема заняття: Латинська частина рецепта: виписування рецептів на рідкі лікарські форми.

2. Навчальні цілі заняття: *Фахові компетентності.*

Студент повинен знати:

1. Основні правила виписування латинської частини рецепта
2. Характеристику і класифікацію рідких лікарських форм.
3. Вимоги Державної Фармакопеї України та аналітичної нормативної документації.
4. Класифікацію і характеристику речовин, що виступають розчинниками для розчинів, а також допоміжних речовин, що входять до складу рідких лікарських форм.
5. Основні правила оформлення рецептів на настоянки, настої, відвари, мікстури, емульсії та суспензії.

Студент повинен вміти:

1. Оформлювати латинську частину рецепту згідно правил виписування рідких лікарських форм.
2. Розраховувати кількість лікарських і допоміжних речовин для приготування рідких лікарських форм.
3. Правильно використовувати ботанічну, хімічну номенклатуру та назви речовин.

Загальні компетентності.

1. Розвивати професійну свідомість та інтерес до вивчення латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
2. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
3. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні лексики та латинських афоризмів.
4. Набувати енциклопедичних знань під час підготовки до заданої теми.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечувальні) дисципліни		

Українська мова	Граматичні категорії іменника, взаємозв'язок між будовою термінів у фармацевтичній номенклатурі	Застосування знання при вивченні теми, вміти правильно читати та записувати
		фармацевтичні терміни
Фармакологія	Фармацевтичні назви препаратів, лікарських форм, рецепти	Застосування знання при вивченні теми.
Ботаніка та зоологія	Назви рослин та тварин	Застосовувати знання у формуванні фармацевтичних термінів
Хімія	Найменування хімічних елементів та їх сполук, які є лікарськими речовинами	Правильно писати латинську назву сполук та хімічних елементів
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Морфологія	Граматичні категорії іменника	Застосовувати відповідні знання при формуванні фармацевтичних термінів
Наступні дисципліни		

Фармакологія	Найменування лікарських засобів, оформлення латинської частини рецепта	Правильно писати латинські найменування лікарських форм та препаратів. грамотно оформлювати латинську частину рецепта.
--------------	--	--

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

Мета – навчитися виписувати рецепти на рідкі лікарські форми для практичного застосування на фармакології.

Короткий зміст теми

Розчини (Solutiones)

Розчин - це рідка лікарська форма, отримана шляхом розчинення одного або декількох лікарських речовин в розчиннику. Розчини є універсальною лікарською формою, оскільки їх можна застосовувати зовнішньо, парентерально і всередину, дія настає швидше, а вплив - найповніший.

Розчин складається з основної речовини (basis), на дію якої розраховує лікар, і розчинника (constituens). Залежно від розчинника розчини розрізняють: водні, спиртові і олійні. Як розчинники найчастіше застосовують очищену воду (aqua purificata), а також спирт етиловий (spiritus aethylicus), рідкі олії (oleum Amygdalarum, oleum Persicorum, oleum Helianthi, oleum Vaselinum і ін).

Розчини для зовнішнього застосування (*Solutiones ad usum externum*)

До форм для зовнішнього застосування відносять розчини для промивання, полоскання, обмивання, спринцювання, змазування, для тампонів, компресів, пульверизації, інгаляції, клізм, примочок, як очні, вушні і носові краплі. Краплі для зовнішнього застосування виписують 10-20 мл, лікарські клізми - 50-100 мл, примочки, полоскання, спринцювання - 50-500 мл, розчини для промивання шлунку та дезинфекції - 1-2 л.

Розчини виписують двома способами - розгорненим і скороченим. У розгорненій формі вказують найменування всіх інгредієнтів і їх маси. Спочатку перераховують назви лікарських речовин, потім розчинник. Масу порошоків

виражають в грамах, об'єм рідин - в мілілітрах. Пропис закінчують вказівкою - змішай, дай, познач "Misce. Da. Signa" (M.D.S.) та способом прийому.

Приклад рецепту.

Виписати 500 мл розчину хлораміну (Chloraminum). Призначити для дезінфекції рук. *Rp.: Chloramini 10,0 Aq. pur. ad 500 ml*

M.D.S. Для дезінфекції рук

Частка "ad" означає "до", її застосовують при розгорненому пропису і означає, що розчинник слід додати до речовини, яка розчиняється, в кількості, необхідній для отримання загальної маси виписаного розчину.

При виписуванні розчинів скороченим способом після *Rp.:* вказують лікарську форму в родовому відмінку (solutionis), потім назву лікарської речовини, концентрацію і об'єм розчину. Далі слідує - видай, познач (D.S.) і спосіб застосування.

Приклади рецептів.

Виписаний вище рецепт може бути оформлений таким чином: 1.

Концентрація розчину виражена у відсотках (%):

Rp.: Sol. Chloramini 2% 500 ml

D.S. Для дезінфекції рук 2. Концентрація розчину виражена у вигляді співвідношення: *Rp.: Sol. Chloramini (1:50) 500 ml*

D.S. Для дезінфекції рук

3. Концентрація розчину виражена у масово-об'ємному відношенні («ex» - означає «з розрахунку» - скільки грамів речовини необхідно для приготування розчину):

Rp.: Sol. Chloramini ex 10,0 500 ml

D.S. Для дезінфекції рук

При виписуванні скороченим способом олійних або спиртових розчинів після пропису лікарської форми (solutionis) і лікарської речовини вказують розчинник - oleosae або spirituosae.

Приклад рецепту.

Виписати 100 мл 1% спиртного розчину кислоти саліцилової (Acidum salicylicum). Призначити для протирання уражених ділянок шкіри. *Rp.: Sol. Acidi salicylici spirituosae 1% 100 ml*

D.S. Для протирання уражених ділянок шкіри

Виписати 10 мл 1% олійного розчину ментолу (Mentholum). Призначити по 2 краплі 2 рази на день в ніс.

Rp.: Sol. Mentholi oleosae 1% 10 ml

D.S. По 2 краплі 2 рази на день в ніс

Очні краплі (Oculoguttae, -arum)

Очні краплі - це розчини, призначені для введення в кон'юнктивальний мішок. Розчинники для очних крапель: вода для ін'єкцій (Aqua pro injectionibus), oleum Amygdalarum, oleum Persicorum. Очні краплі виписують розгорненим і скороченим способом об'ємом 5-20 мл.

Приклад рецепту.

Виписати 10 мл 2% розчину ацеклідину (Aceclidinum) в очних краплях.

Призначити по 2 краплі 3 рази на день в обидва ока.

Розгорнений спосіб:

Rp.: Aceclidini 0,2

Aq. pro injectionibus ad 10 ml

M.D.S. Очні краплі. По 2 краплі 3 рази на день в обидва ока

Скорочений спосіб:

Rp.: Sol. Aceclidini 2% 10 ml

D.S. Очні краплі. По 2 краплі 3 рази на день в обидва ока

Розчини для ін'єкцій (Solutiones pro injectionibus)

Розчини для ін'єкцій - рідка лікарська форма, призначена для парентерального ведення (під шкіру, в м'язи, у вену). Розчинниками для більшості лікарських речовин, призначених для парентерального введення, можуть бути: вода для ін'єкцій (Aq. pro injectionibus), ізотонічний розчин натрію хлориду (solutionis Natrii chloridi isotonicae), персикова олія (oleum Persicorum), оливкова олія (oleum Olivarum), розчин глюкози 5% (solutionis Glucosi), спирт етиловий 2030% (spiritus aethylicus). Олійні розчини не можна вводити у вену, а спиртові - під шкіру. При призначенні великих кількостей рідини, особливо при значних крововтратах, отруєннях, лікарські речовини виписують на ізотонічному розчині натрію хлориду, глюкози. Обов'язковою вимогою до розчинів для ін'єкцій є стерильність. Прописують їх скороченим і розгорненим способом.

Приклади рецептів:

Виписати 500 мл розчину, що містить 5% глюкози (Glucosum). Призначити для введення під шкіру.

Скорочений спосіб:

Rp.: Sol. Glucosi 5% 500 ml

Sterilisetur!

D.S. Ввести під шкіру 100 мл

Розгорнений спосіб: *Rp.:*

Glucosi 25,0

Aq. pro injectionibus ad 500 ml M.Sterilisetur!

D.S. Ввести під шкіру 100 мл

При виписуванні розчинів, де розчинник ізотонічний розчин натрію хлориду, глюкози і ін., рецепт виписують розгорненим способом.

Приклад рецепту.

Виписати 200 мл 0,25% розчину новокаїну (Novocainum). Розчинник - ізотонічний розчин натрію хлориду (Solutio Natrii chloridi isotonicae).

Призначити для інфільтраційної анестезії.

Розгорнений спосіб:

Rp.: Novocaini 0,5

Natrii chloridi 1,8

Aq. pro injectionibus ad 200 ml M.Sterilisetur!

D.S. Для інфільтраційної анестезії

Ін'єкційні розчини в ампулах виписують скороченим способом. Ампули можуть мати різну ємкість: 1, 2, 5, 10, 50 і 100 мл. Після Rp.: вказують лікарську форму (Solutionis), назву лікарської речовини, концентрацію у % і загальний об'єм у мл. Далі - дай таких доз числом . . . у ампулах (D.t.d. N. . . in ampull). Після цього - познач (S.) і спосіб застосування. Ампули виписують в кількості 5-10 штук, інколи 20-30-50 штук.

Приклад рецепту.

Виписати 10 ампул, що містять по 20 мл 40% розчину глюкози (Glucosum).

Призначити по 1 мл під шкіру.

Rp.: Sol. Glucosi 40% 20 ml

D.t.d. N. 10 in ampull S. По 20 мл

внутрішньовенно повільно.

Лікарські речовини (рідини і порошкоподібні речовини) для ін'єкцій випускають в герметичних флаконах об'ємом від 5 до 500 мл. В рецепті після D.t.d.N. ніяких позначень не роблять (слово "флакон" в рецепті не згадується).

Приклад рецепту.

Виписати 6 флаконів, що містять по 100 мл 5% розчину кислоти амінокапронової (Acidum aminocaproicum). Вводити у вену крапельно по 100 мл на добу.

Rp.: Sol. Acidi aminocaproici 5% 100 ml

D.t.d. N.6

S. Вводити у вену крапельно по 100 мл на добу

Виписати 10 флаконів, що містять по 0,5 г ампіциліну натрію (Ampicillinum natrium). Вміст флакону розчинити в 3 мл води для ін'єкцій, вводити в м'язи по 3 мл через кожні 6 годин.

Rp.: Ampicillinum-natrii 0,5

D.t.d. N.10

S. Вміст флакону розчинити в 3 мл води для ін'єкцій, вводити в м'язи по 3 мл через кожні 6 годин

Розчинник для ін'єкційних лікарських форм іноді виписують окремо. **Мікстури (Mixture, -arum)** Мікстура - рідка лікарська форма, що є сумішшю різних лікарських засобів у розчиннику або суспендованих рідинах. Найчастіше розчинник у мікстурах – це вода очищена (aqua purificata). Мікстури призначають ложками - столовими, десертними (призначають дітям від 4 до 10 років), чайними (призначають дітям до 4-х років), що містять відповідно 15, 10, 5 мл рідини. Виписуються розгорненим способом на 12 прийомів. Після Rр.: вказують лікарські речовини і розчинник, розраховуючи дози на 12 прийомів.

Далі вказують - змішай, дай, познач (M.D.S.) і спосіб застосування.

Приклад рецепту.

Виписати мікстуру, яка містить кофеїн-бензоат натрію (Coffeinum-natrii benzoas) в дозі 0,1 г і натрію бромід (Natrii bromidum) в дозі 0,5 г. Призначити по 1 столовій ложці 3 рази на день.

Розрахунок: оскільки мікстуру виписують на 12 прийомів, кофеїн-бензоат натрію виписують в дозі 0,1 $12=1,2$ г, а натрію броміду 0,5 $12=6,0$ г. Розчинником для мікстури є вода очищена. Якщо мікстуру призначати по 1 столовій ложці, то на 1 прийом необхідно 15 мл води, на 12 прийомів загальна маса розчинника складає $15 \cdot 12=180$ мл □

Rр.: Coffeini-natrii benzoatis 1,2

Natrii bromidi 6,0

Aq. pur. ad 180 ml

M.D.S. По 1 столовій ложці 3 рази на день

Краплі (Guttae, -arum) Краплі - це рідка лікарська форма, призначена для внутрішнього або зовнішнього застосування у вигляді крапель. У краплях можна призначати розчини, настойки, рідкі екстракти. Розчинником для розчинів найчастіше є вода очищена (aqua purificata), інколи - спирт етиловий (spiritus aethylicus), в окремих випадках - ефір медичний (aether medicinalis) та також олії.

При температурі 20 °С 1 мл води очищеної містить 20 крапель, 1 мл олії - 30 крапель, 1 мл спирту - 50 крапель, 1 мл ефіру - 60 крапель. Виписують краплі об'ємом 5-50 мл, доза на 1 прийом 10-20 крапель. Прописують краплі на 30 прийомів. Після Rр.: вказують лікарські речовини, їх масу з розрахунку на 30 прийомів, розчинник об'ємом на 30 прийомів, далі зазначають - змішай, дай, познач (M.D.S.) та спосіб застосування.

Приклад рецепту.

Виписати папаверину гідрохлорид (Papaverini hydrochloridum) в дозі 0,02 г в краплях всередину. Призначити по 10 крапель на прийом.

Розрахунок: краплі виписуються на 30 прийомів. Папаверину гідрохлориду необхідно узяти $0,02 \times 30 = 0,6$ г. Кількість крапель розраховують виходячи з того, що розчинника необхідно узяти: $10 \times 30 = 300$ крапель, у 1 мл води міститься 20 крапель, а 300 крапель в мілілітрах це: $300:20=15$ мл (1 мл – це 20 крапель ? мл - це 300 крапель) *Rp.: Papaverini hydrochloridi 0,6*

Aq. pur. ad 15 ml M.D.S. Приймає по 10 крапель 3 рази на день

Настоянки (Tincturae, -arum) Настоянка - це спиртова, спиртоводна, спиртоєфірна витяжка з лікарської рослинної сировини. Настоянки відносять до галенових препаратів та стійких лікарських форм.

Краплями виписують на 30 прийомів, об'ємом 5-30 мл. Найчастіше, зважаючи на те, що настоянки є офіційними, їх виписують у кількості, яка дорівнює кількості призначаємих на прийом крапель. Прописуючи настоянку, після *Rp.:* вказують лікарську форму (Tincturae), назву лікарської рослини, загальний об'єм в мл. Далі - видай, познач (D.S.) і спосіб застосування.

Приклад рецепту.

Виписати настоянку полину (Absinthium) у краплях всередину. Призначити по 20 крапель 3 рази на день до їди.

Розрахунок: настоянки виписують на 30 прийомів, доза на 1 прийом - 20 крапель, отже, загальний об'єм настоянки складе: $20 \times 30 = 600$ крапель

1 мл спиртової рідини містить 50 крапель, отже 600 крапель – це: $600:50=12$ мл

Rp.: Tinct. Absinthii 12 ml

D.S. По 20 крапель 3 рази на день до їди

Екстракти (Extracta, -orum)

Екстракт - це концентрована витяжка з лікарської рослинної сировини.

Розрізняють:

1. Рідкі екстракти (extracta fluida).
2. Густі екстракти (extracta spissa).
3. Сухі екстракти (extracta sicca).

Екстрагуючою рідиною найчастіше є вода, іноді спирт різної концентрації. При оформленні рецепту обов'язково вказувати консистенцію екстракту. Сухі екстракти дозуються в одиницях маси (г) і виписуються в капсулах, порошках, супозиторіях і таблетках. Рідкі екстракти дозують в краплях. Екстракти це галенові офіційні лікарські препарати, які виписують скороченим способом. У рецептах їх виписують на 30 прийомів (3 рази на день на 10 днів) або стільки мілілітрів, скільки крапель на один прийом призначено. При виписуванні рідкого екстракту після *Rp.:* вказують лікарську форму, назву рослини, з якої

приготований екстракт, кількість препарату у мілілітрах. Далі - дай, познач (D.S.) і спосіб застосування.

Приклад рецепту.

Виписати 25 мл рідкого екстракту жостеру (*Frangula*). Призначити по 25 крапель 3 рази на день. *Rp.: Extr. Frangulae fluidi 25 ml*

D.S. По 25 крапель 3 рази на день

Настої і відвари (Infusa, -orum et Decocta, -orum)

Настій - це рідка лікарська форма, водна витяжка з рослинної лікарської сировини. Настої готують з м'яких часток рослин (листя, кольорів, трави). Відвар - це рідка лікарська форма, водна витяжка з грубих часток рослин (кори, коріння, кореневищ). Настої і відвари готують шляхом екстракції рослинної сировини на воді при температурі +100°C (настої - 15 хвилин, відвари - 30 хвилин). Настої і відвари призначають всередину у вигляді мікстур ложками (столовими, десертними, чайними), прописуючи на 12 прийомів.

Виписують настої і відвари тільки скороченим способом. Після *Rp.:* вказують лікарську форму (*infusi* або *decocti*), потім обов'язково вказують частину рослини, з якої готують настій або відвар, і назву рослини. Далі вказують кількість сировини в грамах на весь об'єм і загальну масу готової лікарської форми. Далі - видай, познач (D.S.) і спосіб застосування.

Приклад рецепту.

Виписати настій трави горицвіту (*herbae Adonis vernalis*) 0,5 г *pro dosi*. Призначити по 1 столовій ложці 3 рази на день.

Розрахунок: трави горицвіту на приготування настою буде потрібно (на 12 прийомів): $0,5 \cdot 12 = 6,0$ г

Об'єм настою, якщо призначати столовими ложками, складе: $15 \cdot 12 = 180$ мл

Rp.: Inf. herbae Adonidis vernalis ex 6,0 180 ml

D.S. По 1 столовій ложці 3 рази на день

Якщо до складу мікстури, що складається з настою або відвару, додають настойку, то розрахунок всіх вхідних в неї компонентів проводять на 12 прийомів. У такому випадку настой або відвар є основою і тому виписується на першому місці, як базис, і немає необхідності додавати воду очищену.

Приклад рецепту.

Виписати настій з кореня валеріани (*radix Valerianae*) 0,5 г *pro dosi*, додати настойку пустирника (*Leonurus*) 25 крапель *pro dosi*.

Розрахунок: кореня валеріани на приготування настою буде потрібно (на 12 прийомів) $0,5 \cdot 12 = 6$ г.

Об'єм настою, якщо призначати столовими ложками, складе: $15 \text{ мл} \cdot 12 = 180 \text{ мл}$.

Загальна маса настойки пустирника складає: 25 крап¹²=300 крапель. Щоб виразити 300 крапель настойки (спиртова витяжка) в мілілітрах, необхідно: 300 крап : 50крап = 6 мл.

Rp.: Inf. rad. Valerianae ex 6,0 180 ml

Tinct. Leonuri 6ml

M.D.S. По 1 столовій ложці 3 рази на день

При виписуванні настою або відвару для зовнішнього застосування виходять з необхідної концентрації, яка виражається співвідношенням маси лікарської сировини в грамах до спільного об'єму в мілілітрах.

Приклад рецепту.

Виписати відвар кори дуба (*Quercus*) в співвідношенні 1:10 для полоскання горла.

Rp.: Dec. corticis Quercus ex 20,0 200 ml

D.S. Застосовувати для полоскання горла

Слизи (Mucilagines, -um)

Слизами є дисперсні системи, в яких найдрібніші частки речовин, що є гідрофільними колоїдами, утворюють з водою стійкі комплекси. Застосовують: крохмальний слиз (*Mucilago Amyli*), слиз аравійської камеді (*Mucilago Gummi Arabici*), слиз абрикосової камеді (*Mucilago Gummi Armeniacaе*), слиз насіння льону (*Mucilago seminum Lini*), слиз кореня алтея (*Mucilago radicis Althaeae*). Слизи застосовують частіше як corrigens у мікстурах або клізмах для попередження подразнюючої дії.

До мікстур слизи додають в кількості 10-30 %, у клізми - до 50 % від загального об'єму. Усі слизи офіцинальні. При виписуванні вказують назву і масу в мілілітрах.

Приклади рецептів.

Виписати мікстуру на 6 прийомів, яка містить хлоралгідрат (*Chlorali hydras*) 0,5 г pro dosi і крохмальний слиз (*Mucilago Amyli*). Призначити по 1 столовій ложці 3 рази на день.

Rp.: Chlorali hydratis 3,0

Mucil. Amyli 20,0

Aq.pur. ad 90 ml

M.D.S. По 1 столовій ложці 3 рази на день

Сиропи (Sirupi, -orum)

Сиропи - густуваті, прозорі рідини для внутрішнього вживання, в яких концентрація цукру становить 64%. В менш концентрованих (нижче 64%) розчинах розвивається мікрофлора, в більш концентрованих сиропях цукор випадає в осад. Усі сиропи офіцинальні.

Сироп лікарський - це рідка лікарська форма, призначена для внутрішнього застосування, є розчином лікарської речовини в концентрованому розчині цукру.

Сиропи розрізняють смакові і лікарські. Смакові: цукровий сироп (*sirupus simplex*), вишневий сироп (*sirupus Cerasi*), малиновий сироп (*sirupus Rubi idaei*), мандариновий сироп (*sirupus Citri unshiu*). Лікарські сиропи : алтейний сироп (*sirupus Althaeae*), сироп ревеню (*sirupus Rhei*), сироп шипшини (*sirupus fructum Rozae*).

Сиропи виправляють смак лікарських речовин (*corrigen*s у мікстурах). При їх виписуванні вказують назву і об'єм та додають до мікстур в кількості 5-20% від загального об'єму. Для спрощення розрахунку, як *corrigen*s до мікстур припустимо додавати 20-24 мл сиропу.

Приклад рецепту.

Виписати кофеїн-бензоат натрію (*Coffeini-natrii benzoas*) 0,1 г *pro dosi* в мікстурі з простим сиропом. Призначити по 1 десертній ложці 3 рази на день.

Rp.: Coffeini-natrii benzoatis 1,2

Sir. simpl. 24 ml

Aq. pur. ad 120 ml

M.D.S. По 1 десертній ложці 3 рази на день

Ароматичні води (*Aquae aromaticae, acquarum aromaticarum*)

(aromatic water, -s; eau -s aromatique -s; aqua -s aromatica -s)

Ароматичні води – це рідка, прозора лікарська форма, отримана з рослинної сировини, яка містить ефірні масла. Води володіють запахом рослин, з яких їх отримують.

Ароматичні води застосовують для виправлення смаку або запаху (як *corrigen*s і *constituens*) лікарських речовин, деякі володіють і терапевтичною дією. До ароматичних вод відносять: вода гіркої мигдалю (*aquae Amygdalarum amararum*), кропова вода (*aquae Foeniculi*), вода перцевої м'яти (*aquae Menthae piperitae*), вода троянди (*aquae Rosae*).

Ароматичні води є офіційними. При виписуванні їх вказують назву і об'єм в мілілітрах.

Приклад рецепту.

Виписати 100 мл води м'яти перцевої (*aquae Menthae piperitae*) для полоскання ротової порожнини 3 рази на добу.

Rp.: Aq. Menthae piperitae 100 ml D.S. Застосовувати для полоскання ротової порожнини 3 рази на день

Емульсії (*Emulsa, -um; emulsiones, -um*)

Емульсії – це рідка лікарська форма, що є дисперсною системою, де дисперсійне середовище - вода, а дисперсна фаза - олія. Емульсії застосовують для внутрішнього і зовнішнього застосування.

Розрізняють емульсії з насіння і олійні. Для емульсій використовують насіння з багатим вмістом олії: насіння солодкої мигдалю (*semen Amygdali dulcis*),

насіння маку (semen Papaveris), насіння гарбуза (semen Cucurbitae), співвідношення насіння і води становить 1:10. При виписуванні розгорненим способом вказують назву насіння, його вагу, воду і загальний об'єм емульсії. Далі пишуть: змішай, зроби емульсію (M.f.emuls.), видай, познач (D.S.) і спосіб застосування. Приклад рецепту.

Виписати емульсію з 20 г насіння солодкого мигдаля. Призначити по 1 столовій ложці 3 рази на день. *Rp.: Sem. Amygdali dulcis 20,0 Aq. pur. ad 200 ml M.f.emuls. D.S. По 1 столовій ложці 3 рази на день*

Олійні емульсії складаються з олії, емульгатора та води. Для олійних емульсій застосовують: мигдалеву олію (oleum Amygdalarum), персикову олію (oleum Persicorum), касторову олію (oleum Ricini), вазелінову олію (oleum Vaselini). Як емульгатор застосовують: желатозу (gelatosa), абрикосову камедь (gummi Armeniacaе), аравійську камедь (gummi Arabicum), жовток курячого яйця (vitellum ovi). В олійній емульсії на 2 частки олії беруть 1 частку емульгатора і 17 часток води. В рецепті після *Rp.:* вказують назву олії, емульгатор, води і їх об'єм. Далі: змішай, зроби емульсію (M.f.emuls.), видай, познач і спосіб застосування. Приклад рецепту.

Виписати емульсію виготовлену з 20 г касторової олії. Прийняти всередину за 30 хвилин столовими ложками.

*Rp.: Ol. Ricini 20,0 Gelatosae
10,0 Aq.
pur. 170 ml M.f.emuls.*

D.S. Прийняти столовими ложками протягом півгодини

Суспензії (Suspensiones, -um)

Суспензія – це рідка лікарська форма, що є дисперсною системою, де тверда речовина суспендована в рідині. Суспензії утворюються в тих випадках, коли лікарська речовина нерозчинно в рідині. Дисперсійна середа - це вода, рослинні олії та інш, а дисперсна фаза - частки твердих лікарських речовин.

Суспензії застосовують для внутрішнього, зовнішнього і парентерального застосування. При розгорненому способі після *Rp.:* вказують всі компоненти (у родовому відмінку однини) та їх маси. Далі пишуть - змішай, зроби суспензію (M.f.susp.), дай, познач (D.S.) і вказують спосіб застосування.

Приклад рецепту.

Виписати 50 мл стерильної суспензії на вазеліновій олії (oleum Vaselini), що містить 0,5% трихомонациду (Trichomonacidum). Призначити для введення в сечовий міхур по 10 мл. Перед вживанням збовтати.

*Rp.: Trichomonacidi 0,25
Olei Vaselini ad 50 ml
M.f.suspensio Sterilisetur!*

D.S. Вводити в сечовий міхур по 10 мл, перед вживанням збовтати
Скороченим способом суспензію можна виписати, коли дисперсійною середою в ній є вода. Після Rp.: вказують лікарську форму (Suspensionis), лікарську речовину (у родовому відмінку однини), концентрацію суспензії і її масу. Далі - видай, познач (D.S.) і спосіб застосування.

Приклад рецепту.

Виписати 5 мл водної суспензії 2,5% гідрокортизону ацетату (Hydrocortisoni acetatis). Виписати 5 флаконів. Призначити для введення в нижньощелепний суглоб. Перед вживанням збовтати.

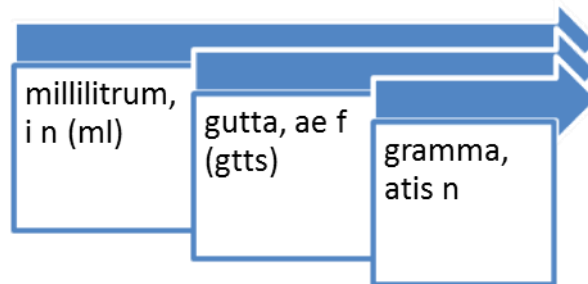
Rp.: Suspensionis Hydrocortisoni acetatis 2,5% 5 ml

D.t.d.N. 5

S. Вводити в нижньощелепний суглоб по 5 мл, попередньо збовтати.

Структурологічна схема змісту теми

1. Дозування рідких лікарських

форм

2. Схема рецепту на рідкі лікарські форми

Recipe: basis remedium

adjuvans remedium

corrigens remedium constituens (Aqua
destilata, spiritus)

Misce.Da.Signa (M.D.S.) Але! *Misce, fiat suspensio. Misce, fiat emulsum.*

3. Схема рецептів на розчини для ін'єкцій (solutiones pro
injectionibus)

- Recipe: basis remedium adjuvans remedium corrigens remedium
constituens (Aqua destilata, spiritus) *Sterilisetur!(Sterilisa!)*

(флакони, краплі для очей) Da.Signa

(D.S.)

- Recipe: basis remedium adjuvans remedium corrigens remedium constituens (Aqua destilata, spiritus) Da tales doses numero in ampullis

Signa

- Recipe: basis (solutionis
..... pro injectionibus) remedium
adjuvans remedium
corrigens
remedium constituens (Aqua destilata, spiritus)

Da. Signa

Письмові завдання:

1. Перекладіть латинською мовою

- відвар кори дуба
- візьми рідкого екстракту Алое
- додати гіркої настоянки
- розчин сульфату атропіну
- видати таких доз кількістю 20
- нехай будуть видані таких доз числом 6 в ампулах
- вода для ін'єкцій
- видати в темній склянці

2. Перекласти рецепт латинською мовою, записати зі скороченнями

Візьми: Ментолу 1,0
Фенілсаліцилату 0,3 Вазелінового масла
до 10 мл Змішати. Видати. Позначити

Візьми: Скополаміну гідроброміду 0,0025 Морфіну гідрохлориду
0,005
Води для ін'єкцій 5 мл
Змішати. Простерелізувати! Видати в темній склянці.

Позначити: розчин для підшкірних ін'єкцій.

Візьми: Натрію саліцилату 2,0 Калію броміду
1,5
Настоянки валеріани 5 мл Сиропу цукрового
10 мл
Води очищеної 180 мл Змішай. Видай. Познач. По 1
столовій ложці 3 рази на день.

3. *Розв'яжіть рецептурні задачі.

Випишіть:

- Розчин тіаміну хлориду 5% в 10 ампулах по 1 мл для внутрішньом'язового введення.
- Очні краплі (30 мл), що містять 0,3% розчин цинку сульфату і 2% розчин борної кислоти у рівній кількості.
- Настоянку валеріани 15 крапель на прийом і настоянку конвалії 10 крапель для вживання всередину по 25 крапель тричі на день.
- Рідкий екстракт глоду 100 мл. Призначити по 30 крапель тричі на день. • Відвар дубової кори 2:200 мл. Призначити по 1 ст. л. тричі на день.
- Рідкий екстракт приймочок кукурудзи 50 мл. Призначити по 25 крапель тричі на день перед їжею.
- 200 мл розчин, який містить 0,02% фурациліна, для промивання ран.
- 12 флаконів, які містять по 0,25 г оксациліна-натрія, 2,5 мл води для ін'єкцій. Вводити внутрішньом'язово. Ін'єкції повторювати кожні 6 годин.
- Суспензію, 100000 ОД стрептоміцину сульфату, 20 г риб'ячого жиру. Застосувати для змазування ран. Струсити перед використанням.
- Сироп алоє з ферумом 100 мл.
- 100 мл 1% розчину галаскорбіну. Призначити для аплікацій на слизову оболонку ясен.
- 180 мл настою трави горицвіту весняного 0,5 г. Призначити по 1 ст. ложці тричі на день.
- Мікстуру, яка містить пепсин 0,5 г, розведену соляну кислоту 10 крапель і насто-янку полину 20 крапель. Призначити по 1 столовій ложці 3 рази на день перед їжею.
- 1000 мл 5% розчину глюкози для введення в вену по 500 мл двічі на день.
- 10 мл очних крапель, які містять 0,25% розчин цинку сульфата і 2% розчин борної кислоти порівну. Призначити по 2 краплі 3 рази на добу в обидва ока.

Перелік можливих запитань:

1. Які розчинники можуть бути використані в розчинах?

2. В рецептах на які розчини необхідно застосовувати формулу «Sterilisa!»?
3. Чим виписування рецептів на настої відрізняється від рецептів на настоянки?
4. Яка особливість виписування мікстур та екстрактів?
5. Як в рецепті відображається кількість речовини в краплях? Чим відрізняється виписування рецептів на краплі?

Література:

А) Навчальна:

1. Латинська мова та медична термінологія: підручник / О. Г. Кісельова, С. І. Лехніцька, Г. М. Шпинта. – К.: «Книга – плюс», 2016. – 376 с.
2. Робочий зошит до практикума з латинської мови та медичної термінології / Кісельова О. Г., Воскобойник-Шпинта Г. М., Лехніцька С. І. – К.: «Книга-плюс», 2016. – 132 с.
3. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / О.Г. Кісельова, О.І. Ніколаєнко. – К.: «Книга – плюс», 2017. – 120 с.
4. Практикум по латинському языку и медицинской терминологии / Е.Г. Киселёва, Ю.Б. Бражук, С.И. Лехницкая. – К.: «Книга – плюс», 2013. – 319 с.
5. Латинська мова і основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, О.Г. Кісельова, О.Р. Власенко та ін. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
6. Робочий зошит з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / О.Г. Кісельова, О.А. Ніколаєнко, Г.М. Шпинта. – К.: «Книга – плюс», 2016. – 262 с.
7. Лексичний мінімум з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / О.Г. Кісельова, О.А. Ніколаєнко, Г.М. Шпинта. – К.: «Книга – плюс», 2016. – 164 с.
8. Світлична Є. І., Толлок І. О. Латинська мова. Підручник. / Є. І. Світлична, І. О. Толлок. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.
9. Латинська мова і основи медичної термінології. Шевченко Є.М. – К., «Медицина», 2006. – 236 с.

Б) Наукова:

1. Фармакологія. Підручник для студентів медичних факультетів / Чекман І. С., Горчакова Н. О., Казак Л. І. та ін. / Видання 2-ге – Вінниця: Нова Книга, 2011. - 784 с.

2. Довідник лікарських засобів / За ред. В. Т. Чумака. – У 2-х томах – К.: МОРІОН, 2007. – 1216 с. 3. Медична хімія. За ред. Проф. В. О. Калібабчук. – К.: «Медицина», 2013. – 336 с.
4. Фармацевтична енциклопедія / голова ред. ради та автор передмови В. П. Черних ; Нац. фармац. ун-т України. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — Київ : МОРІОН, 2010. — 1632 с., 16 арк. іл.
5. Фармацевтична хімія: Підручник/ Ред. П. О. Безуглий. — Вінниця: Нова Книга, 2008. — 560 с.
6. Державна фармакопея України. – 1-е вид. Доповнення 1. – Х.: РІРЕГ, 2004. – 494 с.
7. Чернявський М.Н. Латинский язык и основы фармацевтической терминологии. – 2-к изд. – М. : Медицина, 2002. – 320 с.
8. European Pharmacopoeia. Third edition. Supplement, 2004. Council of Europe Strasbourg.
9. Pharmacology / Н. Р. Rang, М. М. Dale, J. М. Ritter, R. J. Flower. – USA, 2007. – 829p.
10. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.
11. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.

В) Методична:

1. Мілерян В.Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): - Київ, «Хрещатик», 2007. 120с.
2. Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник для студентів ВНЗ.-К., 2008.-223с., інші Мілерян В.Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): - Київ, «Хрещатик», 2007.-120с.
3. Максименко С.Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288с.
4. Методичні рекомендації для підготовки до практичних занять «Основи фармацевтичної та клінічної термінології» (англійською мовою) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Левко О. В. – К.: НМУ імені О.О. Богомольця, 2009. – 68 с.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ (САФ)

1.Тема заняття: Міжнародна наукова терміносистема: клінічна підсистема. Словотворення за допомогою латинських префіксів.

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності.

Студент повинен знати:

1. Поняття «клінічний термін».
2. Однослівні та багатослівні терміни.
3. Структуру термінів-комполітів латинською та українською мовою.
4. Особливості використання омонімічних, синонімічних терміноелементів в клінічній термінології

Студент повинен вміти:

1. Вміти утворювати однослівні та багатослівні терміни клінічної термінології.
2. Вміти конструювати клінічні терміни за допомогою греко-латинських дублетів та кінцевих терміноелементів.
3. Вміти перекладати клінічні терміни-комполіти та багатослівні клінічні терміни.
4. Вміти використовувати дані клінічної термінології в медичній практиці.

Загальні компетентності.

1. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
2. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
3. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
4. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні дисципліни		
Українська мова	Граматичні категорії іменника, прикметника. Правильне трактування клінічної термінології.	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати клінічні терміни на рідну мову.
Патологічна анатомія	Патологічні процеси і хвороби, ураження хворобою органів та тканин.	Знати назви патологічних процесів, хвороб, методів та способів обстеження тощо латинською мовою. Вміти використовувати знання у формуванні клінічного терміну.
Клінічна біохімія	Біохімічні процеси при різних хворобах, що сприяє глибокому пізнанню суті і патогенезу хвороби, дає можливість діагностувати ранні стадії розвитку патологічного процесу.	Застосовувати знання у формуванні клінічних термінів.
Внутрішньо-предметна інтеграція		

Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення.
Морфологія	Попередні відомості про іменник та прикметнику латинській мові. Принцип основоскладання, який має місце в клінічній термінології.	На новому лексичному матеріалі утворювати комбіновані терміни.
Словотворення	Творення однослівних складних, афіксальних клінічних термінів.	Користуватися латиногрецькими кореневими морфемами при побудові клінічних термінів.
Наступні дисципліни		
Гістологія	Тканини та їхня будова.	Застосовувати знання у формуванні анатомогістологічних термінів.

Клінічні дисципліни: пропедевтика внутрішніх хвороб, терапія, хірургія, нервові хвороби тощо	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування. Найбільш вживані клінічні терміни.	Грамотно використовувати прикметники при утворенні латинськомовних клінічних термінів. Застосовувати набуті терміни в майбутній діяльності.
--	---	---

Література:

Навчальна:

Основна:

1. Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. Латинська мова та медична термінологія. Підручник. / О. Г. Кісельова, С. І. Лехницька, Г. М. Шпинта. – К.: Книга-плюс, 2017. – 376.
2. Світлична Є. І., Толлок І. О. Латинська мова. Підручник. / Є. І. Світлична, І. О. Толлок. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.
3. Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2016 – 372 с.
4. Киселева Е. Г. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: Книга-плюс, 2013. – 320 с.
5. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – K.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.

Додаткова:

1. Медична хімія. За ред. Проф. В. О. Калібабчук. – К.: «Медицина», 2013. – 336 с.
2. Ковтун О., Корнілов М., Толмачова В. Сучасна термінологія та номенклатура органічних сполук. К., «Богдан», 2008. – 176 с.
3. Фармацевтична енциклопедія / голова ред. ради та автор передмови В. П. Черних ; Нац. фармац. ун-т України. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — Київ : МОРІОН, 2010. — 1632 с., 16 арк. іл.
4. Методичні рекомендації для підготовки до практичних занять «Основи фармацевтичної та клінічної термінології» (англійською мовою) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Левко О. В. – К.: НМУ імені О.О. Богомольця, 2009. – 68 с.
5. Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918р.
6. Pharmacology / H. P. Rang, M. M. Dale, J. M. Ritter, R. J. Flower. – USA, 2007. – 829р.
7. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: "Liesma", 1973. – 1039 p.
8. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: "Liesma", 1977. – 866 p.
9. Державна фармакопея України. – 1-е вид. Доповнення 1. – Х.: РІРЕГ, 2004. – 494 с.
10. European Pharmacopoeia. Third edition. Supplement, 2004. Council of Europe Strasbourg.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ (САФ)

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявності у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття: Поняття "клінічний термін".

Однослівні та багатослівні терміни.

Мета – ознайомлення студентів з основами та структурою творення клінічної термінології, вироблення навичок творення медичних клінічних термінів за допомогою латинських та грецьких формантів. Оволодіння навичками конструювання та перекладу клінічних термінів..

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

1. З чого складається простий одночленний клінічний термін? Наведіть приклади.
2. З яких частин складається двочленний термін? Місце означень у терміні?
Наведіть приклади.
3. Які типи означень ви знаєте?
4. Які особливості перекладу українською мовою багаточленного латинського терміну?
5. Скільки відмін іменника в грецькій мові?
7. Провідміняти слова першої та другої відмін грецького походження.
8. Назвати латино-грецькі дублети іменників 1 та 2 відмін?
9. Навести приклади вживання багатослівних термінів з неузгодженим та узгодженим означенням?

Тести:

1. 1 Виберіть з переліку однослівні терміни-композиції:

Cholera, paresis, *dystrophia*, *uraemia*, scabies, fractura, *dolichocephalia*, *melanoma*, *stomatologus*, congelatio, palpatio, *meningitis*, *cephalgia*, cicatrix, *osteogenesis*, ulcus, asthma.

2. Запишіть латинською мовою клінічні терміни:

брахідактилія– *brachydactylia*

пахігірія– *rachygyria* некротомія–

necrotomia гомеопатія–

homoeopathia дерматологія–

dermatologia фіброма – *fibroma*

геліотерапія– *heliotherapia* гепатит

– *hepatitis* стоматолог–

stomatologus аденокарцинома –

adenocarcinoma

3. Визначте відміну у поданих клінічних термінах:

cystoscopia(1)

endoscopus(2)

dyskinesia(1)

hypertensio(3)

hydrophobia(1)

phrenoptosis(3)

apnoë(1) osteoblastus(2)

angiorrhaxis(3)

sphygmogramma(3)

4. Вкажіть грецьку основу до поданих латинських слів:

lingua, ae f – *gloss-*

palpebra, ae f – *blephar-*

digītus, i m – *dactyl-* oculus,

i m – *ophthalm-*

medicamentum, i n –

pharmac- crassus, a, um –

pachy- niger, gra, grum –

melan- pavor, ōris m –

phob- mater, tris f –

mening- viscus, ěrisn –

splanchn-

5. Підберіть латиномовний еквівалент, відповідний українському клінічному терміну:

сеча в крові: а) haematuria, б) *uraemia*, в) *hydraemia*; **оперативний розріз сліпої кишки:** а) *thyphlotomia*, б) *proctotomia*, в) *enterotomia*; **запалення всіх шарів серця:** а) *endocarditis*, б) *pancarditis*, в) *mesocarditis*; **відсутність губ:** а) *achylia*, б) *acheilia*, в) *acholia*; **переохолодження:** а) *hyperthermia*, б) *hypothermia*, в) *hyperpyrosis*; **сухість у ділянці очей:** а) *xerophthalmia*, б) *xeropisia*, в) *xenophthalmia*; **короткоголовість:** а) *dolichoccephalia*, б) *brachycephalia*, в) *microcephalia*; **запалення легенів:** а) *pneumitis*, б) *pneumonia*, в) *apneumia*; **головний біль:** а) *encephalalgia*, б) *cephalalgia*, в) *panalgia*; **розрив селезінки:** а) *splenorrhexis*, б) *hepatorrhexis*, в) *nephrorrhexis*.

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

Більшість клінічних термінів, які означають назви захворювань, патологічних станів, способів лікування тощо, є складними словами, утвореними шляхом сполучення кількох компонентів (коренів, префіксів, суфіксів, терміноелементів), в основному грецького походження.

Однослівні клінічні терміни здебільшого цілком зберегли основні елементи значень класичних мов, напр.:

грецькі *asthma*, *ascītes*, *anamnēsis*, *diagnōsis*, *emphysēma* або латинські *abscessus*, *rabies*, *ulcus*, *scabies*, *pulsus* та ін. Однак є цілий ряд термінів, які набули іншого значення в порівнянні з тим, яке вони мали в класичних мовах.

До іншої групи однослівних клінічних термінів, що складають переважну більшість в клінічній термінології, належать похідні і складні терміни, утворені шляхом сполучення декількох словотворчих елементів.

Похідні терміни утворюються шляхом сполучення:
а) кореня і префікса (hyper + ergia – підвищена реактивність організму; dia + rhoea – пронос; dys + pne – задишка); б) кореня і суфікса (gastr + itis – гастрит, запалення слизової оболонки шлунка; lip + oma – жирова пухлина, ліпома).

Складні однослівні терміни утворюються шляхом сполучення двох або кількох коренів (основ) слів грецького походження за допомогою спеціальної голосної -о- чи без неї. Наприклад, ile-o-stāsis - скупчення кишкового вмісту в клубовій кишці; nephro-ptōsis - опущення нирки (нирок); brady-cardia – зменшена частота серцевих скорочень.

При утворенні клінічних термінів використовуються, як правило, основи іменників грецького, рідше латинського або латинського і грецького походження, які знаходять шляхом відкидання закінчення від родового відмінка однини, напр., haema, haemat-os – кров (основа haemat-).

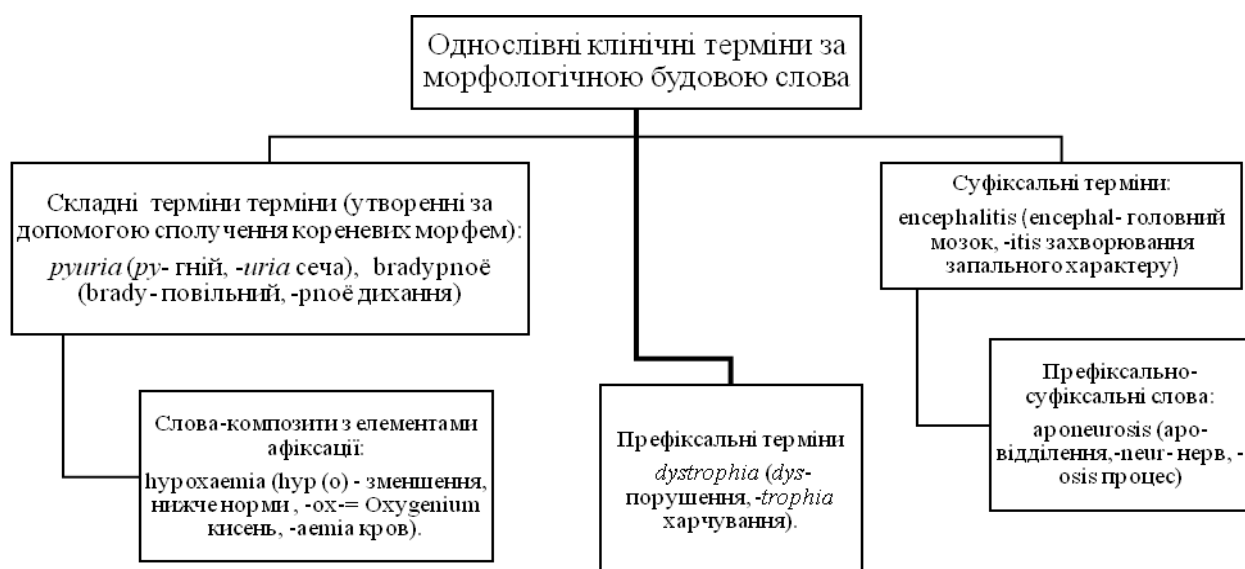
Однак бувають випадки, коли при утворенні клінічних термінів вживається не справжня основа грецького іменника, а так звана основа називного відмінка, напр., haem-o-globīnum – гемоглобін; haem-ophthalmus – крововилив в око.

Двослівні та багатослівні клінічні терміни за своєю структурою подібні до анатоמו-гістологічних і так само, як і вони, утворюються згідно з правилами латинської граматики.

Отже, щоб краще розуміти значення медичних термінів, правильно і усвідомлено користуватися ними, треба знати принципи їх утворення,

паралельно з латинськими словами вивчати їх грецькі еквіваленти, а також кінцеві терміноелементи.

□ Структурно-логічна схема змісту теми

Словотворення за допомогою латинських префіксів

Латинський префікс	Значення
in-	заперечення
re-, red-	рух знизу вгору, відновлення процесу
contra-	протиставлення
a-, ab-, abs-, de-, se-	відділення, відокремлення
de-	рух вниз, від складного до простого
bi-	дво-
1. dis-, di-; 2. trans-, per-	1) окремо; 2) рух у просторі і часі, через
inter-, intra-	положення або рух між чим-небудь
---	розлад функції, порушення
e-, ex-, extra-	рух ззовні; перебування поза чим-небудь
in-	положення всередині
super-, supra	перебування над чим-небудь
semi-	половина, пів
super-	знаходження вище, перебільшення норми
infra-, sub-, sus-	знаходження нижче, недостатність
post-, retro-	переміщення, перехід з одного стану в інший
juxta-, ambi-	1) перебування поблизу чого-небудь; 2) відхилення від норми
circum-	з усіх боків, навколо
pro-	попереду, вказує на майбутню дію
cum-, col-, com-, cor-, con-, co-	перебування разом з чим-небудь
ad-	наближення
post-	положення ззаду, після

Перелік можливих запитань:

- Які основи використовуються при утворенні клінічних термінів?
- Який спосіб зв'язку використовується при утворенні складних однослівних клінічних термінів?
- Що таке «мовна аномалія» при утворенні клінічних термінів?

- Як утворюються похідні клінічні терміни?
- Як утворюються складні однослівні терміни?
- Як утворюються багатослівні клінічні терміни?

□ **Тестові завдання.**

2. Виберіть з переліку однослівні терміни-композиції:

Cholera, paresis, dystrophia, uraemia, scabies, fractura, dolichocephalia, melanoma, stomatologus, congelatio, palpatio, meningitis, cephalgia, cicatrix, osteogenesis, ulcus, asthma.

3. Виберіть відповідний українському клінічному терміну латиномовний еквівалент:

запалення всіх шарів серця: а) *endocarditis*, б) *pancarditis*, в) *mesocarditis*

клітинна недостатність: а) *cytopenia*, б) *cytosis*, в) *oligocytosis* невелике

виділення слини: а) *oligosialia*, б) *hyposialia*, в) *asialia* сповільненість

ходьби: а) *bradykinesia*, б) *bradybasia*, в) *tachybasia*

операційний розтин сліпої кишки: а) *typhlotomia*, б) *proctotomia*, в) *enterotomia* сеча

в крові: а) *haematuria*, б) *uraemia*, в) *hydraemia*

захворювання м'язів: а) *myelopathia*, б) *myopathia*, в) *myodynia*

4. Утворіть однослівні терміни згідно з наведеними визначеннями:

опущення внутрішніх органів – *splanchnoptosis* запалення

шлунка – *gastritis* застій жовчі –

cholestasis розм'якшення хрящової тканини – *chondromalacia*
розлад живлення – *dystrophia* процес утворення еритроцитів
– *erythropoësis* лікування повітрям – *aërotherapia* процес
утворення сечі – *uropoësis* блювання кров'ю – *haematemesis*
запалення всіх шарів стінки аорти – *panaortitis*

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

1. Перекладіть латинською мовою багатослівні клінічні терміни:

Травма головного мозку. – *Trauma cerebri.*

Гангрена легенів – *Gangraena pulmonis.*

Аритмія серця. – *Arythmia cordis.*

Двобічна пневмонія. – *Pneumonia bilateralis.*

Відкритий перелом стегна. – *Fractūra femōris aperta.*

Змішана одонтогенна пухлина. – *Tumor odontogēnus mixtus.*

Рак легенів – *Cancer pulmonis.*

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: Поняття "клінічний термін". Однослівні та багатослівні терміни.

Навчальні завдання	Вказівки
<p>1. З'ясувати:</p> <p>Як ви розумієте поняття «клінічний термін»?</p> <p>Які за формою однослівні та багатослівні терміни?</p> <p>Яка морфологічна структура термінів-комполітів?</p> <p>Які є особливості вживання синонімічних та омонімічних терміноелементів в клінічній термінології?</p> <p>Особливості відмінювання іменників грецького походження.</p>	<p>1. Дати визначення поняттю «клінічний термін».</p> <p>2. Встановити лінгвістичні особливості однослівних та багатослівних термінів</p> <p>3. Проаналізувати терміни-комполіти для з'ясування їх структури (морфологічної будови).</p> <p>4. Виписати, користуючись клінічним словником, синонімічні та омонімічні терміноелементи 1-2 відмін в клінічних термінах і приклади їх вживання.</p> <p>5. Виписати зразок відмінювання іменників трьох відмін грецького походження.</p>

a. Законспектувати і вивчити тему «Поняття "клінічний термін".

Однослівні та багатослівні терміни.». (підручник).

b. Виконати вправи по Робочому зошиту з теми № 27, вправи №1-6 (основи клінічної термінології).

c. Вивчити лексику з «Лексичного додатку», тема №10 (ст. 82-84)

Приклади з вправ

1. Виберіть відповідний українському еквіваленту термін:

грибкове захворювання шкіри: а) *dermatomycosis*, б) *dermatopathia*, в) *mycodermia*

запалення легень: а) *pneumitis*, б) *pneumonia*, в) *apneumia*

порушення функцій ковтання: а) *dystrophia*, б) *dysphagia*, в) *dyspepsia*

процес зрощення хрящів: а) *synchondrosis*, б) *synarthrosis*, в) *syndesmologia*

відсутність кольорового зору (нерозрізнення колорів): а) *achromia*, б) *achromatopsia*, в) *daltonismus*

переохолодження: а) *hyperthermia*, б) *hypothermia*, в) *hyperpyrosis*

отруєння рибними продуктами: а) *botulismus*, б) *ichthyismus*, в) *ichthyosis*

збільшення кількості лейкоцитів: а) *hyperleucocytosis*, б) *leucocytosis*, в) *polyleucosis*

патологічний стан, викликаний загальною дією на організм токсичних речовин: а) *toxaemia*, б) *tosixophobia*, в) *intoxicatio*

заміщення тканин або органів, відсутніх або пошкоджених патологічним процесом, власними тканинами або взятими з іншого організму: а) *alloplastica*, б) *transplantatio*, в) *transpositio*

2. Допишіть відсутні компоненти:

.....aemia збільшення кількості цукру в крові melan..... «чорна пухлина»

.....penia недостатня кількість клітин в організмі ul

..... запалення ясен

.....osmia повна відсутність запаха trich..... відсутність живлення волосся pescr..... змертвіння theba..... отруєння опіумом

.....dactylia зрощення пальців

.....geria передчасне старіння

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ (САФ)

1. Тема заняття: Однослівні клінічні терміни. Словотворення за допомогою грецьких префіксів.

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності.

Студент повинен знати:

1. Поняття «клінічний термін».
2. Однослівні терміни.
3. Структуру термінів-комполітів латинською та українською мовою.
4. Особливості використання омонімічних, синонімічних терміноелементів в клінічній термінології

Студент повинен вміти:

1. Вміти утворювати однослівні терміни клінічної термінології.
2. Вміти конструювати клінічні терміни за допомогою греко-латинських дублетів та кінцевих терміноелементів.
3. Вміти перекладати клінічні терміни-комполіти.
4. Вміти використовувати дані клінічної термінології в медичній практиці.

Загальні компетентності.

1. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
2. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
3. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
4. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
------------	-------	-------

Попередні (забезпечуючі) дисципліни

Українська мова	Граматичні категорії іменника, прикметника. Правильне трактування клінічної термінології.	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати клінічні терміни на рідну мову.
-----------------	---	---

Патологічна анатомія	Патологічні процеси і хвороби, ураження хворобою органів та тканин.	Знати назви патологічних процесів, хвороб, методів та способів обстеження тощо латинською мовою. Вміти використовувати знання у формуванні клінічного терміну.
Клінічна біохімія	Біохімічні процеси при різних хворобах, що сприяє глибокому пізнанню суті і патогенезу хвороби, дає можливість діагностувати ранні стадії розвитку патологічного процесу.	Застосовувати знання у формуванні клінічних термінів.

Внутрішньо-предметна інтеграція

Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення.
Морфологія	Попередні відомості про іменник та прикметник латинській мові. Принцип основокладання, який має місце в клінічній термінології.	На новому лексичному матеріалі утворювати комбіновані терміни.
Словотворення	Творення однослівних складних, афіксальних клінічних термінів.	Користуватися латиногрецькими кореневими морфемами при побудові клінічних термінів.

Наступні дисципліни

Гістологія	Тканини та їхня будова.	Застосовувати знання у формуванні анатомогістологічних термінів.
Клінічні дисципліни: пропедевтика внутрішніх хвороб, терапія, хірургія, нервові хвороби	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування. Найбільш вживані клінічні терміни.	Грамотно використовувати прикметники при утворенні латинськомовних клінічних термінів. Застосовувати набуті терміни в майбутній діяльності.
тощо		

Література:

Навчальна:

Основна:

1. Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. Латинська мова та медична термінологія. Підручник. / О. Г. Кісельова, С. І. Лехницька, Г. М. Шпинта. – К.: Книга-плюс, 2017. – 376.
2. Світлична Є. І., Толлок І. О. Латинська мова. Підручник.
/
Є. І. Світлична, І. О. Толлок. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.
3. Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2016 – 372 с.
4. Киселева Е. Г. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: Книгаплюс, 2013. – 320 с.
5. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.

Додаткова:

1. Медична хімія. За ред. Проф. В. О. Калібабчук. – К.: «Медицина», 2013. – 336 с.
2. Ковтун О., Корнілов М., Толмачова В. Сучасна термінологія та номенклатура органічних сполук. К., «Богдан», 2008. – 176 с.
3. Фармацевтична енциклопедія / голова ред. ради та автор передмови В. П. Черних ; Нац. фармац. ун-т України. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — Київ : МОРІОН, 2010. — 1632 с., 16 арк. іл.
4. Методичні рекомендації для підготовки до практичних занять «Основи фармацевтичної та клінічної термінології» (англійською мовою) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Левко О. В. – К.: НМУ імені О.О. Богомольця, 2009. – 68 с.
5. Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918p.
6. Pharmacology / H. P. Rang, M. M. Dale, J. M. Ritter, R. J. Flower. – USA, 2007. – 829p.
7. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: "Liesma", 1973. – 1039 p.
8. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: "Liesma", 1977. – 866 p.
9. Державна фармакопея України. – 1-е вид. Доповнення 1. – Х.: РІРЕГ, 2004. – 494 с.
10. European Pharmacopoeia. Third edition. Supplement, 2004. Council of Europe Strasbourg.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ (САФ)

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявності у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття: Однослівні клінічні терміни. Словотворення за допомогою грецьких префіксів.

Мета – ознайомлення студентів з основами та структурою творення клінічної термінології, вироблення навичок творення медичних клінічних термінів за допомогою грецьких префіксів. Оволодіння навичками конструювання та перекладу клінічних термінів.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

1. З чого складається простий однослівний клінічний термін? Наведіть приклади.
2. Які особливості перекладу українською мовою однослівного латинського терміну?
3. Скільки відмін іменника в грецькій мові?
4. Провідмінити слова першої та другої відмін грецького походження. 5. Назвати латино-грецькі дублети префіксів?

Тести:

1. 1 Виберіть з переліку однослівні терміни-композиції:

Cholera, paresis, *dystrophia*, *uraemia*, scabies, fractura, *dolichocephalia*, *melanoma*, *stomatologus*, congelatio, palpatio, *meningitis*, *cephalgia*, cicatrix, *osteogenesis*, *ulcus*, asthma.

2. Запишіть латинською мовою клінічні терміни:

Ендокардит, дизентерія, екзофтальмус, суперпозиція, паронімія, епідерміс, уніпенатус, діпрозопія, антиверсія.

3. Визначте відміну у поданих клінічних термінах: Encephalitis (3) endoscopus(2) dyskinesia(1) hypertensio(3) hydrophobia(1) apnoë(1) hypothermia (1)

4. Вкажіть грецьку основу до поданих латинських слів: lingua, ae f – gloss- palpebra, ae f – blephar- digītus, i m – dactyl- oculus, i m – ophthalm- medicamentum, i n – pharmac- crassus, a, um – pachy- niger, gra, grum –melan- pavor, ōris m –phob- mater, tris f – mening- viscus, ěrisn – splanchn-

5. Підберіть латиномовний еквівалент, відповідний українському клінічному терміну:

сеча в крові: а) haematuria, б) *uraemia*, в)hydraemia; **оперативний розріз сліпої кишки:** а) *thyphlotomia*, б) proctotomia, в)enterotomia; **запалення всіх шарів серця:** а) endocarditis, б) *pancarditis*, в)mesocarditis; **відсутність губ:** а) achylia, б) *acheilia*, в)acholia; **переохолодження:** а) hyperthermia, б) *hypothermia*, в)hyperpyrosis; **сухість у ділянці очей:** а) *xerophthalmia*, б) xeropopia, в)херophthalmia; **короткоголовість:** а) dolichoccephalia, б) *brachycephalia*, в) microcephalia; **запалення легенів:** а) pneumitis, б) *pneumonia*, в)apneumia; **головний біль:** а) encephalalgia, б) *cephalalgia*, в)panalgia; **розрив селезінки:** а) *splenorrhexis*, б)hepatorrhexis, в)nephorrhexis.

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

Більшість клінічних термінів, які означають назви захворювань, патологічних станів, способів лікування тощо, є складними словами, утвореними шляхом сполучення кількох компонентів (коренів, префіксів, суфіксів, терміноелементів), в основному грецького походження.

Однослівні клінічні терміни здебільшого цілком зберегли основні елементи значень класичних мов, напр.: грецькі *asthma*, *ascītes*, *anamnēsis*, *diagnōsis*, *emphysēma* або латинські *abscessus*, *rabies*, *ulcus*, *scabies*, *pulsus* та ін. Однак є цілий ряд термінів, які набули іншого значення в порівнянні з тим, яке вони мали в класичних мовах.

До іншої групи однослівних клінічних термінів, що складають переважну більшість в клінічній термінології, належать похідні і складні терміни, утворені шляхом сполучення декількох слотоворчих елементів.

Похідні терміни утворюються шляхом сполучення:

а) кореня і префікса (*hyper* + *ergia* – підвищена реактивність організму; *dia* + *rrhoea* – пронос; *dys* + *pnoë* – задишка);

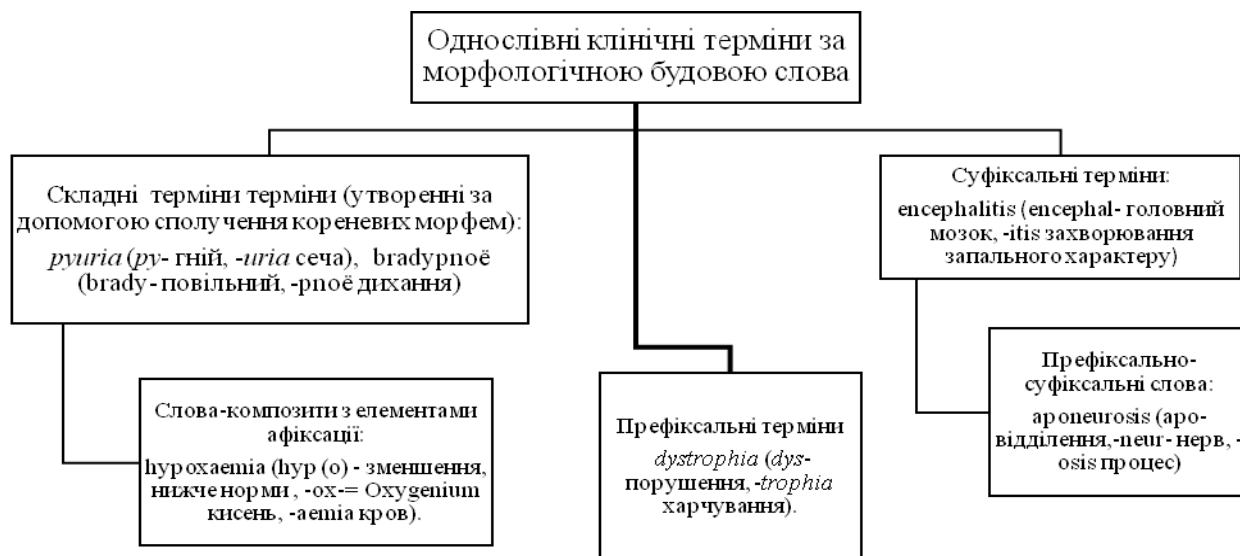
б) кореня і суфікса (*gastr* + *ītis* – гастрит, запалення слизової оболонки шлунка; *lip* + *ōma* – жирова пухлина, ліпома).

Складні однослівні терміни утворюються шляхом сполучення двох або кількох коренів (основ) слів грецького походження за допомогою спеціальної голосної -o- чи без неї. Наприклад, *ile-o-stāsis* - скупчення кишкового вмісту в клубовій кишці; *nephr-o-ptōsis* - опущення нирки (нирок); *brady-cardia* – зменшена частота серцевих скорочень.

При утворенні клінічних термінів використовуються, як правило, основи іменників грецького, рідше латинського або латинського і грецького походження, які знаходять шляхом відкидання закінчення від родового відмінка однини, напр., *haema*, *haemat-os* – кров (основа *haemat-*).

Однак бувають випадки, коли при утворенні клінічних термінів вживається не справжня основа грецького іменника, а так звана основа називного відмінка, напр., haem-o-globīnum – гемоглобін; haem-ophthalmus – крововилив в око.

□ Структурно-логічна схема змісту теми

Словотворення за допомогою грецьких та латинських префіксів

Грецький префікс	Латинський префікс	Значення
a-, an-	in-	заперечення
ana-	re-, red-	рух знизу вгору, відновлення процесу
anti-	contra-	протиставлення
apo-	a-, ab-, abs-, de-, se-	відділення, відокремлення
cata-	de-	рух вниз, від складного до простого
di-	bi-	дво-
dia-	1. dis-, di-; 2. trans-, per-	1) окремо; 2) рух у просторі і часі, через
dia-	inter-, intra-	положення або рух між чим-небудь
dys-	---	розлад функції, порушення

ecto- (ec-), exo- (ex-)	e-, ex-, extra-	рух ззовні; перебування поза чим-небудь
en-, endo-	in-	положення всередині
epi-	super-, supra	перебування над чимнебудь
hemi-	semi-	половина, пів
hyper-	super-	знаходження вище, перебільшення норми
hypo-	infra-, sub-, sus-	знаходження нижче, недостатність
meta-	post-, retro-	переміщення, перехід з одного стану в інший
para-	juxta-, ambi-	1) перебування поблизу чого-небудь; 2) відхилення від норми
peri-, amphi-	circum-	з усіх боків, навколо
pro-, prae-, ante-	pro-	попереду, вказує на майбутню дію
syn-, sym-	cum-, col-, com-, cor-, con-, co-	перебування разом з чимнебудь
---	ad-	наближення
---	post-	положення ззаду, після

Прислівники у ролі префіксів

Латинський прислівник	Грецький прислівник	Значення
bene	eu	добре, красиво
saepe	pollakis	часто
multum	poly	багато

Перелік можливих запитань:

- Які грецькі префікси використовуються при утворенні клінічних термінів?
- Який спосіб зв'язку використовується при утворенні складних однослівних клінічних термінів?
- Як утворюються похідні клінічні терміни?
- Як утворюються складні однослівні терміни?

□ Тестові завдання.

2. Виберіть з переліку однослівні терміни-композиції:

Cholera, paresis, dystrophia, uraemia, scabies, fractura, dolichocephalia, melanoma, stomatologus, congelatio, palpato, meningitis, cephalgia, cicatrix, osteogenesis, ulcus, asthma.

3. Виберіть відповідний українському клінічному терміну латиномовний еквівалент:

запалення всіх шарів серця: а) *endocarditis*, б) *pancarditis*, в) *mesocarditis*
 клітинна недостатність: а) *cytopenia*, б) *cytosis*, в) *oligocytosis* невелике виділення
 слини: а) *oligosialia*, б) *hyposialia*, в) *asialia* сповільненість
 ходьби: а) *bradykinesia*, б) *bradybasia*, в) *tachybasia*
 оперативний розтин сліпої кишки: а) *typhlotomia*, б) *proctotomia*, в) *enterotomia*
 сеча в крові: а) *haematuria*, б) *uraemia*, в) *hydraemia*
 захворювання м'язів: а) *myelopathia*, б) *myopathia*, в) *myodynia*

4. Утворіть однослівні терміни згідно з наведеними визначеннями:

опущення внутрішніх органів – *splanchnoptosis*

запалення шлунка – *gastritis* застій жовчі –

cholestasis розм'якшення хрящової тканини –

chondromalacia розлад живлення – *dystrophia* процес

утворення еритроцитів – *erythropoësis* лікування

повітрям– *aërotherapia* процес утворення сечі –
uropoësis блювання кров'ю – *haematemesis*
запалення всіх шарів стінки аорти – *panaortitis*

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

1. Перекладіть латинською мовою багатослівні клінічні терміни:

Травма головного мозку. – *Trauma cerebri.*

Гангрена легенів – *Gangraena pulmonis.*

Аритмія серця. – *Arythmia cordis.*

Двобічна пневмонія. – *Pneumonia bilateralis.*

Відкритий перелом стегна. – *Fractūra femōris aperta.*

Змішана одонтогенна пухлина. – *Tumor odontogēnus mixtus.*

Рак легенів – *Cancer pulmonis.*

2. Виконайте морфемний аналіз клінічних термінів:

dysphagia _____
hypotonia _____
hypotrophia _____
exomphalus _____
enophthalmus _____
dysergia _____
hypertensio _____
pericardium _____
endocarditis _____
exophthalmus _____
hypoglykaemia _____
anamnesis _____
eutrophia _____
paraotitis _____
dysplasia _____
interosseus _____
perichondritis _____
symblepharon _____
epiglottis _____

paronychia _____
aponeurosis _____
superficialis _____
subcostalis _____

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему:

«Однослівні клінічні терміни. Словотворення за допомогою грецьких префіксів»

Навчальні завдання	Вказівки
З'ясувати: 1. Як ви розумієте поняття «клінічний термін»? 2. Які за формою однослівні? однослівних термінів 3. Яка морфологічна структура термінів-комполітів? 4. Які є особливості вживання синонімічних та омонімічних префіксів в термінології? 5. Особливості відмінювання іменників вживання.	1. Дати визначення поняттю «клінічний термін». 2. Встановити лінгвістичні особливості 3. Проаналізувати терміни-комполіти для з'ясування їх структури (морфологічної будови). 4. Виписати, користуючись клінічним клінічний словником, синонімічні та омонімічні префікси в клінічних термінах і приклади їх грецького походження. 5. Виписати зразок відмінювання іменників трьох відмін грецького походження.

1. Виконати вправи по Робочому зошиту з теми № 24
2. Вивчити лексику з «Лексичного додатку», тема № 28
3. Законспектувати тему: «Однослівні клінічні терміни. Словотворення за допомогою грецьких префіксів»

1. Тема заняття: Словотворення за допомогою терміноелементів, які визначають різні фізичні якості (колір, простір та ін.).

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності.

Студент повинен знати:

1. Греко-латинські дублети іменників всіх п'яти відмін.
2. Правила утворення та структуру клінічних термінів-комполітів
3. Правила побудови клінічних багатослівних термінів.

Студент повинен вміти:

1. Вміти утворювати клінічні терміни-комполіти з префіксами, суфіксами, а також з іменниками 4-5 відмін, кінцевими терміноелементами 1-3 відмін та прикметниками 1-2 груп.
2. Вміти робити морфемний аналіз клінічних термінів-комполітів.
3. Вміти утворювати клінічні терміни-комполіти та перекладати багатослівні клінічні терміни.
4. Вміти використовувати клінічні терміни, що містять у собі іменники 4-5 відмін, кінцеві терміноелементи та прикметники 1-2 груп в медичній практиці.

Загальні компетентності.

1. Розвивати логічне та критичне клінічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
2. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
3. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
4. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Основоскладання, а також префіксальний та суфіксальний способи творення слів.	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати терміни-композиції на рідну мову.
Анатомія	Будова органів та систем органів	Знати назви органів латинською мовою, вміти використовувати знання в формуванні клінічного терміна.
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно називати букви та буквосполучення.
Морфологія	Попередні відомості про іменник та прикметник у латинській мові. Принципи основоскладання, який має місце в клінічній термінології.	На новому лексичному матеріалі утворювати комбіновані терміни.
Наступні дисципліни		
Гістологія	Тканини та їхня будова.	Застосовувати знання у формуванні анатомогістологічних термінів.

Клінічні дисципліни: пропедевтика внутрішніх хвороб, терапія, хірургія, нервові хвороби тощо	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування. Найбільш вживані клінічні терміни.	Грамотно використовувати прикметники при утворенні латинськомовних клінічних термінів. Застосовувати набуті знання та терміни в майбутній діяльності.
--	---	--

Література:

Навчальна:

Основна:

- 1) Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О.Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2016 – 376 с.
- 2) Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Шпинта (Воскобойник-Шпинта) Г. М., – 2-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2017. – 132 с.
- 3) Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. – К.: «Книга-плюс», 2017. – 120 с.

Додаткова:

- 1) Киселева Е. Г. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: Книгаплюс, 2013. – 320 с.
- 2) The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
- 3) Киселева Е. Г., Николаенко О. И. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И., – К.: «Книгаплюс», 2017. – 144 с.
- 4) Кісельова О. Г., Смольська Л. Ю. Латинська мова та основи медичної термінології. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
- 5) Закалюжний М. М., Паласюк Г. Б. Латинська мова і основи медичної термінології. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2004.

Наукова:

- 1) Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
- 2) Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
- 3) Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
- 4) Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: "Liesma", 1973. – 1039 p.
- 5) Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: "Liesma", 1977. – 866 p.
- 6) Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

Методична:

- 1) Мілерян В. Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): – Київ, «Хрещатик», 2007. – 120с.
- 2) Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288 с.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Назви якісних та кількісних відхилень від норми в анатомо-гістологічних структурах і фізіологічних процесах. Терміноелементи, які визначають різні фізичні якості (колір, простір та ін.).

Мета – формування навичок утворення клінічних термінів-комполітів з іменниками 4-5 відмін, кінцевими терміноелементами 1-3 відмін та прикметниками 1-2 груп; формування навичок виконання морфемного аналізу клінічних термінів-комполітів та їх перекладу.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

- Як утворюються складні однослівні терміни?
- Які основи використовуються при утворенні клінічних термінів?
- Як утворюються похідні клінічні терміни?
- Як утворюються багатослівні клінічні терміни?
- Що таке «мовна аномалія» при утворенні клінічних термінів?

Тести:

1. Виберіть з поданих слів клінічні терміни:

Fovea; typhlotomia; nucleus; dermatopathia; myodynia; bradykinesia; processus; exophthalmus; spondylotomia; costa; haematuria; pancreas; ductus; cancer; facies; brevis; lumen; tussis.

2. Запишіть латинською мовою клінічні терміни:

трансплантація – *transplantatio*

тахісфігімія – *tachysphygmia*

некротомія – *necrotomia* гомеопатія –

homoeopathia дерматологія –

dermatologia тифлотомія –

typhlotomia геліотерапія –

heliotherapia риноскопія – *rhinoscopia*

психопатія – *psychopathia*

3. Визначте відміну у поданих клінічних термінах:

dyskinesia (1)

anorexia (1) *dyspnoë*

(1) *hydrophobia* (1)

phrenoptosis (3)

sphygmogramma (3)

hypertensio (3)

trichorrhexis (3)

necrosis (3) anosmia

(1)

4. Вкажіть грецьку основу до поданих латинських слів:

pavor, ōris m – *phob-* oculus,

i m – *ophthalm-* gustus, us m

– *geus-* facies, ei f – *prosop-*

mater, tris f

– *mening-* digītus, i m – *dactyl-*

crassus, a, um – *pachy-* foetus,

us m – *embry-* niger, gra, grum

– *melan-* vas, vasis n – *angi-*

• Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:

1. Знайдіть відповідники перекладу грецьких основ:

1. galact-	А. тіло
2. somat-	Б. жовтий
3. lith-	В. солодкий
4. omphal-	Г. вид
5. xanth-	Ґ. пупок
6. glyc-/glyk-/gluc-	Д. камінь
7. arthr-	Е. суглоб
8. chir-	Є. молоко
9. kerat-	Ж. рука, кисть
10. id-	З. ріг, рогівка

Відповідь: 1-Є; 2-А; 3-Д; 4-Г; 5-Б; 6-В; 7-Е; 8-Ж; 9-З; 10-Г.

2. Підберіть латиномовний еквівалент, відповідний українському клінічному терміну:

сухість у ділянці очей: а) *xerophthalmia*, б) *xeropsia*, в) *xenophthalmia*;

запалення всіх шарів серця: а) *endocarditis*, б) *pancarditis*, в) *mesocarditis*; **сеча**

в крові: а) *haematuria*, б) *uraemia*, в) *hydraemia*;

переохолодження: а) *hyperthermia*, б) *hypothermia*, в) *hyperpyrosis*; **запалення**

легенів: а) *pneumitis*, б) *pneumonia*, в) *apneumia*;

затвердіння стінок судин: а) *angiostenosis*, б) *angiomalacia*, в) *angiosclerosis*;

головний біль: а) *encephalalgia*, б) *cephalgia*, в) *panalgia*; **відсутність**

кольорового зору (не розрізнення кольорів): а) *achromia*, б)

achromatopsia, в) *daltonismus*;

грижа головного мозку: а) *encephalitis*, б) *encephalocele*, в) *myelocele*;

відсутність губ: а) *achyilia*, б) *acheilia*, в) *acholia*.

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

□ Структурно-логічна схема змісту теми

Терміни-композиції	
на основі іменників 4-5 відмін та прикметників 1-2 груп	
грекомовні	латинськомовні (багатослівні)

початкові терміоеlementи + кінцеві терміоеlementи	2-слівні	3-слівні	кількаслівні (4-, 5-, бслівні)
---	----------	----------	--------------------------------------

Назви якісних та кількісних відхилень від норми в анатомогістологічних структурах і фізіологічних процесах утворюються за допомогою префіксальних та суфіксальних ТЕ, а також окремих термінівіменників. Посилення чи послаблення певної фізіологічної функції чи процесу може передаватися за допомогою грецьких префіксів:

hyper-: hyperthermia, hypermetropia;

hypo-: hypotonia, hypoplasia; **tachy-**:

tachycardia, tachypnoë; **brady-**:

bradykinesia.

Збільшення чи зменшення розмірів анатомо-гістологічних структур передається за допомогою початкових і кінцевих ТЕ **brachy-**, **dolich-**, **macr-**, **mega-**, **megal-**, **-megalia**, **micr-**: brachydactylia, dolichocephalia, macrocytus, megacolon, megalosplenia, hepatomegalia, microcephalia.

Збільшення чи зменшення кількісних характеристик зазвичай виражається за допомогою корневих ТЕ **olig-**, **poly-**, **-penia**: oligodentia, erythrocytopenia, polyuria.

Крім того, на позначення перевищення кількісної форми речовин чи кліткових елементів може використовуватися суфіксальний ТЕ **-osis**: thrombocytosis, papillomatosis.

В деяких випадках кількісні характеристики виражаються окремими термінами: ischaemia.

- **Лексичний мінімум**

Початкові терміоеlementи прикметників II групи

<i>Латинський іменник</i>	<i>Грецький іменник</i>	<i>Грецька основа</i>	<i>Переклад</i>
aequalis, e	homoeos, homos	homoeo-, homo-	рівний, однаковий
brevis, e	brachys	brachy-	короткий
celer, -eris, -ere	tachys	tachy-	швидкий
dulcis, e	glykys	glyc-, glyk-, gluc-	солодкий
impar, -is	anisos	aniso-	нерівний
latens, -ntis	cryptos	crypto-	прихований
mollis, e	malakos	malac-	м'який
omnis, e	pas, pantos	pan-, pant-	весь, всякий
par, paris	isos	iso-	рівний, подібний
puter, -tris, -tre	sapros	sapr-	гнилий
senex, senis	geron, gerontos	ger-, geront-	старий, похилого віку
viridis, e	chloros	chlor-	зелений

Додаток

agitans, ntis – тремтучий

alternans, ntis – зростаючий

bacterialis, e – бактеріальний

deformans, ntis –

деформуючий fibrillaris, e –

фібрилярний dominans, ntis –

переважаючий frequens, ntis –

частий fulminans, ntis –

блискавичний inaequalis, e –

нерівний infans, ntis – дитячий

intermittens, ntis – переміжний

homogenes, is – одноріний

letalis, e – смертельний

migrans, ntis – блукаючий

persistens, ntis –

персистентний, що повільно

атрофується progrediens, ntis –

прогресуючий *recrudescens*,
ntis – повторний *serpens*, ntis –
повзучий *stabilis*, e –
стабільний, сталий, постійний
tremens, ntis – тремтливий

Перелік можливих запитань:

- Як утворюються складні однослівні терміни?
- Які основи використовуються при утворенні клінічних термінів?
- Який спосіб зв'язку використовується при утворенні складних однослівних клінічних термінів?
- Як утворюються похідні клінічні терміни?
- Що таке «мовна аномалія» при утворенні клінічних термінів? • Як утворюються багатослівні клінічні терміни?

□ Тестові завдання.

1. Виберіть з переліку однослівні терміни-композиції:

Cilium, vestibulum, heliotherapia, meningitis, uraemia, scabies, fractura, dolichocephalia, melanoma, congelatio, angiorrhexis, spermatogenesis, palpatio, dystrophia, cephalgia, tibia, retina, osteogenesis, hysterotomia, phlebolithus.

2. Виписати в одну колонку клінічні терміни зі з'єднувальним голосним, а в іншу без з'єднувального, перекласти:

Syndactylia, tachyarrhythmia, cystoscopy, geriatrics, uraemia, aërophagia, osteomyelitis, mastopathy, haemangioma, dermatomyositis, angioblastoma, nephroptosis, acholia, hydrocephalia, cholestasis, tachycardia.

<i>зі сполучним голосним</i>	<i>без сполучного голосного</i>
------------------------------	---------------------------------

cystoscoria (цистоскопія)	syndactylia (синдактилія)
aërophagia (аерофагія)	tachyarrhythmia (тахіаритмія)
osteomyelitis (остеомиєліт)	geriatria (геріатрія)
mastopathia (мастопатія)	uraemia (уремія)
dermatomyositis (дерматоміозит)	haemangioma (гемангіома)
angioblastoma (ангіобластома)	acholia (ахолія)
nephroptosis (нефроптоз)	cholestasis (холестаза)
hydrocephalia (гідроцефалія)	tachycardia (тахікардія)

3. Утворіть однослівні терміни згідно з наведеними визначеннями:

процес утворення еритроцитів – *erythropoësis*

оперативний розтин трахеї – *tracheotomia*

збільшення розмірів нижньої щелепи – *progenia*

розлад живлення – *dystrophia* параліч трьох

кінцівок – *triplegia* розщеплення (розшарування)

нігтів – *onychoschisis* опущення внутрішніх органів

– *splanchnoptosis* застоїв жовчі – *cholestasis*

лікування повітрям – *aërotherapia* розлад

живлення – *dystrophia*

• Практичний тренінг при виконанні типових вправ.

1. Виконайте морфемний аналіз термінів:

nephroptosis: *nephr-* – нирка, *-ptosis* – опущення; anosmia:

an- – заперечення, *-osmia* – нюх; tachypnoë:

tachy- – швидкий, *-pnoë* – дихання;

stethoscopus: *stetho-* – груди, *-scopus* – інструмент для обстеження;

osteomyelitis: *oste-* – кістка, *myel-* – кістковий мозок, *-itis* – запалення;

hydrophobia: *hydr-* – вода, *-phobia* – страх; heliotherapia: *heli-* – сонце, -

therapia – лікування; podagra: *pod-* – стопа, *-agra* – біль кісткової локалізації;

cholestasis: *chole-* – жовч, *-stasis* – застої;

aërophagia: *aër-* – повітря, *-phagia* – ковтання.

2. Вкажіть відповідники перекладу клінічних діагнозів:

1. <i>Vulnus morsum pedis sinistri.</i>	А. Обмороження нижньої кінцівки.
2. <i>Ulcëra vulnëris purulenti.</i>	Б. Висхідний гострий параліч.
3. <i>Congelatio membri inferiõris.</i>	В. Кусана рана лівої ноги.
4. <i>Exacerbatio bronchitidis chroniçae.</i>	Г. Загострення хронічного бронхіту.
5. <i>Struma toxica diffusa.</i>	Г. Дифузний токсичний зоб.
6. <i>Paralýsis ascendens acûta.</i>	Д. Прихована форма хвороби.
7. <i>Abscessus pulmõnis diffûsus.</i>	Е. Раптова серцева смерть.
8. <i>Mors coronaria subita.</i>	Є. Дифузний абсцес легені.
9. <i>Forma latens morbi.</i>	Ж. Виразки гнійної рани.

Відповідь: 1-В; 2-Ж; 3-А; 4-Г; 5-Г; 6-Б; 7-Є; 8-Е; 9-Д.

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

1. Перекладіть латинською мовою клінічні діагнози:

Відкритий перелом стегна. – *Fractūra femōris aperta.*

Травматичний вивих нижньої щелепи. – *Luxatio mandibūlae traumatica.*

Закрита травма черепа. – *Trauma cranii clausum.*

Різана рана черева. – *Vulnus incīsum abdomīnis.*

Вроджена вада серця. – *Vitium cordis congenitum.*

Розширення країв серця. – *Dilatatio margīnum cordis.*

Змішана одонтогенна пухлина. – *Tumor odontogēnus mixtus.*

Хронічна ниркова недостатність. – *Insufficiētia renalis chronica.*

Фізіологічна жовтяниця новонароджених. – *Icterus neonatorum physiologicus.*

2. Вказати словникову форму кожного слова та перекласти.

Перелік можливих діагнозів:

<i>Латинський термін</i>	<i>Словникова форма слів</i>	<i>Переклад</i>
Insufficiētia cordis acuta.	insufficiētia, ae f cor, cordis n acutus, a, um	Гостра серцева недостатність.
Hydrops sacci lacrimalis.	hydrops, opis m saccus, i m lacrimalis, e	Водянка слъозового мішка.
Caries profunda acuta.	caries, ei f profundus, a, um acutus, a, um	Гострий глибокий карієс.

Підведення підсумків заняття. Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: «Назви якісних та кількісних відхилень від норми в анатомо-гістологічних структурах і фізіологічних процесах. Терміноелементи, які визначають різні фізичні якості (колір, простір та ін.)».

Навчальні завдання	Вказівки
<p style="text-align: center;">З'ясувати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Як записуються клінічні терміни у словник? 2. Які закінчення мають клінічні однослівні терміни? 3. Як визначається основа у клінічного терміна? 4. Клінічні терміноелементи, що походять від прикметників. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дати визначення поняттю «словникова форма». 2. Вказати закінчення п'ятьох відмін та 2-ох груп прикметників. 3. Пригадати, як визначається основа в іменника. 4. Виписати терміноелементи, що походять від прикметників.

1. Законспектувати і вивчити тему «Назви якісних та кількісних відхилень від норми в анатомо-гістологічних структурах і фізіологічних процесах.

Терміноелементи, які визначають різні фізичні якості (колір, простір та ін.)»
(підручник с.279-281).

2. Повторити греко-латинські дублети («Лексичний додаток» с.85-89).
3. Виконати вправи по Робочому зошиту з теми № 32 (2-ий семестр).
4. Вивчити лексику з «Лексичного додатку» (с. 89-90).

1. Тема заняття: Утворення термінів назв патологічних станів, запальних та хронічних процесів латинською та українською мовами.

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності.

Студент повинен знати:

1. Греко-латинські дублети іменників 1-3 відмін.
2. Греко-латинські еквіваленти прикметників 1-ої та 2-ої груп.
3. Правила утворення клінічних термінів композитів
4. Правила побудови клінічних багатослівних термінів.

Студент повинен вміти:

1. Вміти утворювати клінічні терміни-композити з іменниками 1-3 відмін, прикметниками 1-ої та 2-ої груп та кінцевими терміноелементами 1-3 відмін.
2. Вміти робити морфемний аналіз клінічних термінів-композитів.
3. Вміти перекладати клінічні терміни-композити та багатослівні клінічні терміни.
4. Вміти користуватися клінічними термінами, що містять у собі іменники 1-3 відмін, прикметники 1-ої та 2-ої груп та кінцеві терміноелементи, в медичній практиці.

Загальні компетентності.

1. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
2. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
3. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.

4. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Основоскладання, а також префіксальний та суфіксальний способи творення слів.	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати терміни-композиції на рідну мову.
Анатомія	Будова органів та систем органів	Знати назви органів латинською мовою, вміти використовувати знання в формуванні клінічного терміна.
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення.
Морфологія	Попередні відомості про іменник та прикметник у латинській мові. Принцип основоскладання, який має місце в клінічній термінології.	На новому лексичному матеріалі утворювати комбіновані терміни.
Наступні дисципліни		
Гістологія	Тканини та їхня будова.	Застосовувати знання у формуванні анатомогістологічних термінів.
Клінічні дисципліни: пропедевтика внутрішніх хвороб, терапія, хірургія,	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування. Найбільш вживані клінічні терміни.	Грамотно використовувати прикметники при утворенні латинськомовних клінічних термінів. Застосовувати набуті терміни в майбутній діяльності.

нервові хвороби тощо		
----------------------------	--	--

Література:

Навчальна:

Основна:

- 1) Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О.Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2016 – 376 с.
- 2) Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Шпинта (Воскобойник-Шпинта) Г. М., – 2-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2017. – 132 с.
- 3) Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. – К.: «Книга-плюс», 2017. – 120 с.

Додаткова:

- 1) Киселева Е. Г. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: Книга-плюс, 2013. – 320 с.
- 2) The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
- 3) Киселева Е. Г., Николаенко О. И. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И., – К.: «Книгаплюс», 2017. – 144 с.
- 4) Кісельова О. Г., Смольська Л. Ю. Латинська мова та основи медичної термінології. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
- 5) Закалюжний М. М., Паласюк Г. Б. Латинська мова і основи медичної термінології. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2004.

Наукова:

- 1) Merriam-Webster's Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
- 2) Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
- 3) Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й.,

Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

- 4) Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: “Liesma”, 1973. – 1039 p.
- 5) Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: “Liesma”, 1977. – 866 p.
- 6) Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

Методична:

- 1) Мілерян В. Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): – Київ, «Хрещатик», 2007. – 120с.
- 2) Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288 с.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Утворення термінів назв патологічних станів, запальних та хронічних процесів латинською та українською мовами.

Мета – формування навичок утворення клінічних термінів-комполітів з іменниками 1-3 відмін, прикметниками 1-ої та 2-ої груп та кінцевими терміноелементами 1-3 відмін; формування навичок виконання морфемного аналізу клінічних термінів-комполітів та їх перекладу.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

- Як утворюються похідні клінічні терміни?
- Як утворюються складні однослівні терміни?
- Які основи використовуються при утворенні клінічних термінів?
- Як утворюються багатослівні клінічні терміни?

- Що таке «мовна аномалія» при утворенні клінічних термінів?

Тести:

1. Виберіть з поданих слів клінічні терміни:

Brevis; carcinoma; thyphus; costa; haematuria; cicatrix; pancreas; ductus; cancer; facies; delirium; tussis; ruber, bra, brum; lumen; spondylotomia; gastritis; acrania.

2. Запишіть латинською мовою клінічні терміни:

брахідактилія – *brachydactylia*

пахігірія – *rachygyria*

некротомія – *necrotomia*

гомеопатія – *homoeopathia*

дерматологія – *dermatologia*

фіброма – *fibroma* геліотерапія –

heliotherapia гепатит – *hepatitis*

стоматолог – *stomatologus*

аденокарцинома –

adenocarcinoma

3. Визначте відміну у поданих клінічних термінах:

cystosopia (1)

endoscopus (2)

dyskinesia (1)

hypertensio (3)

hydrophobia (1)

phrenoptosis (3)

apnoë (1)

osteoblastus (2)

angiorrhesis (3)

sphygmogramma (3)

4. Вкажіть грецьку основу до поданих латинських слів: *lingua*, *ae f – gloss-* *palpebra*, *ae f – blephar-* *digītus*, *i m – dactyl-* *ocūlus*, *i m – ophthalm-* *medicamentum*, *i n – pharmac-* *crassus*, *a, um – pachy-* *niger*, *gra, grum – melan-* *pavor*, *ōris m – phob-* *mater*, *tris f – mening-* *viscus*, *ēris n – splanchn-*

• Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:

1. Знайдіть відповідники перекладу грецьких основ:

1. *gnath-* А. пупок
2. *phleb-* Б. жовтий
3. *lith-* В. легеня
4. *omphal-* Г. верхня щелепа
5. *xanth-* Г. вена
6. *pneum-* Д. камінь
7. *arthr-* Е. молоко
8. *phot-* Є. короткий
9. *galact-* Ж. світло
10. *brachy-* З. суглоб

Відповідь: 1-Г; 2- Г; 3-Д; 4-А; 5-Б; 6-В; 7-З; 8-Ж; 9-Е; 10-Є.

2. Підберіть латино мовний еквівалент, відповідний українському клінічному терміну:

сеча в крові: а) *haematuria*, б) *uraemia*, в) *hydraemia*; **оперативний розріз сліпої кишки:** а) *thyphlotomia*, б) *proctotomia*, в) *enterotomia*;

запалення всіх шарів серця: а) endocarditis, б) pancarditis, в) mesocarditis; відсутність губ: а) achylia, б) acheilia, в) acholia; переохолодження: а) hyperthermia, б) hypothermia, в) hyperpyrosis; сухість у ділянці очей: а) xerophthalmia, б) xeropsia, в) xenophthalmia; короткоголовість: а) dolichoccephalia, б) brachycephalia, в) microcephalia; запалення легенів: а) pneumitis, б) pneumonia, в) apneumia; головний біль: а) encerephalalgia, б) cephalalgia, в) panalgia; розрив селезінки: а) splenorrhexis, б) hepatorrhexis, в) nephorrhexis.

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

- Структурно-логічна схема змісту теми

Терміни-композиції на основі іменників 1-3 відмін та прикметників 1-ої та 2-ої груп			
грекомовні	латинськомовні (багатослівні)		
початкові терміноелементи +	2-слівні	3-слівні	кількаслівні (4-, 5-, бслівні)
кінцеві терміноелементи			

Назви патологічних станів утворюються за допомогою префіксальних, суфіксальних та кореневих ТЕ, а також за допомогою латинських термінів-іменників. При цьому до термінів іменників часто приєднується означення, яке характеризує особливість даного патологічного процесу (гострий, хронічний, повний, частковий тощо).

Префіксальні ТЕ використовуються практично всі, але грецькі зустрічаються частіше. Значення грецького префікса у складі численних термінів визначити складно, оскільки, кореневі морфемі таких термінів без префіксів у медичній

термінології не вживаються, та й самі грецькі префікси мають багато значень (diathesis, syncore, epilepsy).

На позначення патологічних станів використовуються наступні суфіксальні ТЕ:

-osis (dermatosis, scoliosis, але 'diagnosis' (тут *-osis* використовується як формальний елемент));

-ismus (botulismus, infantilismus);

-ema (erythema, emphysema, але 'eczema' (тут ТЕ *-ema* відсутній, оскільки використовується суфіксальний елемент *-ma*)); **-iasis** (psoriasis, amoebiasis).

Патологічні стани можуть позначатися за допомогою кореневого кінцевого ТЕ -pathia (encephalopathia, mastopathia). Проте ТЕ **-pathia** може мати й інші значення: відчуття і сприйняття страждання (antipathia, telepathia, sympathia); спосіб лікування (homeopathia, allopathia).

Часто назви патологічних станів позначаються спеціальними термінами-іменниками: sepsis, coma, enuresis, insultus, infarctus тощо. **Назви запальних процесів** тканин чи органів зазвичай позначаються за допомогою кінцевого суфіксального ТЕ **-itis**: cystitis, otitis, blepharitis. Для уточнення місця запального процесу використовуються грецькі префікси: *en-* (*em-*) (encephalitis), *endo-* (endometritis), *para-* (paraproctitis), *peri-* (pericarditis).

Запальні захворювання також позначають за допомогою іменника **inflammatio, onis f**: inflammatio purulenta (гнійне запалення).

Інколи запалення певної анатомічної структури має особливу назву: pneumonia, asne, carbunculus, panaritium, furunculus.

Крім того, відомі також класичні ознаки запального процесу: **rubor, tumor, calor, dolor** та **functio laesa**.

• Лексичний мінімум

Іменники 1-шої відміни

asne, es f – акне, вугор

diastōle, es f – діастола, розширення порожнини серця

dyspnoë, ës f – диспное, задишка

gangraena, ae f – гангрена, змертвіння

тканин

rubeōla, ae f – краснуха

struma, ae f – зоб, патологічне збільшення

щитовидної залози syncōre, es f –

непритомність, зомління systōle, es f –

систола, скорочення серця varicella, ae f –

вітряна віспа

variōla, ae f – справжня віспа

Іменники 2-гої відміни

cancer, cri m – рак
carbuncŭlus, i m – карбункул, група чиряків
delirium, i n – делірій, хворобливе
марення
exsudātum, i n – ексудат, піт
ictērus, i m – жовтяниця

morbilli, ōrum m (pl.) – кір
panaritium, i n – панарицій, гнійне
запалення
tetānus, i m – правець, стовбняк
typhus, i m – тиф
volvŭlus, i m – заворот кишок

Прикметники 1-ої групи

acquisītus, a, um – набутий
benignus, a, um – доброякісний
chronīcus, a, um – хронічний
complicātus, a, um – ускладнений
congenītus, a, um – вроджений

hereditārius, a, um – спадковий
malignus, a, um – злоякісний
purulentus, a, um – гнійний
toxīcus, a, um – токсичний
ulcerōsus, a, um – виразковий

Іменники 3-ої відміни

hydrops, ōpis m – водянка
rubor, ōris m – почервоніння
stupor, ōris m – ступор, стан заціпеніння
tremor, ōris m – тремор, тремтіння
cicātrix, īcis f – рубець, шрам
inflammatio, ōnis f – запалення
pyrōsis, is f – печія
vertīgo, īnis f – запаморочення (голови)

combustio, ōnis f – опік
congelatio, ōnis f – обмороження
contusio, ōnis f – контузія, удар, забій, ушиб
eruptio, ōnis f – висипання, сип
oedēma, ātis n – набряк
ulcus, ěris n – виразка
vulnus, ěris n – рана

Прикметники 2-ої групи

bacteriālis, e – бактеріальний
frequens, ntis – частий
intermittens, ntis – переміжний
homogēnes, is – гомогенний, однорідний
letālis, e – смертельний, летальний

migrans, ntis – блукаючий
progrediens, ntis – прогресуючий
recrudescens, ntis – повторний
stabīlis, e – стабільний, сталий, постійний
tremens, ntis – тремтливий

Перелік можливих запитань:

- Які основи використовуються при утворенні клінічних термінів?
- Який спосіб зв'язку використовується при утворенні складних однослівних клінічних термінів?
- Що таке «мовна аномалія» при утворенні клінічних термінів?
- Як утворюються похідні клінічні терміни?
- Як утворюються складні однослівні терміни? • Як утворюються багатослівні клінічні терміни?

• **Тестові завдання.**

1. Виберіть з переліку однослівні терміни-композити:

Cholera, paresis, *dystrophia*, *uraemia*, scabies, fractura, *dolichocephalia*, *melanoma*, *stomatologus*, congelatio, palpato, *meningitis*, *cephalgia*, cicatrix, *osteogenesis*, ulcus, asthma.

2. Виписати в одну колонку клінічні терміни зі з'єднувальним голосним, а в іншу без з'єднувального, та перекладіть:

Galactosaemia, tachyarrhythmia, haemotherapia, geriatria, tachypnoë, aërophagia, osteomyelitis, gerohygiena, haemangioma, dermatomyositis, angioblastoma, nephroptosis, acholia, pseudohydrocephalia, cholestasis, brachycephalia.

<i>зі з'єднувальним голосним</i>	<i>без з'єднувального голосного</i>
haemotherapia (гемотерапія)	galactosaemia (галактоземія)
aërophagia (аерофагія)	tachyarrhythmia (тахіаритмія)
osteomyelitis (остеомиєліт)	geriatria (геріатрія)
gerohygiena (герогігієна)	tachypnoë (тахіпноє)
dermatomyositis (дерматоміозит)	haemangioma (гемангіома)
angioblastoma (ангіобластома)	acholia (ахолія)
nephroptosis (нефроптоз)	cholestasis (холестаз)
hydrocephalia (гідроцефалія)	brachycephalia (брахіцефалія)

3. Утворіть однослівні терміни згідно з наведеними визначеннями:

опущення внутрішніх органів – *splanchnoptosis*

запалення шлунка – *gastritis* застої жовчі –

cholestasis

розм'якшення хрящової тканини – *chondromalacia*

розлад живлення – *dystrophia* процес утворення

еритроцитів – *erythropoësis* лікування повітрям –

aërotherapia процес утворення сечі – *uropoësis*

блювання кров'ю – *haematemesis* запалення всіх

шарів стінки аорти – *panaortitis*

• **Практичний тренінг при виконанні типових вправ.**

1. Виконайте морфемний аналіз термінів:

acholia: *a-* – відсутність, *chol-* – жовч; *tachурноë*: *tachu-* – швидкий, -

рноë – дихання; *aërophagia*: *aër-* – повітря, *-phagia* – ковтання;

osteomyelitis: *oste-* – кістка, *myel-* – кістковий мозок, *-itis* –

запалення; *zoophobia*: *zoo-* – тварина, *-phobia* – страх; *agalactia*: *a-* –

відсутність, *galact-* – молоко; *nephroptosis*: *nephr-* – нирка, *-ptosis* –

опущення; *heliotherapia*: *heli-* – сонце, *-therapia* – лікування;

cholestasis: *chole-* – жовч, *-stasis* – застої; *brachycephalia*: *brachy-* –

короткий, *cephal-* – голова.

2. Вкажіть відповідники перекладу клінічних діагнозів:

1. Exacerbatio bronchitidis chronicae.	А. Обмороження нижньої кінцівки.
2. Ulcera vulnëris purulenti.	Б. Висхідний гострий параліч.
3. Congelatio membri inferiõris.	В. Кусана рана лівої ноги.
4. Vulnus morsum pedis sinistri.	Г. Загострення хронічного бронхіту.
5. Forma latens morbi.	Ґ. Карцинома лівої молочної залози.

6. Paralýsis ascendens acūta.	Д. Прихована форма хвороби.
7. Abscessus pulmōnis diffūsus.	Е. Хронічний вторинний карієс.
8. Caries secundaria chronīca.	Є. Дифузний абсцес легені.
9. Carcinōma mammae sinistrae.	Ж. Виразки гнійної рани.

Відповідь: 1-Г; 2-Ж; 3-А; 4-В; 5-Д; 6-Б; 7-Є; 8-Е; 9- Г.

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

1. Перекладіть латинською мовою клінічні діагнози:

Закрита травма черепа. – *Trauma cranii clausum.*

Різана рана черева. – *Vulnus incīsum abdomīnis.*

Вроджена вада серця. – *Vitium cordis congenitum.*

Розширення країв серця. – *Dilatatio margīnum cordis.*

Відкритий перелом стегна. – *Fractūra femōris aperta.*

Змішана одонтогенна пухлина. – *Tumor odontogēnus mixtus.*

Травматичний вивих нижньої щелепи. – *Luxatio mandibūlae traumatica.*

Флегмона дна порожнини рота. – *Phlegmōne fundi cavitātis oris.*

2. Вказати словникову форму кожного слова та перекласти.

Перелік можливих діагнозів:

<i>Латинський термін</i>	<i>Словникова форма слів</i>	<i>Переклад</i>
Exacerbatio stomatitidis haemorrhagicae.	exacerbatio, ōnis f stomatitis, ĩdis f haemorrhagicus, a, um	Загострення геморагічного стоматиту.
Osteomyelitis maxillae purulenta acuta.	osteomyelitis, ĩdis f maxilla, ae f purulentus, a, um acutus, a, um	Гострий гнійний остеомієліт верхньої щелепи.

Icterus neonatorum physiologicus.	icterus, i m neonatus, i m physiologicus, a, um	Фізіологічна жовтяниця новонароджених.
--------------------------------------	---	---

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: «Утворення термінів назв патологічних станів, запальних та хронічних процесів латинською та українською мовами».

Навчальні завдання	Вказівки
З'ясувати:	
1. Як записуються клінічні терміни у словник?	1. Дати визначення поняттю «словникова форма».
2. Які закінчення мають клінічні однослівні терміни?	2. Вказати закінчення трьох відмін та 2-ох груп прикметників.
3. Як визначається основа у клінічного терміна?	3. Пригадати, як визначається основа в іменника.
4. Клінічні терміноелементи, що походять від прикметників.	4. Виписати терміноелементи, що походять від прикметників.

1. Законспектувати і вивчити тему «Утворення термінів назв патологічних станів, запальних та хронічних процесів латинською та українською мовами» (підручник с.278-279).
2. Повторити греко-латинські дублети («Лексичний додаток» с.75-87).
3. Виконати вправи по Робочому зошиту з теми № 5 (2-ий семестр).
4. Вивчити лексику з «Лексичного додатку» (с. 88).

1.Тема заняття: Формування багатослівних термінів у клінічній терміносистемі.

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності.

Студент повинен знати:

1. Поняття «клінічний термін»;
2. Багатослівні клінічні терміни;
3. Структуру багатослівних клінічних термінів з різними видами означень;
4. Особливості перекладу багатослівних клінічних термінів українською мовою;

Студент повинен вміти:

1. Утворювати багатослівні клінічні терміни з різними видами означень;
2. Правильно перекладати багатослівні клінічні терміни з латинської мови українською і навпаки;
3. Застосувати набуті знання у подальшому навчанні та медичній практиці;

Загальні компетентності.

1. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
2. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
3. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
4. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Граматичні категорії іменника, прикметника. Правильне трактування клінічної термінології, переклад діагнозів	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно перекладати клінічні терміни рідною мовою.
Патологічна анатомія	Патологічні процеси і хвороби.	Знати назви патологічних процесів і хвороб і вміти використовувати набуті знання при утворенні багатослівного клінічного терміну.
Клінічна біохімія	Біохімічні процеси та особливості їх перебігу під час захворювань для подальшого глибокого засвоєння патогенезу хвороби та вчасної діагностики патологічних процесів.	Застосовувати набуті знання для формування багатослівних клінічних термінів.
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт, грецький алфавіт	Правильно називати букви та буквосполучення і коректно відтворювати їх написання.
Морфологія N. substantivum N. adjectivum	Попередні відомості про іменник та прикметник, принципи конструювання багатослівних термінів з різними видами означень. Поняття узгодженого та неузгодженого означення, їх синтаксичних особливостей як складових терміну, особливості перекладу латинською і українською мовами.	Застосовуючи попередньо набуті знання, вміти утворювати багатослівні клінічні терміни з різними видами означень.
Наступні дисципліни		

Патологічна анатомія	Назви патологічних процесів і станів.	Застосовувати знання у формуванні термінів, що використовуються під час вивчення структурних порушень, які виникають на різних етапах захворювання.
Клінічні дисципліни: пропедевтика	Клінічні діагнози, назви захворювань.	Конструювати багатослівні клінічні терміни і доцільно застосувати їх у практичній діяльності лікаря.
внутрішньої медицини, терапія, хірургія, травматологія, ортопедія тощо.		

Основна література

1. Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О. Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: «Книга-плюс», 2016 – 372 с.
2. The Latin Language and Medical Terminology Basics / L. Yu. Smolska, O. G. Kiselyova. – К.: AUS Medicine Publishers, 2010. – 400 p.
3. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии / Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2013. – 320 с.
4. Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Лехніцька С.І., Шпинта Г. М. – 6-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 132 с.
5. Medical Latin terminology workbook: study guide / Kiselova O. H., Lekhnitska S. I., Shpynta G. M. – Kyiv: «Book-plus», 2018. – 142 p.
6. Рабочая тетрадь к практикуму по латинскому языку и медицинской терминологии: учебное пособие / Киселева Е. Г., Воскобойник-Шпинта Г. Н., Лехницкая С. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 168 с.

7. Робочий зошит з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2018 – 236 с.
8. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. І. – К.: «Книга-плюс», 2018 – 112 с.
9. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И. – К.: «Книга-плюс», 2018. – 144 с.
10. Лексичний мінімум з латинської мови (для студентів фармацевтичного факультету) / Кісельова О. Г., Ніколаєнко О. А., Шпинта Г. М. – К.: «Книгаплюс», 2018 – 160 с. **Додаткова література**

Підручники та посібники

1. Латинська мова і основи медичної термінології: підручник / Л. Ю. Смольська, О. Г. Кісельова, О. Р. Власенко та ін. – К.: Медицина, 2008. – 360 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О.М. Беляєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська, М.І. Гуцол; за заг. ред. О.М. Беляєвої. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник (ВНЗ IV р.а.) / Л. Ю. Смольська, В. Г. Синиця, Д. Ю. Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л. Ю. Смольської. – К.: ВСВ «Медицина», 2016. – 352 с.
4. Латинська мова: підручник / Світлична Є. І., Толлок І. О. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 440 с.
5. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О. В. Романенко, М. Г. Кравчук, В. М. Грінкевич та ін.; за ред. О. В. Романенка. – К.: Медицина, 2005. – 372 с.

6. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
7. Medical Language for Modern Health Care / David M. Allan, Karen D. Lockyer, Michelle A. Buchman. – New York, 2008. – 1123 p.
8. The Latin Language and Medical Terminology Basics: textbook (III-IV a.l.) / L.Yu. Smolska, O. H. Pylypiv, P. A. Sodomora et al.; edited by L.Yu. Smolska. – 4th edition. – Kyiv: AUS Medicine Publishing, 2018. – 400 p.

Словники

1. Англо-Український ілюстрований медичний словник Дорланда – У 2-х томах – Львів: «НАУТІЛУС», 2002. – 2688 с., 820 іл.
2. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь Латинских крылатых слов. – М.: «Русский язык», 2001. – 782 с.
3. Вольфсон С. И. Латино-русский медицинский словарь. – М.: Медгиз, 1957. – 422 с.
4. Греческо-русский словарь / сост. А. Д. Вейсман. – СПб: Издание автора, 1899. – 1370 с.
5. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь. – М.: Рус. яз., 2000. – 846 с.
6. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.1. (А-Л) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1043 с.
7. Древнегреческо-русский словарь / сост. И. Х. Дворецкий. – Т.2. (М-Ω) – М.: Госуд. изд. иностр. и национал. словарей, 1958. – 1905 с.
8. Медичний словник оториноларингологічних термінів: укр.-рос.-латин., рос.укр.-латин., латин.-рос.-укр. / Д. І. Заболотний, С. К. Боєнко, Ф. О. Тишко, О. Г. Кисельова. – К.: Логос, 2011. – с. 382 – Бібліогр.: 381 с.
9. Словарь медицинской терминологии латинско-украинско-русский / Ред. доц. М. Ф. Книпович. – К.: Госмедиздат УССР, 1948. – 442 с.

10. Українсько-російсько-англійсько-латинський терапевтичний тлумачний словник [Текст] / Т. Д. Никула, В. О. Мойсеєнко. - К. : Задруга, 2007. - 235 с.
11. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 1. А – Йореса способ. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 464 с.
12. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 2. Кабана болезнь – Пяточный бугор. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 448 с.
13. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3-х томах. Около 60 000 терминов / Гл. ред. Б. В. Петровский. – Т. 3. Рабдитозы – Ящур. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 464 с.
14. Merriam-Webster’s Medical Desk Dictionary. – Revised Edition – Canada, 2005. – 918 p.
15. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: “Liesma”, 1973. – 1039 p.
16. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: “Liesma”, 1977. – 866 p.
17. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявності у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Формування багатослівних термінів у клінічній терміносистемі.

Мета – ознайомити студентів з особливостями синтаксичної структури

багатослівних клінічних термінів, сформувані навички утворення та перекладу таких клінічних термінів.

Мотивація навчальної діяльності. Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття: 1. Яка структура багатослівного анатомічного терміну?

- 2. Розкрийте суть понять узгоджене та неузгоджене означення.
- 3. Яка частина мови виступає узгодженим означенням?
- 4. За яким принципом узгоджується іменник з прикметником в латинській мові?
- 5. Яка частина мови використовується для утворення узгодженого означення?
- 6. Який відмінок застосовується для утворення неузгодженого означення?
- 7. Які особливості структури та перекладу багатослівних термінів з узгодженим означенням?
- 8. Які особливості структури та перекладу багатослівних термінів з різними видами означень?

Тести:

1. Доповніть багатослівний клінічний термін відповідно до його українського значення: водянка сльозового мішка – *hydrops sacci*

2. Доповніть багатослівний клінічний термін відповідно до його українського значення: аденома щитоподібної залози – *adenoma**thyroideae*

3. Поставте пропущені закінчення в терміні: загострення алергічного риніту - *exacerbation rhinit...* *chronic...*

1) –is/i; 2) –idis / -ae; 3) –i/-i

4. Оберіть багатослівний клінічний термін, який є відповідником однослівного терміну *pneumonia*:

1) *inflammatio cerebri*; 2) *inflammatio pulmonis*; 3) *inflammatio oculi*

5. Перекладіть латинською мовою багатослівні клінічні терміни: аритмія серця; двобічна пневмонія; лакуарна ангіна; струс головного мозку; гіпертензія вінцевих судин; гостре респіраторне захворювання.

II. Основний етап (40хв) Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

Багатослівні клінічні терміни будуються за законами латинської граматики і становлять словосполучення з узгодженими і неузгодженими означеннями, вже відомі з розділу «Анатомо-гістологічна термінологія». Досить часто як означуване (головне) слово використовуються назви різних патологій, хвороб – термінікомпозиції грецького походження, а в якості узгодженого означення виступають власне латинські терміни. Це свідчить про те, що давньогрецька і латинська мови перебувають у дуже тісному зв'язку в міжнародній медичній терміносистемі, а термінологічні одиниці, які походять з цих мов, можуть поєднуватися в межах одного клінічного терміну.

Узгоджене означення виражається прикметником, рідше дієприкметником, яке узгоджується з означуваним іменником в роді, числі і відмінку, наприклад *mastopathia fibrosa* - фіброзна мастопатія, *gastrorrhagia profusa* - профузна шлункова кровотеча. Терміни з одним або декількома узгодженими означеннями перекладаються в зворотному порядку, наприклад, гостра постгеморагічна анемія - *anaemia posthaemorrhagica acuta*.

Неузгоджене означення виражається іменником в родовому відмінку, наприклад *vitium cordis* - порок серця, *tuberculosis pulmonum* - туберкульоз легень. Терміни з двома неузгодженими визначеннями перекладаються від початку до кінця, наприклад рак шийки матки - *cancer cervicis uteri*.

Багатослівні клінічні терміни часто містять узгоджене і неузгоджене означення в різних комбінаціях. У таких термінах спочатку слід перекласти означуване слово, а залежні від нього слова розташувати за ступенем важливості і при перекладі звертати увагу, з чим узгоджується узгоджене означення (з головним словом або неузгодженим означенням). Наприклад, вроджена кіста жовчної протоки - *cysta ductus choledochi congenita*. Головне слово терміну: кіста - *cysta* (Nom. Sing.), Потім за ступенем важливості слід перекласти неузгоджене визначення: протоки - *ductus* (Gen. sing.). З ним за замістом пов'язане узгоджене означення: жовчного - *choledochi* (Gen. sing.). Останнім стоїть означення, узгоджене з головним словом терміну, «вроджена», - *congenita* (Nom. Sing.).

Сценарій проведення роботи в малих групах

Перелік можливих запитань:

1. Які типи означень наявні в багатослівних клінічних термінах?
2. Які терміни часто виступають в якості головного слова в багатослівних клінічних термінах?
3. Які основні особливості перекладу багатослівних клінічних термінів?
4. Який порядок слів при перекладі багатослівних клінічних термінів з української на латинську мову?

□ Тестові завдання

1. Вкажіть український відповідник латинському терміну:

1. <i>combustio membri superioris</i> ;	a) гострий гнійний пульпіт;
2. <i>mors coronaria subita</i> ;	b) перевернене положення внутрішніх органів;
3. <i>situs viscerum inversus</i> ;	c) кругла виразка шлунку;
4. <i>forma latens morbi</i> ;	d) хронічна ниркова недостатність;
5. <i>vulnus sclopetarium manus dextrae</i> ;	e) опік верхньої кінцівки;
6. <i>pulpitis purulenta acuta</i> ;	f) раптова серцева смерть;
7. <i>ulcus gastris rotundum</i> ;	g) прихована форма хвороби;
8. <i>insufficiencia renalis chronica</i> .	h) вогнепальна рана правої руки

Відповідь:

1 – e; 2. –f; 3. – b; 4. – g; 5. – h; 6. –a; 7. – c; 8. – d.

2. З наведеного переліку оберіть багатослівні клінічні терміни з обома видами означень (узгодженим і неузгодженим) :

1) hydrops sacci lacrimalis; 2) fractura bilateralis mandibulae; 3) tussis convulsiva chronica; 4) distortio ligamentorum genus; 5) icterus neonatorum physiologicus; 6) vulnus incisum abdominis; 7) mors coronaria subita; 8) caries profunda acuta; 9) ulcus oesophagi varicosum; 10) vitium cordis congenitum.

Відповідь:

1; 2; 5; 6; 9; 10.

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

1. Вкажіть відповідний клінічному діагнозу однослівний термін:

1. tumor benignus dentalis	a. prosopagnosia
2. inflammatio auris	b. bronchoectasia
3. paralysis palpebrae	c. haematemesis
4. agnosia faciei	d. odontoma
5. dolor lingualis	e. botulismus
6. vomitus sanguinis	f. otitis
7. pavor nocturnus	g. fibroma
8. dilatatio bronchorum	h. blepharoplegia
9. tumor fibrosus benignus	i. platyspondylia
10. inflammatio sacci lacrimalis	j. nyctophobia
11. intoxicatio alimentaria	k. dacryocystitis
12. dilatatio vertebrae	l. glossalgia

2. Перекладіть латинською мовою багатослівні клінічні терміни:

двобічна пневмонія, ультразвукове дослідження, вроджений вивих стегна, симптоми бронхіту, струс головного мозку, медикаментозна алергія, хронічний поліартрит, спадкова хвороба серця, токсичний набряк легень, алергічний кератит.

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: "Формування багатослівних термінів в клінічній терміносистемі"

Навчальні завдання	Вказівки
<p>З'ясувати:</p> <ol style="list-style-type: none">1. За якими основними синтаксичними принципами утворюються багатослівні клінічні терміни?2. Які частини мови виступають в ролі узгодженого та неузгодженого означення в структурі багатослівного клінічного терміну?3. Якими є особливості перекладу багатослівних клінічних термінів.	<ol style="list-style-type: none">1. З'ясувати особливості структури багатослівного клінічного терміну.2. Повторити особливості узгодження прикметника з іменником, а також утворення коректної відмінкової форми неузгодженого означення.3. З'ясувати послідовність перекладу слів (головного слова, узгодженого/неузгодженого означення) у багатослівному клінічному терміні.

1. Виконати вправи за робочим зошитом з теми 29
2. Вивчити терміни за лексичним додатком з теми 33.
3. Законспектувати матеріал підручника з теми 25.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ (САФ)

1.Тема заняття: Міжнародний класифікатор хвороб. Структура клінічного діагнозу.

2. Навчальні цілі заняття: *Фахові компетентності.*

Студент повинен знати: повинен знати:

1. Класифікацію наз хвороб відповідно до міжнародної терміносистеми. 2.

Структуру клінічного однослівного терміна та принципи конструювання таких термінів за допомогою суфіксів та кінцевих терміноелементів;

3. Назви пошкоджень тканин і органів, спровокованих дією зовнішніх факторів;

4. Терміноелементи, що вказують на назви хірургічних операцій та хірургічних прийомів;

5. Основи грецьких іменників та прикметників, що вказують на назву органу, тканини, явища;

6. Грецькі кінцеві терміноелементи, їх написання та значення;

7. Латинські іменники та прикметники, що входять до складу діагнозів основних галузей медицини;

8. Відмінкові закінчення для правильного утворення діагнозів основних галузей медицини;

9. Правила утворення термінів з узгодженим та неузгодженим

означенням;

10. Латинські відповідники грецьких основ та кінцевих терміноелементів;

11. Латинські прислів'я та приказки.

Студент повинен вміти:

1. Вміти читати, правильно наголошуючи та записувати однослівні клінічні терміни у словниковій формі;

2. Правильно записувати латинські іменники та прикметники у

словниковій формі та їх грецькі відповідники;

3. Вміти користуватися грецькими основами та кінцевими терміоелементами, суфіксами і префіксами при конструюванні клінічних термінів
4. Утворювати будь-який клінічний термін за допомогою грецьких кореневих морфем та кінцевих терміоелементів, суфіксів та префіксів згідно із українським значенням;
5. Робити морфемний розбір клінічних термінів із зазначенням латинських відповідників;
6. Перекладати латиною діагнози основних галузей медицини та зазначати словникову форму кожного слова;
7. Робити граматичний розбір латинськомовних діагнозів основних галузей медицини;
8. Використовувати дані анатомічних, фармацевтичних та клінічних термінів в медичній практиці;
9. Вміти писати латинською мовою прислів'я та приказки з перекладом українською мовою.

Загальні компетентності.

1. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
2. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
3. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
4. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Методи навчання.

- метод незакінченого речення;
- практичний тренінг при виконанні вправ, проблемних задач;
- метод індивідуального проекту;
- метод випереджаючого навчання «Вогонь по ведучому»; - метод навчання «Мікрофон»; - метод навчання «Карусель»;
- метод самоконтролю.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Граматичні категорії іменника, прикметника. Правильне трактування клінічної термінології, переклад діагнозів	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно пояснювати клінічні терміни рідною мовою, вміти правильно перекладати діагнози основних галузей медицини
Анатомія	Будова органів та систем органів	Знати назви органів

		латинською мовою та грецькі відповідники, вміти використовувати знання в формуванні клінічного терміна та діагноза
Гістологія	Тканини та їхня будова	Знати процеси, що проходять у тканинах, їх назви. Застосовувати знання у формуванні клінічних термінів, діагнозів
Хімія	Найменування хімічних елементів та їх сполук, які є лікарськими речовинами	Правильно писати латинську назву сполук та хімічних елементів, що входять до складу клінічних термінів
Внутрішньо-предметна інтеграція		

Фонетика	Латинський алфавіт, грецький алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення, правильно їх писати
Морфологія N. substantivum N. adjectivum	Застосування відповідних частин мови, що вживаються у клінічній термінології.	Застосовувати іменники I, I грецької, II-V відмін, прикметники 1-2 груп
Латинська хімічна номенклатура	Назви хімічних елементів та їх сполук	Застосовувати знання в практичній діяльності
Наступні дисципліни		
Патоморфологія	Назви патологічних станів.	Вміти використовувати знання в формуванні латинськомовних термінів.
Патофізіологія	Патогенез.	Застосовувати знання у формуванні термінів, що використовуються під час вивчення патогенезу.
Клінічні дисципліни	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування, клінічні спеціальності та спеціалісти.	Застосовувати знання у формуванні та грамотному використанні латинськомовних клінічних термінів та діагнозів

Література:

А) Навчальна: Основна:

- Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О.Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2016 – 372 с.
- Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Шпинта (Воскобойник-Шпинта) Г. М., – 2-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2014. – 160 с.

- Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. – К.: «Книга-плюс», 2016. – 104 с.
- Киселева Е. Г., Николаенко О. И. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И., – К.: «Книга-плюс», 2016. – 144 с.
- Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии. – К.: Книга-плюс, 2011. – 207 с.

Додаткова:

- 1) Кісельова О. Г., Смольська Л. Ю. Латинська мова та основи медичної термінології. – К.: Медицина, 2008. – 360 с
- 2) Кочкарева А.Г., Рыжкина З.А. Афоризмы в курсе преподавания латинского языка студентам медицинских ВУЗов. – ММСИ им. Н.А. Семашко, 1990. – 96 с.
- 3) Шевченко Є. М. Латинська мова і основи медичної термінології: Навч. посібник. – Київ: Медицина, 2006.

Б) Наукова:

1. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
2. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: “Liesma”, 1973. – 1039 p.
3. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: “Liesma”, 1977. – 866 p.
4. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

В) Методична:

- 1) Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288 с .
- 2) Мілерян В. Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): – Київ, «Хрещатик», 2007. – 120с.
- 3) Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник для студентів ВНЗ.- К.,2008.-223с.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ (САФ)

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Міжнародний класифікатор хвороб.
Структура клінічного діагнозу.

Мета – формування навичок конструювання та перекладу латинськомовних клінічних термінів з використанням грецьких кореневих морфем та кінцевих терміноелементів, суфіксів та префіксів, навичок перекладу діагнозів основних галузей медицини латинською та українською мовами.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

Метод «Мікрофон»:

- 1. Яка структура однослівного клінічного терміна?
- 2. Що передбачає морфолого-синтаксичний розбір клінічного терміна?
 - 3. Які основні моделі утворення клінічних термінів Ви знаєте? 3. Які суфікси для утворення клінічних термінів Ви знаєте?
- 4. На що можуть вказувати суфікси в клінічних термінах?
- 5. Які терміноелементи вказують на пошкодження тканин та органів, спровоковані дією зовнішніх факторів?
- 6. Які терміноелементи вказують на хірургічні операції та прийоми?
- 7. Чи можна утворити термін за допомогою латинських іменників та прикметників, що відповідає за значенням однослівному клінічному терміну?

Тести: 1. Вставте пропущені літери:

p(y)elone(ph)ritis, ur(ae)mia, h(i)droadenoma, osteol(y)sis, m(y)elomalacia, an(th)ropometria, p(y)rosis, d(y)smenorrh(oe)a, topogra(ph)ia, g(y)n(ae)cologia.

2. Запишіть терміни латинською мовою:

анорексія <i>anorexia</i>	отит	<i>otitis</i>	оторея
<i>otorrhoea</i>	лапаротомія	<i>laparotomia</i>	рінорагія
<i>rhinorrhagia</i>	гіпергідрія	<i>hyperhydria</i>	нефроптозіс
<i>nephroptosis</i>	уліт	<i>ulitis</i>	

3. Допишіть словникову форму:

stomatomycosis, **is f**, hydrotherapia, **ae f**, gastritis, **itidis f**, carcinoma, **atis n**, angiostenosis, **is f**, stethoscopus, **i m**, phthisiater, **i m**, somatometria, **ae f**, bromismus, **i m**, phleborrhexis, **is f**.

- Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:

1. Знайдіть відповідники латинських морфем: 1. corpus A. sapos
2. os B. splanchnon
3. brevis C. malacos
4. puter D. somat
5. viscus E. tocos
6. totus F. osteon
7. mollis G. pan
8. partus H. tachys

Відповідь:

1.– D; 2.–F; 3.–H; 4.–A; 5.–B; 6.–G; 7.–C; 8.–E/

2. Допишіть відсутні компоненти або букви:

hypertrichosis збільшення волосистості *bilateralis*
двосторонній

aethiologia наука про причини виникнення захворювань

triiodthyroninum трийодтіронін (гормон щитовидної залози, що містить 3 атома йоду) *sialorrhoea* слиновиділення

triplegia параліч трьох кінцівок *melanoma*

«чорна пухлина», родимка *stomatomycosis* грибкове захворювання ротової порожнини *haematostasis*
застій крові

melanuria ненормальний колір сечі

3. Виберіть відповідний українському клінічному терміну латиномовний еквівалент:

1) доброякісна пухлина з волокнистої сполучної тканини: а) *fibroma*, б) *odontoma*, в) *adenoma*

«сонячний удар»: а) *heliosis*, б) *thermoplegia*, в) ***helioplegia*** головний біль: а) *encephalalgia*, б) ***cephalalgia***, в) *panalgia* розрив селезінки: а) ***splenorrhexis***, б) *hepatorrhexis*, в) *nephrorrhexis* параліч половини тіла: а) *diplegia*, б) ***hemiplegia***, в) *tetraplegia* кісткова біль руки: а) *chiralgia*, б) ***chiragra***, в) *chiralgesia* втрата смакової чутливості: а) ***ageusia***, б) *dysgeusia*, в) *oxygeusia* наявність шести пальців: а) *heptodactylia*, б) ***hexadactylia***, в) *octodactylia* відсутність губ: а) *achylia*, б) ***acheilia***, в) *acholia*

оперативне видалення матки: а) ***hysterectomia***, б) *hysterotomia*, в) *metropathia*

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

Структура діагнозів основних галузей медицини

Однослівний термін	Основний термін	Typhus, angina, bronchitis
Двослівний термін (NG)	Основний термін + Gen. іменника	Angina pectoris
	Основний термін + Nom. прикметника	Abortus incipiens
Трислівний термін	Різні варіації	Dyskinesia intestinorum spastica Torsio vesicae felleae

□ Сценарій проведення роботи в малих групах

1. Метод «Індивідуальний проект» та метод «Вогонь по ведучому». Студенти готують запитання згідно теми заняття і після доповіді ставлять доповідаючому («ведучому»). Перелік можливих запитань:

1. Яка структура діагнозів основних галузей медицини?
2. За допомогою якої лексики утворюються багатослівні клінічні терміни?

3. За якими принципами діагнози основних галузей медицини?
4. Який порядок слів при перекладі діагнозів основних галузей медицини латинською мовою?

□ **Тестові завдання**

1. Вкажіть відповідний клінічному діагнозу термін:

1. tumor dentalis benignus A. prosopagnosia
2. inflammatio auris B. bronchoectasia
3. paralysis palpebrae C. haematemesis
4. agnosia faciei D. odontoma
5. dolor lingualis E. botulismus
6. vomitus sanguinis F. otitis
7. pavor nocturnus G. fibroma
8. dilatatio bronchorum H. blepharoplegia
9. tumor fibrosus benignus I. platyspondylia
10. inflammatio sacci lacrimalis J. dacryocystitis
11. intoxicatio alimentaria K. nyctophobia
12. dilatatio vertebrae L. glossalgia

Відповідь:

1-D; 2-F; 3-H; 4-A; 5-L; 6-C; 7-K; 8-B; 9-G; 10-J; 11-E; 12-I.

2. Допишіть відсутні закінчення й перекладіть діагнози: abscess... pulmon..

diffus... - *abscessus pulmonum diffusus* – *дифузний абсцес легень*

stat... post part... - *status post partum* – *післяпологовий стан*

curati.. typhi abdominal... - *curatio typhi abdominalis* – *лікування черевного тифу*

congelati.. digitorum ped... - *congelatio digitorum pedis* – *обмороження пальців стопи*

ulc...oesophag... varicos.... - *ulcus oesophagi varicosum* – *варикозна виразка стравоходу*

3. Перекладіть клінічні діагнози та вкажіть словникову форму кожного слова: curatio asthmatis bronchialis – лікування бронхіальної астми (curatio, onis f; asthma, atis n; bronchialis,e);

pleuritis purulenta – гнійний плеврит (pleuritis, itidis f; purulentus, a, um);

pharyngitis streptococcica – стрептококовий фарингіт (pharyngitis, itidis f; streptococcicus, a, um);

insufficiencia hepatis – печінкова недостатність (insufficiencia, ae f; hepar, atis n);
aspiratio massarum emeticarum – аспірація блювотними масами (aspiratio, onis f;
massa, ae f; emeticus, a, um).

□ Практичний тренінг при виконанні типових вправ.

1. Виконайте морфемний аналіз клінічних термінів:

acrokeratoma: *acr-* (apex, icis m – кінцівка, верхівка), *kerat-* (cornu, us n – ріг),
oma – пухлина;

carcinomatosis: *carcin* (cancer, cri m – рак), *omat-* (tumor, oris m – пухлина), *osis*
– процес, захворювання незапального характеру; *chirurgia*: *chir-* (manus,
us f – рука), *urgia* – діяльність; *dermatitis*: *dermat-* (cutis, is f – шкіра), *-itis*
– захворювання запального характеру; *миорія*: *му-* (musculus, i m –
м'яз), *-орія* – зір; *keratoma*: *kerat-* (cornu, us n – ріг), *oma* – пухлина.

2. Утворіть однослівні терміни згідно з наведеними визначеннями:

запалення всіх шарів стінки аорти – *panaortitis*

процес утворення еритроцитів – *erythrocytosis*

розрив сухожилка – *tenorrhexis* запалення

одного нерва – *mononeuritis* злоякісна пухлина

– *sarcoma* розлад зору, при якому розміри видимих предметів сприймаються
меншими,

ніж насправді – *micropsia*

запалення залози – *adenoiditis*

3. Перекладіть клінічні діагнози:

нирковий асцит – *ascitis renalis* гострий дифузний

пульпіт – *pulpitis diffusa acuta* медикаментозна хвороба

– *morbis medicamentosus* конвульсивний кашель –
tussis convulsiva

аліментарне ожиріння – *adipositas alimentaria*

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу.

1. Допишіть відповідні закінчення і перекладіть терміни:

hernia spuria – несправжня грижа *inspectio cavitatis oris* – огляд порожнини рота *inflammatio oculi purulenta* – гнійне запалення ока

ruptura pulmonum – розрив легень *dolor*

articulationum – біль суглобів *sectio umbilici*

– розтин пупка

curatio anaemiae neonatorum – лікування анемії новонароджених

2. Перекладіть діагнози латинською мовою: хронічна

пневмонія – *pneumonia chronica* респіраторний алергоз –

allergosis respiratoria лікування алергічного риніту – *curatio*

rhinitidis allergicae вроджена бронхоектазія –

bronchoectasia congenita симптоми бронхіту – *symptoma*

bronchitidis

3. Метод «Карусель». Студенти діляться на три команди. Кожна команда повинна написати 5 діагнозів латинською мовою без закінчень. Після чого команди обмінюються завданнями. За 5 хв. кожній команді необхідно дописати закінчення та перкласти їх українською. За 5 хв. відповіді перевіряються на дошці. Перемагає та з команд, яка швидко і правильно виконала поставлене завдання.

Перелік можливих термінів:

artrit...deform...	arthritis deformans	<i>деформуючий артрит</i>
cost...accessori...	costa accessoria	<i>додашкове ребро</i>
paralys... plex... humer...	paralysis plexus humeri	<i>параліч плечового сплетіння</i>
cicatric... post variol... ver...	cicatrices post variola veram	<i>рубці після справжньої віспи</i>
dilatat... margin... cord...	dilatatio marginum cordis	<i>розширення країв серця</i>

Підведення підсумків заняття.

Навчальні завдання	Вказівки
З'ясувати: 1. Які види обстеження Ви знаєте? 2. Які види ран Ви знаєте? 3. Які види обличчя Ви знаєте?	1. Назвати види обстеження латиною у словниковій формі. 2. Назвати види ран латинською мовою. 3. Назвати види обличчя латинською мовою і симптоматику.
4. Які латинські прислів'я та приказки Вам відомі?	4. Назвати 50 латинських сентенцій.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему: «Міжнародний класифікатор хвороб . Структура клінічного діагнозу»:

1. Законспектувати і вивчити тему «Види обстеження та види облич».
2. Вивчити іменники та словосполучення латинською мовою, що вказують на види обстеження та види облич.
3. Виконати вправи з Робочого зошита (тема №34 (с.125-127)).
4. Записати і вивчити лексичний мінімум (тема 33 (с.92-94)).

Оцінювання студентів

	тести	активність	Виконання вправ у робочому зошиті	Виконання усних та письмових вправ	Виконання перекладу	Робота в парах	Знання латинсько- грецьких еквівалентів	Сума балів
Максимальна кількість балів	5	5	5	5	5	5	5	35
Кількість отриманих балів								

Оцінювання усної відповіді студента

«відмінно»	«добре»	«задовільно»	«незадовільно»
Студент глибоко і твердо засвоїв матеріал, послідовно, грамотно та логічно його викладає. У відповіді простежується зв'язок теорії з	Студент твердо знає матеріал, грамотно і змістовно викладає його, не допускає суттєвих помилок у відповіді на запитання,	Студент має знання основного матеріалу, але не засвоїв його деталей та особливостей, припускається помилок, недостатньо правильно	Студент не знає частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки, не впевнений у відповіді.

<p>практикою. У студента не виникає труднощів при зміні виду завдання і його наповненості. Вільно виконує усі вправи, дає відповіді на запитання, справляється з іншими видами використання знань, демонструє обізнаність у навчальній літературі, правильно обґрунтовує прийняття рішення</p>	<p>коректно використовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань та завдань.</p>	<p>формулює, порушує послідовність у викладені матеріалу.</p>	
--	---	---	--

Критерії оцінювання

«5»	«4»	«3»	«2»
<p>100 %- 91 % (35 -34 балів)</p>	<p>90 %- 76 % (33 - 27 балів)</p>	<p>75 %- 51 % (26 - 18 балів)</p>	<p>50 % (17 балів)</p>

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ (САФ)

1. Тема заняття: Назви пошкоджень тканин і органів, спровокованих дією зовнішніх факторів. Назви хірургічних операцій та хірургічних прийомів.

2. Навчальні цілі заняття: *Фахові компетентності.*

Студент повинен знати:

1. Структуру клінічного однослівного терміна та принципи конструювання таких термінів за допомогою суфіксів та кінцевих терміноелементів;
2. Кінцеві терміноелементи, що вказують на пошкодження, спровоковані дією зовнішніх факторів, на хірургічні операції та прийоми;
3. Словникову форму клінічних термінів – назв пошкоджень тканин і органів; 4. Основи грецьких іменників та прикметників, що вказують на назву органа, тканини, явища;
5. Грецькі кінцеві терміноелементи, їх написання та значення;
6. Латинські відповідники грецьких основ та кінцевих терміноелементів;
7. Використовувати дані анатомічних, фармацевтичних та клінічних термінів в медичній практиці. **Студент повинен вміти:**

1. Вміти читати, правильно наголошуючи та записувати однослівні клінічні терміни;
2. Вміти користуватися грецькими основами та кінцевими терміноелементами, суфіксами і префіксами при конструюванні клінічних термінів
3. Утворювати клінічний термін назву пошкоджень тканин та органів, спровокованих дією зовнішніх факторів, згідно із українським значенням;
4. Правильно записувати клінічний термін у словниковій формі;
5. Робити морфемний розбір клінічних термінів назв хвороб пошкоджень тканин та органів, спровокованих дією зовнішніх факторів, назв хірургічних операцій та прийомів, із зазначенням латинських відповідників;
6. Утворювати терміни назви пошкоджень тканин та органів, спровокованих дією зовнішніх факторів, назви хірургічних операцій та прийомів за допомогою латинських іменників та прикметників. *Загальні компетентності.*

1. Розвивати логічне мислення, вміння використовувати раніше вивчений матеріал.
2. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній медичній практиці.
3. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної медичної термінології.
4. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів. **Методи навчання.** - метод незакінченого речення;

- практичний тренінг при виконанні вправ, проблемних задач;
- метод індивідуального проекту;
- метод випереджаючого навчання «Вогонь по ведучому»; - метод навчання «Мікрофон»; - метод робота в малих групах;
- метод самоконтролю.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Граматичні категорії іменника. Правильне трактування клінічної термінології	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно пояснювати клінічні терміни рідною мовою
Анатомія	Будова органів та систем органів	Знати назви органів латинською мовою та грецькі відповідники, вміти використовувати знання в формуванні клінічного терміна
Гістологія	Тканини та їхня будова	Знати процеси, що проходять у тканинах, їх назви. Застосовувати знання у формуванні клінічних термінів
Хімія	Найменування хімічних елементів та їх сполук, які є лікарськими речовинами	Правильно писати латинську назву сполук та хімічних елементів, що входять до складу клінічних термінів
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Фонетика	Латинський алфавіт, грецький алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення, правильно їх писати
Морфологія N. substantivum	Застосування відповідних частин мови, що вживаються у клінічній термінології.	Застосовувати іменники I, II грецької, II-V відмін.
Латинська хімічна номенклатура	Назви хімічних елементів та їх сполук	Застосовувати знання в практичній діяльності
Наступні дисципліни		

Патоморфологія	Назви патологічних станів.	Вміти використовувати знання в формуванні латинськомовних термінів.
Патофізіологія	Патогенез.	Застосовувати знання у формуванні термінів, що використовуються у під час вивчення патогенезу.
Клінічні дисципліни	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування, клінічні спеціальності та спеціалісти.	Застосовувати знання у формуванні та грамотному використанні латинськомовних клінічних термінів

Література:

А) Навчальна: Основна:

- Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О.Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2016 – 372 с. ○ Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Шпинта (Воскобойник-Шпинта) Г. М., – 2-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2014. – 160 с.
- Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. – К.: «Книга-плюс», 2016. – 104 с. ○ Киселева Е. Г., Николаенко О. И. *Lexicon terminologiae medicinalis* (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И., – К.: «Книга-плюс», 2016. – 144 с.
- Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии. – К.: Книга-плюс, 2011. – 207 с.

Додаткова:

- 1) Кісельова О. Г., Смольська Л. Ю. Латинська мова та основи медичної термінології. – К.: Медицина, 2008. – 360 с
- 2) Кочкарева А.Г., Рыжкина З.А. Афоризмы в курсе преподавания латинского языка студентам медицинских ВУЗов. – ММСИ им. Н.А. Семашко, 1990. – 96 с.
- 3) Шевченко Є. М. Латинська мова і основи медичної термінології: Навч. посібник. – Київ: Медицина, 2006.

Б) Наукова:

- Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с. ○ Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: “Liesma”, 1973. – 1039 p. ○ Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: “Liesma”, 1977. – 866 p.
- Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

В) Методична:

- 1) Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288 с .
- 2) Мілерян В. Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): – Київ, «Хрещатик», 2007. – 120с.
- 3) Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник для студентів ВНЗ.К.,2008.-223с.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ (САФ)

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Назви пошкоджень тканин і органів, спровокованих дією зовнішніх факторів. Назви хірургічних операцій та хірургічних прийомів.

Мета – формування навичок конструювання та перекладу латинськомовних клінічних термінів з використанням грецьких основ та суфіксів, що вказують на назви пошкоджень тканин і органів, спровокованих дією зовнішніх факторів, назви хірургічних операцій та хірургічних прийомів.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття: •

Метод «Мікрофон»:

- 1. Яка структура однослівного клінічного терміна?
- 2. Що передбачає морфолого-синтаксичний розбір клінічного терміна?
- 3. Які суфікси для утворення клінічних термінів Ви знаєте?

- 4. Чи є синонімічні клінічні терміни? Наведіть приклади.
- 5. Які основні моделі утворення клінічних термінів Ви знаєте?
- 6. Чи можна утворити термін за допомогою латинських іменників та прикметників, що відповідає за значенням однослівному клінічному терміну?

Тести: 1. Вставте пропущені літери:

osteol(y)sis, ur(ae)mia, panar(th)rosis, stomatom(y)cosis, m(y)elomalacia, (th)ermoplegia, p(y)rosis, d(y)smenorrh(oe)a, topogra(ph)ia, g(y)n(ae)cologia.

2. Запишіть терміни латинською мовою:

анорексія <i>anorexia</i>	отит	<i>otitis</i>	оторея
<i>otorrhoea</i>	лапаротомія	<i>laparotomia</i>	рінорагія
<i>rhinorrhagia</i>	гіпергідрія	<i>hyperhydria</i>	нефроптозіс
<i>nephroptosis</i>	уліт	<i>ulitis</i>	

3. Допишіть словникову форму: stomatomycosis, **is f**, hydrotherapia, **ae f**, gastritis, **itidis f**, carcinoma, **atis n**, angiostenosis, **is f**, stethoscopus, **i m**, phthisiater, **i m**, somatometria, **ae f**, bromismus, **i m**, phleborrhexis, **is f**.

- **Контрольні завдання для перевірки початкового рівня знань і умінь студентів:**

1. Знайдіть відповідники латинських морфем:

1. corpus	A. sapos
2. os	B. splanchnon
3. brevis	C. malacos
4. puter	D. somat
5. viscus	E. tocos
6. totus	F. osteon
7. mollis	G. pan
8. partus	H. tachys

Відповідь:

1.– D; 2.–F; 3.–H; 4.–A; 5.–B; 6.–G; 7.–C; 8.–E/

2. Допишіть відсутні компоненти або букви:

hypertrichosis збільшення волосистості **bilateralis**
двосторонній

aethiologia наука про причини виникнення захворювань **triiodthyroninum**
трийодтіронін (гормон щитовидної залози, що містить 3 атома йоду) **sialorrhoea** слиновиділення

triplegia параліч трьох кінцівок **melanoma**

«чорна пухлина», родимка **stomatomycosis** грибкове захворювання ротової порожнини **haematostasis** застій крові

melanuria ненормальний колір сечі

3. Виберіть відповідний українському клінічному терміну латиномовний еквівалент:

1) доброякісна пухлина з волокнистої сполучної тканини: **a) fibroma**, б) *odontoma*, в) *adenoma*

«сонячний удар»: **a) heliosis**, б) *thermoplegia*, в) **helioplegia** головний біль:

a) encephalalgia, б) **cephalgia**, в) *panalgia* розрив селезінки: **a)**

splenorrhexis, б) *hepatorrhexis*, в) *nephrorrhexis* параліч половини тіла:

a) diplegia, б) **hemiplegia**, в) *tetraplegia* кістковий біль руки: **a) chiralgia**,

б) **chiragra**, в) *chiralgesia* втрата смакової чутливості: **a) ageusia**, б)

dysgeusia, в) *oxygeusia* наявність шести пальців: **a) heptodactylia**, б)

hexadactylia, в) *octodactylia* відсутність губ: **a) achylia**, б) **acheilia**, в)

acholia

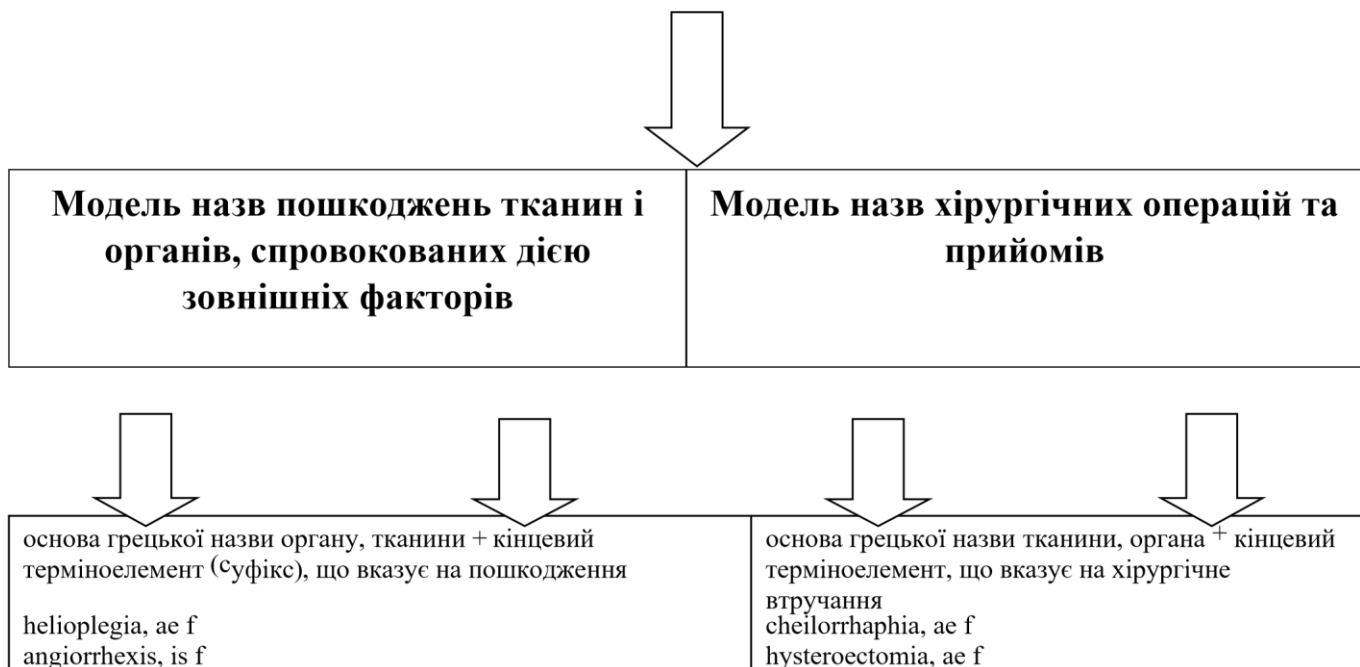
оперативне видалення матки: **a) hysterectomy**, б) *hysterotomy*, в) *metropathia*

II. Основний етап (40хв)

Матеріали методичного забезпечення основного етапу заняття:

Структурно-логічна схема змісту теми

Основні моделі термінів

□ Сценарій проведення роботи в малих групах

1. Метод «Індивідуальний проект» та метод «Вогонь по ведучому».

Студенти готують запитання згідно теми заняття і після доповіді ставлять доповідаючому («ведучому»).

Перелік можливих запитань:

1. Назвіть основні моделі термінів.
2. Скільки моделей термінів утворюються за допомогою суфіксів?
3. На що можуть вказувати суфікси в клінічних термінах?
4. Назвіть моделі термінів, що вказують на пошкодження тканин і органів, спровокованих дією зовнішніх факторів? Яка словникова форма цих термінів?
5. Назвіть моделі термінів, що вказують на хірургічні операції та хірургічні прийоми? Яка словникова форма цих термінів?
6. Чи можна замінити клінічний термін еквівалентним, утвореним за допомогою латинських іменників та прикметників? 7. Чи є синонімічні терміни в клінічній термінології?

□ **Тестові завдання**

1. Виберіть з переліку терміни, що вказують на пошкодження тканин і органів, спровокованих дією зовнішніх факторів, та на хірургічні операції та хірургічні прийоми. Розділіть їх на два стовпчики: antracosis, is f keratoplastica, ae f onychomycosis, is f arthrotomia, ae f thermoplegia, ae f splenorrhaxis, is f gastrorrhaphia, ae f enterostomia, ae f salpingectomy, ae f histolysis, is f

назви пошкоджень тканин і органів, спровокованих дією зовнішніх факторів	назви хірургічних операцій та хірургічних прийомів
anthracosis, is f onychomycosis, is f thermoplegia, ae f splenorrhexis, is f histolysis, is f	keratoplastica, ae f arthrotomia, ae f gastrorrhaphia, ae f enterostomia, ae f salpingectomy, ae f

2. Допишіть відсутні суфікси відповідно до значення українською мовою:

hidradenoma доброякісна пухлина потових залоз *thrombocytolysis* процес розпаду тромбоцитів

stomatomycosis грибкове захворювання ротової порожнини *endocarditis* запалення внутрішніх шарів серця

keratoma доброякісне новоутворення шкіри, що характеризується розростанням епідермісу з надмірним ороговінням

pyrosis печія *ulitis* запалення ясен

synchondrosis процес зрощення хрящів

hepatoma доброякісна пухлина печінки

1. Метод «Мікрофон». Вкажіть відповідний клінічному діагнозу термін:

1. transfusio sanguinis	A. pseudoicterus
2. insufficientia cellularia	B. carcinoma
3. inflammatio pulmonis	C. prosopalgia
4. concrementum faecale	D. podagra
5. tumor malignus	E. cytopenia
6. inflammatio vesicae biliaris	F. erythema
7. morbus mammarum	G. omphalocele
8. dolor regionis faciei	H. pneumonia
9. rubor cutis	I. cholecystitis
10. dolor pedis osseus	J. coprolithus
11. hernia umbilici	K. mastopathia
12. icterus spurius	L. gastroplegia
13. pulsus tardus	M. haemotransfusio
14. paralysis gastris	N. bradysphygmia

Відповідь:

1-M; 2-E; 3-H; 4-J; 5-B; 6-I; 7-K; 8-C; 9-F; 10-D; 11-G; 12-A; 13-N; 14-L.

□ **Практичний тренінг при виконанні типових вправ.**

1. Виконайте морфемний аналіз клінічних термінів:

acrokeratoma: *acr-* (*apex, icis m* – кінцівка, верхівка), *kerat-* (*cornu, us n – ріг*), *oma* – пухлина;

carcinomatosis: *carcin* (*cancer, cri m* – рак), *omat-* (*tumor, oris m* – пухлина), *osis* – процес, захворювання неzapального характеру; *chirurgia*: *chir-* (*manus, us f* – рука), *urgia* – діяльність;

tachysphygmia: *tachu-* (*celer, is, e* – швидкий), *-sphygm-* (*pulsus, us m*) – пульс; *-ia* – процес;

миорія: *my-* (*musculus, i m* – м'яз), *-opia* – зір; *keratoplastica*: *kerat-* (*cornea, ae f* – рогівка), *-plastica* – оперативне виправлення, пластична операція.

2. Утворіть однослівні терміни згідно з наведеними визначеннями:

запалення всіх шарів стінки аорти – *panaortitis*

процес утворення еритроцитів – *erythrocytosis*

розрив сухожилка – *tenorrhexis* запалення

одного нерва – *mononeuritis* видалення хряща

– *chondrectomia* розлад зору, при якому розміри видимих предметів сприймаються меншими, ніж

насправді – *micropsia*

розм'якшення кісток – *osteomalacia*

3. Перекладіть клінічні діагнози: посттравматична кома – *coma posttraumatica*

інфекційний гепатит – *hepatitis infectiosa* пупкова грижа – *hernia umbilici*

доброякісна пухлина – *tumor benignus* розширення меж серця – *dilatatio*

limitum cordis лікування гострого бронхіту – *curatio bronchitidis acutae*

прогресуюча форма хвороби – *forma morbid progressivae* хронічний тонзиліт

– *tonsillitis chronic*

III. Заключний етап (15 хв.)

Матеріали методичного забезпечення заключного етапу. 1. Допишіть

відповідні закінчення і перекладіть терміни: *hernia spuria* –

несправжня грижа

inspectio cavitatis oris – огляд порожнини рота *inflammatio*

oculi purulenta – гнійне запалення ока

ruptura pulmonum – розрив легень *dolor*

articulationum – біль суглобів *sectio umbilici*

– розтин пупка

curatio anaemiae neonatorum – лікування анемії новонароджених

2. Запишіть значення латинських клінічних термінів:

anorexia – відсутність апетиту *lyssophobia* – боязнь сказу *cholestasis* –

застій жовчі *brachycephalia* – короткоголовість *aërophagia* –

заковтування повітря *keratoma* – доброякісне новоутворення шкіри, що характеризується розростанням епідермісу з надмірним ороговінням

proctostenosis – звуження прямої кишки.

Підведення підсумків заняття.

Надання завдань для самостійної роботи.

Матеріали методичного забезпечення самопідготовки студентів.

Орієнтовна карта для самостійної роботи студентів з літературою на тему:

«Назви пошкоджень тканин і органів, спровокованих дією зовнішніх факторів. Назви хірургічних операцій та хірургічних прийомів»:

Навчальні завдання	Вказівки
<p>1. Які грецькі форманти вживаються у клінічній термінології? багатослівному клінічному терміні</p> <p>2. Як утворюються багатослівні клінічні терміни?</p> <p>3. Які є особливості вживання Словником клінічних термінів, синонімів в клінічній термінології?</p>	<p>1. Назвати найчастотніші з них. 2. Визначити порядок слів у</p> <p>3. Виписати, користуючись словником іменники-синоніми.</p>

1. Законспектувати і вивчити тему «Міжнародний класифікатор хвороб. Структура клінічного діагнозу» (Т.32 – с.282 Підручника).

2. Вивчити латинські іменники – назви органів та тканин і їх грецькі відповідники. Вивчити кінцеві терміноелементи, що вказують на хірургічні операції та процеси.

3. Виконати вправи у Робочому зошиті (тема №33 (с.122-124)).
4. Записати і вивчити лексичний мінімум (тема 32 (с.91-92)).

Оцінювання студентів

	тести	активність	Виконання вправ у робочому зошиті	Виконання усних та письмових вправ	Виконання перекладу	Робота в парах	Знання латинсько-грецьких еквівалентів	Сума балів
Максимальна кількість балів	5	5	5	5	5	5	5	35
Кількість отриманих балів								

Оцінювання усної відповіді студента

«відмінно»	«добре»	«задовільно»	«незадовільно»
------------	---------	--------------	----------------

<p>Студент глибоко і твердо засвоїв матеріал, послідовно, грамотно та логічно його викладає. У відповіді простежується зв'язок теорії з практикою. У студента не виникає труднощів при зміні виду завдання і його наповненості. Вільно виконує усі справи, дає відповіді на запитання, справляється з іншими видами використання знань, демонструє обізнаність у навчальній літературі, правильно обґрунтовує прийняття рішення</p>	<p>Студент твердо знає матеріал, грамотно і змістовно викладає його, не допускає суттєвих помилок у відповіді на запитання, коректно використовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань та завдань.</p>	<p>Студент має знання основного матеріалу, але не засвоїв його деталей та особливостей, припускається помилок, недостатньо правильно формулює, порушує послідовність у викладені матеріалу.</p>	<p>Студент не знає частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки, не впевнений у відповіді.</p>
---	--	---	---

Критерії оцінювання

«5»	«4»	«3»	«2»
<p>100%-91% (35-34 балів)</p>	<p>90%-76% (33-27 балів)</p>	<p>75%-51% (26-18 балів)</p>	<p>50% (17 балів)</p>

1.Тема заняття: Систематизація вивчення принципів міжнародного термінотворення клінічного терміна.

2. Навчальні цілі заняття:

Фахові компетентності. Студент повинен знати:

1. Структуру клінічного однослівного терміна та принципи конструювання таких термінів за допомогою префіксів, суфіксів та кінцевих терміноелементів;
2. Суфікси, за допомогою яких утворюються терміни назв хвороб запального, незапального та пухлинного характеру;
3. Словникову форму клінічних термінів, утворених за допомогою суфіксів чи кінцевих терміноелементів;
4. Основи грецьких іменників та прикметників, що вказують на назву органа, тканини, явища;
5. Грецькі кінцеві терміноелементи, їх написання та значення; 6. Латинські відповідники грецьких основ та кінцевих терміноелементів; 7. Латинські іменники та прикметники, що входять до складу діагнозів основних галузей медицини;
8. Відмінкові закінчення для правильного утворення багатослівних термінів – діагнозів основних галузей медицини;
9. Правила утворення багатослівних клінічних термінів з узгодженим та неузгодженим означенням;
10. Латинські прислів'я та афоризми.

Студент повинен вміти:

1. читати, правильно наголошуючи, однослівні клінічні терміни та записувати їх у словниковій формі;
2. правильно записувати латинські іменники та прикметники у словниковій формі, а також та їх відповідники – грецькі основи;
3. користуватися латинізованими грецькими основами та кінцевими терміноелементами, суфіксами і префіксами при конструюванні клінічних термінів;
4. утворювати будь-який клінічний термін за допомогою грецьких кореневих морфем та кінцевих терміноелементів, суфіксів та префіксів згідно з визначенням українською мовою;

5. виділяти грецькі морфеми у назвах препаратів та вказувати їх значення;
6. здійснювати морфемний аналіз клінічних термінів із зазначенням латинських відповідників;
7. перекладати латиною назви діагнозів основних галузей медицини та зазначати словникову форму кожного слова;
8. виконувати граматичний розбір латинськомовних діагнозів основних галузей медицини;
9. використовувати дані анатомічних, фармацевтичних та клінічних термінів в медичній практиці.

Загальні компетентності.

1. Розвивати логічне мислення, уміння використовувати раніше вивчений матеріал;
2. Розвивати професійну свідомість та інтерес до оволодіння знаннями з латинської мови, їх практичного використання в майбутній професійній практиці;
3. Розвивати почуття відповідальності за коректність конструювання, перекладу та вживання латинськомовної клінічної термінології;
4. Сприяти вихованню та формуванню активної життєвої позиції при вивченні латинських афоризмів.

Міждисциплінарна інтеграція

Дисципліна	Знати	Уміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Українська мова	Граматичні категорії іменника, прикметника. Правильне трактування клінічної термінології, переклад діагнозів	Застосовувати знання при вивченні теми, вміти правильно пояснювати клінічні терміни рідною мовою, вміти правильно перекладати діагнози основних галузей медицини

Біологія	Будова органів та систем органів	Знати назви органів та систем органів та грецькі відповідники, вміти використовувати знання в формуванні клінічного терміна та діагнозу
----------	----------------------------------	---

Гістологія	Тканини та їхня будова	Знати процеси, що проходять у тканинах, їх назви. Застосовувати знання у формуванні клінічних термінів, діагнозів
------------	------------------------	--

--	--	--

Хімія	Найменування хімічних елементів та їх сполук, які є лікарськими речовинами	Правильно писати латинську назву сполук та хімічних елементів, що входять до складу клінічних термінів
-------	--	--

Внутрішньо-предметна інтеграція

Фонетика	Латинський алфавіт, грецький алфавіт	Правильно назвати букви та буквосполучення, правильно їх писати
----------	--------------------------------------	---

Морфологія N. substantivum N. adjectivum	Застосування відповідних частин мови, що вживаються у клінічній термінології.	Застосовувати іменники I, I грецької, II-V відмін, прикметники 1-2 груп
--	---	---

Латинська хімічна номенклатура	Назви хімічних елементів та їх сполук	Застосовувати знання в практичній діяльності
--------------------------------	---------------------------------------	--

Наступні дисципліни

Фармацевтичної та косметичної хімії	Назви захворювань, назви препаратів.	Вміти використовувати знання в формуванні латинськомовних термінів.
Ботаніка	Назви рослин, частин рослин, їх грецькі відповідники.	Застосовувати знання у формуванні термінів, що використовуються під час вивчення ботаніки, при виписуванні рецептів із ботанічними назвами.
Клінічна фармакологія та клінічна фармація	Захворювання, відхилення від норми, методи дослідження та лікування, клінічні спеціальності та спеціалісти, фармацевтичні частотні відрізки грецького походження у назвах препаратів.	Застосовувати знання у формуванні та грамотному використанні латинськомовних клінічних термінів та діагнозів, назв препаратів.

Література:

А) Навчальна: Основна:

- Латинська мова та медична термінологія (практикум) / Кісельова О.Г., Лехніцька С. І., Шпинта Г. М. – К.: Книга-плюс, 2016 – 372 с.
- Робочий зошит до практикума «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О. Г., Шпинта (Воскобойник-Шпинта) Г. М., – 2-е вид., випр. та доп. – К.: «Книга-плюс», 2014. – 160 с.
- Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. Лексичний додаток з дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» / Кісельова О.Г., Ніколаєнко О.І. – К.: «Книга-плюс», 2016. – 104 с.
- Киселева Е. Г., Николаенко О. И. Lexicon terminologiae medicinalis (Русский / English) / Киселева Е. Г., Николаенко О. И., – К.: «Книга-плюс», 2016. – 144 с.
- Киселева Е. Г., Бражук Ю. Б., Лехницкая С. И. Практикум по латинскому языку и медицинской терминологии. – К.: Книга-плюс, 2011. – 207 с.

Додаткова:

- 1) Кісельова О. Г., Смольська Л. Ю. Латинська мова та основи медичної термінології. – К.: Медицина, 2008. – 360 с
- 2) Кочкарева А.Г., Рыжкина З.А. Афоризмы в курсе преподавания латинского языка студентам медицинских ВУЗов. – ММСИ им. Н.А. Семашко, 1990. – 96 с.
- 3) Шевченко Є. М. Латинська мова і основи медичної термінології: Навч. посібник. – Київ: Медицина, 2006.

Б) Наукова:

1. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.
2. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 1 (A-L). – Riga: “Liesma”, 1973. – 1039 p.
3. Rudzitis K. Terminologia medica. / In duobus voluminibus curavit E. Plandere. – 2 (M-Z). – Riga: “Liesma”, 1977. – 866 p.
4. Terminologia Medica Polyglotta (in five languages) / Dr. med. Georgi Arnaudov. – Sofia, Bulgaria, 1964. – 1031 p.

В) Методична:

- 1) Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 288 с .
- 2) Мілерян В. Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): – Київ, «Хрещатик», 2007. – 120с.
- 3) Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник для студентів ВНЗ.К.,2008.-223с.

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ В АКТИВНІЙ ФОРМІ (САФ)

I. Підготовчий етап (тривалість етапу 25 хв.)

Організаційна частина заняття. Перевірка присутності студентів та наявність у них словників та зошитів.

Повідомлення теми, мети заняття. Систематизація вивчення принципів міжнародного термінотворення клінічного терміна.

Мета – формування та перевірка навичок конструювання та розуміння латинськомовних клінічних термінів з використанням грецьких кореневих морфем та кінцевих терміноелементів, суфіксів та префіксів, навичок перекладу діагнозів основних галузей медицини латинською та українською мовами.

Мотивація навчальної діяльності.

Матеріали методичного забезпечення підготовчого етапу заняття:

1. Яка структура однослівного клінічного терміна?

2. Що передбачає морфолого-синтаксичний розбір клінічного терміна?
3. Яка структура діагнозів основних галузей медицини?
4. За допомогою якої лексики утворюються багатослівні клінічні терміни?

2021/22

КАФЕДРА ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ
НМУ імені О.О. БОГОМОЛЬЦЯ

1/1

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

 ПІБ _____
 факультет _____ група _____ дата _____
 поточний бал _____ ПК(письмовий) _____
 ПК (усний) _____ Сума балів за ПК _____
1. Утворіть словосполучення, запишіть у формі *Nom. sing., Gen. sing., Nom. pl., Gen. pl.:*

saccus, i m / lacrimalis, e	<i>Nom. sing.</i> _____
	<i>Gen. sing.</i> _____
	<i>Nom. plur.</i> _____
	<i>Gen. plur.</i> _____
tinctura, ae f / Calendula, ae f	<i>Nom. sing.</i> _____
	<i>Gen. sing.</i> _____
	<i>Nom. plur.</i> _____
	<i>Gen. plur.</i> _____
fractura, ae f / apertus, a, um	<i>Nom. sing.</i> _____
	<i>Gen. sing.</i> _____
	<i>Nom. plur.</i> _____
	<i>Gen. plur.</i> _____

Максимальний бал 12

Бал, отриманий за виконання завдання № 1 _____

2. Запишіть слова латиною у словникової формі, вказати грецький еквівалент в дужках,

де це можливо :

губа	_____	сечовід	_____
ключиця	_____	обличчя	_____
кришталік	_____	сліпа кишка	_____
край	_____	бічний	_____
склепіння	_____	нутрош	_____
кістка	_____	спинний	_____
виросток	_____	білий	_____
хребет	_____	щит	_____
залоза	_____	прикріплений	_____
зв'язка	_____	короткий	_____

Максимальний бал 15

Бал, отриманий за виконання завдання № 2 _____

3. Перекладіть латинською мовою,

запишіть словосполучення у формі *Nom.* та *Gen.* (число за змістом):

зовнішня основа черепа	<i>Nom.</i> _____
	<i>Gen.</i> _____
нижня поперечна зв'язка	<i>Nom.</i> _____
лопатки	<i>Gen.</i> _____
відкритий перелом гомілки	<i>Nom.</i> _____
	<i>Gen.</i> _____
варикозні виразки страво- ходу	<i>Nom.</i> _____
	<i>Gen.</i> _____

Максимальний бал 26

Бал, отриманий за виконання завдання № 3 _____

4. Перекладіть терміни латиною, поставте в Gen. (число за змістом):

йодид калію _____

фолієва кислота _____

основний нітрат бісмуту _____

розчин глюкози _____

дозовані порошки _____

Максимальний бал 20

Бал, отриманий за виконання завдання № 4 _____

5. Виконати морфемний аналіз термінів:

laparotomia _____

zoophobia _____

phlebogramma _____

gynaecologia _____

cystoplegia _____

Максимальний бал 10

Бал, отриманий за виконання завдання № 5 _____

6. Утворити латиномовні терміни відповідно до даних понять:

запалення маткової труби _____

сечокам'яна хвороба _____

параліч однієї кінцівки _____

слинотеча _____

надмірний вміст води в організмі _____

Максимальний бал 10

Бал, отриманий за виконання завдання № 6 _____

7. Вказати латиною :

Види пульсів _____

Максимальний бал 7

Бал, отриманий за виконання завдання № 7 _____